

פרשת וישב ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוֹ וּמְרוּלוֹ שִׁיחוּ
 בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוֹ בִּקְשׁוּ
 פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
 בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צְוֹה לְאַלְף
 דּוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
 עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וַיְגַרְמִ
 בָּה: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
 עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחֵי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
 כָּל־מִטְהַה־לֶּחֶם שָׁבֵר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֹבֵד נַמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנָו בַּכְּבֵּל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
 וּנְפָשׁוֹ: יט עַד־עַתָּה בְּאֶדְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
 וַיַּפְתַּחְהּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסֹּר שָׂרְיוֹ בְּנַפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
 כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהּ מִצְרָיו:
 כה הִפְקֵד לָבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
 כז שָׁמוּבֶם דְּבַרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹתֵם בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
 כט הִפְקֵד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרֹדְעִים בְּחַדְרֵי מְלֻכֵיהֶם:
 לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לַהֲבוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּדַּךְ
 גִּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּזְלַק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
 בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּדַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף
 וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְלַ פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
 לְמִסְדָּ וְאֵשׁ לְהֵאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֵם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ
 מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נַהֵר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
 בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעֶבְרוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
 וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע בלתי הללו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל־עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו העוינו
 הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא־השפילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו עליהם
 בים־סוף: ח וישיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בים־סוף ויחרב ויוליכם בפתח־מזות
 במדבר: י וישיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפס־מים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה במדבר
 וינסו־אל בישיון: טו ויתן להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קרוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ותכס על־עת אכירם: יח ותבער־אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור אבל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נוראות עליהם־סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא־האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבצל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ־בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלה ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד־עולם: לב ויקציפו על־מי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את־רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא־השמידו את־העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את־עצביהם ויהיו להם למוקש: לז ויזבחו
 את־בניהם ואת־בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם־בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנה הארץ בדמים: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר־אף יהוה בעמו ויתעב
 את־נחלתו: מא ויתנם ביד־גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את־רנתם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרממים לפני כל־שוכיהם: מח הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך־יהוה | אלהי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כל־העם אמן תללויה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו ב
- ב) מאמר ד"ה אמר ר' אושעיא י"ט כסלו ה'תשל"ט ה
- ג) משיחות ש"פ וישב, א' דחנוכה כסלו ה'תש"נ יא
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) י"ט כסלו יח
- ה) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת וישב כא
- ו) שיעורי תניא לשבוע פרשת וישב כד
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישב מ
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישב מג
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישב סח
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת וישב פג
- יא) תורה אור מבואר - נר חנוכה פרק ז' פו
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן פח
- יג) ספר המאמרים - תרצ"ב (אות ו) פט
- יד) לקוטי דיבורים צ
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת וישב צב



בית דין רבני אנ"ש בארה"ק

ב"ה

אדר ה'תשס"ו

לכבוד

כל המקבלים את ה"דבר מלכות"
שלום וברכה!

כולנו רואים שב"ה הקונטרס "דבר מלכות" הולך ומתפשט בכל רחבי תבל בצורה יוצאת מהכלל, והמוציאים לאור משתדלים לעמוד בבקשות ובדרישות המגיעות מכל רחבי תבל.

כיום מודפסת חוברת "דבר מלכות" בכ 150,000 עותקים בחודש, שהגיעו כבר לעתים לעלות הדפסה של כ- \$100,000 לחודש, כשעל זה נוספות הוצאות של אריזה ומשלוח לכל רחבי תבל - בעלות חודשית של כ- 100,000 ₪ דבר אשר המוציאים לאור לא העלו כלל על דעתם בעת שהחלו להוציא לאור את ה"דבר מלכות".

משבוע לשבוע גוברות הבקשות ל"דבר מלכות" מכל החוגים והקהלים, כולל יהודים שלצערנו לעת עתה אינם מגדירים עצמם כשומרי תורה ומצוות. במקומות ציבור רבים מחלקים ומספקים את החוברת לכל מבקש, ומיום ליום נראים יותר ויותר יהודים מחוגים שונים, גם שלא מאנ"ש, המעיינים ולומדים בשיחותיו הקדושות של הרבי ומקיימים את תקנותיו הקדושות בלימוד החומש התניא והרמב"ם.

אך כדי שתהיה אפשרות למוציאים לאור להמשיך ולספק את הדרישות ההולכות וגוברות ואשר החוברות "דבר מלכות" יגיעו לכל מאן דבעי - חייבים אנו לפנות לכל המקבלים ולומדים את ה"דבר מלכות" - ולבקשם להשתתף בעלות האריזה והמשלוחים אשר כאמור הגיעה גם היא לעלויות גבוהות מאוד.

אי לכך אנו מבקשים מכל המקבלים והלומדים בחוברות הדבר מלכות להשתתף בעלויות המשלוחים בסכום שנקבע להלן:

תושבי ארץ הקודש סך של 20 ₪ לחודש.

תושבי שאר העולם סך של 10 \$ לחודש.

מובן שכל מי שיכול ורוצה להוסיף על כך תבוא עליו הברכה!

את הסכומים הנ"ל הננו מבקשים להעביר לחשבון:

פועלי אגודת ישראל, מס' - 52 ביתר עילית, מס' 177 חשבון ע"ש: "דבר מלכות" מס' 409-112321

כמו כן ניתן לשלוח המחאות לפקודת "דבר מלכות" (נא לציין "למוטב בלבד") והוראות-קבע לכתובת:

דבר מלכות, ת.ד. 1855 רמת גן, מיקוד 52118.

בברכה והצלחה

| | | | |
|------------------------|--------------------------|-------------------------|-------------------|
| הרב מרדכי שמואל אשכנזי | הרב אליהו יוחנן גורארי' | הרב מנחם מענדל גלובבסקי | הרב יוסף העכט |
| הרב אברהם מיכאל הלפרין | הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי | הרב בן ציון ליפסקר | הרב זאב דב סלונים |

כדי להקל על המקבלים את הדבר מלכות בארה"ב ובשאר מדינות העולם פתחנו חשבון בנק בניו יורק ואפשר לשלוח אלינו המחאות (טשעק'ס) על שם "דבר מלכות" לפי הכתובת:

דבר מלכות - 770 אסטערן פארקווי ברוקלין ניו יורק 11213 ארה"ב

לפרטים נוספים אפשר לשלוח אימייל לכתובת: USA@DvarMalchus.Org

הרב ליפא ברענאן

הרב יוסף לאש

הרב בנימין קליין

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

| | | | | | |
|-------------------------------------|------|-----------|--|-----------------|--|
| קוד מסלוקה | | סוג חשבון | | מספר חשבון בבנק | |
| בנק | סניף | | | | |
| קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה | | | | קוד המוסד | |
| | | | | 4 2 7 5 2 | |

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות/ח.מ.)

(מס' בעלי החשבון כמופיע בספרי הבנק)

כתובת

מיקוד

עיר

מס

רחוב

נותקים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו/הני"ל בסניפכם, בגין **תיומה** בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".

2. ידוע לי/לנו כי:

- א. הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתו הודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
- ב. אהיה/נחיה רשאים לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידינו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
- ג. אהיה/נחיה רשאים לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיח/נוכיח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
3. ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעלינו להסדיר עם המוטב.
4. ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י הרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
5. הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצועו.
6. הבנק רשאי להוציאני/נו מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
7. לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

| מועד חיוב אחרון | מועד חיוב ראשון | הצמדה | | תדירות החיוב | מס' חיובים | סכום לחיוב בודד |
|-----------------|-----------------|-------|-----|---|------------|-----------------|
| | | בסיס | סוג | | | |
| | | | | <input type="checkbox"/> חודשי <input type="checkbox"/> דו-חודשי <input type="checkbox"/> | | |

חתימת בעלי החשבון



| | | | | | |
|-------------------------------------|------|-----------|--|-----------------|--|
| קוד מסלוקה | | סוג חשבון | | מספר חשבון בבנק | |
| בנק | סניף | | | | |
| קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה | | | | קוד המוסד | |
| | | | | 4 2 7 5 2 | |

אישור הבנק

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/נסם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בכבוד רב,

בנק _____

סניף _____

חתימה וחותמת הסניף

תאריך _____

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972-2-5723204

בס"ד. י"ט כסלו ה'תשל"ט*

אמר ר' אושעיא מאי דכתיב: צדקת פרונו בישראל גו' צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיוזון לבין האומות², ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה [שנאמר בי"ט כסלו³ תרפ"ט בסעודה, ונדפס בקונטרס דרושי חתונה תרפ"ט⁴], דע"י שישראל מפוזרים בכמה מדינות, הנה גם כשבמדינה אחת דוחקים ולוחצים את בני"י ואין נותנים להם ללמוד תורה ולקיים מצוות, ועד שבכמה מצוות הם אנוסים ממש⁵ שאין להם אפשרות כלל לקיים אותם אפילו ע"י מס"נ⁶ [ולדוגמא, כשיש גזירת המלכות שלא להכניס להמדינה ד' מינים, שאז גם ע"י מס"נ א"א לקיים המצוה], הנה ע"י שישראל הנמצאים בשאר המדינות עוסקים בתומ"צ, הם נותנים כח ועוז גם לאלו הנמצאים בהמקום שיש שם גזירות, שיוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות. ומן הקל אל הכבד, בתחלה שיוכלו לקיים את המצוות ע"י מס"נ עכ"פ [וכידוע שיש דעה בפוסקים⁷ שגם בהמצוות שעליהם אמרו יעבור ואל יהרג רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו], ועד שאח"כ לא יצטרכו למס"נ כלל⁸, ועד שלא יהי' להם נסיונות ואפילו לא מניעות ועיכובים, כי יצאו לחירות ויוכלו לעסוק בתומ"צ מתוך הרחבה, כמארז"ל⁹ כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר.

(ב) והנה כיון שהתורה היא נצחית בכל עת וזמן ובכל מקום (כמבואר בהמאמר¹⁰), מובן שצדקה זו היא גם בהמקומות שאין שם גזירות על תומ"צ. ויובן זה ע"פ מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר (בדרושי חתונה הנ"ל¹¹) בענין מצות פדיון שבויים שישנה גם ברוחניות. דכמו שהשבוי בגשמיות (היושב במאסר) אינו יכול לצאת משם, עד"ז הוא גם ברוחניות, שלפעמים האדם שבוי רח"ל בידי יצרו [וע"ד בעלי עסקים הטרודים ומוטרדים ביותר בטרדות עסקיהם, שהם קשורים (שבויים) בהמחשבות המבלבלות ואינם יכולים לצאת מהם], ועד שלפעמים הוא כמו אנוס¹², ובלשון הרמב"ם¹³ (בנוגע להלכה) יצרו הוא

ובנו"כ שם.

(8) בד"ה א"ר אושעיא הנ"ל, שהנתינת כח היא שיתעוררו בהתעוררות גדולה כו' במס"נ שלא לשמוע להמנגד כו'. ויש לומר, שזהו רק בתחלה, ומזה נמשך שאח"כ לא יצטרכו למס"נ, כבפנים.

(9) אבות פ"ד משנה ט.

(10) ד"ה א"ר אושעיא הנ"ל (סה"מ שם לג, א). וראה גם תניא רפי"ז. מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית ע' צג (וש"נ). ובכ"מ.

(11) בד"ה כל הנהגה תרפ"ט ס"י (סה"מ שם כז, א).

(12) אבל לא אנוס ממש, אפילו לא הגדר דאונס שברוב המקומות שיש לו אפשרות לקיים ע"י מס"נ (ראה לעיל הערה 5), כי "רשות לכל אדם נתונה. . . ואין לו מי שיכפה" (רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"א"ב), וי"ל שלכן מדייק הרמב"ם (בהל' גירושין ספ"ב) "יצרו הוא שתקפו" ולא "שאנסו".

ועפ"ז מובן גם זה שנפרעין מאדם העובר עבירה – אף שאונס רחמנא פטרי' (ב"ק כח, סע"ב. וש"נ) והעובר באונס (אפילו העובד ע"ז באונס) אין מענישים אותו (רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ד) – כי "תקפו" אינו אונס.

(13) הל' גירושין שם.

* יצא לאור בקונטרס י"ט כסלו – תש"נ, "לקראת חג הגאולה י"ט כסלו הבעל"ט, יום גאולת כ"ק אדמו"ר הזקן ממאסרו (בשנת תקנ"ט) . . . טו כסלו שנת ה'תש"נ". "המאמר מיוסד על ד"ה זה די"ט כסלו שנדפס בקונטרס דרושי חתונה תרפ"ט".

(1) ספר שופטים ה, יא.

(2) פסחים פז, ב.

(3) השייכות דפסוק זה (צדקת פרונו גו') ליי"ט כסלו, וכן הטעם שמביא בהמאמר את בעל המאמר (ר' אושעיא) – נתבאר בד"ה זה די"ט כסלו ה'תשמ"ח (תורת מנחם – דרושי חתונה ע' רס ואילך).

(4) קונטרס ב – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א, והו"ל עוה"פ ז"ע (בשנת תשל"ט) בקונטרס בפ"ע. – ראה סה"מ שם לב, סע"ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 113 ואילך.

(5) הלשון והגדר דאונס הוא גם כשיש לו אפשרות לקיים ע"י מס"נ – ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה. ובכ"מ. אבל אונס ממש הוא כשאין אפשרות אפילו ע"י מס"נ, כבפנים.

(6) להעיר מר"ן לשבת פ"ד (מט, א) ד"ה ומקשו (הובא בכס"מ שם רפ"ה) "שהן יכולין לבטלה ממנו על כרחו".

(7) ראה נו"כ הרמב"ם שם ה"ד. טור ושו"ע יו"ד ר"ס קנו.

שתקפו. וזהו"ע הצדקה ע"י שפיזרן לבין האומות גם בנוגע למקומות הרווחה, דכאשר מי שהוא מישראל שבוי בידי יצרו רח"ל (בנוגע לענין פרטי), יציאתו מהשבי" היא [לא בכח עצמו, כיון שאין חבוש מתיר עצמו¹⁴, כ"א] ע"י יהודי שאינו נתון בשבי" בנוגע לענין זה. והיינו, דגם כאשר גם הפודה אותו מהשבי" הוא שבוי בידי יצרו, ועד שהוא כמו אנוס (יצרו הוא שתקפו) בנוגע למצוה אחרת, מ"מ, כיון שבנוגע לכו"כ מצוות אינו שבוי בידי יצרו, כי התנגדות היצה"ר אצל כ"א היא (בעיקר) בענין אחר [דכמו¹⁵ שבכל זמן יש עבודה מיוחדת השייכת ביותר לזמן זה, ועיקר הפיתויים וההתנגדות של היצה"ר הם למנוע עבודה זו¹⁶, שלכן הנסיונות שבדור אחד שונים מהנסיונות בדורות אחרים] וכמו בזמנו של מנשה שאז הי' שולט היצר דע"ז¹⁷ משא"כ בהדורות שלאחריו, עאכו"כ לאחר שקטלוהו ליצרא דע"ז¹⁸], עד"ז הוא גם בזמן אחד גופא, שלכל אחד מישראל יש ענין מיוחד (מצוה או מנהג וכיו"ב) שנוגע אליו ביותר, כידוע¹⁹ בביאור מארו"ל²⁰ אבוך במאי הוה זהיר טפי, ועיקר הפיתויים וההתנגדות של היצה"ר שלו הם בנוגע לענין זה], וע"י שמקיים את המצוות שאין יצרו לוחם כנגדם (כ"כ), הוא פודה מהשבי" את זה שיצרו תקפו במצוות אלו. וזהו צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיזרן לבין האומות, דפדיון שבויים הוא צדקה הכי נעלית, וכמבואר במאמר הנ"ל¹¹ שבמצות צדקה פדיון שבויים הוא קודם לכל דבר ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים²¹, וע"י שפיזרן לבין האומות, שיצרו של אחד שונה מיצרו של השני, ע"ז מתקיימת הצדקה דפדיון שבויים, כנ"ל.

ג) ומדייק בהמאמר²², דלפי פירוש זה בצדקת פרזונו (צדקה כו' שפיזרן כו') הול"ל צדקת פרזונו ולמה נאמר פרזונו. ומבאר²³, שפרזונו הוא ע"ד מ"ש²⁴ פרזות תשב ירושלים. והיינו, שהצדקה שעשה הקב"ה בישראל בזה שפיזרן לבין האומות הוא בכדי שע"ז יגיעו למדריגה נעלית יותר מכמו שהיו לפני הירידה דפיזרן, ועד לבחי' פרזות תשב ירושלים (פרזונו).

ד) ויובן זה ע"פ מארו"ל²⁵ שכל מה שיש בעולם יש באדם [שלכן נקרא האדם עולם קטן²⁶, וכאו"א חייב לומר בשבילי נברא העולם²⁷]. ומזה מובן, שבאדם, אתם קרויין אדם²⁸, יש בחי' ירושלים. והיינו, שגם בזמן הגלות כשמפני חטאינו גלינו מארצנו

(14) ברכות ה, ב. וש"נ.

(15) בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ס"ע 747 ואילך.

(16) להעיר מלקו"ד כרך א טו, א-ב.

(17) סנהדרין קב, ב ובפרש"י שם ד"ה הוית.

(18) יומא סט, ב. סנהדרין סד, א.

(19) ראה אגה"ק סוף ס"ז. ד"ה זה היום תרפ"ח (תש"ח)

ס"ב"ג (סה"מ תרפ"ח ע' קנד ואילך. ה'תש"ח ע' 240 ואילך).

ובהערה שם. ובכ"מ.

(20) שבת קיח, ב.

(21) רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"י. טוש"ע יו"ד ר"ס

רנב. — ע"פ ב"ב ח, ריש ע"ב.

(22) ד"ה א"ר אושעיא הנ"ל ספ"ג (סה"מ קונטרסים שם לד,

ריש ע"ב). וראה גם רד"ה זה באוה"ת בשלח (ע' תרע), תרכ"ז

(14) ברכות ה, ב. וש"נ.

(15) בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ס"ע 747 ואילך.

(16) להעיר מלקו"ד כרך א טו, א-ב.

(17) סנהדרין קב, ב ובפרש"י שם ד"ה הוית.

(18) יומא סט, ב. סנהדרין סד, א.

(19) ראה אגה"ק סוף ס"ז. ד"ה זה היום תרפ"ח (תש"ח)

ס"ב"ג (סה"מ תרפ"ח ע' קנד ואילך. ה'תש"ח ע' 240 ואילך).

ובהערה שם. ובכ"מ.

(20) שבת קיח, ב.

(21) רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"י. טוש"ע יו"ד ר"ס

רנב. — ע"פ ב"ב ח, ריש ע"ב.

(22) ד"ה א"ר אושעיא הנ"ל ספ"ג (סה"מ קונטרסים שם לד,

ריש ע"ב). וראה גם רד"ה זה באוה"ת בשלח (ע' תרע), תרכ"ז

(סה"מ תרכ"ו ע' שכח) ותרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' נב).

(23) ד"ה א"ר אושעיא תרפ"ט הנ"ל בסופו (סה"מ קונטרסים

שם לח, א). וראה גם ד"ה הנ"ל באוה"ת שם (ע' תרפא), תרכ"ז

(סה"מ שם ע' של) ותרכ"ט (סה"מ שם ע' נד).

(24) זכרי' ב, ח.

(25) אדר"נ ס"פ לא. וראה גם קה"ר פ"א, ד (קרוב לסופו).

מדרש תהלים יט, א. תנחומא באבוער וארא יח.

(26) תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). וראה גם

לקו"ת במדבר ה, סע"א. סה"מ תרנ"ט ע' נט. ד"ה כי עמך

הסליחה תרפ"ג (תש"ט) פ"ה (סה"מ תרפ"ג ע' רמז. ה'תש"ט

ע' 218). ועוד.

(27) סנהדרין לו, סע"א במשנה.

(28) יבמות סא, רע"א.

ונתרחקנו מעל אדמתנו²⁹ [שענין זה (גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו) הוא גם בבני הנמצאים בארץ הקודש תובב"א³⁰], מ"מ, ענין ירושלים ברוחניות הוא נצחי גם עכשיו, בכאו"א מישראל. והענין הוא, דהנה ידוע³¹ שירושלים פירושו הוא יראה שלם [וענין זה הוא גם בנוגע לעיר ירושלים כפשוטה, כדאיתא בתוספות³² בשם המדרש³³ ששם ירושלים הוא על שם שלם שקראה מלכי צדק מלך שלם ועל שם יראה שקראה אברהם], שהוא שלימות היראה. וזהו שירושלים הרוחנית היא נצחית גם עכשיו בזמן הגלות, כי בכאו"א מישראל גם בזמן הגלות יש (בהעלם עכ"פ) שלימות היראה, כדלקמן.

ויובן זה בהקדים, דבענינה של ירושלים (שלימות היראה) בעבודת האדם, שני פירושים. דבכ"מ³⁴ מבואר שירושלים היא היראה כמו שבאה בציור דיראה, וזהו"ע ירושלים של מטה וירושלים של מעלה, כי ביראה יש בכללות שתי מדריגות, יראה תתאה – ירושלים של מטה, ויראה עילאה – ירושלים של מעלה. וזהו אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה³⁵, דהגם שמצד הגילויים יראה תתאה היא למטה מטה לגבי יראה עילאה, מ"מ, כיון שיראה תתאה שרשה מיראה עילאה³⁶, ועד ששניהם חד הוא³⁷, לכן, ע"י יראה תתאה (ירושלים של מטה) מגיעים ליראה עילאה (ירושלים של מעלה)³⁸. ומהמשך הענינים שבמאמר זה מובן³⁹, דירושלים הוא נקודת היראת שמים שלמעלה מהשכל, נקודה שלמעלה מציור, שישנה בכאו"א מישראל, מצד עצם הנשמה שבו שלמעלה מגילויים⁴⁰. ויש לומר, דמהטעמים על זה שנקודה זו נקראת בשם ירושלים, שלימות היראה, הוא, כי אמיתית ענין השלימות הוא שאין שייך שיהי' בו חסרון. ולכן, היראה כמו שבאה בגילוי (בציור דיראה), כיון שאפשר שיהי' בה חסרון, אין בה אמיתית השלימות, ואמיתית השלימות היא בנקודת היראת שמים שלמעלה מגילוי, דנקודה זו ישנה תמיד בכאו"א מישראל.

ה) והנה אף שנקודת היראת שמים שלמעלה מהשכל היא למעלה מהגבלה, מ"מ, יש בה (בהתגלותה) כו"כ מדריגות, ואמיתית הבל"ג שבה יהי' לעתיד לבוא. וזהו שלע"ל (דוקא) יהי' פרזות תשב ירושלים, ופי' רש"י⁴¹ שלא יהא לה קצב ושיעור כו'. וגם אז יהיו בה עליות לאין קץ, כמ"ש רש"י⁴¹ שתגדל מיום ליום. וזהו צדקת פרזונו בישראל

(29) בתפלת מוסף דיו"ט.

(30) כדמוכח גם מזה שלשון זה בתפלת מוסף דיו"ט גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" הוא גם באה"ק תובב"א.

(31) ראה בארוכה ד"ה א"ר אושעיא תרפ"ט הנ"ל פ"ו (סה"מ קונטרסים שם לו, א ואילך). וראה גם ד"ה הנ"ל תרכ"ז (סה"מ שם ע' של) ותרכ"ט (סה"מ שם ע' נז).

(32) ד"ה הר – תענית טז, א. הובא במקומות שבהערה הקודמת.

(33) ב"ר פנ"ו, י.

(34) לקו"ת בשלח ד, א. ראה לא, א.

(35) תענית ה, א. וראה בהנסמן בשערי זהר (להר"ר ראובן מרגליות) לתענית שם.

(36) ראה גם תו"א קיד, ד. לקו"ת ראה כט, ד. ביאורה"ז

לאדמו"ר האמצעי אמור פא, א-ב. דרך חיים שער התפלה נז, ג. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב ריש ע' תרנט. ביאורה"ז להצ"צ שם כרך א ע' תכג. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

(37) ראה ביאורה"ז ודרך חיים שם.

(38) לקו"ת ראה שם לא, א.

(39) ראה שם פ"ו (סה"מ קונטרסים שם לו, א ואילך) השייכות דנצח (והנצח זו בנין ירושלים – ברכות נח, סע"א) לאוצר, ובהמשך לזה בספ"ז (סה"מ שם לו, ב) שאוצר של יראת שמים (ראה שבת לא, ב. ברכות לג, ב) הוא נקודת היראת שמים.

(40) ראה ד"ה ועתה ישראל גו' דכ"ף מנחם-אב ה'תשל"ז סעיף ד, ובהערה 29 שם (לקמן ח"ד ע' רי).

(41) הובא בסד"ה א"ר אושעיא תרפ"ט הנ"ל (סה"מ

כו' צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיזרן לבין האומות, דזה שנאמר בכתוב ענין זה (צדקה כו' שפיזרן כו') בלשון פרזונו הוא, כי הצדקה שעשה הקב"ה בישראל ע"י שפיזרן לבין האומות הוא שע"י יגיעו לפרזונו שלמעלה ממדידה והגבלה. ושני ענינים בזה. שע"י המניעות ועכובים שבזמן הגלות (פיזרן לבין האומות) מתעוררת ומתגלה נקודת היראת שמים שבכל אחד מישראל (כמבואר בארוכה בהמאמר⁴²) שהיא למעלה ממדידה והגבלה. ויתירה מזו, דענין פרזונו רומז (כמובא לעיל סעיף ג מהמאמר) על פרזות תשב ירושלים, שע"י התעוררות נקודת היראת שמים בזמן הגלות, תהי' אח"כ הוספה ועלי' בנקודת היראת שמים, הבל"ג שבה כמו שיהי' לע"ל.

ו) ויש לומר, דבפרזות תשב ירושלים (נקודת היראת שמים) שני ענינים. שנקודת היראת שמים עצמה היא למעלה מהגבלה (כנ"ל סעיף ה), וגם התפשטותה⁴³ היא בלי גבול. ובזה גופא שני ענינים. שנקודת היראת שמים פועלת בכל כחות הנפש שיהיו בהתאם להנקודה, ושגם הנקודה עצמה מתפשטת בכל כחות הנפש⁴⁴, עד בהלבושים דמחשבה דיבור ומעשה. ובדוגמת פרזות תשב ירושלים כפשוטה, דנוסף לזה שירושלים היא נקודה דאמצעו של העולם ומאבן שתי' שבבית המקדש הושתת כל העולם⁴⁵, הנה גם ירושלים עצמה תתפשט בכל העולם, דעתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות⁴⁶.

ז) ולכאורה יש להוסיף, דזה שנאמר פרזונו (ולא פזרונו), ענין פרזות תשב ירושלים, שייך גם להצדקה שפיזרן שמבאר בתחלת המאמר, שעסק התומ"צ של ישראל הנמצאים במקומות הרווחה נותן כח ועוז לישראל הנמצאים במקום הגזירה שיוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות. כי זה שעסק התומ"צ של אחד נותן כח ועוז לשני הוא לפי שכל ישראל הם מציאות אחת, בפרט מצד נקודת היראת שמים והביטול שבהם, שהיא נקודה המאחדת את כל ישראל. ולכן, בכדי שהעסק דתומ"צ של אחד יתן כח ועוז לאחר (ענין הצדקה בזה שפיזרן) הוא כשעסק התומ"צ שלו הוא בהנקודה דיראת שמים, פרזות תשב ירושלים, שהיראת שמים שלו (ירושלים) היא באופן דופרצת⁴⁷ ימה וקדמה וצפונה ונגבה, שמתפשטת וחודרת בכל כחות הנפש, עד במחשבה דיבור ומעשה שלו.

ויש לומר שזהו גם הטעם על זה שהעסק בתומ"צ של אחד נותן כח ועוז (לא רק לאלה הנמצאים במקום הגזירה, אלא) גם לאלו השבוים בידי יצרם, לפדות אותם מהשבי' (כנ"ל סעיף ב), כי בכאו"א מישראל, אפילו ברשעים, יש (בהעלם עכ"פ) נקודת היראת שמים, ולכן כל הסוגים דישראל (צדיקים בינונים ורשעים) הם מציאות אחת. וכמרומו גם

קונטרסים שם לח, סע"א).

42) פ"ו ואילך (סה"מ שם לו, א ואילך).

43) ראה תו"ח בשלח ד"ה צדקת פרזונו (שמ, סע"ב ואילך [בהוצאה החדשה – בשלח ח"א רלד, א]) ש"פרזות תשב ירושלים" הו"ע עתידה ירושלים שתתפשט כו'.

44) וע"ד המבואר בכ"מ (המשך תרס"ו ע' תצד. ועוד) בענין האהבה דבכל נפשך, שהאהבה היא לא רק בלב אלא מתפשטת

בכל הכחות והאיברים.

45) ראה משנה יומא נג, ב ובגמרא שם נד, ב. וראה בהנסמן

בשערי זהר ליומא שם נד, ב. ר"ה כג, א. תנחומא קדושים י.

46) ראה פס"ר פ' שבת ור"ה. יל"ש ישע"י רמז תקג. וראה

גם ספרי דברים בתחלתו. שהש"ר פ"ז, ד (ג). וראה גם בהנסמן

ב"מראי מקומות" ללקו"ת מסעי פט, ב (עג, א).

47) ויצא כח, יד.

בתיבת צבור (שישראל הם צבור⁴⁸), צבור ר"ת צדיקים בינונים ורשעים⁴⁹, שכל ג' סוגים אלו הם מציאות אחת [והוא"ו (שבתית צבור) הוא וא"ו המחבר את הרשעים עם הבינונים והצדיקים, ועד שהראש של כל התיבה הוא אות צדי"ק, ועמך⁵⁰ כולם צדיקים]. ולכן עסק התומ"צ של הצדיקים והבינונים [ובפרט כשעסק התומ"צ שלהם הוא באופן שהם כוללים עצמם עם כל ישראל⁵¹, ואהבת לרעך כמוך⁵²] פועל גם על אלו השבויים בידי יצרם, שיצאו מהשבי' ויהיו צדיקים (גם בגלוי).

ח) והנה ענין הנ"ל (שהעסק דתומ"צ של אחד נותן כח ועוז גם לשני) הוא לא רק כשהאונס (בנוגע לאיזו מצוה) הוא מפני גזירת המלכות או מפני שיצרו הוא שתקפו, אלא גם כשהאונס הוא מפני שע"פ תורה א"א לקיים מצוה זו, וכמו ישראל הנמצאים בחו"ל שע"פ תורה א"א להם לקיים את המצוות התלויות בארץ, ועד"ז בכללות זמן הגלות שא"א (גם לבנ"י הנמצאים בא"י) לקיים מצוות התלויות בזמן שביהמ"ק הי' קיים, הנה מצד זה שכל ישראל שבכל המקומות ושכל הזמנים הם מציאות אחת, לכן עי"ז שבנ"י הנמצאים בא"י מקיימים את המצוות התלויות בארץ, מועיל זה גם עבור בנ"י הנמצאים בחו"ל, ועד"ז הוא בנוגע להמצוות התלויות בזמן הבית שקיימו ישראל אז, שזה מועיל גם לבנ"י שבזמן הגלות, כיון שכל ישראל שבמשך כל הדורות הם צבור אחד דאין מיתה בצבור⁵³ [שלא כן הקרבן שהקריבו בימי עזרא כיפר גם על ישראל שהיו בדורו של צדקיהו⁵⁴].

ט) וזהו צדקת פרזונו בישראל צדקה כו' שפיזרן לבין האומות, דזה שנאמר פרזונו (ולא פרזונו) הוא, כי צדקה שעשה הקב"ה בישראל שפיזרן לבין האומות הוא שע"ז יגיעו לע"ל לפרזות תשב ירושלים (כנ"ל בארוכה). ועוד טעם על זה שנאמר פרזונו הוא, כי בכדי לבוא לפרזות תשב ירושלים הוא ע"י שגם העבודה בזמן הגלות (כשפיזרן לבין האומות) היא באופן דפרזות תשב ירושלים. דנוסף לזה שהכניסה לירושלים בגשמיות, בגאולה האמיתית ע"י משיח צדקנו, היא ע"י העבודה דירושלים, שלימות היראה [כי ביאת המשיח תהי' ע"י בקולו תשמעו⁵⁵, שזה (ענין בקולו תשמעו) הוא ע"י היראה, שהיא ראשית העבודה ועיקרה ושרשה⁵⁶, דהגם שבכדי שקיום התומ"צ יהי' בשלימות צריך גם לאהבה⁵⁷, הרי עיקר העבודה היא היראה⁵⁸], הנה בכדי שיהי' פרזות תשב ירושלים, צריכה להיות העבודה גם עכשיו באופן של פרזות, למעלה ממדידה והגבלה, שבכללות היא העבודה

53) הוריות ו, א. וראה מכתבי תורה (להרוגוצ'ובי) מכתב קמז. קמט.

54) הוריות שם, ובפרש"י שם ד"ה ראוי' כפרה זו.

55) סנהדרין צח, סע"א.

56) תניא רפמ"א.

57) תניא פ"ד. וראה קונטרס העבודה פ"ב (ע' 15). וראה גם תניא פל"ט (נג, ב).

58) וי"ל דהאבה היא בכדי שתהי' לו חיות בעבודתו

וכיו"ב. משא"כ בלי יראה, חסר בעצם העבודה – ראה תניא פמ"א (נו, סע"ב ואילך). וראה לקמן ח"ד ע' רכד הערה 13.

48) ראה נזיר סא, ריש ע"ב ש"קהל" (צבור) הוא דוקא בישראל. ובצפצפ"נ מהדו"ת (יג, ב. צ, ב) שזהו לפי שישראל הם מציאות אחת משא"כ ב"נ.

49) ככר לאדן (להחיד"א) סי' ז בפירוש המשנה (אבות פ"ב מ"ד) אל תפרוש מן הצבור. דברים אחדים (להנ"ל) דרוש כב (שבת הגדול) קטו, ג. [קהלת יעקב ערך שליח צבור (השני)].

50) ישע"י ס, כא.

51) להעיר מתניא פמ"א (נז, ב).

52) קדושים יט, יח. וראה מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה כרך ב ע' תקצב, ובהנסמן במ"מ לשם (תתקמא, ב).

דמסירת נפש, מסירת הרצון⁵⁹, שעבודה זו היא הכנה קרובה שיהי' פרזות תשב ירושלים גם כפשוטו, עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות. שזה נעשה (ככל הענינים דלעתיד⁶⁰) ע"י מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שכללותם הם הג' קוין דתורה עבודה וגמ"ח [וכמארז"ל במסכת ברכות בתחלתה ובראשיתה⁶¹ עה"פ⁶² פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי, כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם], ובפרט ע"י העבודה דיפוצו מעינותיך חוצה שעיי"ז אתי מר דא מלכא משיחא [כמ"ש באגה"ק של הבעש"ט⁶³ מה ששמע בהיכל המשיח, ממלכא משיחא].

וזהו צדקה כו' שפיזרן לבין האומות, שע"י מעשינו ועבודתנו בזמן הגלות (בג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח ובפרט בהפצת המעינות חוצה) שבכל יום ויום, הנה נוסף על זה שבכל יום ויום (כשנמצאים עדיין בגלות) נעשה הפדי' ברוחניות (כאילו פדאני), הנה כל פעולה ופעולה בהנ"ל מצטרפת לחשבון גדול של הצדקה⁶⁴ שמקרבת את הגאולה⁶⁵ כפשוטה בגשמיות, שאז יהי' פרזות תשב ירושלים גם בגשמיות, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.



59) ראה תו"א מקץ לו, ב. ובכ"מ.

60) תניא רפל"ז.

61) ח, א.

62) תהלים נה, יט. וראה אוה"ת (יהל אור) להצ"צ עה"פ.

שייכות פסוק זה לגאולת אדה"ז בי"ט כסלו — ראה אגרות-קודש אדה"ז (ח"א) סי' לח. וש"נ. וראה ד"ה פדה

בשלום ה'תשל"ח בתחלתו (לקמן ע' קמב).

63) נדפסה גם בכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בתחלתו.

64) ע"פ מחז"ל (ב"ב ט, ב) בנוגע לצדקה: כל פרוטה

ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

65) ב"ב שם י, א.

בס"ד. משיחת ש"פ וישב, א' דחנוכה ה'תש"נ

– תרגום מאידית –

עוד חילוק בולט ביניהם רואים בשמותם: מגילת אסתר נקראת על שם אסתר¹¹ (ולא מגילת אחשורוש או המן) – שעל ידה בא ההצלה ונס פורים, ואסתר היא מהנשים צדקניות הכי נעלות, עם וביחוס "בתה של שרה"¹². לאורך "מגילת אנטיוכוס" נקראת על שם אנטיוכוס הרשע (ולא על שם מתתיהו כהן גדול או יהודה המכבי וכיו"ב), זה שהביא את הגזירות על בני"י בימים ההם!

ב. ויש לומר הביאור בזה:

מבואר בכ"מ¹³ שהחידוש דחנוכה – ועד"ז בפורים – הוא, הברור ועלי' של התחנות ביותר, באופן דאתהפכא חשוכא לנהורא, וכידוע – שלפנ"ז היתה התגברות ביותר של החושך – "נכנסו¹⁴ יונים להיכל" ו"טמאו כל השמנים שבהיכל", והוצרכו להלחם עם "מלכות¹⁵ יון הרשעה" שרצו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", ואחר כך הי' נצחון המלחמה – "מסרת גבורים ביד חלשים וטמאים ביד טהורים כו"¹⁶ וגם הנס דפך השמן שדלק שמונה ימים.

ועד"ז הי' גם בימי הפורים: שלפנ"ז היתה התגברות ביותר של החושך, גזירת המן הרשע, צורר היהודים, וגם מאחשורוש ע"ש שהשחיר פניהם של ישראל¹⁶, ו"הוא אחשורוש, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו"¹⁶; ועל ידי המסירת נפש דמרדכי ואסתר ובנ"י בכלל באה ההצלה ונס פורים, שנעשה "ונהפוך הוא"¹⁷, עד באופן שאסתר פעלה על אחשורוש, שיהפוך את הגזירה מרע לטוב.

חנוכה ופורים שניהם מצוות מדברי סופרים וימים

א. בנוגע לחנוכה מצינו דבר פלא:

ידוע שסיפור נס חנוכה נכתב באריכות במגילה, שנקראת בשם "מגילת אנטיוכוס". והגם שמגילה זו אינה חלק מכ"ד ספרי קודש, ה"ה מובאת בפוסקים, ויתירה מזו: בכמה קהילות קדושות בישראל נוהגים לקרוא מגילה זו בחנוכה¹.

לכאורה הרי זה דבר והיפוכו הדורש ביאור – דממה נפשך: איך זה שמגילה שאינה חלק מכתבי הקודש תיקרא בציבור בקהילות קדושות בישראל?!

הפלא בזה מתחזק בהשוואה לפורים: חנוכה ופורים הינם דומים – ומובאים ככו"כ דינים וענינים יחד². שניהם מצוותם היא מדברי סופרים³, שניהם מותרים במלאכה⁴, וכיו"ב, ואעפ"כ רואים חילוק ביניהם מן הקצה אל הקצה:

"מגילת אסתר" היא (א) (על ידי בקשת אסתר "כתבוני לדורות", "עם שאר הכתובים"⁵) אחת מכ"ד ספרי קודש, ואדרבה – למגילת אסתר ישנה מעלה לגבי נביאים וכתובים אחרים, היות ש"כל⁶ ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידים ליבטל לימות המשיח⁷ חוץ ממגילת אסתר והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות כו' שאין בטלין לעולם". (וב) מצוה לקרוא את המגילה בפורים (כבקשת אסתר "קבעוני לדורות", "ליו"ט ולקריי"⁸).

מה שאין כן "מגילת אנטיוכוס" דחנוכה (א) אינה חלק מכ"ד⁹ ספרי קודש (ב) אין מצוה לקרוא אותה¹⁰ – ואעפ"כ בכמה קהילות קדושות קוראים אותה בימי חנוכה, כנ"ל.

1) פסקי רי"ד סוכה מד, א. שבלי הלקט סקע"ד. ועוד. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חנכה ע' שסא. ושי"ג.
2) כמודגש גם בזה שהתחלת נוסח "ועל הנסים היא בשוה בחנוכה ופורים.

וכידוע ע"פ קבלה – שחנוכה ופורים הם כנגד נצח והוד (תקו"ז חדש צד, ב. שער הכוונות סוף ענין ר"ח ור"ה), תרי פלגי. ועד שיש ב' דעות בזה, איזה מהם כנגד נצח ואיזה כנגד הוד (ראה פע"ח שער מקרא קודש פ"ד. של"ה בסופו (עניני פורים ומגילה), מס' כנפי יונה סי' ג).

ולהעיר שהרמב"ם בספרו חיבר הל' מגילה והל' חנוכה בהמשך א"ח במנין הפרקים (ובהל' חנוכה פ"ג ה"ג"ד שוים כמה דיני חנוכה לדיני פורים). וע"פ הנ"ל יומתק כי חנוכה ופורים הם תרי פלגי (ראה שיחת זאת חנוכה תשל"ה).

3) ראה רמב"ם שם.

4) טושו"ע או"ח סתר"ע. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות נר חנוכה.

תו"א צט, ד.

5) מגילה ז, א. פרש"י אסתר ט, לב. וראה חדא"ג מהרש"א מגילה

שם.

6) רמב"ם הל' מגילה ספ"ב. מירושלמי מגילה פ"א ה"ה.

7) וכידוע הביאור בזה (תו"א מגילת אסתר צ, ד. קט, ב. ועוד), שבטלין לגבי האור הגדול דלע"ל – כשרגא בטיהרא.

8) מגילה שם ובפרש"י.

9) בדיוק כ"ד – כנגד כ"ד צירופי שם אד'.

10) ואפילו לפי הנוהגין לקרות מגילת אנטיוכוס בחנוכה – אין מברכים עלי' לפי שאין לה שורש חובה כלל (פסקי רי"ד ושבה"ל שם).

11) ב"ב יד, ב. רמב"ם סוף הל' מגילה. טושו"ע יו"ד סו"ס רפג.

12) אסתר"ד פ"א, ח.

13) דרושי חנוכה ודרושי פורים – בתורה אור, שערי אורה, מצות נר חנוכה בסהמ"צ להצ"צ, ועוד.

14) שבת כא, ב.

15) נוסח "ועל הנסים".

16) מגילה יא, א.

17) אסתר ט, א.

לבתיהם²³, או "עניים שלאחר שגומרים מלאכתם מלקטים עצים מן ההפקר להתחמם בהם, ומתאחרים בשוק יותר משאר בני אדם"²⁴ – שזה כולל גם אומות העולם.

ובפרט לפי הפירוש (הפנימי) ב"על פתח ביתו מבחוץ", ברשות הרבים ממש, מקום הקליפות, לאהפכא חשוכא לנהורא²⁵, והפעולה דנרות חנוכה היא "עד שתכלה רגל מן השוק כו' עד דכליא ריגלא דתרמודאי" – גם ב"שוק" (טורי דפרודא)²⁶ אצל אלו שהם "תרמודאי", מורדים (תרמודאותיות מורדת)²⁷ בהקב"ה ר"ל, ולא רק כמו ה"תרמודאי" עבדי שלמה²⁸ שאחר כך נעשו מורדים, אלא גם בהמורדים בה' בין גויים ממש [שהם למטה מטה מעבדי שלמה, שיש להם שייכות לשלמה, משא"כ גויים. וכמודגש גם בשני ברכות השחר השונות – "שלא עשני עבד", ו"שלא עשני גוי"] – אלו שאומרים "אלקא דאליקאי"²⁹, או למטה מזה – "לי יאורי ואני עשיתיני"³⁰ – גם אליהם צריכים להגיע נרות חנוכה,

"עד דכליא ריגלא דתרמודאי", שנרות החנוכה פועלים בהם "כליא" – ביטל וכליון³¹, ולא רק של ה"תרמודאי" (מורדים) בכלל, אלא גם ב"ריגלא דתרמודאי", החלק הכי תחתון שבהם (שמורד בה' לא מצד השכל והמדות, אלא כמו רגל שאין בה שכל כלל). עד שהם נהפכים: במקום מורדים בה', הם נעשים קשורים עם האור דנרות חנוכה, "נר מצוה ותורה אור"³² – בני" ע"י תרי"ג מצוות שלהם ואינם יהודים ע"י שבע מצוות בני נח, אמונה בה' וכו'.

ג. ע"פ הנ"ל מובן החידוש באתהפכא שנפעל ע"י החידוש שבחנוכה לגבי פורים:

הגם שאף בימי הפורים הי' "ונהפוך הוא" (דגזירת המן ומלך אחשוורוש), אעפ"כ קבעו את המצוות דפורים לדורות דוקא בעניני קדושה, ולא בענין שיש

המותרים במלאכה כו' (לא כשאר מועדי השנה ג') הרגלים) ושבת) – כי אז היא ההמשכה ממדריגה נעלית ביותר שנמשכת בהתלבשות בעניני ומלאכות העולם¹⁸, שזה נפעל ע"י עבודת האדם למטה, ולכן גם קביעת היו"ט – מדברי סופרים].

ויש לומר שהגם שבכללות זהו תוכן העבודה דשניהם – חנוכה ופורים, ישנו בזה חידוש בחנוכה לגבי פורים. כפי שרואים זאת בפשטות בהמצות שקבעו בימים אלה¹⁹:

המצוות דפורים קשורים כולם עם עניני קדושה שיהודי עושה בפנים, בביתו הפרטי ובבית הכנסת, בין יהודים (מקרא מגילה, סעודת פורים, הלל והודאה, משלוח מנות איש לרעהו וכו').

הנס דחנוכה קבעו בהדלקת נרות, שבו מודגש ההשפעה (גם) בחוץ ברשות הרבים ועד על אומות העולם (נוסף להעבודה בפנים, בקדושה) – הן במקום דהנרות חנוכה, והן בזמן דההדלקה:

מקום הנרות – "מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ" פרסומי ניסא²⁰, כלומר, שנוסף לכך שהוא ובני ביתו צריכים לראות את נרות החנוכה, צריכים הם להאיר באופן ש(גם) אלו הנמצאים "בחוץ", ברשות הרבים, יראו אותם.

זמן ההדלקה – "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק כו' ועד כמה כו' עד דכליא ריגלא דתרמודאי"²¹, עד ש"תכלה רגל מן השוק" (ריגלא דתרמודאי – האנשים האחרונים שמסתובבים בשוק) ישנם עוברים ושבים שרואים את הנרות, ובמילא ישנו בזה פרסומי ניסא²².

כלומר: נרות חנוכה צריכים להאיר ומאירים ב"חוץ", ב"שוק", כל זמן שעדיין נמצאים שם אנשים, גם כאלו שנקראים "תרמודאי" – "שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבים בשוק עד שהולכים בני השוק

(26) ראה אוה"ת חנוכה סד"ה מצותה משתשקע החמה (תתקמא, ב). ד"ה מצותה תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' כה ואילך) ס"א. וש"נ. (27) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קהלת יעקב ערך תרמוד.

(28) ספ"ק דיבמות (ז, א).

(29) סוף מנחות.

(30) יחזקאל כט, ג. וראה שם, ט. וראה תניא ספכ"ב. לקו"ש חכ"א

ע' 40 ובהערות שם.

(31) אוה"ת שם תתקמב, א. ד"ה הנ"ל תשל"ח שם. וש"נ.

(32) ל' הכתוב – משלי ו, כג. ושייך במיוחד לנר חנוכה – רש"י

ד"ה בנים שבת כג, ב.

(18) ראה תו"א וסהמ"צ שבהערה 4.

(19) ולהעיר משינוי לשון הרמב"ם, שקריאת המגילה היא "תקנת הנביאים" (ריש הל' מגילה), ואילו מצות חנוכה – "התקינו חכמים" (הל' חנוכה פ"ג ה"ג), – בפשטות כי אסתר סוף זמן הנבואה – אף שבשניהם כתב (וכללם) שהם מצוה מדברי סופרים (הל' מגילה שם. והל' חנוכה שם בסוף ההלכה).

(20) שבת שם ובפרש"י.

(21) שם.

(22) טושו"ע או"ח הל' חנוכה סתרע"א ס"ב.

(23) רש"י ד"ה רגלא – שבת שם.

(24) תשובת הגאונים שערי תשובה סי' רלג. ועוד.

(25) ראה תו"א מקץ סד"ה רני ושמיחי הב'.

עד"ז ישנם שני אופנים בכירור דאוה"ע: (א) כמו שהי' בתחלת הבריאה, כשכל האנשים דיברו לשון הקודש, כמ"ש³⁷ "ויהי כל הארץ שפה אחת" (לשון הקודש). (ב) וכמו שנעשה בדור ההפלגה – כשניתוסף החידוש "ויאמר ה' הן גו' שפה אחת לכולם גו' הבה נרדה ונבלה שם שפתם גו' בלל ה' שפת כל הארץ"³⁸.

ויובן זה בהקדים השאלה: ידועה השקו"ט³⁹ בנוגע לזהירות מהדיבור בעניני חול בלשון הקודש, משום קדושת הלשון. ולכאורה צריך להבין: במשך עשרים דורות (מתחילת הבריאה עד לדור ההפלגה) דיברו כל האנשים רק בלשון הקודש, והדיבור הי' בנוגע לכל הענינים שלהם, כולל עניני חול ועניני היפך הקדושה שלהם, כמובן מזה שדורות אלו (שדיברו רק בלשון הקודש) כוללים את דור אנוש (ש"אז הוחל לקרוא בשם ה"י"⁴⁰) ודור המבול ("ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס"⁴¹) וכו', שהדיבור שלהם הי' (גם) בענינים דהיפך הקדושה בתכלית!?

ויש לומר הביאור בזה: שרש ומקור החיות דכל דבר שבעולם, גם בעניני חול, ואפילו ענינים דהיפך הקדושה (שיש בתוכם גם ניצוץ קדושה) ה"ה – מלשון הקודש, כמבואר בתניא⁴², ש"כל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקודש הן הן אותיות הדיבור המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה כו' וזה שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה כו'".

כידוע⁴³ החילוק בין לשון הקודש ולשונות אחרים, ששפות אחרות הם רק שמות הסכמיים, משא"כ השמות (והאותיות שלהם) דלשון הקודש הם מהוים, מחיים ומקיימים את הדבר, ומבטאים את תוכנו ומהותו. [שזהו הטעם על ההכרח דגודל החכמה דאדם הראשון בזה שקרא שמות לכל הנבראים (כמו שאמר הקב"ה למלאכים שחכמתו גדולה משלהם)⁴⁴] – חכמת אדה"ר ענינה בכך שהכיר את התכונה וטבע

לו השפעה (גם) ב"חוי", עד על אוה"ע, שמזה מובן שהחידוש דפורים הוא בעיקר בפעולה דאתהפכא על בני פרסומי ניסא ושמחה הכי גדולה שמתגלה בהם; זוהי אכן שמחה של אתהפכא – "עד דלא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי"³³, שהוא לא יודע את החילוק בין העבודה דעשה טוב וקדושה (ברוך מרדכי) והעבודה דסור מרע, עד לעבודת התשובה (ארור המן), (אבל בעיקר) כמו שהשמחה נמצאת בגלוי אצל בני, ובעניני קדושה, לא בעניני העולם;

משא"כ נס חנוכה קבעו לדורות במצות הנרות, שצריך להאיר (גם) את ה"חוי", ב"שוק", עד שה"תרמודאי", המורדים בה', כולל גם אוה"ע³⁴, – שזה מורה שפעולת האתהפכא בזה היא נוגעת (גם), ועיקר (נוסף להשפעה מזה "על פתח ביתו" בפנים, כפי שמודגש במצוות חנוכה שקשורים עם פנים: הלל והודאה, תפלות וקריאת הנשיאים בחנוכה וכיו"ב), גם ההשפעה מבחוץ לתחום הקדושה, ועד גם למורדים בה' ובאוה"ע.

ד. ויובן זה ע"פ ביאור ענין הכירור דאוה"ע, ע"י הכירור דשבעים לשון:

בעבודת הכירורים, כולל הכירור דשבעים אומות, ישנם בכללות, שני אופנים: (א) מלמעלה למטה: ע"י העבודה בקדושה בתוקף נמשך גם אור הקדושה במקום התחתון, ופועל שם את הכירור (בדוגמת אבוקה גדולה שמגעת רחוק מאד, ומושכת אלי' את הניצוצות מסביב)³⁵. כמו הכירור שע"י התורה – ע"י הלימוד בתורה אודות ענין בעולם (כמו ענין הניזקין ועאכו"כ המחליף פרה בחמור וכיו"ב) פועלים – מלמעלה למטה – הכירור דענין זה בעולם. (ב) מלמטה למעלה: ע"י שנמצאים "מפוזר ומפורד בין העמים"³⁶, ומתלבשים (כפשוט באופן המותר) ב"לבושים" אלו והלשונות דאוה"ע, פועלים את הכירור שלהם – ע"י שמשתמשים בלשונות ועניני המדינה לשם שמים, ובכל דרכיך דעהו.

(33) מגילה ז, ב.

(34) ולהעיר שימי חנוכה הם כנגד ימי הסוכות ובפרט כדעת בית שמאי שהדלקת הנרות הן בסדר דפוחת והולך כפרי חזון (שבת כא, ב. וראה אוה"ת חנוכה דש, ב. שמע"צ ע' א'השעה ואילך). שמקריבים אז השבעים פרים כנגד השבעים אומות (סוכה נה, ב. במדבר"ב פכ"א, כד). וגם להעיר, שחנוכה היא ע"ש חנוכת המקדש (והמנורה), והמקדש הי' מגין על כל האומות, ואילו היו אוה"ע יודעים מה הי' המקדש יפה להם כו' היו מקיפים אותו כדי לשומרו כו' (במדבר"ב פ"א, ג. ועוד). וראה של"ה (חלק תושב"כ פרשתנו דרוש צאן יוסף בהגה"ה), שחנוכה הוא מלשון חינוך, והוא רומז לחינוך העולם (וראה לקו"ש ח"י ע' 282 ואילך).

(35) ראה תו"א ה, סע"ד ואילך.

(36) אסתר ג, ח.

(37) נח יא, א.

(38) שם, ו ואילך.

(39) ראה אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ע' תתטז ואילך.

(40) בראשית ד, כו.

(41) נח ו, יא.

(42) שעה"ה"א פ"א.

(43) ראה פרדס שער האותיות. שער הכינויים פ"א. של"ה ג, א.

תו"א משפטים עח, א. אגרות קודש הנ"ל. וש"נ.

(44) ב"ר פי"ז, ד.

אבל כיון שבעצם יש לכל האנשים (גם אוה"ע) מצד בריאתם בתחלת הבריאה שייכות עם לשון הקודש – לכן נמשך מזה כח, גם לאחרי ש"בלל ה' שפת כל הארץ", שיוכלו ע"י לשונות אלו לגלות אלקות בבריאה – וכמבואר בכ"מ⁴⁸, ש"כשברא הקב"ה עולמו לא ה' רק לה"ק כו', וכשבלל הקב"ה את הלשונות בדור הפלגה בלל לה"ק ג"כ בשאר הלשונות, והתיבות הנ"ל ("יגר שהדותא"⁴⁹, "לטוטפות"⁵⁰, וכיו"ב) הם לה"ק ונבללו בלשון יוני או בכתפי או באפריקי" (ו"אל יעלה בדעתך שהתורה כתבה אלו הלשונות שאינם לה"ק"),

ועד יתירה מזו (לפירוש שני⁵¹, שהתיבות "יגר שהדותא" וכיו"ב, הם כן מלשונות האומות) : בתורה ישנם תיבות משפות אחרות, שנתעלו ונעשו לשון התורה. ולכולי עלמא – ישנם כמה ספרים מכ"ד ספרי הקודש, שבחלק העיקרי נכתבו בלשון ארמי, עד שגם ענינים הכי נעלים – כמו קץ הגאולה בספר דניאל (עידן, עידנים וכיו"ב) – נכתבו בלשון זה,

שמזה, מתורה שבכתב⁵², ישנו הכח, להעלות כל השבעים לשון לקדושה. ועי"ז מתווסף עליו אפילו לגבי כמו שבירור העולם הוא ע"י לשון הקודש (ובפרט – קודם דור הפלגה).

ויש לומר שלכן לא יתבטלו הלשונות לעתיד לבוא – כי אז יהי' "והיתה לה' המלוכה"⁵³ בכל עניני ופרטי העולם, כולל גם בלשונות האומות, כמ"ש "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבוד שכם אחד"⁵⁴. וכפס"ד הרמב"ם בסוף ובחומתם ספרו: ובאותו הזמן כו' לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו' שנאמר⁵⁵ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ה. ועפ"ז יש לומר החילוק בין אופן הבירור דהאומות שנפעל ע"י חנוכה והבירור ע"י פורים: אע"פ שגם ע"י הנס פורים נעשה הבירור והפיכה

דכל נברא, ובהתאם לזה קרא להם בשמות שמתאימים למהותם⁴⁵].

ועפ"ז מובן למה בדורות הראשונים (עד דור ההפלגה) דיברו כולם "שפה אחת" (לשון הקודש), גם עניני חול והיפך הקדושה, כי אז ה' לכל אחד הכח, שיוכל להגיע ולגלות את החיות אלקי שישנו בכל נברא, ע"י הדיבור והקריאה של כל דבר בשמו בלשון הקודש. כלומר, כל אדם – מבלי הבט על מעמדו ומצבו, אפילו מורד ופושע בה' (כמו נמרוד בדור ההפלגה – נמרוד ע"ש שהמריד⁴⁶, אחרים וכיו"ב) – ע"י קריאת דבר בעולם בשמו – כל דבר שבעולם, אפילו אבן (דומם שבדומם), שאין לה חיות כלל – עי"ז הוא גילה את חיותה האלקית (שנמשכת ע"י צירופי אותיות השם ותמורות שלהן) !⁴⁷

אלא שאח"כ כולל ע"י הירידה דדור ההפלגה, שרצו להתנתק מהשרש שלהם למעלה ר"ל, לא יכלו לגלות ע"י לשון הקודש את חיות הנבראים למטה. "בלל ה' שפת כל הארץ", והתחיל סדר עבודה חדש, (שלא כולם יכולים להשתמש בלשון הקודש, ועי"ז לגלות אלקות בבריאה, דלאו כל מוחא סביל דא (לכן ישנה הזהירות, לכמה דיעות, לא לדבר לה"ק בעניני חול), אלא) שלכך צריך לרדת ולדבר בלשונות האומות, ולהעלותם לקדושה, מלמטה למעלה,

כמו שמבאר אדה"ז, שישנם שני דרגות באותיות: האותיות דלשון הקודש (לשון תורה) – דוגמת ענין האבנים שהם בריאה בידי שמים (ע"ד לשון הקודש שהוא לשון (התורה) מן השמים) ; והאותיות דשבעים לשון האומות, אשר כל עם ועם מדבר כלשונו – שהכוונה בזה היא, שע"ז שבנ"י חיים במדינות ומדברים בשפת אוה"ע בכל מדינה לפי לשונה, כולל גם שמדברים בלשון זה בלימוד התורה – מבררים ומעלים את השבעים לשון לשרשם ומקורם – ונעשים בדוגמת לבנים, שהם מעשה ידי אדם, ועי"ז מקבלים החוזק דאבנים, ועי"ז בונים גם "אני חומה זו תורה".

(45) ראה לקו"ש חט"ו ע' 13 ואילך. וש"נ.

(46) חולין פט, א ובפרש"י.

(47) ואין פלא בדבר איך זה בכחו של כל א' (אפילו מורד ופושע בה') – כי האדם אינו מחדש בזה דבר, כ"א הוא רק מגלה (ע"י הדיבור שלו) האותיות של עשרה מאמרות (או חילופיהם ותמורותיהם כו') של הקב"ה שמהוה הדבר הזה.

(48) של"ה תט, ב. הובא באוה"ת ואתחנן ע' שכו.

(49) ויצא לא, מז.

(50) בא יב, טז. ואתחנן ו, ח.

(51) פרש"י ויצא שם. בא ואתחנן שם. וראה לקו"ש חכ"א ע' 447

הערה 8.

(52) נוסף על הכח שניתוסף אח"כ מתושבע"פ (ראה תו"א משפטים שם) – לשון הגמרא בבבלי וירושלמית – שרובה בלשון

ארמי.

(53) עובדי"א, כא.

(54) צפני"ג, ט. רמב"ם ה' מלכים ספ"א. וראה רד"ק שם: בשפה ברורה – שלא יוציאו בשפתם אלקים אחרים אלא כולם יקראו בשם ה' זהו שפה ברורה, כמו שאמר בנבואת זכרי' ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. לעבדו שכם אחד – חלק אחד, ר"ל בלב אחד ובדעה אחת. ומזה משמע שלא יתבטל לשון האומות,

אבל לדעת הראב"ע (הובא ברד"ק) שם, "בשפה ברורה הוא לשון הקודש שבה לבדה נקרא השם הנכבד", וכ"ה מפורש במצו"ד שם: "שידברו בלשון הקודש במקום הלשון שמדברים עכשיו". וראה זהר ס"פ נח. אוה"ת נ"ך ע' תקדו ואילך.

(55) ישע"י יא, ט.

שבת חנוכה – ששבת ממשיך מקדושתה, קדש מלה בגרמי⁶⁰, (בדוגמת לשון הקודש), בעניני החנוכה, כולל העבודה דבירור המטה ביותר. ובפרט בשנה זו, שישנם שני שבתות חנוכה – בתחלת ימי חנוכה (הכולל כל ימי חנוכה), ובסיומם – הסך-הכל דכל ימי חנוכה. כפי שמודגש גם בקריאה בתורה דשני ימים אלו – שביום ראשון דחנוכה קוראים אודות ההחלטה דהקרבת כל הנשיאים (בכח), ובסיום – קוראים אודות הסך-הכל בפועל דהקרבת כל הנשיאים;

ו(ב) שבת (חנוכה) פ' וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען – כמבואר בכ"מ, ש"מגורי אביו" ו"ארץ כנען" קאי על ב' אופני עבודה אלו: העבודה בעניני קדושה ("מגורי אביו"), והעבודה בבירור העולם ואוה"ע, כידוע ש"כנען" "פירושו סוחר", "עד"מ כמו הסוחר שיפזר ממון כסף וזהב ומוציאם מרשותו כדי להרויח ולהשתכר⁶¹ וכל עיקר כוונתו להיות מפזר ונוסף עוד, כך הנה מקור נשמת ישראל כו' נמשלה לסוחר זה כו', שע"י התלבשות . . בבחי' גלות . . עי"ז מתבררים כל ניצוצות הקדושה כמו שאמר חז"ל לא גלו ישראל אלא להוסיף עליהם כו"⁶².

ז. ע"פ הנ"ל אפשר לבאר את ההנהגה דרבנותינו נשיאנו בליל "ניתל" ⁶³ [שחל בכמה שנים בתוך ימי חנוכה, או בסמיכות להם]:

ידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶⁴ ש"נוהגים שלא ללמוד בניתל" (עד חצות לילה), והטעם (כפי ששמע מאביו, הרבי (מהורש"ב) נ"ע "כדי שלא להוסיף חיות".

כ"ק מו"ח אדמו"ר גם סיפר פעם, שאביו (הרבי נ"ע) נהג אז "לשחק" "שאח" (או לעמוד בשעת מעשה ולהציע איך לשחק).

ויש לומר הענין בזה: עי"ז הורה הרבי נ"ע לימוד

דמלך אחשוורוש, המושל בכיפה דכל האומות – הרי הבירור הי' באופן שהאומות מתבררים ע"י לשון הקודש, ע"י תורה מלמעלה (בדוגמת שמות החול בלשון הקודש, כמו שאוה"ע דברו קודם דור ההפלגה, ויותר מזה – בדוגמת לשון ארמי שכתוב בתורה).

ונמצא, שהגם שב"מגילת אסתר" כתובים תיבות מלשון פרס ומדי (החל מהשם "אחשוורוש"), ויתירה מזו – "העתיקה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והם היו עו"ג כו'", ולכן "כבוד השם שלא יזכרנו מרדכי במגילה"⁵⁶ – שזה מורה שמגילת אסתר חדרה גם למטה מטה – אעפ"כ, מגילת אסתר היא אחת מכ"ד כתבי קודש⁵⁷ (תורה), היות שזה כפי שבירור המטה נפעל ע"י הקדושה (או לשון ארמי שבתורה). ולכן אין בזה כח לפעול את הבירור גם דה"פרסיים" עו"ג, לכן לא יכולים לכתוב את שם הוי' במגילה.

ולכן גם נקראת המגילה על שם אסתר, כי מדובר אודות הבירור שנפעל ע"י אסתר (קדושה).

משא"כ חנוכה מגיע גם⁵⁸ ב"חוץ" ב"שוק", עד גם באוה"ע⁴³ והמורדים בה' (תרמודאי) כמו שהם נמצאים במקומם הם, ובלשונות שלהם (עוד לפני שמתברר ומתעלה בלשון הקודש), כהכנה וכח ל"אז אהפוך אל עמים (גם כמו שהם מצד לשון האומות) שפה ברורה גו"⁵⁹. ולכן הי"ז מתבטא גם בכך ש"מגילת אנטיוכוס" נקראת על שמו, כמו שקיים במקומו הוא – אנטיוכוס הרשע, ולא כחלק מ(תורה –) כתבי הקודש (בדוגמת לשונות האומות כפי שהם במקומם, חוץ מלשון הקודש), וגם זה מעלים (ע"י העבודה דחנוכה) עי"ז שמגילת אנטיוכוס (הענינים שמדובר שם) מובאת (בפוסקים) בתורה, עד שבכמה קהילות קוראים אותה בציבור בימי חנוכה.

ו. ולהוסיף, שישנה תוספת כח בעבודה זו ע"י: (א)

(56) ראב"ע מג"א ת, ו. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ד סי"ב (ממרדכי שבת ט"ו שצו. הובא בט"ז או"ח שם סקי"א): במגילת אסתר אין בה אזכרות מפני שנשתלחה לכתב בדתי פרס ומדי ולפיכך אין בה קדושה אא"כ כתובה כהלכתה.

(57) להעיר שאסתר ברוה"ק נאמרה (מגילה ז, א).

(58) כי מובן שזהו בנוסף לפעולת חנוכה בעניני קדושה, וגם בעניני חולין שכבר נעשו על טהרת הקודש (כמו בירור עניני העולם ע"י לה"ק), הן ע"י הדלקת נר חנוכה על פתח ביתו (ובביהכ"נ – כדלקמן הערה 69), ובפרט ע"י שאר המצוות דימי חנוכה: קריאת הנשיאים, הלל והודאה וכו'.

(59) ראה אוה"ת נ"ך ע' תקון. וראה תו"א שבהערה 4, שהתקנה להדליק נר חנוכה בפתח הסמוך לרה"ר מבחוץ דהיינו ברה"ר ממש, כי רה"ר הוא מקום הקליפות לאהפכא חשוכא לנהורא כו' וזהו ונלוו גוים רבים אל ה'.

(60) זח"ג צד, א.

(61) כמאחז"ל "זבון וזבין תגרא איקרי" (ב"מ מ, ב).

(62) תו"א ריש פרשתנו.

(63) הלשון "ניתל" רמז להעדר. וי"א "ניתל" – מל' תלוי. וניטל

גם פ"י (ברומית) נולד זמן הלידה (ממכתב ט' טבת תשל"ה – נדפס בלקו"ש חט"ו ע' 554).

בנוגע לזמן "ניתל" נ"ל לומר שבכל מדינה צ"ל בליל אידם דמדינה זו בזמנה"ז (כ"ה דצמבר – ע"פ מנין שלהם) (שהוא ע"פ חשבון תקופת ר' אדא) – ברוב מדינות העולם בזמננו (כולל ארצה"ב), וגם במדינת רוסיה כמנינם עכשיו, דלא כמנינם לפני המהפכה, שהיתה אז ע"פ מנינם לפני זה (שהוא ע"פ חשבון תקופת שמואל), כדי לא להוסיף חיות בו ובההולכים בשיטתו עתה, שמזה מובן שהוא ע"פ מנינם שאז יום אידם כו' – לקו"ש חט"ו שם. ה"י ע' 319.

(64) "היום יום" יז טבת.

התמונה שישנה ממנו⁶⁷, ועאכו"כ אלו שזכו בעצמם (לראותו), ע"ד והיו עיניך רואות את מוריך⁶⁸, המייסד של ישיבת תומכי תמימים – שזה בלבד (תואר פני קדשו) מוסיף באהבה ויראה וכו' – וכפי שנהג, על מנת ללכת בדרכיו ואורחותיו אשר הורנו.

ה. הלימוד והוראה מהנ"ל:

נוסף לההתעוררות מנרות החנוכה⁶⁹, לחזק את כל הפעולות ד"נר מצוה ותורה אור", ובאופן דמוסיף והולך ואור (כמו שמוסיפים בנרות חנוכה מיום ליום), וחדור בהרגש והכרה שבשעה שמקיים מצוה אזי "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" (שנמשך בכל ימי החנוכה מברכת שהחיינו דחנוכה בליל ראשון) – בא גם הלימוד הנוסף, שה"נר מצוה ותורה אור" צריך להיות מואר ולהאיר "על פתח ביתו מבחוץ", "עד דכליא ריגלא דתרמודאיי",

החל מה"חוף" שישנו אצל כל אחד בפרט, שאינו מסתפק בעשיית עבודתו רק בעניני קדושה, לימוד התורה וקיום המצוות, עושה גם את העבודה דכל מעשיך יהיו לשם שמים ובכל דרכיך דעה, עד שגם בענינים שבהם לכאורה שייך רק "סור מרע", הוא עושה כל התלוי בו (באופן המותר ע"פ שו"ע) שימלא אותם עם דבר של תועלת וענינים של זכות.

וכך גם בנוגע להשפעה על בני ביתו, שנוסף לכך שמחזק את הקשר שלו עם ילדיו ע"י לימוד התורה איתם (שזהו עיקר החיוב דאב לבנו, ועד"ז לבתו בנוגע לכל הלכות הצריכות לה), אינו מסתפק בכך, אלא הוא גם מחנך בנוגע לעניני יהדות בכלל כולל לחנך את בנו שלפני בר-מצוה (כולל מצות הדלקת נר חנוכה⁷⁰) ועד"ז בנוגע לבנות ישראל (קודם בת מצוה), בנוגע למצוות האחרות דחנוכה, דאף הן היו באותו הנס⁷¹, ואדרבה – עיקר הנס הי' ע"י אשה⁷².

והוראה, שאפילו בזמן כשלכאורה שייך רק ענין דסור מרע (העדר) – כלומר, תחתון תחתון ביותר שלא ניתן לברר באופן ישר ע"י לימוד התורה – ניצלו אותו (ולפעול את הברור) עם תועלת [ע"ד המדובר לעיל בנוגע להבירור שחנוכה פועל גם ב"מגילת אנטיוכוס", שאינה דברי תורה], ע"י (לא לבטל את הזמן, אלא "לשחק" אז ב"שאח"⁶⁵, משחק שיש בו חכמה⁶⁶) (אלא – בעניני רשות), שעושים לשם שמים, כל מעשיך לשם שמים ובכל דרכיך דעה, וזה (א) מוסיף חריפות בראש, בכדי שיוכלו אחר כך להבין תורה יותר טוב, (ב) מקדש שם שמים, ושבחן של ישראל לעיני כל העמים (שמחשיבים את המשחק) – בראותם שבנ"י הם "עם חכם ונבון", גם בחכמה זו, (ג) אפילו כדבר של רשות – יש בזה תועלת לאלו שזהו ה"מסחר" שלהם, לא גרוע מעניני מסחר אחרים, ואדרבה – כיון שזהו מסחר שיש בו חכמה כנ"ל.

מזה ישנה גם הוראה (ונתינת כח) בנוגע לפועל כיצד לנצל את הזמן ד"ניתל" – לא להיות בטל ח"י (כדי לא להוסיף חיות), אלא לתועלת – ובפרט להוסיף בעניני חכמה, עם המעלות (כוונות) הנ"ל, או בהוספה בצדקה וחסד, או בהנהגת הבית וכיו"ב.

– שמעתי פעם מתלמיד ישיבה, שבלבושו הי' חסר כפתורים – שהטעם מדוע הוא לא תופר את הכפתורים בלבושו – כי אז לא ישאר לו מה לעשות ב"ניתל"...

אצל תלמיד ישיבה – לילך בטל – מאן דכר שמי? אלא הוא צריך להשתמש עם הזמן לתועלת כולל – לתפור את הכפתורים, באופן שיהי' צד הימין (מגביר) על צד השמאל (כידוע מנהג ישראל בזה).

מהנהגת אדנ"ע ניתוסף עוד ענין: ע"י עצם הידיעה בהנהגת אדנ"ע בזמן "ניתל" – יכולים לנצל את הזמן כדי לצייר את דמות פני קדשו של הרבי נ"ע (ע"י

(65) שאין זה נחשב ליושב ותוהא ובטל (כתובות סא, ב וברש"י שם ד"ה דמיטללא)*.

(66) ראה פחד יצחק ערך שבועה.

(67) ע"פ המבואר בפנים י"ל הטעם (א) שאדמו"ר נ"ע כל ימיו הקפיד עד קצה האחרון ולא הרשה שיעשו תמונה ממנו, (ב) ולא ידך (בסוף ימיו) ברוסטוב והוצרך לנסוע משם, היו זקוקים לתעודה מטעם הממשלה (פאספארט) שתאפשר הנסיעה ואז עשו תמונה ברצונו. וכן י"ל בנוגע לתמונת תואר פני קדשו של אדה"ז (שי"א שגם זה הי' מטעם הממשלה – וראה בארוכה "התמים" חוברת ח נשעט, א ואילך), וכן של הצ"צ (שי"א שנעשה לא בידיעתו). ובנוגע להבעש"ט, המגיד, אדהמ"צ ואדמו"ר מהר"ש – לא נמצא

ציור או תמונה. וראה גם שיחת יו"ד כסלו תשד"מ. ואכ"מ. (68) ישע"י ל, כ. וראה בהנסמן בריש ס' תולדות אדם (לר' ראובן מרגליות).

(69) ולהעיר, שכדי להוסיף בההתעוררות דנרות חנוכה – כדאי שתהי' מנורה דלוקה בביהכנ"ס (שכולם מתכנסים שם) במשך כל המערת-לעת, אם אין חשש כלל שישחקו בנרות.

(70) ובנוגע לבנות – היתה הנהגת בית הרב, שהבנות לא הדליקו נרות חנוכה (הגדולות ולא הקטנות לפני בת-מצוה), כ"א יצאו יד"ח בזה ע"י אביהן, ואח"כ בעליהן.

(71) שבת כג, א.

(72) רש"י ור"ן שבת שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 390. וש"נ.

(* בגמרא שם "נדרשיר", ובערוך (ערך נרדשיר): "שפיל שאך". ברש"י שם נקרא המשחק "אישקקי"ש בלע"ז, וראה "המתרגם" שם (שנדפס בש"ס דפוס ווילנא קודם פ"י המהרש"א) שפירושו "שאכשפיעל". וראה אוצר דינים ומנהגים (אייזנשטיין) ערך שאח.

הקב"ה – וכמרז"ל כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו⁷⁴ – החל מכללות מין המדבר, כולל גם אוה"ע, עי"ז שמשפיע גם בנוגע לשבע מצוות בני נח (כפס"ד הרמב"ם⁷⁵) כולל גם אלו שהם לעת-עתה "תרמודאי", שגם הם יהפכו לטוב,

עד שפועלים כך בכל העולם כולו, במין החי ובמין הצומח ובמין הדומם, עד לדומם שבדומם – שמגלים בכל דבר את התכלית לשמה הוא נברא, ובכללות כנ"ל – בכדי להוסיף בכבודו של הקב"ה.

ועי"ז מכינים עוד יותר את העולם ל"ויהי מקץ שנתיים ימים", (כפי שהולכים לקרוא מיד בתפלת המנחה), המקץ קץ הגלות – קץ הימין וקץ הימים⁷⁶ (בדוגמת הקץ דהגלות ומאסר יוסף בזמנו שיצא למלוך⁷⁷), קשור עם חלום פרעה, היינו כחולמים דהגלות⁷⁸ – עי"ז שמקבלים את "פתרון החלום" עי"י יוסף הצדיק שבדורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר) – הגאולה האמיתית והשלימה,

ונעשה מיד "מקץ שנתיים ימים", הקץ וסך-הכל דהגלות, שזהו – אשר "אין עוד מלבדו", כמו שחסידים ענו פעם לשוטר שעצר אותם בעיר הבירה של רוסיה בשאלה: "קטא אידאט" (מיהו ההולך), וענו: "ביטול אידאט" (ביטול מהלך), וי"ל שבשאלת השוטר היתה מרומזת (שלא בידיעתו) שאצל יהודי צריך תמיד להיות "אידאט", הליכה (מהלכים), והם ענו – שההליכה צריכה להיות בענין הביטול, כך שפועלים את הביטול האמיתי גם בכל העולם כולו, באופן דהליכה מחיל אל חיל, עד – יראה אל אלקים בציון, בגאולה האמיתית והשלימה,

עד שנראה בכל העולם כולו ש"והיתה לה' המלוכה", ה' אחד ושמו אחד" ומלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים.

שעבודה זו בחנוכה ב"חוץ" (בערך לעניני קדושה בדיוק) כולל גם – קיום המנהג דנתינת "דמי חנוכה" לילדים [כמנהג רבותינו נשיאינו⁷³]. ולא לעשות את החשבון, שמכיון שעיקר הקשר איתם הוא עי"י לימוד התורה, אזי לא נוגע כל-כך קיום מנהג ישראל. אלא – חנוכה מלמד שההשפעה צריכה להיות גם בעניני הרשות, כולל – ההשתדלות לתת לילדים דמי-חנוכה, עכ"פ שני פעמים במשך ימי חנוכה, ומה טוב – בכל יום לבד בשבת (גם לא בדבר המותר – גזירה כו') [ובפרט שההורים בטבע רוצים שלילדיהם יהי תענוג גם עי"י קבלת דמי חנוכה].

ט. נוסף להשתדלות שצריכה להיות בנוגע לחינוך דבני הבית הפרטיים, צריך להשתדל להשפיע גם ב"חוץ" כפשוטו, ילדים מבני שנמצאים מחוץ לביתו, ועאכו"כ אלו שנמצאים מחוץ לד' אמות של קדושה,

עד לילדי ישראל – שלדאבוננו ישנם כו"כ – שנמצאים לעת-עתה בבחי' "בלל" בשפת ובכל הארץ ב"פאבליק סקולס" (בתי ספר ממלכתיים), נתונים להשפעת הסביבה הלא-יהודית – צריך לראות לעשות לא רק באופן ד"סור מרע", אלא לנצל את החופש שיש לילדים (מבתי ספר אלו) כדי להכניס אותם בסביבה ובבית-ספר יהודי, וללמוד איתם תורה ויהדות בכלל, חינוך הכשר ועל טהרת הקודש.

וכמובן, להשתדל להשפיע גם על ההורים שהם יכניסו את הילדים תיכף – למוסד חינוך הכשר על טהרת הקודש.

י. נוסף על כל זה – מתווסף הלימוד דחנוכה "על פתח ביתו מבחוץ", "עד דכליא ריגלא דתרמודאי" – באופן רחב יותר שמנצלים את ההתעוררות דימי חנוכה, שנוסף לעבודתו בד' אמות של תורה ושל מצוות, ועבודה שקשורה עם יהודים ויהדות – הוא "יוצא" לעולם, ובכל נברא הוא מגלה כבודו של

(76) ראה אוה"ת ר"פ מקץ.
(77) קהלת ד, יד ובפרש"י.
(78) תו"א פרשתנו כח, ג ואילך.

(73) "היום יום" כח כסלו. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שנה.
(74) אבות ספ"ו.
(75) ה' מלכים ספ"ח.

לקוטי שיחות י"ט כסלו כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

ויגיעת נפש, כמו שכתוב⁷: "כי אדם לעמל יולד" - וזוהי פעולת המילה בעבודה.

חסידות דורשת, להפיץ יהדות ותורה בכל מקום ולתור אחר עשיית טובה ליהודי אחר, כפתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע⁸: "חסיד הוא זה המתמסר לדרוש טובת זולתו" וזהו הענין של להיות מהול בעבודה, לב (מקום כל המדות) מהול, לב טוב, שהטוב העצמי יתגלה, לעשות גם עבור הזולת.

ענין החסידות הוא לשנות את טבעיות המדות העצמיות, כלשון אדמו"ר הזקן⁹: "כל ענין החסידות לשנות טבעי מדותיו" - וזהו פירוש "אינו ערל", להסיר את הטבע הבא בתולדתו.

ב. נקודה עיקרית נוספת במצות מילה - נתבארה¹ - שקדושת הנשמה, הקשר של יהודי עם הקב"ה, נכנסת אל הגוף בפנימיות על ידי מצות מילה. לפיכך פוסק אדמו"ר הזקן¹⁰, שמצות המילה היא תחילת "כניסת נפש הקדושה" בילד יהודי, ש"כניסה" משמעותה כניסה באופן פנימי. ומטעם זה מעת הברית הילד הוא בא לעולם הבא¹¹.

וגם נקודה זו היא מהעיקרים בחסידות חב"ד: "חב"ד דורשת פנימיות"¹². היינו שכל שלושת הענינים האמורים לעיל הרמוזים במצות מילה, אינם צריכים להעשות באופן מקיף, באמונה בלבד, כי אם גם באופן פנימי, בחכמה בינה דעת (חב"ד) של נפש האלוקית, עד שיכלול גם את שכל נפש הבהמית והמוח הגשמי של הגוף - שזהו פירוש כניסה (בפנימיות) של נפש דקדושה בגוף הגשמי.

ג. על אף שבשעת ברית המילה היא רק התחלת הכניסה, הרי לפי מאמר רז"ל¹³: "שכל התחלות קשות", יש לומר, שבכניסת נפש דקדושה של שעת המילה ישנו כח ויתרון¹⁴, שאינם מצויים במדריגת הכניסה שבא על ידי חינוך של ילד לתורה ומצוות ואולי גם אינם נמצאים בגמר ועיקר הכניסה של נפש דקדושה בעת הבר מצוה. ויהי רצון שבימים אלו לפני י"ט כסלו, שהם בדוגמת

א. בין הענינים שדיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר בקשר לי"ט כסלו, אמר¹: "י"ט כסלו הוא זמן לידתו של חסיד, י"ט כסלו הוא הברית". ביאור השייכות של ברית מילה לי"ט כסלו, יובן על פי המוסבר² שבמצות מילה ישנן שלשה ענינים, (א) פעולה של מילה, עצם המילה, (ב) שהאדם נהיה ונשאר מהול, (ג) נעשה אינו ערל, וכפי שנתבאר, ישנם אופנים בהם יש רק שנים מתוך שלושת הפרטים, וההלכה היא שאז יש לקיים גם את הפרט השלישי.

כמו כן נתבאר הרמז של שלושה פרטים אלו בעבודת האדם: "מהול" פירושו שהטוב שבנשמה נחשף ונתגלה - "ועשה טוב"; "אינו ערל" - לא להיות תחת שלטת הערל - יצר הרע³ - "סור מרע", ששני פרטים אלו באים דוקא על ידי עבודה - פעולת המילה.

על פי זה יובן פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שי"ט כסלו הוא ענין ברית מילה, כי י"ט כסלו הוא הזמן שבו נתגלה נצחונה ופדייתה בשלום של תורת חסידות חב"ד ויום זה הוא ראש השנה לחסידות⁴ - ושלשה הפרטים האמורים לעיל של מצות המילה בעבודה הם מן העיקרים בשיטת חסידות חב"ד:

חסידות חב"ד דורשת, שהאדם ישיג את כל עניני הטוב על ידי עבודה, ולא להסתפק בטוב שיש לו ממילא. כהסיפור הידוע⁵ על חסיד שביקש מהרבי בעל הצמח צדק, שיברך את נכדו בכח זכרון טוב: "שיזכור כל מה שיראה וישמע אצל הרבי ואצל חסידים, ובמילא יהיה ירא שמים". והשיבו אדמו"ר הצמח צדק: "זה למעלה מיובל שנים שהסבא (אדמו"ר הזקן), חותני (אדמו"ר האמצעי) ואני עמלים שחסידים יהיו יראי שמים מתוך עבודה ולא יראי שמים בדרך ממילא".

וזה מן ההבדלים העיקריים בין שיטת חב"ד לשיטת פולין⁶. חב"ד דורשת לא להסתמך על עבודת הצדיק, שבעבודתו ירומם את החסידים ובכך די, אלא כל אחד צריך וחייב להתייגע בעצמו בעבודת ה' ביגיעת כשר

(9) לקו"ד ע' ננ.

(10) סוף סימן ד' במהדו"ב.

(11) סנהדרין קי, ב. וכן משמע בשו"ע יו"ד סי' רס"ג. ואף שהרמ"א ואדמו"ר באו"ח (סי' קכ"ד) פסקו כהדעה (סנהדרין שם) משהתחיל לענות אמר, י"ל, שהדעות שבגמרא שם, אף שנאמרו בלשון מחלוקת, לא פליגי (וע"ד שמצינו בלקו"ת ס"פ קרח ובקונטרס ובעין מאמר כב, פ"ג) כי מדברים במדריגות שונות בעוה"ב.

(12) לקו"ד ע' 546.

(13) מכילתא יתרו יט, ה. הובא ברש"י שם. תוס' ד"ה פסיעה תענית י, ב.

(14) ראה לקו"ת נשא, כט, א. נדרים לא, ב. ושם. לקו"ת עקב טו, ב-ג.

(1) לקו"ד ע' 976.

(2) ראה לקו"ש פ' לך ובהמצוין שם

(3) סוכה נב, א.

(4) אגה"ק של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, ד' ט"ז כסלו תרס"ב. פאקסמיליא מהאגרת נדפסה בקונטרס ומעין ע' 17.

(5) ספר השיחות קיץ ה'ת"ש ע' 57.

(6) לקו"ד ע' 282.

(7) איוב ה, ז.

(8) ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 32 וע' 33. וראה ג"כ פתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (הובא בשיחת ג' תמוז תש"א ונתבאר בשיחת י"ג תמוז תשכ"ב): א חסיד אין א לאמטערנשטיק (=חסיד הוא פנסאי).

מכאן הוראה במיוחד לתקופתנו ועבודתנו:

בשנים האחרונות מורגשת התעוררות חזקה אצל יהודים בכלל ובקרב צעירים בפרט. החלו לחפש יהדות. כך הוא אפילו אצל בני גיל שמונה עשר ועשרים, ועוד יותר מזה אצל בני שלש עשרה ומטה. וכך גם אצל זוגות צעירים נשואים שלהם ילדים בני ארבע או חמש, גם אצלם חלה התעוררות להעניק לילדיהם יהדות.

כמו כן חשים, - הגיעו סוף כל סוף אל האמת, - שרוצים יהדות אמיתית, לא נזילה, ללא פשרות. שלכן גוברת הדרישה, שיתנו לילדים חינוך המיוסד ובנוי כולו על תורת חיים שלנו, המביאה חיים אמיתיים בחיי היום יום.

זוהי ההוראה מהמסופר לעיל: במה שלא יעסקו יהודים - ובודאי עסוקים בדברים טובים ונחוצים, אם בעניני פרנסה או דברים אחרים חשובים, הרי כשמגיעים לבעיית הילדים הבוכים ושואפים לחינוך יהודי, יש לתת לבעיה זו ועבודה זו עדיפות ראשונה והם עומדים לפני כל הדברים האחרים שעוסקים בהם.

יש לעשות את המאמץ הגדול ביותר כדי לתת את האפשרות למוסדות, ישיבות וחדרים, המחנכים את ילדי ישראל בחינוך יהודי אמיתי, שיוכלו לקלוט את המספר המקסימלי של ילדים שבאפשרותם לקלוט. לדאבוננו - המצב כעת הוא, שילדים רבים נותרים ברחובות משום שלישיבות אין את האמצעים לפתוח כתות נוספות, או לקלוט עוד ראשי ישיבות.

* * *

ישנם, לדאבון הלב, בתים כאלו שבהם לא חשים הילדים כלל שחסר להם משהו, ומשום כך אין הם בוכים. תפקידנו ומשימתנו בילדים אלו הוא גדול יותר. זה עצמו שאינם יודעים כלל שעליהם לבכות, זוהי ראייה שדרוש להם חינוך יהודי במדה רבה יותר.

זוהי גם אחת המשימות שהישיבות צריכות לקבוע לעצמן:

לקבל תלמידים מכל החוגים ללא כל הגבלות, ללא כל הבדל אם הם באים מחוג שיוודע לפחות, שחסר לו דבר, או מחוג שבו כלל אין יודעים שעליהם לבכות; ולתת לכל אחד מהם חינוך יהודי מלא, שזה יציעדם בדרך האושר כל ימי חייהם, בין בגשמיות, בין ברוחניות.

* * *

הלידה וימי הכנה לברית, תהיה ההכנה המתאימה לפעולות בנוגע ללימוד החסידות והתנהגות בדרכי החסידות, וכל זה - מתוך שמחה וטוב לבב.

(משיחת י"ט כסלו)
ומכתב י"ב כסלו תשכ"ב)

כל ענין הוא בהשגחה פרטית. בשנה זו מלאו מאה וחמישים שנה¹⁵ להסתלקות אדמו"ר הזקן¹⁶ שהיה מייסד שיטת חב"ד וליובאוויטש. גם המסיבה לטובת ישיבות תומכי תמימים נקבעה בשנה זו ליום הסתלקותו - כ"ד טבת. ובודאי הוא ענין שאפשר ללמוד ממנו הוראה.

* * *

מכ"ק מו"ח אדמו"ר - שהעביר ונטע את ישיבות ליובאוויטש באמריקה - שמענו סיפורים רבים אודות אדמו"ר הזקן. מהסיפורים הרבים ברצוני לעמוד על אחד מהם, שנראה לי שהוא מתאים להזדמנות זו, סיפור המאפיין ופותח צוהר לשיטת ליובאוויטש וחב"ד.

היה זה בזמן שאדמו"ר האמצעי, שלימים היה לממלא מקומו של אביו אדמו"ר הזקן - התגורר יחד עם אביו. לאדמו"ר האמצעי היו כבר אז ילדים וביניהם ילד קטן מאוד. אדמו"ר הזקן דר בקומה השניה ואדמו"ר האמצעי בקומה התחתונה. פעם בעת שאדמו"ר האמצעי ישב ולמד, נפל ילד בשנתו מתוך עריסתו והחל לבכות. אדמו"ר האמצעי כה התעמק בלימודו עד שלא שמע מאומה והמשיך ללמוד. אדמו"ר הזקן אף שהיה בקומה העליונה, וגם התעמק בלימודו, עם כל זה שמע את בכיו של הילד, הפסיק לימודו, ירד לקומה התחתונה, הכניס את הילד לעריסה הרגיעו והרדימו.

אחר כך ביאר אדמו"ר הזקן לבנו, אדמו"ר האמצעי, שאי שמיעת בכי הילד, עד כמה שתהא ההתעמקות בלימוד גדולה, אינה דרך.

כ"ק מו"ח אדמו"ר הסביר זאת, שככל שיהא אדם שקוע בלימוד לעצמו או בתפילה או בעשיית מעשים טובים בכלל, עליו לשמוע בה בשעה ילד יהודי בוכה, ועליו להפסיק הלימוד והתפילה ולדאוג שהילד יפסיק את בכיו. ולמד מזה שככל שהאדם גדול והענינים שמתעסק עמם גדולים, הרי מאחר שישנו ילד יהודי שדורש, וחסר לו, יש להקשיב לו, ולהניח את הדברים שלו הצידה, ולטכס עצות שהילד יחדול מלבכות.

* * *

ערבית והבדלה בחונן הדעת בדעה צלולה ומיושבת ובדבקות נפלאה (כחצות שעה יא') במוצש"ק (דשמות) כ"ד טבת תקע"ג (הקדמת השו"ע דאדה"ז).

15) להעיר גם ממחז"ל: חמשים שנה נקרא עולם (תרכ"ד פ"ו), וראה בחיי יוציני למשפטים (כא, ח).

16) להעיר אשר היתה או הקביעות - כמו בשנה זו. אחר ההתפלל תפלת

ישנה גם הוראה מהמסופר לעיל בנוגע למצב העולם הכללי.

נכנסנו עתה לשנה חדשה. הילד החדש, העולם בשנתו החדשה - הוא לדאבוננו במצב של ילד קטן שנפל מעריסתו, סטה מן הדרך הנכונה ואינו יודע כיצד לשוב לדרך הראויה, בין ביחסים בין העמים ובין - ביחסים שבין חוגים שונים; כיצד לנצל את האפשרויות שבידי האנושות, לבנות ולשפר ולא להיפך - להרוס ולקלקל.

ובזה יש לנו ההוראה מהמסופר לעיל - למנוע שתי טעויות מנוגדות: פעמים חושב אדם, שהוא טרוד בעסקיו, ומה אכפת לו מה קורה בעולם הכללי, מה נעשה סביבו, ובפרט - במדינה אחרת. עתה נראה בכירור, שאפילו דבר הנעשה בפינה נידחת בעולם, נוגע לכל אחד, ולעתים קרובות - בחייו הפרטיים; טענה מוטעית שניה: מי אני ומה אני, ומה ביכולתי לפעול. אבל האמת היא, שכל אחד יכול לפעול, וכמבואר בגמרא ורמב"ם¹⁷ ובספרי אחרונים, שבשעה שכל אחד יאיר את פינתו, באור האמיתי, אור התורה והמצוות, הקב"ה מבטיח, שעל ידי זה לא רק חייו הפרטיים יהיו טובים וקלים יותר אלא שעל ידי זה יתרום חלקו לחיים הכלליים של העולם כולו, לקרב את העולם לצדק ויושר, טוב וקדושה. והכוחות הדוחפים את העולם

להיפך השלום, היפך הבנין והיפך הטוב, ייחלשו.

במסגרת פעילות זו יש לכל לראש, כמדובר לעיל, לחזק את החינוך היהודי-אמיתי של ילדי ישראל בכל מקום שהם, שבכך מפיצים את אור התורה ומצוות - נר מצוה ותורה אור. ויש לנו ההבטחה מהקב"ה, שהדבר יביא אושר לכל המתעסקים בזה, ויחזק את כוחות הטוב בעולם, עד שסוף כל סוף הם ינצחו, ונוכה בתוך כלל ישראל, שמשח צדקנו יבוא ויוציא את בני ישראל ואת כל העולם כולו מהגלות, ויביא הגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

הקב"ה יעזור שיעשו כל זה מתוך בריאות טובה, בשמחה ובטוב לבב, דבר שיוסיף בפעילות שתיעשה בהיקף גדול יותר.

כי לפי המצב הנראה עתה, הרי ככל שרק יגדילו הישיבות, ימצאו ילדים שימלאו החדרים, וכל הכתות.

וזה יוסיף גם בהצלחה ובברכת ה'.

(קטע משיחה לעסקני ישיבות

תומכי-תמימים ליובאוויטש, ה' פ' נח, תשכ"ג)

לקוטי שיחות פרשת וישב כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

זהו ההבדל הכללי בין יהודי ולהבדיל, אינו יהודי. יהודי גם בהיותו בעולם הזה, יש לו קשר עם שני עולמות, לא רק עם גשמיות העולם הזה, אלא גם עם רוחניות העולם הבא. כפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר (בעת שהיה אסור ברוסיה בשנת תרפ"ז - כשאחד החוקרים, איים עליו באקדח): אלו שיש להם אלילים רבים ועולם אחד פוחדים מאקדח; אבל למי שיש א-ל אחד ושני עולמות אין לו ממה לפחד⁵. אין הכוונה שליהודי יש שני עולמות בשני זמנים נפרדים, אלא גם כשהוא בעולם הזה הוא קשור עם עולם נעלה ורוחני. וקשר זה הוא מלמטה למעלה: "סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה" - "סלם", עבודת הסולם של היהודי מתחילה מענינים פחותים "ארצה", ומזה הוא מתעלה ומגיע עד למדרגות רוחניות הגבוהות ביותר - "השמימה".

ג. כל עניני התורה הם בדיוק וכל פרט מהם משמש הוראה⁶ בעבודה. ומובן, שזה שבפשטות משמעות שני החלומות שוה, אף שדנים בשני עולמות שונים של ארץ ושמים - הרי זו הוראה ליהודי שעליו לעשות משני העולמות - גשמיות ורוחניות - דבר אחד: לא זו בלבד שהגשמיות של יהודי אינה צריכה להפריע לרוחניות אלא שצריכה גם לסייע בעבודה, עד שהגשמיות תהפוך לרוחניות⁷.

(מה שנאמר בזוהר⁸ "תוקפא דגופא חולשא דנשמתא" שתוקף הגוף הוא חלישות הנשמה, אין הכוונה לבריאות הגשמית של הגוף, אלא לתוקף התאוות והרתיחה בעניני הגוף. אבל בריאות הגוף עצמה הרי אדרבה, הכרחית היא לעבודת השם, כדברי הרמב"ם⁹: "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא").

ענין זה, שכל הענינים הגשמיים כמו אכילה, שתיה וכל חייו הם לשם רוחניות, לשם עבודת ה', הוא בטבעו של כל יהודי, אפילו באנשים פשוטים, וכידוע הסיפור¹⁰ על כ"ק אדמו"ר מהר"ש (בקשר לויכוח של הרבי נ"ע (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב) עם אחיו רו"א, כשהיו עדיין ילדים

א. בתחילת פרשת השבוע (וישב) מסופר על שני החלומות שחלם יוסף, שמשמעות שני החלומות היתה דומה. שניהם רמזו לכך שיוסף ימשול על אחיו והם ישתחוו לו. (בחלום השני נוסף, שגם "השמש והירח", יעקב ובלהה ישתחוו לו - ולא רק אחד עשר הכוכבים, האחים, כמו בחלום הראשון). גם אצל פרעה מסופר (בפ' מקץ) על שני חלומות שחלם, וגם אצלו היו שני החלומות באותה משמעות. אבל שם, אצל פרעה, נותנת התורה טעם "ועל השנות החלום", כי "וממהר האלקים לעשותו". לעומת זאת אצל יוסף אין התורה נותנת כל טעם מדוע חלמו חזר ונשנה. ואף שבחלום השני נוסף כנ"ל הרמז על כך שגם יעקב ובלהה ישתחוו ליוסף, כאמור לעיל, אך אין זה טעם מספיק להשנות החלום, שהרי היה אפשר לרמוז זאת ליוסף בחלום הראשון. ומובן מכך, שאף שתוכן שני החלומות היה שוה, הרי הם מרמזים על שני ענינים שונים.

וצריך להבין, מה הם שני הענינים השונים שבחלומות אלה ומהי ההוראה מהם עבורנו, כי, כמדובר כמה פעמים, הרי "מעשה אבות" - שבזה נכללים גם המאורעות של יוסף, שהרי המשיך ופעל בעולם, בעולמות בי"ע, את עניני יעקב, כמו שכתוב: "אלה תולדות יעקב יוסף"¹ - הם סימן (והוראה) לבנים².

ב. ההבדל בין שני חלומותיו של יוסף הוא: החלום הראשון היה בקשר לדברים ארציים, "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה", והחלום השני - על "השמש והירח ואחד עשר כוכבים", עניני שמים.

אצל פרעה היו שני החלומות בדברים ארציים: חלום אחד היה על סוג ה"חיי" (פרות), והשני - על סוג ה"צומח" (שבילים), אבל לעניני שמים לא היתה לפרעה כל שייכות. בעניני ארץ גופא היה אצל פרעה הסדר של: "פוחת והולך"³ - תחילה החלום על הפרות ואחר כך על השבילים⁴. אבל אצל יוסף היה הסדר של "מעלין בקדש"³, תחילה החלום בעניני ארץ ואחר כך על "השמש והירח ואחד עשר כוכבים".

(1) ראה ביאורי זוהר ר"פ ויחי (ל, א ואילך). אוה"ת ד"ה בן פורת יוסף (שפ"ו, א) ובכ"מ.

(2) ראה לקוטי כרך ג' ע' 11 הערה 6.

(3) השייכות בזה גם לחנוכה (שחל בפ' וישב מקץ) - ראה שבת כא, ב. בדרושי חנוכה (בתר"א וכו').

(4) הביאור בזה, וכן בשאר פרטי החלומות דפרעה - ראה להלן פ' מקץ.

(5) ראה ספר השיחות תש"א ע' 15.

(6) זח"ג נג, ב.

(7) עיי"ג "היום יום" כו אלול.

(8) ראה זח"א קפ, ב. שם קמ, ב. ד"ה ויאמר משה תש"ט.

(9) רמב"ם הל' דיעות רפ"ד. כן הוא בכל דפוסי הרמב"ם שראיתי, והל'

צ"ע. ולכאורה ברור, אשר יש כאן השמטת המדפיסים הראשונים (ונמשכו אחריהם המו"ל שלאח"ז מבלי לשים לב לזה. ובפרט שבהל' דיעות מעטים המענינים) וצ"ל: מדרכי עבודת השם הוא. ובא בהמשך למש"כ שם בסוף פרק שלפני זה: ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי כו' נמצא המהלך בדרך זה כל ימיו עובד את ה' תמיד כו' שיהי' גופו שלם לעבוד את ה' כו'. וע"ז כותב וממשיך ברפ"ד: הואיל (כפי שביאר לעיל) והיות הגוף בריא ושלם מדרכי עבודת השם הוא כו', או שצ"ל: מדרכי ידיעת השם הוא - וע"פ מה שמסוים שם ומביא רא"י: שהרי כו' שביין או ידע מידיעת הבורא. - ולא מצאתי במפרשי היד שיעמדו ע"ז (ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א).

(10) לקו"ד ע' תכא. קובץ מכתבים ע' 216 (נדפס בסוף תהלים אהל יוסף יצחק).

היא ב"שדה", לבטל את הישות והפירוד הנובעת מן הגוף ונפש הבהמית, ולאסוף ולאחד את כל כוחותיו לעבודת ה' - "מאלמים אלמים".

לאחר עבודה זו של "מאלמים אלומים בתוך השדה" צריכה לבוא העבודה של "ותשתחווין לאלמתי", ההשתחוויה וההתבטלות ל"אלומה" של יוסף הצדיק. כל בני ישראל הרי מהווים "קומה שלימה"¹⁵. וכשם שבמבנה גוף היהודי, צריכים כל האברים להיות בטלים ל"תלת שליטין"¹⁶ (מוחא ליבא וכבדא - שלושת ראשי האברים, מוח לב וכבד שליטי הגוף) ובעיקר צריך להיות הביטול של כל האברים אל הראש, שדוקא אז הוא גוף בריא; כך הוא גם ב"קומה שלימה" של כלל ישראל. אין די בכך שהוא עושה את עבודת "מאלמים אלמים", שמבטל את כחות הגוף ונפש הבהמית ומאחד אותם לעבודת ה'; לאחר שהוא נעשה ל"אלומה" ("ציור" של עבודה), עליו להיות בטל ל"אלומה" של יוסף הצדיק, לרבי, נשיא הדור, שהוא ראש קומת ישראל¹⁷, הנותן הוראות ומנהיג את כל ישראל, כשם שהראש מנהיג את כל אברי הגוף¹⁸.

בפנימיות הענין, הרי גם לפני העבודה של "מאלמים אלמים" ישנה ה"ותשתחווין לאלומתי", ההתבטלות לצדיק הדור; שכן זה עצמו שיהודי יכול לעבוד "בתוך השדה", זהו על ידי ביטול פנימי שיש לנשמה כלפי יוסף הצדיק¹⁹. אבל מבחינת סדר העבודה של היהודי מלמטה למעלה צריכה תחילה לבוא המדריגה התחתונה של "מאלמים אלמים" ואחר כך לבטל את ה"אלומה", לנשיא - "ותשתחווין לאלמתי".

ו. ברם לאחר כל העבודה הרי הוא נמצא עדיין "בתוך השדה", בדרגה של "מוצב ארצה" (חלומו הראשון של יוסף). ואילו הכוונה היא, לצאת לגמרי מהגבלות הגוף ונפש הבהמית, שזהו אמיתית הענין של (כל ימיו בתשובה) כמבואר בלקוטי תורה²⁰, שפנימיות הענין של תשובה היא "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"²¹ שנשמת היהודי תשוב אל ה' ותהיה באותה דרגה כפי שהיתה בטרם ירדה לגוף (אין הכוונה ח"ו שתצא מהגוף ונפש הבהמית, כי אם שגם בהיותה כאן למטה בגוף לא יעלים הגוף כלל), שלשם כך היתה כל ירידת הנשמה

קטנים, בדבר מעלתו של היהודי על אינו יהודי): הרבי מהר"ש שאל את בן ציון המשרת: "בן ציון האכלת?" ענה המשרת: "כן". שאלו הרבי מהר"ש: "אכלת טוב?" ענה: "מה פירוש היטב, שבע ברוך השם" שאלו הרבי שוב: "ולשם מה אכלת?" עונה בן ציון: "כדי לחיות". "ולשם מה אתה חי?" שאלו הרבי. ענה בן ציון: "כדי שאוכל להיות יהודי ולעשות את רצון ה', ותוך כדי כך נאנח המשרת. אחר כך אמר הרבי מהר"ש לבניו: רואים הנכם, יהודי, בטבעו, אוכל כדי לחיות, וצריך לחיות כדי שיוכל להיות יהודי ולקיים את ציווי ה', ועוד גם נאנח, הוא חש שעדיין אין זה מתוך אמת טהורה".

וכיון שיש ליהודי בכל דבריו הגשמיים כוונה ורצון לרוחניות, נעשים הם אכן רוחניות, כמאמר הבעל שם טוב: "במקום שרצונו של אדם - שם הוא עצמו"¹¹.

ד. זהו בנוגע לשני חלומות-יוסף בכללות. אך מהי ההוראה מהפרטים השונים בשני החלומות? חלומו הראשון של יוסף מתחיל: "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה", חלומות יוסף מתחילים מיד עם עבודה. לא כמו בחלומות פרעה שאין שם עבודה כלל. והרי זהו ההבדל הכללי בין קדושה ו"קליפה": "קליפה" אינה דורשת עבודה: "אשר נאכל במצרים חנם", - במצרים, בקליפה, ניתן אוכל "חנם" ללא עבודה של מצוות¹²; אבל בקדושה אין "נהמא דכסופא" (לחם חינם), כל המשכה והשפעה מלמעלה באה רק על ידי עבודה. וזוהי ההוראה לאדם מישראל, שמיד בתחילת דרכו ב"סלם", צריכה להיות העבודה בעניני ארץ, "מוצב ארצה" (כבחלום הראשון של יוסף), עד שבא לעניני שמים, "וראשו מגיע השמימה" (כבחלום השני של יוסף).

ה. כמה מתבטאת העבודה? - "מאלמים אלמים". השבלים שמהם קושרים את האלומים, כל אחד מהם צומח לחוד ובגומא נפרדת והם חלוקים זה מזה. ועבודת האדם היא ללקטם ולאחדם ל"אלמים"¹³. היכן מקום העבודה? - "בתוך השדה". וזו היא ההוראה: נשמת היהודי יורדת למטה ל"שדה", עולם הזה, שהוא מקום של פירוד¹⁴, של קליפות וסטרא אחרא ("עשו איש שדה"), היא מתלבשת בגוף ונפש הבהמית, שהם יש ומציאות לעצמם - והעבודה

(16) זח"ב קנ"ג, א. וראה תורת שלום ע' 120 ואילך.

(17) ראה סה"מ ה'תשי" ע' 254.

(18) ראה תניא פ"ב. וע"ד המבואר בתו"א ותו"ח שם, ובעבודה הוא ענין בירור ראשון וביור שני.

(19) עיין תניא שם. ד"ה באתי לגני תשי"ב בסופו.

(20) ר"פ האיגו.

(21) קהלת יב, ז.

(11) מים רבים תרלו' פק"ג. ס' המאמרים - קונטרסים ע' 818. לקו"ד ע'

226. לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 57.

(12) ספרי במדבר יא, ה. הובא ברש"י שם. ובפרט לש"ס דילן (יומא עה,

א) "מהפקירא". וראה ג"כ זח"ב קכח, א.

(13) ראה ג"כ תו"א כח, א.

(14) ראה ד"ה ואם בשדה - תקס"ב לרבנו הזקן. אוה"ת ד"ה ויגדלו הנערים

קלט, ב.

(15) לקו"ת ר"פ נצבים.

אין לחשוב, שכיון שכל ישראל הם "בני מלכים"²², או, יותר מזה, כמו שנאמר לפעמים²³, "מלכים" הם, אין נדרשת מהם כל עבודה. באה ההוראה האמורה, שכל ההשפעות של קדושה באות רק על ידי עבודה. אלא כיון שמדובר במלכים, נחשבת כל פעולה קטנה שלהם עבודה שלימה, והקב"ה ישלם להם "כסעודת שלמה בשעתו (כשהיה מלך)" ועוד יותר מזה. אך עבודה חייבת להיות. וכאשר תהיה יגיעה בעבודה - "יגעת", יגיעו או למדריגות כאלו שכלל לא חשבו עליהם - "ומצאת"²⁴ (כמצאיה שמוצאים אותה בהיסח הדעת), כלומר הרבה יותר מכפי יגיעתו - עבודה, עד שיגיעו ל"וראשו מגיע השמימה".

ההוראה השניה היא, שבכל סוגי העבודה צריכה להיות ההתבטלות לראש ומנהיג ישראל - בכל דרגא בה עומדים.

וכאשר יהיה ה"בטל רצונך", יבטל הקב"ה "רצון אחרים מפני רצונך"²⁵, שיתבטל "רצון אחרים", לשון רבים, ההעלמות של עולם הזה - הנותנות מקום לטעות ולהשוב שישנן ח"ו שתי רשויות, כפי שנאמר: "נעשה" לשון רבים "והרוצה לטעות וכו"²⁶ - ועל ידי זה נעשים כלי מתאים לקבלת כל ההשפעות של יוסף הצדיק יסוד עולם.

(משיחת ש"פ וישב תש"כ)

למטה: שגם בהיותה בגוף תוכל להתאחד עם הקב"ה "אשר נתנה", כפי שהיתה לפני הירידה.

וזהו ענינו של החלום השני, שבו מדובר רק בעניני שמים. מה"שדה" הוא כבר יצא; הוא השלים את עבודתו בענינים הארציים. לכן אין נזכר כאן, בחלום זה, עבודת "מאלמים", אסיפת דברים נפרדים, כי עבודה זו כבר נעשתה. עבודתו עתה היא רק בעניני שמים, בענינים רוחניים - "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

אלא שהעבודה של ביטול הציור הפנימי אל נשיא הדור נשנית גם בחלום השני - "ואחד עשר כוכבים (גם בדמות של כוכבים) משתחווים לי"; שלא נחשוב, שהביטול הפנימי ליוסף נדרש רק כשהעבודה נעשית "בתוך השדה", במקום של פירוד, שם צריכים להזהר שלא תהא יניקה לקליפה; אבל כשעוסקים רק בעניני שמים, אין כביכול הכרח לביטול זה - על כך באה ההוראה שבחלום השני: "ואחד עשר כוכבים משתחווים לי", שהשתחווואה והביטול ליוסף הצדיק מוכרחים להיות אפילו כשמגיעים לעבודה הנעלית של "וראשו מגיע השמימה".

ז. ואלו הם הנקודות היסודיות שאנו למדים מחלומות יוסף הצדיק: לכל לראש צריכה להיות עבודה. רק היא הסולם שבו מסוגל יהודי להתעלות ולהתקשר עם הקב"ה.

24 מגילה ו, ב.
25 אבות פ"ב מ"ד.
26 ב"ר פ"ח, ח.

22 שבת סז, א וש"נ. זח"א כז, ב.
23 ברכות ט, ב. הקדמת ת"ז (א, ב) וראה שבת נט, ב: מידי דהוה אאבנט של מלכים.

יום ראשון י"ט כסלו

בגלל רגש היראה שלו כלפי הקב"ה. זאת אומר לנו מחבר ספר ה'תניא', שהספר מבוסס על פסוק זה, לפיו קרוב הדבר של תורה ומצוות לקיימו מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'. **לְבָאֵר הַיָּמִב,** אֵיךְ הוּא קְרוֹב מְאֹד, – מטבע האדם להיות לבו נוטה לתאוות גופניות, וכדי שהלב יתאוה לאלקות, נדרש להפוך את רגשות הלב בפועל מקצה אחד – מתאוות העולם – הזה, לקצה הפוך – לקדושה. כן מאד קשה לאדם לנטוע בלבו רגש היראה מהקב"ה, כמאמר הגמרא²: "וכי יראה מילתא זוטרתא היא", האם יראה היא דבר קטון? – כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב הדבר"? דבר זה בא ה'תניא' להסביר, בְּרִיךְ אֲרֵכָה וְקַצְרָה, בְּעֹרֶת ה' יִתְפַּרֵּה. – בשני אופנים מוסבר בספר כיצד קרוב הדבר: "בדרך ארוכה" – על-ידי התבוננות, העמקת

שער
ראשוןקובץ
שלשלת האורהיכל
שלישיספר
לקוטי אמרים

חלק ראשון

הנקרא בשם

ספר של בינונים

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע מיוסד על פסוק כי קרוב אלך הדבר מאוד בפך ובלבך לעשותו. לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעורת ה' יתברך.

מחשבתו בגדולתו של הקב"ה ובחסדיו, יכול היהודי לעורר בעצמו אהבה להשי"ת ולירא מפניו; "בדרך קצרה" – על-ידי שמעורר את האהבה המסותרת שבקרבו, הנטועה בטבע מתולדתו בלבו של כל אחד מישראל, ואשר יש רק לעוררה ולגלותה. ועל כך מבוסס ספר ה'תניא'. אגב, הספר נקרא בשם "תניא", על שם המלה הראשונה, בה פותח המחבר, רבנו הזקן, את ספרו.

* * *

שלח רבנו הזקן להתייעץ עם הצדיקים האמורים אודות הדפסת הספר ולקבל הסכמתם.

שני הצדיקים ביטאו את התפעלותם מספר ה'תניא'.

רבי יהודא ליב הכהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגיפות הרחוניות של עקבות משיחא".

רבי זושא אמר: "עם ה'תניא" ילכו יהודים לקראת משיח צדקנו".

שני הצדיקים כתבו הסכמותיהם בשבוע של פרשת תבוא, בגלל³ שני טעמים: (א) שכן, על ידי לימוד בעיון בספר ה'תניא' מקיימים "כי תבואו אל הארץ" ברוחניות, וזהו ההתגלות של הרצון העצמי של הנשמה (ארץ מלשון רצון, כמאמר רז"ל⁴ "למה נקרא שמה ארץ – שרצתה לעשות רצון קונה"). המלה "רצתה" מתפרשת גם כן בלשון "רצון".

(ב) על ידי הדרכים בעבודת ה' המובאות בספר ה'תניא', מהפכים את הקללה (התוכחה של משנה תורה בפרשת תבוא) לברכה.

סֵפֶר לְקוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק רֵאשׁוֹן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִיִּים בַּדְּף־הַשֶּׁעַר שֶׁל סֵפֶר ה'תניא', כּוּתַב רַבְּנֵי הַזִּקְנָה, שֶׁהִסְפִּיר: מְלֻקָּט מִפִּי סִפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלִיוֹן נְשֻׁמָתָם עָדָן, מְיוֹסַד עַל פְּסוּקֵי "כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, כִּפְיֵךְ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ";

– הלב, הפה והעשייה הם שלשת הכוחות: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש, כדי לבצע את רצונה. כלומר, שלשה אלה הם כלי הביצוע של הנפש: "בפיך" – בכוח הדיבור שלך; "ובלבבך" – בכוח המחשבה שלך; "לעשותו" – בכוח המעשה שלך. במוכן עמוק יותר, רומזת המלה "ובלבבך" לא רק על המחשבה, כי אם גם על רגשי הלב, אהבה ויראה, לאהוב את הקב"ה ולירא מפניו; כשיהודי מקיים מצוה משום אהבתו להקב"ה, ובידעו שהדרך היחידה להתיחד עם

הקב"ה, היא על-ידי קיום מצוותיו – נעשות אז המצוות מתוך רגש פנימי של חיות ועונג. כמי שעושה רצונו של ידידו האהוב עליו, שעשייתו היא בעונג ובחיות מיוחדים, הוא מתיגע או לבצע הכל במדויק, לכל פרטיו, כדי להניח דעת ידידו. הרגש של יראת שמים, לירא מהקב"ה, פועל על היהודי, להימנע מלעשות דבר בניגוד לרצון הקב"ה. יהודי שומר על עצמו שלא להיכשל בעשיית עבירה

* * *

על הסכמותיהם של הצדיקים רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, מביא הרבי (מהר"צ⁵) נ"ע באחד ממכתביו⁶ קבלה מהרבי האמצעי, שרבנו הזקן כתב את ספר ה'תניא' במשך עשרים שנה, הוסיף והחסיד⁷, ודייק דיוק רב בכל מלה, (ומביא דוגמה – אם לכתוב מלה מסוימת עם וא' או בלי וא'): עד שזייק את הספר ב"חסר ויתיר" ורק אז, נתן רשות להעתיקו ולהפיצו ברבים.

ברם, עקב "העתקות רבות" ו"העתקות שונות" על ידי אנשים שונים, רבו כמו רבו הטעותיים וסופרים במאד מאד⁸ (וכפי שמובא במקום אחר, היו גם כאלה ש"תואנה הם מבקשים" והכניסו במכוון שגיאות בענינים שונים, כדי שהענינים לא יתקבלו כפי מובנם האמיתי, וכך יתעורר רעש וכו').

שלח אז רבנו הזקן שלוחים מיוחדים אל הצדיקים רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, לבקש הסכמתם להדפסת ספר ה'תניא'.

כפי שכתוב במכתב האמור⁶ היו השלוחים, החסידים המפורסמים של רבנו הזקן – רבי משה ווילנער, רבי פנחס משקלוב ורבי יצחק משה מיאס. אותם

1. דברים ל, יד. 2. ברכות לג, ב. 3. נדפס בספר 'קיצורים והערות על ספר התניא'. עמוד קכא. 4. וראה (ועייין) בלוק"א מהדורא קמא (נדפס בהוצאת קה"ת, ברוקלין, ג.י. תשמ"ב) ובהערות וכו' שם. ומסתבר לומר שהיו כו"כ שינויים עוד קודם הכת"ו הראשון ("הקונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 5. ועפ"ז יומתק לשון אדה"ז בסוף הקדמתו "סופרים שונים ומשונים", והוספתו אחר כך "מכל סיג וט"ס" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 6. בספר הקיצורים עמוד קכ"ה. 7. ספר הקיצורים, שם. 8. ב"ר ה, ז.

בהזכירם בהסכמותיהם את השנה בה זו נכתבו, ביטאו באמצעות ציון השנה את דעתם הקדושה על ספר ה"תניא".

הרב הצדיק רבי יהודא ליב הכהן כתב שנת "תקנ"ו, שהיא ראשי תיבות: "תניא קטורת נשמה ורוח" (המרמז שה"תניא" הוא כאמור קטורת לכל

המגיפות הרוחניות של עקבתא דמשיחא);

4

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר משולם זוסיל מאניפאלי:

הנה בלאותי את הכתבים של הרב האזי גאון איש אלקיס קדוש וטהור אספקלריא המאירה וטוב אשר עשה ואשר הפליא ה' חסדו ונתן בלבו הטורח לעשות את כל אלה להראות עם ה' דרכיו הקדושים ולראות היה שלא להעלות את הכתבים ההם לבית הדפוס מחמת שאין דרכו בכך. רק מחמת התפשטות הקונטרסים ההם בקרב כל ישראל בהעתיקות רבות מידי סופרים מאנשים ומחמת ריבוי העתיקות שונות רבו הגו"ס במאד. והוכרח להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס. והעיר ה' את רוח השתופים ה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר שלום שבנא צמורה"ר נח וה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר מרדכי צמורה"ר שמואל הלוי להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס בסלאוויטא ולפעלא טבא אמרחי יישר חילא אך עלו בלבס מגור מסכיב מן הדפוסים אשר רבו שדרכן להזיק ולקלקל המאוסים או לאת גמרנו בלבינו ליתן הסכמה לכל יריס איש את ידו ואת רגלו לגרום להמפיסים הנזכרים לעיל שם ואסור לשום אדם להדפיס מן הדפוסים שנים לזכר מיום ולמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכה טובה הכ"ד זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרעה תבא תקנ"ו לפ"ק.

שלום שבנא בן מורנו ורפנו הרב רבי נתן, וקרי הוא הרבני המפלג התיק מורנו ורפנו הרב רבי מרדכי בן מורנו ורפנו הרב רבי שמואל הלוי, להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס בסלאוויטא. ולפעלא טבא אמרחי יישר חילא. -

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר יהודא ליב הכהן:

הכמת אלס תאיר פני הארץ בלאותי ידי קש המהבר הרב הגאון איש אלקיס קדוש וטהור חסיד ועניו אשר מכבר נלה מסתרו יושב בשבת תחמוני אלל אדונינו מורינו ורבינו גאון עולם וזלה מים מבאר מים חיים וזעה ישמח ישראל בהגלות דברי קדשו המחובר להביא לבית הדפוס ללמד לעם ה' דרכי קש כאשר כל אחד יחזה בצפנימות דבריו והמפורסם אין לריק ראה רק מחשך קלקול הדבר שלא יגרום היות למדפיסים באתי ליתן תוקף ואזהרה לכל יריס איש את ידו ורגלו לדפוס עד משך חמש שנים מיום ולמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכה טובה הכ"ד המדבר זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרעה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

ולפעולה טובה זו אני אומר יישר כוח. אך עליו בלבם - של המדפיסים, מגור מסכיב מן הדפוסים אשר רבו, שדרכן להזיק - לזולת, ולקלקל המאשרים. - את הישרים והמורשים. אי לזאת, - לבן, גמרנו בלבנו לתן הסכמה, לכל יריס איש את ידו ואת רגלו - ויש לומר שכונת מלים אלו, שהוא עצמו לא ידפיסו מחדש וגם לא ימסור את הספר לאחרים להדפיסה, שלא לגרם להמפיסים הנזכרים לעיל שום הזקק שם ושלום בהשגת גבול בשום אופן. ואסור לשום אדם לדפוס - להדפיס, הספר הנ"ל -

ספר ה"תניא", בלתי ידיעת המדפיסים הנ"ל, עד משך חמש שנים רצופים מיום ה'למטה. - בו נכתבה הסכמה זו. ושומע לדברי אלה - יבא עליו ברכה טובה. הלא כה דברי

הדורש זאת לכבוד התורה, היום יום ג' שנקבל בו "בי טוב", - ביום שלישי למעשי בראשית, נאמר פעמיים "כי טוב", פרושת תבא, שנת פדונתנו לפרט קטן. - תקנ"ו בגימטריה פדונתנו, לפרט קטן, בלי לחשב את שנות האלפים מאז בריאת העולם, כי אם מספר השנים של מאות, עשרות וכו' לאלף הנוכחי.

הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

הסכמת הרב החסיד המפורסם, איש אלהי, קדוש יאמר לו, מורנו ורפנו הרב רבי יהודא ליב הכהן:

הכמת אדם תאיר פני הארץ, בראותי יריי קדוש - כתבי, המהבר הרב הגאון איש אלקיס קדוש וטהור חסיד ועניו, אשר מכבר נלה מסתרו, - שלמרות השתדלותו להישאר נסתר, שלא ידעו מצדקותו ומגדולתו, כבר מוזמן נתגלו צדקותו וגדולתו, וישב בשבת תחמוני אצל אדונינו מורנו ורפנו גאון

9. וכידוע החידוש דאספקלריא המאירה - ראה יבמות מט, ב חידוש משה רבינו (כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה נסתכל באספקלריא המאירה). וכמבואר מעלת משה רבינו בזה ברמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ובמור"נ ח"ב פרק ל"ה. ובפ"י המשניות בהקדמתו לפ' חלק, יסוד ז. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 10. הראשון היה התנו של רבנו הזקן, אביו של הרבי ה"צמח צדק"; והשני, ר' מרדכי הורביץ. המדפיס משקלוב. 11. כלשון הכתוב בראשית מא, מד. 12. ואולי השמטת המעתיק יש כאן, וצ"ל "כתבי ידי" - ככהסכמה הקודמת - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 13. לשון הכתוב שמואל ב כג, ה.

בזה דְּבַר הַמְדַבֵּר זֹאת לְכַבֹּד הַתּוֹרָה, הַיּוֹם יוֹם ג' פְּרֻשָׁה תָּבֵא תַקְנֵי לְפָרְטָא קָמֵן.

יְהוּדָא לֵיבֵי הַבְּהִיזָא.

שמעתי מהחסיד המפורסם, רבי יצחק מתמיד, זכרונו לברכה: כשהשלוחים הביאו את ה"תניא" לאניפאלי, אל רבי יהודא לייב הכהן ורבי זושא, הם השאירו בידם את הקונטרסים למשך הלילה, כדי שהצדיקים יעיינו בהם. בשעה שעיין ב"תניא", באמצע הלילה, נכנס רבי יהודה לייב הכהן בהתפעלות עצומה ובתלהבות רבה, ומבלי יכולת לעצור בתוכו את ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת אל רבי זושא (שניהם דרו באניפאלי), להתחלק אתו בהתלהבותו המרובה מספר ה"תניא". אותו דבר אייר גם אצל רבי זושא, שגם הוא לא היה יכול לעצור בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט ללכת אל רבי יהודה לייב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב בהלכם אחד אל השני, ו"אניפאלי כולה בערה..."

* * *

וּמַחְמַת שְׂבַכְמָה מְקוֹמוֹת¹⁵ – ב"אגרת הקדש", הַצֵּיב לוֹ צִיּוּנִים בְּסֵפֶר לְקוּטֵי אַמְרִים שְׁלוֹ, וְדְבַר תּוֹרָה עֲנִיִּים בְּמָקוֹם אַחַד וְעֵשְׂרִים בְּמָקוֹם אַחֵר¹⁶, –

שלכן אפשרי הדבר שענינים ב"אגרת הקדש" יהיו יותר מוסברים ומובנים מאשר כפי שהם מוסברים בספר "לקוטי אמרים"; ולאידך, ענינים בספר "לקוטי אמרים" יהיו מוסברים ומובנים יותר מאשר כפי שהם מוסברים בספר "אגרת הקדש"; ומה גם בְּשִׁבְלֵי דְכֶר שְׁנַתְחַדֵּשׁ בּוֹ – ב"אגרת הקדש" המוסיף חידוש ובידור בספר "לקוטי אמרים" – קוֹנְטְרָם אַחְרוֹן עַל אֵיזָה פְּרָקִים – מספר "לקוטי אמרים", אֲשֶׁר קָתַב – רבנו הזקן, בְּעֵת תְּבָרֵי הַסֵּפֶר לְקוּטֵי אַמְרִים – פְּלִפּוּל וְעִיּוֹן עֵמֶק עַל מַאמְרֵי זְהַר וְעִין חַיִּים וּפְרֵי עֵץ חַיִּים שְׁנֵרָאִים בְּסוֹתְרִים זָה אֵת זֶה, וְכַרְחֵי מְבִינָתוֹ מִיִּשְׁכֶּם – רבנו הזקן, כָּל דְּבִיּוֹר עַל אֲפָנֵי שְׁבַתְבֵּי בְּלִקוּטֵי אַמְרִים, – הרי שזה נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" – רָאוּ רָאִינוּ שְׁרָאוּ וְנִכְוֵן לְחַבְרָם –

עוֹלָם, – וי"ל כפשוטו בנגלה – והכוונה על הרב המגיד ממזריטש, וְדָלָה מִיּוֹם – למד תורה, מִבְּאֵר מַיִם חַיִּים, – יש המפרשים שבמלה "מבאר" – אותיות אברם – הוא מרמז על רבי אברהם "המלאך" בנו של הרב המגיד ממזריטש, וְכַעַת יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל – הכוונה על הבעל-שם-טוב, ששמו הקדוש היה ישראל, בְּהַגְלוֹת דְּבַר קְדֻשׁוֹ – התגלות דברי הבעל-שם-טוב היא ב"תניא", בו מתגלים דברי הבעל-שם-טוב בשכל והשגה של חב"ד, הַמְחַוְבֵּר לְהִבְיָא לְבֵית הַדְּפוּס – כדי לְלַמֵּד לְעַם ה' – לבני ישראל, הַרְבֵּי קְדֻשׁוֹ, כֹּאֲשֶׁר כָּל אַחַר יְחִוָּה – יראה, בְּפִנְיֵימֵיּוֹת דְּבָרָיו, וְהַמְפָּרְסֵם אִין צְרִיף רָאִיָּה. – ובגלל כך לא היה ספר זה זקוק להסכמה, רק מִחֲשֵׁשׁ קְלָקוּל הַדְּבַר – של הדפסת הספר, שְׁלֵא יִגְרַם חֻזֵק לְמַדְפְּסִים, פְּאֵתֵי לְתַן תַּקְפָּה וְאוֹחֲרָה לְכָל יָרִים אִישׁ אֵת יָדוֹ וְרָגְלוֹ לְרְפוּס – להדפיס את הספר, עַד מִשְׁדֵּךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם הַלְמֻטָּה. וְשׁוֹמֵעַ לְדְבַר אֱלֹהֵי – יבֵא עֲלָיו בְּרַבַּת טוֹב. הֲלֵא

* * *

הַסְּפַמַת הַרְבָּנִים שִׁיחֵיו בְּנֵי הַגְּאוֹן הַמְּחַבֵּר ז"ל נִשְׁמַתוֹ עַדְוֵן.

היות שהסכם אצלינו ליתן רשות והרמנא – וכוח הרשאה, להעלות על מכפש הדפוס לזכרון לבני ישראל כתוב דברי ישר ואמת – דברי הישר והאמת הכתובים, דְּבַרֵי אֱלֹקִים חַיִּים – כך נקראת תורת החסידות, שֶׁל אֲדוֹנָנוּ אֲבִינוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ ז"ל כְּתוּבִים בְּכַתֵּב יָדוֹ הַקְּדוּשָׁה בְּעַצְמוֹ וּלְשׁוֹנוֹ הַקְּדוּשָׁה, שְׁפָל דְּבָרָיו בְּגַחְלֵי אֵשׁ בּוֹעֵרוֹת – אשר לְהִיבֵוּ הַלְכָבוֹת לְקַרְבָּן לְאִבְיָהֵן שְׂבַשְׂמִים, וּבִשְׁם אַגְרַת הַקְּדֻשָׁה נִקְרָאוּ, שְׂרָבֵם הָיָה אַגְרַת שְׁלִיחַ מֵאֵת כְּבוֹד קְדֻשׁוֹ הַזְּרוּת לְעַם ה' הַתְּדַרְךְ יִלְכוּ בָּהּ – הכוונה מן הסתם לעניני העבודה הפנימית, כמו התעוררות אהבת ה' ויראת ה' בעבודת התפלה, ההתעוררות ללימוד התורה, וְהַמְעַשָּׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, – ההתעוררות בענינים של צדקה וכדומה.

הסכמת

הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע.

ג

היות שהוסכם אצלינו ליתן רשות והרמנא להעלות על מכפש הדפוס לזכרון לבני כתוב דברי ישר ואמת דברי אלקים חיים של א"א מו"ר ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש שכל דבריו כגחלי אש בוערות ילהיבו הלבבות לקרבן לאביהן שבשמים. ובשם אגרת הקדש נקראו שרובם היו אגרת שלוח מאת כ"ק להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו ומהמת שבכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו וד"ת ענינים במקום אחד ועשירים במ"א ומה גם בשביל דבר שנתחדש בו קונטרס אחרון על איזה פרקים אשר כתב בעת חיבורו הם' לק"א פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר וע"ה ופע"ח שנראים כסותרים זא"ז וברוח מבינתו מישבם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א ראו ראינו שראוי ונכון לחברם עם ספר לקוטי אמרים ואגה"ת של כ"ק א"א מו"ר ז"ל. או לזאת באנו להטיל גודא רבה וגזרת נח"ש דרבנן דלית לה אסוותא שלא ירים איש את ידו להדפיס כתבניתם או זה בלא זה משר חמשה שנים מיום דלמטה ברם כגון דא צריך לאודועי שבעו"ה ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א' ולא נשאר כ"א זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחד לאחד מהעתקות המפורסם אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה מעות שגיאות מי יבין ימצא הטעות דמוכה מטעות סופר והכוונה תהיה ברורה:

נאום **דוב בער** בא"א מו"ר הגאון החסיד קדוש ישראל מרנא ורבנא **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.

ונאום **חיים אברהם** בא"א מו"ר הגאון החסיד מרנא ורבנא **שניאור זלמן** זצ"ל נבג"מ.

ונאום **משה** בא"א מו"ר הגאון החסיד **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.

14. בעהמ"ס "אור הגנוז", וי"ל שזהו הטעם להחידוש הכי גדול: כתיבת הסכמה מהצ"צ לספר - הוא ספר הנ"ל. ראה בית רבי, תולדות הרב פרק נד. 15. בסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, כה(?), כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. 16. ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב.

המצא תמצא איזה מעות, שניאות מי יבין, ימצא המעות דמוכה מעות סופר, - מהכתב ממנו הדפיסו את הספר, וְהַפְּנִיחַ - של הענין, תְּהִיחַ בְּרוּרָה:

נאום דב בער בן אדוננו אבינו מורנו ורַבְּנֵי הַגָּאוֹן הַחֲסִיד קדוש ישׂראל מְרַנָּא ורַבְּנָא¹⁸ שְׁנִיאֹר זְלִמָן ז"ל, נִשְׁמַתוּ בְּגִנְיֵי מְרוּמִים. (הרבי האמצעי).

ונאום חיים אבְרָהָם בן אדוננו אבינו מורנו ורַבְּנֵי הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מְרַנָּא ורַבְּנָא שְׁנִיאֹר זְלִמָן ז"ל, נִשְׁמַתוּ בְּגִנְיֵי מְרוּמִים.

ונאום משה בן אדוננו אבינו מורנו ורַבְּנֵי הַגָּאוֹן הַחֲסִיד שְׁנִיאֹר זְלִמָן ז"ל, נִשְׁמַתוּ בְּגִנְיֵי מְרוּמִים.

להדפיסם יחד עם ספר לקוטי אמרים ואגרת התשובה של בבוד קדשת אדוננו אבינו מורנו ורַבְּנֵי ז"ל. אי לואת, - לכן, בָּאנוּ לְהַטִּיל גִּדְרָא רַבָּה - איסור גדול, וְגִזְרַת גִּידוּי חֲרָם שְׁמַתָּא - דְּרַבְּנֵי דְלִית לָהּ אֲסוּוּתָא, - שאין לה רפואה (שאי אפשר להתיר), שְׁלֵא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ לְהַדְפִּים - את הספר, כְּתַבְנִיתָם - "לקוטי אמרים" ו"אגרת הקודש" יחד, אוּן זֶה פְּלֵא זֶה מְשֻׁדָּה חֲמִשָּׁה שָׁנִים מִיּוֹם דְּלִמְשָׁחָה¹⁷. בְּרַם בְּגוֹן דָּא צִרְיָד לְאוּדוּעִי, - רק זאת עלינו להודיע, שְׁפַעְזוֹנוּתֵינוּ הַרְבֵּים כִּפּוֹ תַּמּוּ כְּתִבֵי יָדוֹ הַקְּרוּשָׁה בְּעַצְמוֹ אֲשֶׁר הָיוּ בְּדַקְדוּק גְּדוּל לֵא חֲסֵר וְלֵא יָתֵר אוֹת אַחַת, וְלֵא נִשְׁאָר כִּי אִם זֶה הַמַּעַט מִחֲרַבָּה אֲשֶׁר נִלְקַטוּ אַחַד לְאַחַד מִהַעֲתִקוֹת הַמַּפְּזָרִים אֲצֵל הַתַּלְמִידִים, וְאִם

יום שני כ' כסלו

לְרֵאוֹת אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב הִגְנוּ בְּסַפְרִים, אִף כִּי מְתוּק הָאוֹר - השורה בספרים, לְעֵינַיִם וּמְרַפָּא לְנַפְשׁוֹ. - אך, מפני ששכלו מבלבל והוא ממשש באפילה בנינים של עבודת ה', אין הוא רואה את האור שיכול וצריך להביא מרפא לנפשו. להלן מסביר רבנו

הזקן, שספרי המוסר חלוקים בשני סוגים: (א) ספרים הבנויים על פי שכל אנושי, שהשכל האנושי מכתוב את עניני המוסר והדמות. וברי הדבר שאין ספרים אלה שווים לכל אחד, שהרי בני אדם אינם שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי הדבר שאותו ענין ישפיע על אחד התעוררות והתפעלות ובשני - לא. (ב) ספרים הבנויים על מדרשי רז"ל, שבהיותם ענינים של תורה, יש להם שייכות לכל אחד

מישראל, וממילא יש בהם ענין (או ענינים) שיש לו שייכות מיוחדת אליו. שיהיה ביכולתו להתפעל ולהתעורר. ברם, רבנו הזקן מסביר, שגם בספרים אלה (מהסוג השני) לא כל אחד זוכה להכיר את מקומו הפרטי, ולקלוט את מה שיש לו שייכות מיוחדת אליו. ובלשון רבנו הזקן: וְכֵר מִן רִינִי, - וחוצי מזה, שבגלל הבלבול בשכלו וכדומה, אין ביכולתו לראות את ה"אור כי טוב" בספרים, הִנֵּה סַפְרֵי הַיְרָאָה - ספרי המוסר, הַבְּנוּיִים עַל פִּי שְׁכָל אֲנוּשֵׁי בְּרֵאֵי אֵינֵן שְׂוִין לְכָל נַפְשׁ, כִּי אֵין כָּל הַשְּׁכָלִים וְהַדְּעוֹת שְׂוֹת, וְאֵין

הקדמת המלקט

רבנו הזקן, בגודל ענוותנותו, קורא לספר ה"תניא" - "לקוטי אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת המלקט". והיא אגרת השלוחה לְכַלְלוֹת אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, - אל כל החסידים, וְשִׁמְרָם צוּרָם וַיְחַקְּמָם¹⁹:

6

הקדמת המלקט
והיא אגרת השלוחה לכללות אנשי שלומינו יצ"ו:

אליכם אישים אקרא שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' וישמע אליכם אלקים למגדול ועד קטן כל אנ"ש דמדינתינו וסמוכות שלה איש על מקומו יבוא לשלום וחיים עד העולם נס"ו אכ"ר:

הנה מודעת זאת כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנ"ש לאמר כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראייה וקריאה בספרים שהקורא קורא לפי דרכו ודעתו ולפי השגת ותפיסת שכלו באשר הוא שם ואם שכלו ודעתו מבלבלים ובחשיכה יתהלכו בעבודת ה' בקושי יכול לראות את האור כי טוב הגנוז בספרים אף כי מתוק האור לעינים ומרפא לנפש ובר מן דין הנה ספרי היראה הבנויים ע"פ שכל אנושי בוודאי אינן שוין לכל נפש כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם

אליכם אישים אקרא, שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה', וישמע אליכם אלקים למגדול ועד קטן, - מגדולי בעלי המדרגה בעבודת ה', עד לאלה שהם נחותים במדרגה, כָּל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ דְּמִדִּינַתְנוּ וּמְסוּכוֹת שְׁלָהּ, אִישׁ עַל מְקוֹמוֹ יבוא לְשִׁלּוּם וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם נִצַּח סְלָה וְעַד, אִמֵּן בְּנֵי יְהוָה רַצוּן:

הנה מודעת זאת, כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנשי שלומנו לאמר, - ידוע שרגיל בפי אנשי שלומינו לומר, כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראייה וקריאה בספרים, - שהקריאה בעיני מוסר והתעוררות מתוך ספרים, שנכתבו בשביל כולם, איננה מביאה אותה תועלת, כפי שזה כאשר שומעים אותם ענינים באופן אישי מפיו של המדבר. שְׁהַקּוּרָא - בספרים, קוּרָא לְפִי דְרַבּוֹ וְדַעְתּוֹ וְלְפִי הַשְּׁנֵת וְתַפְסִיחַת שְׁכָלוֹ בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, וְאִם שְׁכָלוֹ וְדַעְתּוֹ מְבַלְבְּלִים וּבְחֲשֵׁכָה יִתְהַלְכוּ בְּעַבְדוּת ה', בְּקִשֵׁי יָכוֹל

17. בהוצאה הראשונה (שקלאוו תקע"ד) בא בסיום ההסכמה: "היום יום ה' כ"ב אייר תקע"ד לפ"ק". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: לע"ע לא מצאתי שיעירו על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמיט ב' תיבות מהחתימה שלפניו - ע"פ הוצאות דת"ר ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה ה" חותם הא' (נשיא ומורם מעם -) קדוש ישראל, ולכן מדגיש - שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' - ה" אז רב ופוסק - "מרנא ורבנא" - ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' - ה" אז גאון וחסיד (כידוע בסיפורי רבותינו נשיאינו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון החסיד". הוספת "צדיק" - ב"צ"ל" שבחתימה הב' - (באם כן הוא בהכתי" ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הנ"ל - ע"פ הידוע שהי' מצויין בצדקות שלו, בעניותו ושפלותו בעיני עצמו וכו'. 19. או י"ל ישמרם צורנו וגואלנו, או כיצא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל קומה בעזרתך..." - אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ההוראות בעבודת ה' ועניני התעוררות הנוגעים אליו בפרט. והנה, אף בהלכות אסור והתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו מחלקות תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש, - שאחד אומר והיפך מהשני - זה אוסר וזה מתיר וכדומה, ואלו ואלו דברי

שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל ומתעורר שכל חברו, וכמו שאמרנו ר"ל²⁰ גבי - בקשר לפרפת חכם הרזים על ששים רבוא מישראל, - בשעה שרואים שש מאות אלה מישראל, יש לברך "ברוך חכם הרזים" - מברכים את הקב"ה שהוא

אלהים חיים²⁸ לשון רבים - לא אלקה חי, אלא אלקים חיים שהוא לשון רבים, על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות - נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם במקורם, דרך פלל לשלשה קוין, ימין ושמאל ואמצע, שהם - שלשה קוים אלה, הם: קדש - קו הימין, וגבורה - קו השמאל, וכו', - כלומר, תפארת שהיא הקו האמצעי. ונשמות ששרשן ממדת חסד הנהגתן גם כן לתפארת פלפי חסד לתקל כו' - להתיר את הדבר כדי שיוכל לעלות לקדושה, שהוא ענין של חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממדת הגבורה וכו', בנודע, - כפי שרבנו הזקן מבאר בפרטרוט ב"אגרת הקדש"

הקדמה

זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חברו וכמו שארז"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים רבוא מישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמו ש הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל ששים רבוא כללות ישראל ופרטיהם עד ניצוץ קל שבקלים ופחותי הערך שבעמינו בני ישראל כולו מתקשראן באורייתא ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה כנודע בזה"ק הרי זה דרך כללות לכללות ישראל ואף שניתנה התורה לידרש בכלל ופרט ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה: והנה אף בהלכות אסור והתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו מחלקות תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש ואלו ואלו דברי אלהים חיים לשון רבים על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות דרך כלל לשלשה קוין ימין ושמאל ואמצע שהם חסד וגבורה וכו' ונשמות ששרשן ממדת חסד הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו' כנודע וכ"ש וק"ו בהנסתרות לה' אלהינו דאינו דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה לפום מה דמשער בליביה כמ"ש בזה"ק על פסוק נודע בשערים בעלה וגו':

סימן יג, שלכן בית שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממדת הגבורה, ובית הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממדת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים. - הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה - וכל שכן וקל וחמיר - בהענינים שהם בהסתרות לה' אלהינו דאינו דחילו ורחימו - שהם יראה ואהבה, דכמו חא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה - המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, לפום מה דמשער בליביה, - לפי מה שהוא משער בלבו, ופותח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוח בלבו. כמו שכתוב בזהר הקדוש²⁹ על פסוק³⁰ נודע בשערים בעלה וגו':

החכם שיעוד סודותיהם של כל שש מאות האלה, שאין דעותיהם - והבנתם ורגשותיהם, דומות זו לזו וכו', וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות שם²¹ בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר ב'22 - שהוא היה "איש אשר רוח בו", - ומפרש ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'.²³ אלא אפילו בספרי היראה - ספרי המוסר, אשר יסודותם בהררי קדש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו - של הקב"ה, על לשונם²⁴ - ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, ואורייתא וקדושתא בריך הוא פלא חד, - התורה והקב"ה הם דבר

אחד; וכל ששים רבוא כללות ישראל ופרטיהם²⁵ עד ניצוץ - של קל שבקלים ופחותי הערך שבעמינו בני ישראל פלהו מתקשראן באורייתא, - כל אלה מתקשרים בתורה, ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה בנודע בזהר הקדוש²⁶, - והתורה הרי כבר כוללת בתוכה מה שנוגע לשכלו ולדעתו של כל אחד מישראל - הרי זה דרך כללות לכללות ישראל. - מכל מקום הרי דבר זה הוא ענין כללי המופנה לכלל כולו. ואף שניתנה התורה לדרש בכלל ופרטי ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה, - בתורה, הרי שבתורה ישנם לא רק הענינים של כלל ישראל, אלא של כל אחד מישראל במיוחד, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רז"ל שבתורה, כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל יהודי לחוד? - הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה: - לדעת איך ללמוד את

20. ברכות נח, א. 21. על הרי"ף שעל הגמרא הנזכרת. 22. במדבר כז, יח. 23. את עצם הפירוש "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד", יכול היה רבנו הזקן להביא גם מרש"י על הפסוק, שהוא אומר שם "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד"; ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמברכים על ששים רבוא מישראל, שכן, ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן - להלכה - שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוק שאין דעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה - וחסידים, שהם "יודעי ומכירי" (כלשונו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד", שכן, בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"יוחו של כל אחד ואחד". 24. על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, ב. 25. על פי תניא פל"י - מה, א. 26. חלק ג', עג, ב. 27. על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'. 28. עירובין יג, ב. 29. חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. 30. משלי לא, כג.

– ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה'תניא') הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה' מסביר, אבל, רבנו הזקן להלן, שמדובר כאן ב"יודעי ומכירי", באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו ב"יחידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע אותם ומכיר אותם, ובכך נכללות כל הנשמות שלמדו, לימודות ותלמודנה את ספר ה'תניא" – את כל אלה ידע והכיר רבנו הזקן, ובשבילם כתב בספר זה עצות והוראות בעבודת ה', כאילו נכנסו הם כולם אליו ל"יחידות", וכפי שהרבי הרש"ב שמתו ערך אומר³¹: לימוד התניא משמעו לדבר עם רבנו הזקן. ובלשון רבנו הזקן:

– הוזהר מפרש ש"בעלז" היינו הקב"ה, הבעל של כנסת ישראל, והוא "נודע אתיידע ואתדבק", – הוא נעשה ידוע ומתדבקם בו: "בשערים", לפי מה שמשערים ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה ולפי השער ("בשערים" מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה מהמוח. על כל פנים מתברר מדברי הוזהר הקדוש, שהענינים של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בוזהר שם: "שערים" מלשון שיעור) – וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה שמייעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי התעוררות והדרכות בעבודת ה' למה שרואים וקוראים בספרים

יום שלישי כ"א כסלו

– ומצבו בעבודת ה', לְשִׁית – לתת, עֲצוֹת בְּנַפְשָׁם בְּעִבּוֹדַת ה', לְהִיּוֹת כִּי אֵין הוֹמֵן גְּרַמָּא עוֹד – אין הוֹמֵן מרשה עוד, לְהִשְׁבִּיב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד עַל שְׁאֵלוֹת בְּפִרְטוֹת, וְגַם הַשְׂכָּחָה מְצוּיָה, עַל כֵּן רְשָׁמְתִי כָּל הַתְּשׁוּבוֹת עַל כָּל הַשְּׁאֵלוֹת לְמִשְׁמַרְתָּ לְאוֹת

אֶךְ בְּיִדְעֵי וּמְכִירֵי קְאָמִינָא, – אני מדבר אודות אלה שאני יודע אותם ומכירם – אומר רבנו הזקן, הֵם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנו שְׁבַמְדִּינּוֹתֵינוּ וּסְמוּכוֹת שְׁלָה – והסמוכות למדינתנו, אֲשֶׁר הָיָה הַדְּבִיר שֶׁל חֶפְזָה מְצוּי בֵּינֵינוּ – בהיכנסם אל רבנו הזקן

הקדמה

ל"יחידות", וְגַלּוּ לִפְנֵי כָּל תְּעֻלוֹמוֹת לָכֵם וּמַחֵם בְּעִבּוֹדַת ה' הַתְּלוּיָה בְּלָב, אֲלֵיהֶם תַּפֵּף מְלִתִּי וּלְשׁוֹנֵי עַט סוֹפְרִים³² בְּקוֹנְטְרִיסִים אֵלּוּ – של ספר ה'תניא', הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'לְקוֹטֵי אֲמָרִים', מְלַקְטִים מִפֵּי סְפָרִים וּמִפֵּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלוּן נִשְׁמַתָּם עָרֵן – כפי שהזכרנו בלמדנו את "דף השער", אומרים חסידים, שב"ספרים" הכוונה לספרי השל"ה הקדוש וספרי מהר"ל (מפראג) וב"סופרים" הכוונה על הבעל"ש-טוב והרב המגיד ממזריטש, הַמְּפָרְסְמִים אֲצִלְנוּ, וּקְצַת מֵהֶם נְרַמְזוּן לְחַכְמֵינוּ – חלק מה"אמרים" מרומזים

אֶךְ בְּיִדְעֵי וּמְכִירֵי קְאָמִינָא הֵם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁבַמְדִּינּוֹתֵינוּ וּסְמוּכוֹת שְׁלָה אֲשֶׁר הָיָה הַדְּבִיר שֶׁל חֵיבָה מְצוּי בֵּינֵינוּ וְגַלּוּ לִפְנֵי כָּל תְּעֻלוֹמוֹת לָכֵם וּמוֹחֵם בְּעִבּוֹדַת ה' הַתְּלוּיָה בְּלָב אֲלֵיהֶם תַּפֵּף מְלִתִּי וּלְשׁוֹנֵי עַט סוֹפְרִים בְּקוֹנְטְרִיסִים אֵלּוּ הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'לְקוֹטֵי אֲמָרִים', מְלַקְטִים מִפֵּי סְפָרִים וּמִפֵּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלוּן נִשְׁמַתָּם עָרֵן – כפי שהזכרנו בלמדנו את "דף השער", אומרים חסידים, שב"ספרים" הכוונה לספרי השל"ה הקדוש וספרי מהר"ל (מפראג) וב"סופרים" הכוונה על הבעל"ש-טוב והרב המגיד ממזריטש, הַמְּפָרְסְמִים אֲצִלְנוּ, וּקְצַת מֵהֶם נְרַמְזוּן לְחַכְמֵינוּ – חלק מה"אמרים" מרומזים

הם יסבירו לו. וְאֲלֵיהֶם – לאותם "גדולים", בְּקִשְׁתִּי, שְׁלֹא לְשׁוֹם יָד לְפָה – שלא לשתוק כדי שלא להראות שהם הם המבנינים, לְהַתְּנַחֵג בְּעִנּוּה וּשְׁפָלוֹת שֶׁל שְׂקָר הֵם וְשְׁלוֹם, – שכן, ענדה ושפלות שלא במקומן, הן ענין של שקר, וְכַנּוּדָע³⁵ עֲנֵשׁ הַמֵּר עַל מוֹנֵעַ כָּר, – כלומר, למנוע ענינים של תורה מהזולת, וְגַדְל הַשְּׂכָר – לאלה שמוסרים עצמם ללמוד עם הזולת, כפי שידוע מְמֵאֵמֵר רַ"ן³⁶ עַל פְּסוּק³⁷ "מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ח", – הגמרא מפרשת

לפני החכמים, אלה שדי להם ברמז "די לחכימין ברמיזא", בְּאִנְרִוֹת הַקְּדוּשׁ מְרַבְּתֵינוּ שְׁבִאֲרַן הַקְּדוּשׁ תְּבַנְה וְתִכְוֵן בְּמַחְרָה בְּיַמֵּינוּ אִמֵּן, – רבנו הזקן קרא לכמה מזקני תלמידי הרב המגיד, ובפרט את רבי מנחם מענדל מויטבסק, בשם "רבותינו", הרביים שלו; וּקְצַתָּם שְׁמַעְתִּי מִפִּיהֶם הַקְּדוּשׁ בְּהִיּוֹתָם פֶּה עֲמָנוּ, – לפני עלייתם לארץ ישראל, וְכֵלֶם הֵן תְּשׁוּבוֹת עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת אֲשֶׁר שׁוֹאֲלִין בְּעִצָּה כָּל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנו הַמְּדִינָתֵנוּ תְּמִיד כָּל אֶחָד לְפִי עֲרַבּוּ

31. תורת שלום ע' 56. 32. תהלים מה, ב. 33. שמות יג, ט. 34. תהלים נז, ג קלת, ח. 35. ראה סנהדרין צא, סוף עמוד ב. 36. ראה תמורה טז, א. 37. משלי כט, יג.

שם את הפסוק "רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה'" - "רש" היינו מי שעני בתורה, ו"איש תככים" - מי שעשיר בתורה, הרי כששני אלה "נפגשו", וכן התורה מתעסק עם ה"עני" בתורה, "מאיר עיני שניהם ה'" - הקב"ה מאיר עיני שניהם באור שלמעלה

- אנשים חשובים, הנקובים הנזכרים לעיל מעבר לרש"י לטרח בגופם ומאדם להביא את קונטרסים הנזכרים לעיל - ספר ה"תניא", לבית הדפוס מנקים מכל סיג - כמו הפסולת המופרשת מהתבואה וכדומה, וטעויותי כופרים ומגהים היטב, - כפי שביק

אדמו"ר שליט"א מעיר, יש לומר שהמלה "סיג" רומזת גם כן על הענינים שזיפו אותם, והיה צורך לנקות את הקונטרסים מהזויפוסים. ואמינא לפעלא טבא וישר חילא. - ואני אומר לפעולה טובה זו: ישר כח. ולהיות פי מקרא מלא דבר הכתוב⁴¹ "ארור מפיג גבול רעהו", וארור בו קללה בו נדויו חס ושלום וכו'⁴², על פי כן כיהודה ועוד לקרא⁴³ קאתינא למשדי גודא רבא - כדבר מיותר (כפי שמביאים למשל ראייה

הקדמה

ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים. ומחיה חיים יזכנו ויחינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' אכ"ר:

והנה אחר שנתפשטו הקונטרסים הנ"ל בקרב כל אנ"ש הנ"ל בהעתקות רבות מידי סופרים שונים ומשונים הנה ע"י ריבוי ההעתקות שונות רבו כמו רבו הט"ם במאוד מאוד ולזאת נדבה רוחם של אנשים אפרתים הנקובים הנ"ל מע"ל לטרוח בגופם ומאודם להביא את קונטרסים הנ"ל לבית הדפוס מנקים מכל סיג וט"ם ומוגהים היטב ואמינא לפעלא טבא וישר חילא ולהיות כי מקרא מלא דבר הכתוב ארור מפיג גבול רעהו וארור בו קללה בו נדויו ח"ו וכו' ע"כ כיהודה ועוד לקרא קאתינא למשדי גודא רבא על כל המדפיסים שלא להדפיס קונטרסים הנ"ל לא על ידי עצמן ולא על ידי גורא דילהון בלתי רשות הנקובים הנ"ל משך חמש שנים מיום כלות הדפוס ולשומעים יונעם ותבא ברכת טוב כה דברי המלקט ליקוטי אמרים הנ"ל:

ממה שמתנהגים ב"יהודה" בשעה שיש על כך פסוק מפורש) אני בא להטיל איסור רב, על כל המדפיסים שלא להדפיס קונטרסים הנזכרים לעיל לא על ידי עצמן ולא על ידי גורא דילהון - ולא על ידי באי כוחם, בלתי רשות הנקובים הנ"ל משך חמש שנים מיום כלות הדפוס⁴⁴. ולשומעים יונעם ותבא ברכת טוב. כה דברי המלקט - ספר ליקוטי אמרים הנזכר לעיל:

משניהם, פי יאיר ה' פניו - והפנימיות שלו, אליהם אור - של, פני מלך חיים. ומחיה חיים - זה שנותן חיים לחיים, יזכנו ויחינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' פי כולם ידעו אותי וגו'⁸ - את הקב"ה, "למקטנם ועד גדולם"³⁸, פי מלאה הארץ דעה את ה' וגו', - כמים לים מכסים³⁹, אמן בן יהי רצון: והנה אחר שנתפשטו הקונטרסים הנזכרים לעיל בקרב כל אנשי שלומנו הנזכרים לעיל בהעתקות רבות מידי סופרים שונים ומשנים, הנה על ידי רבוי ההעתקות שונות רבו כמו רבו הט"ם במאוד מאד, - כפי שכבר הזכרנו בלמדנו הסכמותיהם של הצדיקים רבי זושא ורבי יהודה ליב הכהן, נפלו על פי טעות שגיאות בכתבים, עקב המעתיקים השונים, והיו גם כאלה שבמכוון זיפו ענינים ב"תניא", כדי שיוכלו להעליל וכו', ויש לומר שעל אלה רומז רבנו הזקן במלה "משונים". ולזאת - ולכן, נדבך רוחם של אנשים אפרתיים

יום רביעי כ"ב כסלו

פרק א. תניא [בסוף פרק ג דנדה]: - למדנו בסוף פרק שלישי במסכת נדה: "משביעים אותו, - יהודי לפני לידתו, משביעים אותו בשמים, תהי צדיק ואל תהי רשע. - היה צדיק ואל תהיה רשע, ואפלו כל העולם כלו - בדונם אותך לפי מעשיך, אומרים לך צדיק אתה - היה בעיניך ברשע". - לידתו של יהודי היא הרי לשם כוונה מיוחדת, לבצע את תכלית בריאתו. הנשמה יורדת לעולם-זה ומתלבשת בגוף, כדי לבצע שליחות אלקית מיוחדת בעולם-הזה. וכדי שהאדם יוכל לבצע תכלית וכוונה זו ושיהיה בכוחו לקיים את שליחותו, לשמה ירדה נשמתו למטה -

ליקוטי ספר של בינונים אמרים ה פרק א תניא [בספ"ג דנדה] משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפי' כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך ברשע וצריך להבין דהא תנן [אבות פ"ב] ואל תהי רשע בפני

משביעים אותו, לפני לידתו, שיהיה צדיק ושלא יהיה רשע. ואילו בעיני עצמו יחשוב את עצמו כרשע, ועל-ידי-כך יבצע תכלית כוונת שליחותו בעולם-הזה. השבועה האמורה מורכבת משני חלקים: בחלק הראשון משביעים אותו כיצד עליו להיות - שיהיה צדיק ולא יהיה רשע, בחלק השני של השבועה משביעים אותו כיצד יחזיק את עצמו בעיניו - שיחשוב את עצמו כרשע. וצריך להבין, דהא תנן [אבות פרק ב'⁴⁵]: - למדנו במשנה, בפרק שני של מסכת אבות: "ואל תהי רשע בפני עצמך". - שלא תחשוב את עצמך כרשע. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים את האדם

38. ירמיה לא, לג. 39. ישעיה יא, ט. 40. השותפים ר' שלום שכנא ור' מרדכי. ראה הסכמתו של ר' זושא מאניפאלי והערה 8 שם. 41. דברים כז, ז. 42. שבועות לא, א - בשינוי הסדר, וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כו הלכה ג. 43. קידושין ו, א. 44. כנ"ל יום ג' פ' תבא תקנין - ראה לעיל בהסכמות. 45. משנה יג.

פירוש זה בגמרא, אין בצינונים "טוב לו" ו"רע לו" משום תואר להגדרת מדריוגותיהם של צדיקים אלה. הגדרת דרגותיהם היא: "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" "טוב לו" ו"רע לו" הם ענינים צדיים: לאחד טוב משום שהוא "צדיק גמור" ואילו לשני לא טוב

מפני שהוא "צדיק שאינו גמור". וברעיא מהימנא פירשת משפטים פירש: - ב"זהר בחלק הנקרא "רעיא מהימנא" בפרשת משפטים, פירשו: צדיק ורע לו - שחרע שבו כפוף לטוב וכו', - הוא מסוג הצדיקים שעדיין יש בו משהו מהרע, אלא שרע זה בטל לטוב שלו. . בהתאם לכך, יוצא ש"צדיק וטוב לו" היינו צדיק שיש בו רק טוב ואין בו

מהרע כלל. בהתאם ל"זהר" זה יוצא, שנוסף לתוארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור", מהווים גם "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" תוארים המצינים את מדריוגות הצדיקים: מדריוגה אחת של "צדיק", שיש בו רק טוב ואת הרע שבקרבו הפך לגמרי לטוב - "צדיק וטוב לו". מדריוגה אחרת של "צדיק", שעדיין יש בו קצת רע - "צדיק ורע לו". נדרשת אבל הסברה על הכפילות בתארים שבכל אחת המדריוגות של "צדיק": "צדיק גמור" - ו"צדיק וטוב לו", "צדיק שאינו גמור" - ו"צדיק ורע לו". מכיון ש"צדיק גמור" הנו "צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור" הוא "צדיק ורע לו" - לשם מה, איפוא, מצוינת כל דרגה בשני תוארים? כפי שהדברים יוסברו להלן, מבטא כל אחד מהתארים האמורים פרט מיוחד בעבודתו של ה"צדיק": התארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" מתארים עבודתו של ה"צדיק" מצד נשמתו, עד כמה גדולה אהבתו להש"ת, שכן, בגלל אהבתו זו קיבל את התואר "צדיק" - ועל כך בא התואר "צדיק גמור", שאהבתו להקב"ה היא בדרגת "אהבה בתענוגים", אהבה מלאה. או שאהבתו להש"ת איננה מלאה ובגלל כך הוא נקרא "צדיק שאינו גמור". ואילו "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" מתארים מצבו של ה"צדיק" בשעה שהוא עסוק בהפיכת הנפש הבהמית לקדושה. שכן, "צדיק" על-ידי עבודתו הגדולה את הש"ת מתוך אהבה בתענוגים, מהפך את הרע שבו לטוב ולקדושה. "צדיק וטוב לו" - שכבר הפך לגמרי את הרע שבקרבו והוא מורכב רק מטוב, ואילו "צדיק ורע לו" - שעדיין לא הצליח להפוך את הרע לגמרי, משהו מהרע עדיין נשאר בקרבו. מזהסברים הבאים מתבאר שמדובר כאן אודות הרע הרוחני שבלב. שכן, אין ל"צדיק" שום שייכות לרע כזה שיכול להתבטא במחשבה, בדיבור, ובדאי לא, חלילה, במעשה. ובגמרא סוף פירק ט' דברכות⁴⁷: "צדיקים - יצא טוב שופמן כו', רשעים - יצא הרע שופמן, בינונים - זה וזה שופמן וכו'. אמר רבה: פגון אגא - בינוני. - כמו אני - בינוני". רבה מעמיד עצמו כדוגמא לאדם שהוא "בינוני". אמר ליה אביי: - אמר לו אביי, לא שביק מר חיי לבל פריה וכו'". - אינך משאיר חיים לאף

לחשוב את עצמו כרשע, כשהמשנה אומרת שאסור לאדם לחשוב את עצמו כרשע? וגם, אם יהיה בעיניו פירשע - ורע לבלו ויהיה עצב, ולא יוכל לעבד ה' בשמחה ובטוב לבב, - מלבד הקושי האמורה ממשכת אבות, אין החוקת עצמו כרשע, תואמת לדרכים

ליקוטי אמרים

עצמך וגם אם יהיה בעיניו כרשע ורע לבלו ויהיה עצב ולא יוכל לעבד ה' בשמחה ובטוב לבב ואם לא ירע לבלו כלל מזה יוכל לבוא לידי קלות ח"ו. אך הענין כי הנה מצינו בגמרא ה' חלוקות. צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ובינוני. ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור וברעיא מהימנא פ' משפטים פ' צדיק ורע לו שהרע שבו כפוף לטוב וכו' ובגמרא ספ"ט דברכות צדיקים יצ"ט שופמן כו' רשעים יצה"ר שופמן בינונים זה וזה שופמן וכו' אמר רבה כגון אגא בינוני א"ל אביי לא שביק מר חיי לבל בריה

בהן על היהודי להתנהג בעבודתו את הש"ת. יודעים אנו, שעיך גדול בעבודת הש"ת הוא לעבדו מתוך שמחה וטוב לבב. כשיהודי מקיים מצוה עליו לעשות זאת מתוך חרדה גדולה, על שזכה לעבוד את מלך מלכי המלכים הקב"ה; כן, כשמונע עצמו מעבירה, עליו להיות שבע רצון על שעלה בידו, בגלל רצונו של הקב"ה, להימנע מעשיית עבירה. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים אותו לחשוב את עצמו כרשע? הרי לא יוכל אז לעבוד את הש"ת מתוך שמחה, זאת ועוד: הרי מובן שכשם שהחלק הראשון בשבועה (,תהי צדיק ואל תהי רשע") נוגע ליכולת ביצוע שליחותו בעולם-הזה, כך גם נוגע לכך החלק השני של השבועה. ברם, אם יחזיק עצמו כרשע - יהיה שקוע בעצבות, דבר שיש בו בודאי משום הפרעה לקיום שליחותו בעבודת הש"ת מתוך שמחה. ואם לא ירע לבלו כלל מזה - לא יאריך גיטא, אם אכן יקיים את השבועה ויחזיק את עצמו כרשע, אלא שכדי שזה לא יפריע לו בעבודת ה' בשמחה, יחליט בנפשו שהדבר לא ירגיז אותו כלל; שלא יחא איכפת לו מה שהוא רשע, ואז לא יהיה שרוי בדכאון או בעצבות וממילא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, יבול לבוא לידי קלות, חם ושלום. - שלא יעריך כל כך חומרתה של עבירה, שכן, למרות שהגיע להחלטתו האמורה, כדי שהדבר לא יפריע לו לעבודה בשמחה - אך עם זאת הרי לא מפריעה לו העובדה שהוא רשע, וכך הוא עלול לבוא למצב כזה שחומרת עבירה תקל בעיניו חלילה באמת. כדי להסביר את האמור, יש בתחילה לברר ולקבוע מובנם האמיתי של המושגים "צדיק" ו"רשע", ועל כך הוא אומר בהמשך הפרק: אך הענין, פי הנה מצינו בגמרא⁴⁶ ה' חלוקות: צדיק וטוב לו, צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, רשע ורע לו, ובינוני. - "בינוני", כלומר אדם שאינו "צדיק" אבל גם אינו "רשע". כל הדרגות האמורות מתבטאות גם במובן הגשמי, וכגון: "צדיק וטוב לו" הכוונה גם בפשטות, שטוב לו גם בגשמיות, או "צדיק ורע לו" הכוונה שגם במובן הגשמי רע לו. וכך גם בשאר הדרגות. ופירשו בגמרא: "צדיק וטוב לו" - צדיק גמור, - ממילא אינו צריך לסבול יותר בעולם-הזה, ומשום כך טוב לו גם בגשמיות, צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור. - ממילא עליו עוד לסבול בעולם-הזה, ומשום כך רע לו גם בגשמיות. פירוש זה בגמרא מלמד אותנו, ששני צדיקים אלה, האחד ש"טוב לו" והשני ש"רע לו", אינם באותה מדריוגה, אלא שלזה טוב ולזה רע, כי אם, אלו הן שתי מדריוגות מיוחדות בצדיקים. ברם, גם לפי

46. ברכות ד, ב. 47. ברכות סא, ב.

ואפילו העובר על אסור קל של דברי סופרים - מקרי רשע, - אפילו זה שעובר על איסור קל, כמו איסור דרבנן, ולא רק איסור דאורייתא, נקרא "רשע", כדאיתא בפרק ב דיבמות⁵¹ ובפרק קמא דנדה⁵². - כמו שאנו מוצאים, יתירה מזו, בפרק שני במסכת

יבמות ובפרק ראשון במסכת נדה, ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מחה - הוא עצמו לא עבר על שום עבירה, הוא רק לא מייחה במי שעבר עבירה, נקרא רשע [בפרק ו דשבועות⁵³]. וכל שכן וכל וחסר, במבטל איזו מצות עשה שאפשר לו לקיימה, - כל-שכן וקל- וחומר מי שמבטל קיום מצות-עשה שהיה בידו לקיימה, כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, שעליו דרשו רז"ל⁵⁴: - הפסוק⁵⁵: "כי דבר ה' בזה וגו' הכרת התורה וגו'". ופשיטא דמקרי רשע מפי מעובר אסור דרבנן. - ברור הרי שהוא נקרא "רשע" יותר מאשר מי שעובר על איסור דרבנן בלבד, ואם כן, על פרקו הבינוני אין בו אפילו עון בטול תורה, -

גם עון ביטול תורה, שמאד קשה להינצל ממנו, והוא אחד משלשת הדברים⁵⁶ שאין אדם ניצול מהם בכל יום - הנה אף בחטא זה של ביטול תורה אין ה"בינוני" נכשל, ומשום ה"כי - ולכן, טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני* - מכיון שאומרים ש"בינוני אין בו אפילו עון ביטול תורה, יוסבר כיצד טעה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני", שכן, גם אם רבה נזהר ונשמר בכל דבר, אף הקטן ביותר, ולא הפסיק מלימודו אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני". (והגהה) (ומה שכתוב בזהר חלק ג דף רלא: כל שממעיין עונותיו וכו', - מכאן נראה שגם הזוהר סובר ש"צדיק ורע לו" הוא מי שיש לו מקצת עבירות, כמו שלומדים בפשטות, ואם כן - הרי "בינוני" הוא זה שיש לו רק מחצית מצוות? היא שאלת רב המנונא לאלהו, אבל לפי תשובת אלהו שם, הפרוש "צדיק ורע לו" הוא כמו שכתוב בפרשת מהימנא פרשה משפטים דלעיל. - ש"צדיק ורע לו" הוא זה שיש לו מקצת מן הרע, אלא שהרע שבו כפוף לטוב ושכעים פנים לתורה⁵⁷).

אחד, שכן, אם אתה "בינוני", הרי שכל אלה שהם בדרגה נמוכה ממך, הם רשעים, ו"רשעים" - גם - בחייהם נקראים מתים⁴⁸, הרי שעלידי שאתה קורא לעצמך "בינוני" אינך משאיר חיים לאף אחד. ולהבין כל זה באר היטב, - נוסף על השאלה דלהלן, שלפי

ליקוני אמרים

וכו' ולהבין כל זה באר היטב וגם להבין מה שאמר איוב [כ"ב פ"א] רבש"ע בראת צדיקי בראת רשעי כו' והוא צדיק ורשע לא קאמר. וגם להבין מהות מדרגת הבינוני שבדאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונודע דלא פסיק פומיה מגורסא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו ואך היה יכול לטעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מייחה נק' רשע [כפ"ו דשבועות] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפשר לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו' ופשיטא דמקרי רשע מפי מעובר אסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני*

והוא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שגדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה

נאמר שם שום דבר, שכן, זה נתון לבחירתו של האדם. כיצד, איפוא, אמר איוב: "בראת צדיקים, בראת רשעים"? וגם להבין מהות מדרגת הבינוני, - המלה "מהות" משמעה "מה הוא", והנה מהותו של "צדיק" הוא טוב, מהותו של "רשע" הוא רע, מהי, איפוא, מהות מדרגת ה"בינוני"? שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות, שאם כן, איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני, ונודע⁵⁰ דלא פסיק פומיה מגורסא, - שפיו לא פסק מללמוד תורה, עד שאפילו מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו, - כלומר, גם בכמות, לא החסיר אף רגע מללמוד תורה, וגם באיכות - היה לימודו בדרגה עליונה, עד כדי כך שמלאך המות לא היה יכול להפריע לו, ואיך היה יכול לטעות במחצה עונות חס ושלום? ועוד, - מתי יכולים לקרוא לאדם "בינוני"? שהרי פשעה שעושה עונות - עד שחזר בתשובה, נקרא רשע גמור - ולא "בינוני", [ואם אחר-כך עשה תשובה - נקרא צדיק גמור], - והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: קדושין מט, ב. ובאור זרוע סי' קיב: צדיק גמור;

48. ברכות יח, ב. ב"ר לט, ז. זח"ב קו, ב. ועוד. 49. בבא בתרא טז, א. 50. ראה בבא מציעא פו, א. 51. יבמות כ, א. 52. נדה יב, א. 53. שבועות לט, ב. 54. סנהדרין לט, א. 55. במדבר טו, לא. 56. בבא בתרא קסד, ב. 57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרש דלכאורה איך גם קס"ד דר"ה לשאול כן מכל קושיות האמורות - אלא דקסבר שאפ"ל שזהו אחד מע' פנים לתורה".

יום חמישי כ"ג כסלו

ישנן כמה וכמה מדרגות, על פי מה שכתב הרב חיים ויטאל ו"ל בשער הקדושה [בגין חיים שער נ פרק ב], הלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד רשע, יש שתי נשמות, דכתיב: "ונשמות אני עשיתי", - נשמות לשון רבים, למרות שהפסוק מדבר אודות יהודי יחיד,

כמו שנאמר לפני זה: "כי רוח מלפני יעטוף, שהן שתי נפשות" - נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, - כמו קליפת פרי, המכסה ומסתירה על התוכן הפנימי של הפרי, כך ברא הקב"ה כוחות המסתירים על החיות האלקית הפנימית שבכל דבר. "סטרא אחרא" - משמעותו, צד אחר, לא צד הקדושה, אלא הצד ההפכי מקדושה, והוא נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף, וכדכתיב: "כי נפש הפשוט בדם היא", - הפשוט המחיה את גופו הגשמי של האדם, הוא הדם, וממנה - מנפש זו, באות כל המדות רעות, מארבע יסודות רעים שבה, - יסודותיה של נפש זו הם רעים, שכן, היא באה הרי מקליפה ומרע, והם ארבעה במספר, שכן,

כשם שכל דבר גשמי מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך גם כל דבר רוחני, כולל מציאותה של נפש זו, מורכב מארבעה יסודות רוחניים, שמהם באות המדות הרעות, דהיינו: כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה, - טבעה של האש להימשך ללמעלה, ומשום כך באות ממנה המדות הרעות כעס וגאווה: כעס הוא פועל יוצא מגאווה, שכן, כשאדם אינו מתגאה, הוא ממילא אינו כועס כשמישהו עושה דבר נגד רצונו. ותאות התענוגים מיסוד המים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג, - כלומר, כל הדברים המביאים לתענוג, ומכיון שמים מצמיחים דברים המביאים לתענוג, הרי זה אומר שבמים מוסתר ענין התענוג, והתאהב לתענוג באה, איפוא, מיסוד המים. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח, - כשם שהרוח אין בה ממשות, כך אין

והא דאמרינן בעלמא⁵⁸, - ומה שאנו אומרים בכל מקום, דמחצה על מחצה - מחצית מצוות ומחצית עונות, מקרי - נקרא, בינוני, ורב זכיות מקרי - נקרא, צדיק, הוא שם המושאל לענין שבר וענש, - שם שאינו מציין את משמעותו האמיתית של הדבר, כי אם

ליקוטי

והוא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שבר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של

הגהה
(ומ"ש בוהר ח"ג ד' רל"א כל שממעותין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנוא לאלהו אבל לפי תשובת אלהו שם הפ' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

שם התואר והמעלה של צדיקים ובינונים ארו"ל צדיקים יצ"ט שופטן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל ולכן ארו"ל במדרש ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין על פי מ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ה שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות

שואלים מלה מסוימת ממקום אחר, כדי להסביר בו פרט מסויים של הדבר. כך גם השמות "בינוני" ו"צדיק" הם שמות מושאלים לגבי שבר ועונש, לפי שגדון אחר רבו, - ההבדלים בין צדיקים, בינונים ורשעים, נחשבים כאן רק בשיבות למשפטו של אדם, והוא נידון לפי רוב מעשיו, ומקרי - ונקרא, צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין, - לגבי פרט זה שיצא זכאי בדין, הוא נקרא "צדיק" כלומר "צודק", אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגת הקלות צדיקים ובינונים, אמרו רז"ל⁵⁹: "צדיקים יצד טוב שופטין, שגאמר⁶⁰: ולפי הלל בקרבי" - שאין לו יצה"ר, פי הרגו בתענית; - דוד המלך הרג את היצר הרע שלו על-יד תעניות. ברם, ברור הדבר, שאפשר להרוג את היצר

הרע גם בדרכים אחרות. על-כפינים, מגמרא זו מובן שהמשמעות האמיתית של "צדיק" הוא זה שאין לו יותר יצר הרע. אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו, אף שזכויותיו מרבים על עונותיו - אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל. - אפילו לא במעלת ומדרגת ה"בינוני". ולכן אמרו רז"ל⁶¹ במדרש: "ראה הקדוש ברוך הוא בצדיקים שהם מועטים - עמד ושתלן בכל דור ודור וכו', וכמו שכתוב⁶²: וצדיק יסוד עולם": - כלומר, בכל דור ישנו צדיק שהוא יסוד העולם. דבר זה מובן רק על-פי מה שלמדנו ש"צדיק" הוא זה שאין לו יצר הרע לגמרי. שכן, אם "צדיק" הוא זה שיש לו רוב מצוות - מדוע הוא אומר שצדיקים הם כל כך מועטים? הרבה יהודים ישנם שיש להם רוב זכיות אך באור הענין, - להבין מה הן מדרגות ה"צדיק" וה"בינוני", וכיצד בצדיקים עצמם

58. ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. 59. ברכות סא, ב. 60. תהלים קט, כב. ראה להלן פרק יג הערה 9. 61. יומא לח, ב. 62. משלי י, כה. 63. ישע"י נז, טו. 64. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שולל שאין הכוונה למדרג' הנשמה שבגונח" (שהו אין הכרח בבאוי"א - ופשיטא - לא בנפח"ב) כ"א המדרג' ההכרחית - נפש". 65. ויקרא יז, א.

צְדָקָה וְחֶסֶד שְׂאֵמוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, אֵינָן אֱלֹא לְהַתִּיחֵר כּוֹי: – יהודי, כשעושה טוב, גם אם זה בא מצד טבעו הטוב, הרי כוונתו בכך היא לעזור לזולת. ראייה לכך: באם הזולת אינו זקוק לעזרתו, הוא מרוצה ושבע רצון. ואילו, באומות העולם אין כוונתם לעזור

לזולת, כי אם למלא שביעות רצונם הם, להגדיל את שמם ולהתגאות. אמנם, גם בין אומות העולם ישנם יוצאים מן הכלל, והם הנקראים חסידי אומות העולם, שיש בהם מדות טובות, ומטיבים עם הזולת כדי לעזור לו ולא לטובת עצמם, שכן, הנפש שלהם איננה מדהקליפות הטמאות

לגמרי, כי אם מקליפת נוגה והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: מפני שנלקחים מנוגה כו' כידוע בשער חהמ"צ בס' – לקוטי ביאורים לר"ה מפארטיש מז, ב. –].

מספרים על החסיד רבי הלל מפארטיש – מגדולי החסידים, גאון בנגלה ובקבלה, חיבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, ובהיותו עילוי נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי קבלה – שבתחילה חשב את עצמו במדריגת "צדיק", ואילו משנהיה לחסיד חב"ד והחל ללמוד הפרק הראשון בספר התניא, אמר אימרה רוסית: צדיק ודאי שאיננו – הלאוי בינוני.

בהוללות, ליצנות, התפארות ודברים בטלים, שום ממשות והם נעדרי תוכן לגמרי. וְעֲצָלוֹת וְעֲצָבוֹת מִיִּסוּד הָעֶפֶר. – כשם שהעפר בטבעו יש בו כבדות והוא נמשך ללמטה, כך גם עצלות, שהיא בעצם כבדות באברי האדם, עצבות ומרה שחורה, מביאות

את האדם לנמיכת רוח ולכבדות. וְגַם מְדוֹת טוֹבוֹת שֶׁמְבַטְע בְּלִי יִשְׂרָאֵל פְּתוּלְדוֹתָם, כְּמוֹ רַחֲמָנוֹת וְנִמְלוֹת הַקְּדִים - בָּאוֹת מְמָה. – מהנפש של הקליפה, אלא נשאלת השאלה: אם נפש זו מקליפה ומרע, כיצד באות ממנה מדות טובות? – על כך הוא אומר: כִּי בְּיִשְׂרָאֵל נִפְשׁ זֹו דְקַלְפָּה, הִיא מְקַלֶּפֶת נְנֵה, שְׂיֵשׁ בָּהּ גַם בֶּן טוֹב, – ומטוב זה שבנפש זו באות ביהודי המדות הטובות הטבעיות, וְהִיא – קליפה זו באה מִסוּד "עֵץ הַדַּעַת" – שיש בו טוב ורע: "מֵה שְׂאֵין בֶּן נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם, הֵן מְשָׂאֵר קַלְפוֹת טְמָאוֹת, שְׂאֵין בָּהֶן טוֹב בְּלָל, כְּמוֹ שְׂבָתוֹב בְּעֵץ חַיִּים שְׂעַר מִטַּ פֶּרֶק ג. וְכָל טִיבוֹ דְעֵבְרִין הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי גְלוּלִים לְגִרְמִייהוּ עֵבְרִין, – כל הטוב שעושים אומות העולם הוא לטובת עצמם, מכיון שנפשותיהם הן מקליפה כו' שאין בה טוב כלל. וְכִרְאִיתָא – וכמו שמצינו בְּגִמְרָא "עַל פְּסוּק" 67: "וְחֶסֶד לְאֲמִים חֲטָאָה" – שְׂפָל

יום שישי כ"ד כסלו

מתוכו, פְּרוּשׁ, מְתוֹכִיחוֹ וּמְפַנִּימִיחוֹ, שְׂתוֹכִיחוֹ וּפְנִימִיחוֹ תְּחִיּוֹת שְׂבָאָדָם מוֹצִיא בְּנִפְיָתוֹ בְּכַח: – כמו שאנו רואים במוחש, כשאדם מדבר אין הוא מתעייף כל כך מהר, ואילו כשהוא נופח הוא מתעייף מהר. כי, כשהוא נופח, הוא משתמש בחיות הפנימית שבו, ומכיון שצורת הכנסת הנשמה מהקב"ה לגופו של יהודי מתוארת במלה "נפחת" – הרי שהנשמה באה מהפנימיות שבאלקות. ראייה נוספת לכך שהנשמות מושרשות בפנימיותו ועצמותו של הקב"ה – ממה שהנשמה באה כביכול, ממוחשבתו של הקב"ה ושלכן נקראים בני ישראל בניו של הקב"ה – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים: בְּךָ עַל דְּרָךְ מְשָׁל, נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה, – נשמות ישראל נובעות ממוחשבתו של הקב"ה, שהיא הפנימיות של האלקות, ואילו כל שאר הנבראים, כולל המלאכים, באים, כביכול, מדיבורו של הקב"ה, ולגבי המחשבה נחשב הדיבור כדבר חיצוני. בְּרַחֲמֵיבֵי: 74 – כמו שכתוב: "בְּנֵי כְכָרֵי יִשְׂרָאֵל", "בְּנֵים אֲתֵם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" 75.

ליקוטי אמרים

פֶּרֶק ב. וּנְפֵשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל מִמַּשׁ, – "חֶלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל" – לשון הפסוק באיוב⁶⁸, ורבנו הזקן מוסיף את המלה "ממש", כדי להדגיש פירושן הפשוט של מלים אלו. שכן, ישנם, כידוע, פסוקים שנאמרו, כהגדרת חכמינו ז"ל⁶⁹ "בלשון הבאי", בלשון של גוזמא, למשל: "ערים גדולות ובצורות בשמים"⁷⁰, הרי "בשמים" ביטוי של מליצה, כי אין הכוונה לשמים ממש. כדי שלא יפרשו את המלים "חלק אלוה" כלשון של מליצה, מוסיף רבנו הזקן המלה "ממש", להדגיש שנשמת יהודי היא אכן ממש חלק אלוה ממעל. כְּמוֹ שְׂבָתוֹב⁷¹: "וַיִּפֶחַ בְּאֲפִיו נְשָׁמַת חַיִּים", – פסוק זה נאמר על אדם הראשון שהיה בעל נשמה כללית, נשמה הכוללת והמקיפה את כל כללות נשמות ישראל, וְ"וַאֲתָהּ נִפְחַתְּ בִּי"⁷², – זה נאמר על נשמתו של כל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל. מזה מלמד אותנו הביטוי "נפחת", הממשמש כאן לתיאור הכנסת הנשמה ביהודי – הוא מסביר מיד: וְכְמוֹ שְׂבָתוֹב בְּדוֹרָה⁷³: "מֵאֵן דְּנִפְחַת מְתוֹכִיחַ נִפְחַת", – מי שנופח הרי הוא נופח

66. בבא בתרא י, ב. 67. משלי יד, לד. 68. לא, ב. 69. תמיד כט, א. 70. דברים א, כח. 71. בראשית ב, כ. 72. בברכת "אלקי נשמה", של ברכות השחר, ברכות ס, ב. 73. בדפוסי הזוהר שלנו, חסר לשון זה. 74. שמות ד, כב. 75. דברים יד, א.

חב"ד, עד שמהות ובהינתן חב"ד נחשבת פעשיה גופניית אצלו ותפרה, כמו שכתוב⁷⁹: "כלם בהקמה עשית": - בעצם היה צריך לומר: כולם בחכמה חכמת" או "השכלת" - בהתאם למלה "חכמה" המובאת בפסוק - מדוע נאמר בפסוק "עשית?" - אלא הוא

ליקוטי אמרים

שהבן נמשך ממוח האב כך ישראל נמשכה ממחשבתו ולא בחכמה ידיעה אלא הוא הנהה

והודו לו חכמי הקבלה כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציא מילתא בסוד התלבשות אור א"ם ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים רב"ד דאצילו אך לא למעלה מהאצילו וכמ"ש במ"א שא"ם ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובה" חב"ד עד שמהות ובה" חב"ד נחשבת כעשייה גופניית אצלו ית' כמ"ש כולם בחכמה עשית:

והודו לו חכמי הקבלה כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציא מילתא בסוד התלבשות אור א"ם ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים רב"ד דאצילו אך לא למעלה מהאצילו וכמ"ש במ"א שא"ם ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובה" חב"ד עד שמהות ובה" חב"ד נחשבת כעשייה גופניית אצלו ית' כמ"ש כולם בחכמה עשית:

ומבינים, כגון הלכה במשנה או סוגיא הנלמדת ומושגת. הרי שישנם כאן שלשה דברים נפרדים: ה"יודע", ה"מדע" וה"ידוע". שונה הדבר לגבי הקב"ה, כהסברו של הרמב"ם: "הוא המדע, הוא היודע והוא היודע", ועל כך הוא אומר בהמשך: "ודבר זה אין ביכולת האדם להבינו על בוריו ב' - ודבר זה - שהמבין, כוח ההבנה, והדבר אותו מבינים, הם אותו אחד, אין ביכולת האדם להבין לאשורו, כדכתיב⁸⁰: "החקר אלוה תמצא", וכתיב⁸¹: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו'". - הרי שחכמתו של הקב"ה היא עצם אחד עם הקב"ה. ומכיון שנשמתו של יהודי באה, כאמור לעיל, מחכמתו של הקב"ה, הרי שהיא באה מהקב"ה עצמו. בהתאם למה שהוסבר, שנשמתו של כל בן מישראל באה מחכמתו של הקב"ה - להלן נבנה אותה "חכמה עילאה" - נשאלת השאלה: אם אכן כל הנשמות באות משורש אחד, מחכמה עילאה, היו צריכות כולן, כל הנשמות, להיות במדריגה אחת שווה, מנין נוצר, איפוא, השוני במדריגות שבהן מחולקות נשמות ישראל? - וכך הוא שואל: "ואף שיש רבבות מיני חלוקי מדרגות בנשמות, גבוה על גבוה לאין קץ, כמו גדל מעלת נשמות האבות ומשה רבנו עליו השלום, על נשמות דורותינו אלה דעקבי משיחא, שהם בחינת עקבים ממש לגבי המוח והראש; - שכן, הנשמות שבדורותינו, נקראות נשמות של עקבתא דמשיחא, כי לגבי המוח והראש הן בבחינת העקב שברגל. כשם שאין להשוות את החיות שבעקב הרגל לחיות שבמוח ובראש, כך אין מקום להשוות את נשמות ה"עקביים" שבדורותינו לאותן נשמות הנקראות בשם מוח וראש. כאן מדובר על דיתרון העצום במעלת הנשמות שבדורות הקודמים לגבי

פרוש, - מה משמעות העובדה שיהודי מתואר כבנו של הקב"ה, כמו שהבן נמשך ממוח האב, כך בביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו והקמתו ותפרה, - ומאחר ונשמתו של יהודי באה ממחשבתו וחכמתו של הקב"ה, הרי, שהיא באה

מהקב"ה בעצמו, שכן, דאיהו חכים ולא בהקמה ידיעה, - הקב"ה חכם, אבל לא באותה בחינת חכמה שאנו, הנבראים, מכירים, אלא הוא והקמתו אחר, וכמו שכתב הרמב"ם⁷⁶: הנהה [הרמב"ם השיג בשכלו ש"הוא המדע והוא היודע והוא היודע". אך ישנם גדולים וחכמים שאינם סוברים כמותו⁷⁷ והם אומרים שאי אפשר כלל לומר על הקב"ה שהוא ההבנה עצמה וכו', כי⁷⁸ הקב"ה הוא למעלה מכל ההגדרות שמביא הרמב"ם. ואומר רבנו הזקן בהגהה,

שחכמי הקבלה הודו לרמב"ם. ברם, מה שעל-פי קבלה צודק הרמב"ם, אין זה אמור לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם". שכן, הקב"ה עצמו הוא למעלה לאין שיעור גם מהחכמה הבלתי מושגת אודותה כותב הרמב"ם; לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם" צודקים אלה שחולקים על הרמב"ם, שכן הוא למעלה מעלה מכל המושגים האלה. אלא, לאחר שאור-אין-סוף האלקי מצמצם ומגביל את עצמו בהרבה הגבלות, אז שייך לומר עליו שהוא מתאחד עם החכמה שבעולם האצילות ואז אפשר לומר עליו "הוא המדע והוא היודע והוא היודע". ועל כך אומר רבנו הזקן: "והודו לו חכמי הקבלה, - חכמי הקבלה הודו לרמב"ם, שבקב"ה שייך ענין החכמה באותה צורה, שכל השלשה: ה"מדע", ה"יודע" וה"ידוע", הם דבר אחד, כמו שכתוב בפרדס מהרמ"ק. - כמו שאומר רבי משה קורדובריה בספר ה"פרדס" שלו, וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציא מילתא, - גם לפי קבלת האר"י ז"ל, שלפיה אנו יודעים יותר, שהקב"ה נעלה מעלה מעלה גם מסוג החכמה המובא בדברי הרמב"ם - נכונה דעתו של הרמב"ם, וזאת בסוד התלפשות אור-אין-סוף ברוך-הוא, על ידי צמצומים רבים, - כשאר-אין-סוף ברוך-הוא מתלבש על ידי צמצומים רבים בכלים רב"ד דאצילות, - ב"כלים" של "חכמה", "בינה" ו"דעת" שבעולם האצילות. כשהוא מתאחד עם ספירות אלו שבעולם האצילות - נכונה סברתו של הרמב"ם, אף לא למעלה מהאצילות, - אבל לא באותה דרגה שאור-אין-סוף הוא למעלה מעולם האצילות. וכמו שכתוב במקום אחר⁷⁹, שאין סוף ברוך הוא מרומם ומתנשא רוממות אין קץ, למעלה מעלה מההיות ובהינתן

76. הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה י'. 77. מהר"ל מפראג בספר גבורות ה', ועוד. 78. שער היחוד והאמונה פ"ט. ובעוד מקומות. 79. תהלים קד, כד. 80. איוב יא, ז. 81. ישעי' נה, ח.

במוח האב. שכן, גם הצפרניים יונקות חיותן ממוחו של הילוד, ומאחר שמוחו נשאר, גם אחרי ההולדה, מהות זהה עם מוח האב, הרי שגם הצפרניים, אחרי ההולדה, קשורות עדיין בשורשן הראשון. כך נבין גם ביחס לנשמות: אף שכל הנשמות באות משורש אחד,

מ"חכמה עילאה", על כל אחת מהן לעבור, אחרי ירידתה מ"חכמה עילאה", השתלשלות של הרבה עולמות ולרדת הרבה מדריגות, מדריגה אחרי מדריגה, עד להתלבשותה בגוף גשמי – תהליך זה של השתלשלות וירידה מדרגה לדרגה, מביא לשינוי המדריגות בנשמות, שכן, על נשמה אחת משפיעה הירידה יותר מאשר על נשמה אחרת. וכך גם בחלק השני של המשל, גם אחרי ירידתן לדרגות הנמוכות ביותר, נשארות אותן נשמות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון, "חכמה

עילאה". שכן גם הן, בדרגתן הנחותה, מקבלות את יניקתן הרוחנית מנשמות הצדיקים והחכמים שגם למטה הן בבחינת ראש ומוח. ועל-ידי צדיקים אלה, נשארות גם הנשמות הנחותות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון. וכך אנו לומדים בספר ה"תניא": **כְּמִשְׁלַח הַבֶּן הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנָּה הָאֵב, שְׁאֵפְלוּ צִפְרָנָי רְגָלָיו נְתַהוּ מִטְּפָה זוּ מִמֶּשׁ, – כיצד, אבל, נתהו ממנה הצפרניים? – על ידי שְׁהִיְתָה תְּשַׁעָה חֲרָשִׁים כְּבָטָן הָאֵם, וְיִרְדָּה מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה, לְהִשְׁתַּנּוּת וְלְהִתְהוּוֹת מִמֶּנָּה צִפְרָנִים. –** הרי, שאף שכל אבריו של הילוד, ממוחו עד צפרניו, באים משורש אחד, מטיפת מוח האב, נתהו בהם שינויים והבדלים גדולים כל כך, מהמוח עד הצפרניים. דבר נוסף אנו רואים: **וְעַם כֵּל זֶה, עוֹדְנָה קְשׁוּרָה וּמִיחָדָת בְּיַחְדָּה נִפְלָא וְעֵצוּם כְּמֵהוּתָהּ וְעֵצְמוֹתָהּ הָרֵאשׁוֹן שְׁהִיְתָה טַפַּת מִחַ הָאֵב; –** גם אחרי שהתגשמה כל כך בצורה של צפרניים, וזאת מכיוון, **וְגַם עֵבְשׁוּ בְּבִן, יִנְיֶקֶת הַצִּפְרָנִים וְחִיּוּתָם נִמְשָׁכֶת מִהַמֶּנָּה שְׁפָרְאֵשׁ; –** ומשום שהצפרניים מקבלות חיותן ממוחו של הילוד, שלא נשתנה משורשו הראשון ונשאר – מוח, הרי, שגם הצפרניים קשורות, אחרי ההולדה, באמצעות מוחו של הילוד, למוחו של האב שהוא שורשו ומהותו הראשון. והוא מביא על כך ראיות: **בְּרֵאשִׁיתָא בְּנִמְרָא [נְדָה שָׁם⁸²]: "לִבָּן, שְׁמִמְנוּ גִידִים וְעֵצְמוֹת וְצִפְרָנִים" –** הרי שיש לצפרניים שייכות למוח. וגם לפי תורת הקבלה יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח: **וּכְמוֹ שְׁפָתוֹב כְּעֵץ חַיִּים שְׁעַר הַחֲשֵׁמֶל, בְּסוֹד לְבוּשִׁים שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן כְּגֹן עֲרֹ, שְׁהִיוּ צִפְרָנִים מְכַחֲנִית מִחַ תְּבוּנָה]. –** מכאן ראייה שגם על-פי קבלה,

הנשמות שבדורותינו. **וְכֵן כָּל דוֹר וְדוֹר יֵשׁ רֵאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנִשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּחִינַת רֵאשׁ וּמֵה לְגַבֵּי נִשְׁמוֹת הַהֶמְוֵן וְעַמֵּי הָאָרֶץ; –** מלבד זאת, בכל דור ישנם, באותו דור, הבדלים גדולים במדריגות הנשמות, **וְכֵן נִפְשׁוֹת לְגַבֵּי נִפְשׁוֹת, כִּי כָּל נִפְשׁ כְּלוּלָה מְנַפֵּשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה. –** הבדלים אלה שבבני

ישראל, אינם רק במדריגת הנשמה, כי אם גם במדריגת הנפש. שכן, כל נפש כלולה משלש בחינות: נפש, רוח ונשמה, וכשם שב"נשמה" ישנן מדריגות שונות, כך גם ב(רוח וב)נפש ישנן מדריגות שונות. רואים אנו מכך, מה גדול מספר ההבדלים והחילוקים במדריגות הנשמות. בהתאם לכך, היו צריכים, לכאורה, להיות אותם הבדלים גם בשורשן של הנשמות באלקות – כאשר נשמה גבוהה יותר באה משורש נעלה יותר? – אך, **מְכַל מְקוֹם, שְׁרַשׁ כָּל הַנִּפְשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה כָּלָם, –** למרות המדריגות השונות שבנשמות, **מֵרֵאשׁ כָּל הַמְדְּרָגוֹת עַד סוּף כָּל דְּרָגָתָן, הַמְלַבֵּשׁ בְּגוּף עַמֵּי הָאָרֶץ וְכָל שְׂפָפְלִים, –** הרי זה הכל, **נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה הָעֲלִיּוֹן, שְׁהִיא הַכְּמָה עֲלֵיָהּ כְּכִבּוּל. –** כדי להבהיר ולהסביר כיצד, בכל זאת, מתהווים ההבדלים במדריגות הנשמות, למרות ששורשן אחד, משתמש כאן רבנו הזקן במשל הבן והאב – אותו משל שכבר השתמש בו לעיל, כדי לציין שנשמות ישראל נקראות "בנים" להקב"ה, ובאות מ"חכמה עילאה" כמו שהבן בא ממוחו האב. מאותו משל עצמו גם יובן כיצד מתהווים הבדלי המדריגות בנשמות. כדי להקל על הלומדי-המתחיל, נביא כאן הסבר קצר: במשל אנו רואים, שכל גופו של הילוד בא מטיפת מוח האב. כלומר, על אף ההבדלים שבאבריו השונים של הילוד – מהנעלה ביותר עד לפחות ביותר, מהמוח שלו עד צפרני רגליו – הם באים כולם משורש אחד, מטיפת המוח של האב. כיצד, אם כך, נתהו הבדלים אלה באברים? – הרי זה מחמת שהיית טיפת מוח האב, במשך תשעת חדשי העיבור, בבטן האם, בהם היא עוברת תהליך מסויים של התהוות הגוף. שהייה ממושכת זו בתהליך התהוות הגוף באופן הדרגתי, יוצרת את ההבדלים שבין אבר אחד למשנהו. ככל שחלק מהטיפה מתגשם יותר, כך ההשתנות גדולה יותר. הרי, שכל האברים באים, אכן, משורש אחד – טיפת מוח האב – ולמרות זאת מתהווים בהם הבדלים גדולים כאלה של מעלה ומטה, מהמוח עד לצפרניים. דבר נוסף מובן מהמשל האמור, שגם החלק הנחות ביותר שבגוף הילוד, הצפרניים שלו, הנו קשור, גם אחרי ההולדה, בשורשו הראשון –

אצילות, בריאה, יצירה, עשיה – **מַחְכְּמַתּוֹ וְתַבְרָהּ, כְּדַתְיָב:** "בְּלִים בְּחֻכְמָה עֲשִׂית" – הכל משתלשל מ"חכמה" שהיא המקור של כל סדר ההשתלשלות, הנה על-ידי ירידה זו של שורש הנשמה, נתהוו ממנו נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ופחותי הערף.

– ההבדלים בין עליון לתחתון בנשמות, נתהוו בתהליך ירידתו בסדר ההשתלשלות. שכן, על נשמות מסוימות השפיעה יותר ירידת ההשתלשלות, ומשום כך ירדו במדרגה נחותה יותר – כפי שהדבר במשל הצפרניים, שעליהן השפיעה השהייה תשעה חודשים בבטן האם, יותר מאשר על אברים אחרים. ברם, כשם שבמשל קשורות הצפרניים בשורשן הראשון על-ידי יניקת חיותן ממוח הילוד – כך גם בנשמה: וְעַם כָּל זֶה, עוֹנָה קְשׁוּרוֹת וּמִיחָדוֹת בְּיָחִיד נִפְלָא

וְעִצּוֹם בְּמַהוּתוֹ וְעִצּוֹתוֹ הָרֵאשׁוֹן, שֶׁהֵיא הַמְּשַׁכֵּת חֻכְמָה עֲלָאָה, – כיצד נעשה הדבר? – כִּי יִנְיֶקֶת וְחִיּוֹת נֶפֶשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, הוּא מִנְפֵשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל הַצְּדִיקִים וְהַחֲכָמִים, רֵאשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁבָדוּרִים: – על ידי שהם יונקים חיותם מהצדיקים והחכמים שהם בבחינת "ראש" ו"מוח" – קשורים כל בני ישראל בשורשם במוח שלמעלה, "חכמה עילאה". וְכֹה יוֹבֵן מֵאֲמַר ר' ל"א⁸⁴ עַל פְּסוּקִי: "וְלִדְבָקָה בּוֹ"⁸⁵ – שֶׁכָּל הַדְּבָק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, מַעֲלָה עֲלָיו חֶסֶד כַּאֲלוֹ נְדָבֵק בְּשִׁכְנֵיהָ מִמֶּשֶׁה, – לכאורה: כיצד משווים את הדבקות בתלמידי חכמים לדבקות בשכינה? אלא, לפי מה שהוסבר לעיל, הדברים מובנים: כִּי עַל יְדֵי דְבִיקָה בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, קְשׁוּרוֹת נֶפֶשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּמִיחָדוֹת בְּמַהוּתוֹ הָרֵאשׁוֹן וְשָׂרְשָׁם שֶׁבְּחֻכְמָה עֲלָאָה, שֶׁהוּא יְתַבְרָךְ וְחֻכְמָתוֹ אֶחָד, וְהוּא הַמְּדַע כּו'. – כפי שכבר למדנו, שמאחר שהם מאוחדים עם "חכמה עילאה" על-ידי דביקותם בתלמידי חכמים, הרי הם ממילא מאוחדים ודבוקים עם השכינה, עם הקב"ה עצמו. וְהַפּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים – יִנְיֶקֶת נֶפֶשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה שֶׁלָּהֶם מִבְּחִינַת אַחֲוִיּוּת שֶׁל נֶפֶשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה תַלְמִידֵי חֲכָמִים]. – השפעה בבחינת "אחוריים" היא כמי שנותן דבר לשונאו שלא מרצונו הפנימי, כי אם ברצון חיצוני בלבד, בגלל טעם מסויים שיש לו בזה, וזה מתבטא גם בצורת הנתניה: הוא נותן לו מאחורי גבו ובשעת מעשה מפנה את פניו ממנו. כך גם במובן הרוחני, כשמשיעיים על מישוהו שלא מתוך רצון טוב, פירוש הדבר, שהשפעה באה מבחינת "אחוריים". אף בענייננו: מן ההכרח לומר, שהשפעה אלוקית מסויימת מקבלים גם הפושעים

יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח, כמו שהוא במשל הבן. וְכֹה מִמֶּשֶׁה, כְּכִיבּוֹל, בְּשָׂרֵשׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל כָּלֹת יִשְׂרָאֵל לְמַעַלָּה, בִּירִידָתוֹ מִמְּדֻרָה לְמְדֻרָה עַל יְדֵי הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיהָ – "השתלשלות" –

מלשון שלשלת (שרשרת) המורכבת ממספר מסויים של טבעות הקשורות ומושחלות זו בזו, עד שגם הטבעת האחרונה קשורה ומושחלת בטבעת העליונה, באמצעות הטבעות שביניהן המקשורות את כולן יחד, אותו דבר בסדר מדרגות העולמות: כל אחד מהם קרוב וקשור לעולם השני, ודרך עולמות אלה יורדת הנשמה למטה בעולם זה ומתלבשת בגוף. "אבי"ע" – ראשי תיבות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. ענינם של ארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה,

עשיה, יוסבר בהרחבה משך הפרקים הבאים. ובקצרה: כדי שיתהווה העולם הגשמי שלנו, ושיהיה בכוחו לקלוט את ההשפעה האלקית, שגם הנבראים שבעולם הגשמי הזה יהיה באפשרותם להשיג ולהבין אלקות – אותם עניני אלקות שנבראים מסוגלים להבינם – נוצרו לצורך זה ארבעת העולמות (לפי הסדר ממעלה למטה): אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. "אצילות" – עולם שמדרגתו הכללית היא זו והארה מהאור האלקי האינסופי, הארה כזו שהיא עדיין קרובה לאור-אינסוף ברוך-הוא. זהו גם פירוש המלה "אצילות" – הפרשה (מלשון "ואצלתי מן הרוח"⁸³) כלומר, מהותה של הארה זו היא ההארה האלקית המובדלת ומופרשת ממקורה. וגם "אצילות" מלשון "אצל" ו"סמוך", כלומר, עולם זה ומדרגה זו של אצילות קרובים עדיין לאור-אינסוף ברוך-הוא. המדרגה הכללית של עולם ה"בריאה" היא, כשמו של עולם זה: עולם שנברא, הבריאה הראשונה של יש מאין – כאשר מאין, מאפס, נהיה יש ודבר ממשי. ברם, כאן מדובר על הדרגה הראשונה של התהוות הנברא, אין זו עדיין בריאה בעלת צורה ותבנית. "יצירה" – העולם בו מקבל ה"יש", שנברא מה"אין", צורה ותבנית. "עשיה" – עולם בו הישות היא בשלימות, יש גמור. ברם, מובן, שכל האמור מדובר במובן רוחני. כי רק לאחר כל אלה באה יצירתו של עולמנו, הנקרא עולם העשיה הגשמי, העולם הזה ובראויו. התחלתו של סדר ההשתלשלות היא מ"חכמה" של עולם האצילות, ו"חכמה" זו היא הספירה והמדרגה הראשונה בעולם העליון ביותר – אצילות. זאת אומר לנו רבנו הזקן, כששורש נשמתו של בן ישראל יורד ממדרגה אחת לשניה, על-ידי השתלשלותם של ארבעת העולמות אבי"ע –

83. במדבר יא, יז. 84. כתובות קיא, ב. 85. דברים ל, כ.

– לכך מתיחס ה"זוהר" וה"זוהר חדש", בקראם את לבוש הנשמה בשם – נשמה, מפני שהלבוש נוגע ביותר לנשמה, שכן: **וְכָל הַמְצוֹת שְׁעוֹשָׂה - הַכֹּל עַל יְדֵי אוֹתוֹ הַלְבוּשׁ כּוֹ, וְאֶפְלוֹ הַשְּׁפַע שְׁנוֹתָנִים לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם - הַכֹּל עַל יְדֵי לְבוּשׁ זֶה, - כִּי, כִּדִּי**

שהנשמה תוכל לפעול בגוף בו התלבשה, ולקיים מצוות מעשיות בענינים גשמיים, מן ההכרח שזה יהיה עלידי לבוש, **וְאִם יִקְדַּשׁ אֶת עֲצָמוֹ - יִמְשִׁיךְ לְבוּשׁ קְדוֹשׁ לְנִשְׁמַת בְּנֵו, -** ממילא תהיה אצל הבן עבודת השם קלה בהרבה, **וְאֶפְלוֹ הִיא נִשְׁמָה גְדוּלָה, צְרִיכָה לְקְדוּשׁ אֲבִיו כּוֹ, -** בשעת תשמיש, **אֲכַל הַנִּשְׁמָה עֲצָמָה, הִנֵּה לְפַעְמִים נִשְׁמַת אֲדָם נְבוֹהָ לְאִין קִין, בָּא לְהִיּוֹת בְּנֵו שֶׁל אֲדָם נְבוֹהָ וְשֶׁפֶל כּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲר"י: "וְלִכָּל זֶה בְּלִקּוּמֵי תוֹרָה פְּרֻשַׁת וַיְרָא וּבְטַעְמֵי מְצוֹת פְּרֻשַׁת בְּרֵאשִׁית⁸⁶:"**

והמורדים מתלמידי חכמים, שכן, כל נשמה, בלי הבדל, מן ההכרח שתהיה קשורה בשורשה ומקורה, כמוסבר לעיל, אלא שהשפעה זו הם מקבלים רק מבחינת "אחוריים". עלי-כל-פנים, מובן, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה הבאה מ"חכמה עילאה", ועל כך אומר

רבנו הזקן: **וְזֶה שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר⁸⁷ וּבְזוֹהַר חֲדָשׁ⁸⁷, שְׁהַעֲקֹר תְּלוּי שִׁיקְדָשׁ עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת תְּשִׁמִּישׁ וַיִּקְרָא, מַה שְּׂאִין בֶּן בְּנֵי עַמִּי הָאֲרִיז כּוֹ, - עַמִּי הָאֲרִיז שְׂאִינָם מִקְדָּשִׁים עֲצָמָם בְּשַׁעַת תְּשִׁמִּישׁ, "מְמַשִּׁיכִים" בִּילְדֵיהֶם נִשְׁמוֹת נְחוּתוֹת. לְכַאוּרָה, הִרִי הַסְּבִרָנוּ, שֶׁכֵּל יְהוּדִי, בְּלִי הַבְּדֵל, יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמָה שֶׁל קְדוּשָׁה בְּלִי תְלוּת אִם הוֹרִיז קִידְשׁוֹ עֲצָמָם בְּשַׁעַת תְּשִׁמִּישׁ**

ליקוטי אמרים
ובוהר חדש שהעיקר תלוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש דווקא משא"כ בני עמי הארץ כו' היינו משום שאין לך נפש רוח ונשמה שאין לה לבוש מנפש דעצמות אביו ואמו וכל המצוות שעושה הכל ע"י אותו הלבוש כו' ואפי' השפע שנותנים לו מן השמים הכל ע"י לבוש זה ואם יקדש את עצמו ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו ואפילו היא נשמה גדולה צריכה לקידוש אביו כו' אבל הנשמה עצמה הנה לפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ בא להיות בנו של אדם נבזה ושפל כו' כמו"ש האר"י ז"ל כל זה בליקוטי תורה פ' וירא ובטעמי מצות פ' בראשית:

או לא? מסביר רבנו הזקן שב"זוהר" לא מדובר על עצם הנשמה, כי אם ביחס ללבושה הרחניים של הנשמה: **הִינֵנו מְשׁוּם שְׂאִין לָךְ נִפְשׁ רִיחַ וְנִשְׁמָה שְׂאִין לָהּ לְבוּשׁ מְנַפֵּשׁ דְּעֲצָמוֹת אֲבִיו וְאִמּוֹ,**

שבת קודש כ"ה כסלו

נקראות "כפולות", מפני שהן באות לידי ביטוי בשני אופנים. **פְּרוּשׁ, -** אילו מהן נקראות "אמות" ואילו "כפולות"? **הַכְּמָה בִּינָה וְדַעַת, -** נקראות "אמות", **וְשִׁבְעַת יְמֵי הַבְּנִין: הַסֵּד גְּבוּרָה תְּפֹאֶרֶת כּוֹ, -** שבע המדות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, שהן ה"כפולות" נקראות גם "שבעה ימי הבנין". שכן, על ידן ברא הקב"ה את העולם בששת ימי בראשית, כל יום באמצעות מדה אחרת: ביום ראשון פעלה מדת החסד, ביום שני – גבורה, וכך הלאה. וכשם שהספירות

פְּרָק ג. בפרק השני הסביר רבנו הזקן, שלכל אחד מישראל, יש נפש אלקית. שהיא חלק אל-יה ממעל ממש, והיא כלולה משלש בחינות: נפש, רוח ונשמה. בפרק השלישי, אותו אנו עומדים ללמוד, תבוא הסברה מפורטת יותר על כוחותיה הפנימיים של הנפש האלקית:

ליקוטי אמרים
פרק ג והנה כל בחי' ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה כלולה מעשר בחי' כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן הנחלקות לשתיים שהן שלש אמות ושבע כפולות פי' חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו' וכך בנפש האדם שנחלקת לשתיים שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת. והמדות הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו' וחב"ד נקראו אמות ומקור

וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינָה וּמְדִינָה מְשַׁלֵּשׁ אֵלָיו: נִפְשׁ רִיחַ וְנִשְׁמָה - בְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר בְּחִינּוֹת, - כל אחת מהשלש, גם הנפש, גם הרוח וגם הנשמה – מורכבת מעשרה כוחות שונים, שהם **כְּנֻגַד עֶשֶׂר סְפִירוֹת עֲלִיּוֹנוֹת שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן,**

העליונות נחלקות לשני חלקים כלליים **וְכָךְ בְּנִפְשׁ הָאָדָם, -** גם בעשרת כוחות הנפש קיימת החלוקה, **שֶׁנִּחְלַקְתָּ לְשִׁתַּיִם: שֶׁכֵּל וּמְדוּת. הַשֶּׁכֶּל -** במובנו הכללי, **כּוֹלֵל: הַכְּמָה בִּינָה וְדַעַת, וְהַמְדוּת הֵן: אֲהֶבֶת ה' -** הביטוי הפנימי של מדת החסד, **וּפְחָדוֹ וְיִרְאָתוֹ -** הביטוי הפנימי של מדת הגבורה, **וּלְפֹאֶרוֹ כּוֹ, -** ביטוי של מדת התפארת. **וְהַכְּמָה בִּינָה וְדַעַת נִקְרְאוּ אֲמוֹת וּמְקוֹר**

– עשרת הכוחות מקבילים לעשר הספירות שלמעלה המהוות מקור להן, ומדן הם נובעים, **הַנִּחְלָקוֹת לְשִׁתַּיִם, -** עשר ספירות אלה מתחלקות לשתי קבוצות – **שְׁחֵן: שְׁלֹשׁ אֲמוֹת וְשִׁבְעַת כְּפּוּלוֹת; -** שלש הספירות העליונות יותר, נקראות בשם "אמות" – מלשון "אם", מפני שהן מהוות עיקרן ומקורן של שאר שבע הספירות, כדוגמת האם שהיא מקור לילדיה. ושבע ספירות, שהן שבע המדות,

86. ראה חלק ב. קד, ב. 87. בראשית דף יא. 88. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מוסיף הדגשה עד כמה הנשמה כו' ממעל וגם חילוקי המדרגים הם מצד ההשתל' (שג"ז למע' מעוה"ז) והמטה אין פועל בזה (שגם האו"א בכלל המטה). ער שמ"ש בוהר כו'".

מָה". – כלומר, כוח כזה שעדיין שואלים עליו "מה?", מה הוא? שכן, אין כוח זה פועל עדיין במלוא היקפו ובהירותו, וְכִשְׁמוֹצִיא בְּחוֹ אֱלֹהֵי הַפְּעֵל, שְׁמַתְבוֹנוֹ בְּשִׁכְלוֹ לְהִבִּין דְּבַר לְאִשׁוּרוֹ – לכל פרטיו, היוצרים בנין שלם של אותו שכל, לאורכו ולרוחבו. "אורך" היינו:

הורדת השכל ממעמדו הגבוה והבלתי מושג,

למעמד נמוך יותר, כדי שיהיה מובן יותר. כמו ה"משלים" שממשילים על דבר שכל, על-ידי ממשכים ו"מאריכים" את השכל לדרגה נמוכה יותר, כדי שיהיה קל יותר לתלמיד

להבין אותו. באם המשל המובא, עדיין עמוק מדי להבנתו של התלמיד, מן ההכרח להביא משל נוסף על המשל הראשון, ובכך מתהווה ירידה נוספת של השכל (כמו שנאמר בשלמה המלך: "וידבר שלשת אלפים משל"⁹¹, שלמה המלך נתן שלשת אלפים משלים על מושכל אחד. כדי שהחכמה כפי שהבין אותה שלמה המלך תוכל להיקלט בהבנתו של האדם הפשוט, נדרש ממנו לומר שלשת אלפים משלים, משל ראשון על השכל עצמו, ולאחר מכן משל על המשל הראשון, וכך הלאה, משל אחרי משל, עד שלשת אלפים משלים). זהו מובנו של "אורך" בשכל – הירידה הארוכה של השכל לדרגות הנמוכות ביותר. "רוחב" בשכל הוא: התפשטותו של השכל לרוחב – המספר הרב של הפרטים מהם מורכב השכל; כמו כן ענפיו המרובים של השכל, ולמשל שמשכל מסויים בעיני טריפות נבנית סברה שנוגעת לדיני ממונות. זהו פירוש המושג "לאשורו" – בנינו השלם של השכל לאורכו ולרוחבו. וְלְעֵמְקוֹ, – כל שכל יש בו עומק ועומק בתוך עומק. וכשאדם מבין "שכל" כראוי לאורכו, לרוחבו ולעמקו, והוא מבין אותו, מְתוּף אִיזוּה דְּבַר חֲכָמָה הַמְשַׁכֵּל בְּשִׁכְלוֹ – ממה שלפני זה היה בבחינת העלאת רעיון בלבד של "כוח החכמה" – צורה זו של הפרדת הפרטים, של נקודת השכל, ביסודיות, נְקַרְא "בִּינָה". – "בינה" מייצגת, איפוא, את הכוח המפרק את הפרטים של נקודת השכל "לאשורו ולעמקו", וְהֵן הֵם "אָב" וְ"אֵם" – ה"חכמה" היא ה"אב" וה"בינה" היא ה"אם", הַמּוֹלִידוֹת אֶהְבֵת ה' וְיִרְאָתוֹ וְפִתְחוֹ⁹². – אהבת ה' ויראתו הן מקבוצת ה"מדות" שבנפש, הנולדות מן השכל. כיצד הן נולדות מהשכל?

לְמֵדוֹת, כִּי הַמְדוֹת הֵן תּוֹלְדוֹת חֲכָמָה בִּינָה דְעֵת: – להבהרת המושגים "חכמה", "בינה", "דעת", שבנפש, בהם הניס הרבה בפרקים הבאים – ולהלן נציין אותם בשם "חכ"ד" – נביא כאן הסבר קצר: "כוח החכמה" מייצג את הרעיון הראשוני, בסיסי, של הבנת השכל,

את ה"נקודה" של השכל כולו. אמנם, נקודת-שכל זו כוללת בתוכה כל הפריטים וכל המבנה של ההבנה,¹⁴ אלא שהללו מרוכזים עדיין ב"נקודה", בצורה מוסתרת (כמו נקודה שאין בה עדיין גבולות ברורים של רוחב, אורך וכו'). זה נקרא גם "ברק

המבריק", הברקו של השכל, הארתה של ההבנה. משל למי שמתייגע לתרץ קושיא מסויימת, ולפתע מבריק רעיון במוחו, שבהתאם לסוגיא ולסברה מסויימת, אפשר לתרץ את הקושיא – הנה ברעיון ראשוני זה של הארת השכל, חסרה עדיין התפיסה הבהירה כיצד ואיך מתורצת הקושיא, יש כאן רק נקודת יסוד כללית לפירוק הקושיא. לאחר מכן בא "כוח הבינה" ומפריד ומבהיר את הפריטים השונים הגלומים בנקודת החכמה. וכך מצטייר בעיני בנינו השלם של השכל לכל רוחבו ואורכו וכו'. זהו ענינו של כוח הבינה – "מבין דבר מותר דבר"⁸⁹, ש"מתוך דבר", ממה שהיה ב"תוך", בפנימיות ההמצאה של "כוח החכמה", הוא "מבין דבר" – הוא מבין את כל היקפו של השכל. אחרי שאדם מבין כבר היטב את השכל לכל פרטיו, עליו להתעמק בהבנת השכל, להתקשר ולהתאחד עמו בצורה כזו שהוא מרגיש וחס בו, ולא רק שמבין אותו. כך נהיה האדם מושפע מהשכל. ואז, אם השכל עוסק ב"טוב" שבדבר מסויים – יעורר באדם המשכיל, משיכת הלב ואהבה לאותו דבר. ואם השכל עוסק בצד הלא-טוב שבדבר – יעורר באדם את הנטיה לפחד ולברוח מאותו דבר. כוח זה של "התעמקות", "התקשרות" ו"הרגשה" – נקרא בשם "דעת", מלשון "והאדם ידע"⁹⁰. וְכִאֲוֹר הָעֵינָו, כִּי הֵנָּה הַשִּׁכָּל שֶׁבְּנַפְשׁ הַמְשַׁכֵּל לָת, – למדנו הרי, ש"שכל" הוא שם כללי על שלשת כוחות חכ"ד. על איזה כוח מהם הוא מדבר כאן? – הוא מסביר מיד, שְׁהוּא הַמְשַׁכֵּל כָּל דְּבַר – מדובר כאן על כוח ההבנה הראשון. הנקודה, ה"ברק המבריק", שעדיין אין בו פרטים וקוים בהירים של השכל, והוא נְקַרְא בְּשֵׁם "חֲכָמָה", "כִּתְחַ

89. חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב. 90. בראשית ד, א. 91. מלכים א, ה, יב. 92. "יראה" רומזת על מורא, המורגש (בעיקר) במוח, יראה "מובנת" ואילו "פחד" הוא כשזה כבר מורגש בלב. לכן בתחילת הפרק, כשהוא מפרש את ה"מדות" באופן כללי, הוא מזכיר בתחילה "פחד" ולאחר מכן "יראה". שכן, פחד שבלב הוא יותר בחינת "מידה" מאשר יראה במוח – מאחר שמקומן של המדות הוא הרי בלב. ואילו כאן, בדברו אודות המדות כפי שהן נולדות ומתגלות מהשכל – הוא מזכיר בתחילה "יראה" ולאחר מכן – "פחד", שכן, בסדר ההולדה מהשכל, נוצרת בתחילה היראה במוח, ולאחר מכן היא הופכת לרגש של פחד בלב.

ממכתב אאמו"ר

. . . י"ט כסלו . . . החג אשר פדה בשלום נפשנו ואור וחיית נפשנו ניתן לנו, היום הזה הוא ראש השנה לדא"ח אשר הנחילנו אבותינו הקדושים וצוקל"ה נ"ע זי"ע, והיא היא תורת הבעש"ט ז"ל.

זה היום תחלת מעשיך, שלימות הכוונה האמיתית בבריאת האדם עלי ארץ, להמשיך גילוי אור פנימיות תורתנו הקדושה, אשר נמשך ביום הזה בבחי' המשכה כללית על כללות השנה, ועלינו להעיר לבבנו ביום הזה בבחי' חפץ ורצון פנימי ועצמי באמיתת נקודת לבבנו, שיאיר נפשנו באור פנימיות תורתנו ית'.

ממעמקים קראתיך ה', להמשיך בחי' עומק ופנימיות תורת ה' ומצות ה' מבחי' פנימיות ועצמות אוא"ס ב"ה שיאיר בפנימיות נפשנו, אשר כל עצמותינו (ר"ל כל מציאותינו, העצם וההתפשטות כו') יהיו אליו ית' לבד, לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגונה מהמדות הטבעיות, כ"א כל עשיותינו ועניינינו (הן בעבודה היינו תפלה ותומ"צ, והן בענייני עולם המוכרחים לקיום הגוף) יהיו בכוונה אמיתית לשם שמים אשר חפץ ה' כו', והש"ת אב הרחמים ירחם עלינו וינחנו בדרך הטובה והישרה ישר יחזו פנינו . . .

שבת **יט כסלו** ה'תש"ג

הפטרה: חזון עובדיה. אין אומרים אב הרחמים וצדקתך.

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ-צו.

תניא: ספר לקו"א הנקרא בשם . . . וקצרה בעזה"י.
הסכמת א' הרב . . . מאניפאלי.
ב' הרב . . . הכהן.

אין הש"ץ מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשויו"ט ולא בר"ה.

הילולא של הרב המגיד - ממעזריטש - ג' וישב תקל"ג, ומ"כ באנאפאלי.

אדמו"ר הזקן יצא לחירות ממאסרו הראשון - יט כסלו, ג' וישב, תקנ"ט, לפנות ערב.

ממכתב רבינו הזקן: ברם כגון דא צריך להודיע, כי יום אשר עשה ד' לנו יום יט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב, יום הלולא רבא של רבינו הקדוש נ"ע, וכשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו, יצאתי בשלום מד' שלום.

יום התועדות וקבלת החלטות טובות בקביעות עתים לתורה הנגלית ודא"ח ברבים, וחיזוק דרכי החסידים באהבת רעים.

נוהגים לסדר חלוקת הש"ס, וע"פ הסדר המבואר באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח. בליובאוויטש משנת תרס"ג ואילך הי' מסדרים חלוקת הש"ס כ"ד בטבת - יום הלולא של רבינו הזקן - מפני אפס הפנאי ביט כסלו.

יום ראשון **כ כסלו** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צו-קג.

תניא: הסכמות הרבנים . . . ז"ל נבג"מ.

הדפסת ספר של בינונים - תניא - בפעם הראשונה נגמרה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז בסלאוויטא. וכולל: חלק ראשון - ספר של בינונים, חלק שני - חנוך קטן ושער היחוד והאמונה.

אגרת התשובה - מהדורא קמא - נדפסה לראשונה: זאלקווי תקנ"ט; מהדורא בתרא - נדפסה לראשונה: שקלאוו תקס"ו.

אגרת הקודש - בפעם הראשונה - שקלאוו תקע"ד. תוצאה מתוקנת של כל ד' החלקים - ווילנא ראם תר"ס, וחזרה ונדפסה כמה פעמים.

יום

ראשון

יום

שני

| | | |
|--------|---------|---------|
| ה'תש"ג | כא כסלו | יום שני |
|--------|---------|---------|

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י.

תהלים: קד-קה.

תניא: הקדמת המלקט . . . בעלה וגו'.

מען זאָל זיך אויסלערנען משניות בעל פה כל חד לפום שיעורי' דילי', און געהן אין גאס און חזר'ן משניות, דערמיט וועט מען זוכה זיין צו מקבל זיין פני המשיח.
חסידים דארפען לערנען חסידות: סתם חסידים – יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים – שעה אחת בכל יום.

תרגום חפשי

יש לשנן משניות בעל-פה כל אחד כפי ערכו, ובעת ההליכה ברחוב לחזור משניות, – בכך נזכה לקבל פני המשיח.

חסידים צריכים ללמוד חסידות: חסידים 'רגילים' – יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים – שעה אחת בכל יום.

| | | |
|--------|---------|-----------|
| ה'תש"ג | כב כסלו | יום שלישי |
|--------|---------|-----------|

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קו-קז.

תניא: אך בידעיי . . . את ה' וגו' אכ"ר.

מתקנות כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאמר בכל בוקר אחר התפילה – וגם בשווי"ט, ר"ה ויהכ"פ – תהלים כפי שנחלק לימי החודש, ואחר אמירה בעשרה – ק"י. בחודש של כט יום אומרים ביום כט השיעור דשני הימים.

| | | |
|--------|---------|-----------|
| ה'תש"ג | כג כסלו | יום רביעי |
|--------|---------|-----------|

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תניא: והנה אחר . . . אמרים הנ"ל.

משיחות אאזמו"ר – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. אויף שבת זאָגט ער אין זהר דמיני' מתברכין כולהו יומין. כולהו יומין איז כל ששת ימי השבוע, וואָס אויף דעם האָט דער אויבערשטער געגעבען א ברכה כללית וברכך ה"א בכל אשר תעשה, איז די ברכת השבת מלפניו ומלאחריו, די הכנה צו שבת איז מיום ד', און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואָס איז ג' פסוקים.

תרגום חפשי

משיחות אאזמו"ר – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. על השבת נאמר בזהר שממנו מתברכים כל הימים. כל הימים – הם כל ששת ימי השבוע, שלכך נתן הקב"ה ברכה כללית "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה". ברכת השבת הרי היא מלפניו ומאחריו, ההכנה לשבת היא מיום ד' – וההכוונה היא "לכו נרננה" [אותו אומרים בשיר של יום הרביעי בתפילת שחרית] שהוא ג' פסוקים.

יום

שלישי

יום

רביעי

יום

חמישי

יום חמישי

כד כסלו, ערב חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: קיג-קיא.
 תניא: פרק א. תניא . . . פנים לתורה.

יום

שישי

(המשך). ביאור ג' פסוקים – לכו נרננה – ע"פ מדה ממוצעת מדת כל אדם: מיטוואך אז מען הויבט אן טראכטען וואו וועט מען נעהמען אויף שבת, הן בפשטות און הן מיט וואס וועט מען שבת'ן – יעדער איד איז דאך שבת גאָר אנאנדערער – ווערט מרה שחורה'דיג, איז די עצה, לכו נרננה, בטחון. ווען עס קומט דאָנערשטאָג, עס ווערט נעהנטער צו שבת, און עס איז נאָך אלץ ניטאָ, איז יעמאָלט נרננה'ט זיך ניט, מען פאַרשטעהט אז מ'דארף עפעס טאָן. איז אז מ'זיצט דאָנערשטאָג'דיגע נאָכט און מ'לערענט חסידות, יעמאָלט איז פרייטאָג דערהערט מען כי אל גדול גו' ומלך גדול גו', און מיט דעם שבת'ט א איד. במנחה אין אומרים תחנון.

תרגום חפשי

(המשך). ביאור ג' הפסוקים – לכו נרננה – ע"פ מדה ממוצעת מדת כל אדם: ביום רביעי, כשמתחילים לחשוב מנין ירוויחו עבור [הוצאות ה]שבת, הן בפשטות והן במה ישבות – כל יהודי הרי הוא בשבת שונה לגמרי – שוקעים בדכאון, העצה לכך: "לכו נרננה", בטחון. כאשר מגיע יום חמישי, יותר קרוב לשבת, ועדיין אין כל, אזי לא מתרונן לו [האדם], מבינים שיש לעשות משהו; אזי, כשיושבים בליל ששי ולומדים חסידות, או אז נקלט ביום ששי ש"כי אל גדול גו' ומלך גדול גו'". ועם זה [תכנים אלו] – שובת יהודי.

יום ששי

כה כסלו, א חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, ששי עם פירש"י.
 תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
 תניא: והא דאמרינן . . . להתייהר כו'.

שבת

קודש

אאמו"ר הי' מדליק נרות חנוכה בין מנחה למעריב, ולא הי' מדייק בפתח שיהי' מדרום לצפון או ממזרח למערב. "הנרות הללו" – אחר הדלקת כל הנרות. והי' יושב בסמוך להנרות חצי שעה – לבד מועש"ק שלא הי' מתעכב חצי שעה – מדייק שידלקו הנרות חמישים מינוט לכל הפחות. מנחה, נר חנוכה, נר שבת.



שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ט-כ"ה בסלו ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות מתנות עניים פרק ח

א. הַצְדָקָה, הַרִי הִיא בְּכָלֵל הַנְּדָרִים. לְפִיכֵן, הָאוֹמֵר: 'הַרִי עָלַי סֵלַע לְצַדָקָה', או 'הַרִי הַסֵּלַע הַזֶּה צְדָקָה' - חֵיב לְתַנּוֹת לְעֵנִיִּים מִדֵּ; וְאִם אַחַר, חֵיב בְּ"לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ" - שֶׁהַרִי בָּיְדוֹ לִתֵּן מִדֵּ, וְהַעֲנִיִּים מְצוּיִין הֵן. אִם אֵין שָׁם עֵנִיִּים, מִפְּרִישׁ וּמִנִּיחַ עַד שִׁימְצֵא עֵנִיִּים. וְאִם הִתְנַה שְׁלֹא יִתֵּן עַד שִׁימְצֵא עֵנִי, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ; וְכֵן אִם הִתְנַה בְּשִׁעָה שְׁנֵדָר בְּצַדָקָה אוֹ הַתְּנַדָּב אוֹתָהּ, שִׁיְהִי גִבָּאִין רִשְׁאִין לְשִׁנּוּתָהּ וּלְצַרְף אוֹתָהּ בְּזָהָב - הַרִי אֵלוֹ מִתְרִין.

ב. הַמִּתְפַּיֵּס בְּצַדָקָה, חֵיב כְּשֶׁאֵר הַנְּדָרִים. כִּיצַד? אָמַר: 'הַרִי סֵלַע זוֹ פְּזוּ', הַרִי זוֹ צְדָקָה. הַפְּרִישׁ סֵלַע וְאָמַר: 'הַרִי זוֹ צְדָקָה', וְלָקַח סֵלַע שְׁנֵינָה וְאָמַר: 'זוֹ' - הַרִי הַשְּׁנֵינָה צְדָקָה, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא פִּרַשׁ.

ג. הַנּוֹדָר צְדָקָה וְלֹא יָדַע כַּמָּה נְדָר, יִתֵּן עַד שִׁיאֵמַר: 'לֹא לָכֵף נִתְּבַנְתִּי'.

ד. אָחַד הָאוֹמֵר: 'סֵלַע זוֹ לְצַדָקָה', אוֹ הָאוֹמֵר: 'הַרִי עָלַי סֵלַע לְצַדָקָה', וְהַפְּרִישׁ הַסֵּלַע - אִם רָצָה לְשִׁנּוּתָהּ בְּאַחֲרֶת, מִתְּרַ; וְאִם מִשְׁהִיָּעָה לִּיד הַגִּבָּאִי, אָסוּר לְשִׁנּוּתָהּ. וְאִם רָצוּ הַגִּבָּאִין לְצַרְף הַמַּעוֹת וּלְעֲשׂוֹתָן דִּינָרִין, אֵינָן רִשְׁאִין; אֲלֵא אִם אֵין שָׁם עֵנִיִּים לְחֵלֶק - מְצַרְפִּין לְאַחֲרִים, אֲכָל לֹא לְעֲצָמָן.

ה. הֵיךְ לְעֵנִיִּים הַנָּאָה בְּעֹכֹב הַמַּעוֹת בְּיַד הַגִּבָּאִי כְּדֵי לְעֲשׂוֹת לְאַחֲרִים לִתֵּן - הַרִי אוֹתוֹ הַגִּבָּאִי מִתְּר לְלוֹוֹת אוֹתָן הַמַּעוֹת שֶׁל עֵנִיִּים, וּפּוֹרַע; שֶׁהַצְדָקָה, אֵינָה כֶּהֱקַדַּשׁ שְׁאָסוּר לְהִנּוֹת בּוֹ.

ו. מִי שֶׁהִתְנַדָּב מְנוּרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְשִׁנּוּתָהּ; וְאִם לְדָבָר מִצְּוָה, מִתְּר לְשִׁנּוּתָהּ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֲלִיָּה מְעֻלְיָה, אֲלֵא אוֹמְרִין: 'זוֹ הַמְּנוּרָה אוֹ 'נֵר שֶׁל פְּלוֹנִי'. וְאִם נִשְׁתַּקַּע שָׁם הַבְּעֵלִים מְעֻלְיָה, מִתְּר לְשִׁנּוּתָהּ אֲפֵלוֹ לְדָבָר הַרְשׁוּת.

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵיךְ הַמִּתְנַדָּב יִשְׂרָאֵל; אֲכָל אִם הֵיךְ גּוֹי - אָסוּר לְשִׁנּוּתָהּ אֲפֵלוֹ לְדָבָר מִצְּוָה, עַד שִׁישְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֲלִיָּה מְעֻלְיָה; שְׁמָא יֵאמַר הַגּוֹי: 'הִקְדַּשְׁתִּי דָּבָר לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל יְהוּדִים, וּמְכַרוּ אוֹתוֹ לְעֲצָמָן'.

ח. גּוֹי שֶׁהִתְנַדָּב לְכַדֵּךְ הַבֵּית, אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ תַחֲלָה. וְאִם לָקַחוּ מִמֶּנּוּ, אֵין מְחֻזְרִין לוֹ; וְאִם הֵיךְ דְּבָר מְסֻיָּם, כְּגוֹן קוֹרָה אוֹ אֲבָן, מְחֻזְרִין לוֹ - כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה לָהֶן דְּבָר מְסֻיָּם בְּמַקְדָּשׁ, שְׁנֵאָמַר: "לֹא לָכֶם וְלָנוּ, לְכַנּוֹת בֵּית לְאַלְהֵינוּ". אֲכָל לְבֵית הַכְּנֶסֶת, מְקַבְּלִין מִהֵן לְכַתְּחֵלָה; וְהוּא, שִׁיאֵמַר: 'בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הַפְּרָשְׁתִּי'; וְאִם לֹא אָמַר - טַעוֹן גְּנִיזָה, שְׁמָא בְּלָבוֹ לְשָׁמַיִם. וְאֵין מְקַבְּלִין מִהֵן לְחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם, וְלֹא לְאַמַּת הַמַּיִם שָׁבָה - שְׁנֵאָמַר: "וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וְצַדָקָה וְזָכְרוֹן בִּירוּשָׁלַיִם".

ט. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְטַל צְדָקָה מִן הַגּוֹיִם בְּפְרָהֶסְיָה; וְאִם אֵינוֹ יְכוֹל לְחַיֹּת בְּצַדָקָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵינוֹ יְכוֹל לְטַלָּה מִן הַגּוֹיִם בְּצַנְעָה - הַרִי זֶה מִתְּר. וּמִלָּךְ אוֹ שֵׁר מִן הַגּוֹיִם שֶׁשָּׁלַח מִמוֹן לְיִשְׂרָאֵל לְצַדָקָה - אֵין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ לוֹ, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת; אֲלֵא נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְיִנְתֵּן לְעֵנִי גּוֹיִם בְּסִתְר, כְּדֵי שְׁלֹא יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ.

י. פְּדִיוֹן שְׁבוּיִים, קוֹדֵם לְפְרָנְסַת עֵנִיִּים וּלְכֹסוּתָם. וְאֵין לָךְ מִצְוָה רַבָּה כְּמוֹ פְּדִיוֹן שְׁבוּיִים; שֶׁהַשְּׁבוּי, הַרִי הוּא בְּכָלֵל הַרְעָבִים וְהַצְמָאִים, וּבְכָלֵל הָעֲרָמִים, וְעוֹמֵד בְּסַפְנַת נַפְשׁוֹת. וְהַמַּעֲלִים עֵינָיו מִפְּדִיוֹנוֹ - הַרִי זֶה עוֹבֵר עַל "לֹא תֵאָמֵץ אֶת לְבָבְךָ, וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ", וְעַל "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רַעַף", וְעַל "לֹא יִרְדְּנוּ בְּפִיךָ לְעֵינֶיךָ"; וּבְכָל מִצְוֹת "פְּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ", וּמִצְוֹת "וְחִי אַחֲרֶיךָ עַמּוּךָ", "וְאַהֲבַת לְרַעַף כְּמוּךָ", וְ"הַצַּל לְקַחִים לַמְּנוּת", וְהַרְבֵּה דְּבָרִים כְּאֵלוֹ. וְאֵין לָךְ מִצְוָה רַבָּה כְּפְדִיוֹן שְׁבוּיִים.

יא. אֲנָשִׁי הַעִיר שֶׁנָּכְרוּ מַעוֹת לְכַנְּנָן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וּבָא לְהֵם דְּבַר מִצְוָה - מוֹצִיאֵין בּוֹ אֶת הַמַּעוֹת. קִנּוּ אֲבָנִים וְקוֹרוֹת - לֹא יִמְכְּרוּ אוֹתָם לְדָבָר מִצְּוָה, אֲלֵא לְפְדִיוֹן שְׁבוּיִים; אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא אֶת הַלְבָנִים, וְגִדְּרוּ אֶת הָאֲבָנִים וְהַתְקִינוּ לְבִנְיָן, וּפָצְלוּ אֶת הַקוֹרוֹת, וְהִתְקִינוּ הַכָּל לְכַנְּנָן - מוֹכְרִין הַכָּל לְפְדִיוֹן שְׁבוּיִים בְּלִבָּד. אֲכָל אִם כְּנֹו וְגִמְרוּ - לֹא יִמְכְּרוּ אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֲלֵא יִגְבוּ לְפְדִיוֹנָם מִן הַצְּבוּר.

יב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִים בְּיָתֵר עַל דְּמִיָּהֶם, מִפְּנֵי תַקוּן הָעוֹלָם - שְׁלֹא יִהְיוּ הָאוֹיְבִים רוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם לְשִׁבּוֹתָם; וְאֵין מְכַרִּיחִין אֶת הַשְּׁבוּיִים, מִפְּנֵי תַקוּן הָעוֹלָם - שְׁלֹא יִהְיוּ הָאוֹיְבִים מְכַבְּדִין עֲלֵיהֶם אֶת הָעַל, וּמְרַבִּים בְּשִׁמְרָתָם.

יג. מִי שֶׁמְכַר עֲצָמוֹ וּכְנִיּוֹ לְגוֹיִם, אוֹ שְׁלוּה מִהֵן, וְשָׁבוּ אוֹתָן אוֹ אָסְרוּ אוֹתוֹ בְּהִלְוָתָן - פְּעַם רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה, מִצְּוָה לְפָדוּתוֹ; שְׁלִישִׁית, אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, אֲכָל פּוֹדִין אֶת הַבָּנִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם. וְאִם בְּקִשׁוֹ לְהִרְגוֹ, פּוֹדִין אוֹתוֹ מִיָּדָם אֲפֵלוֹ אַחַר כַּמָּה פְּעָמִים.

יד. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁפָּה - הוּאֵיל וְטָבַל לְשֵׁם עֲבָדוֹת וְקָבַל עָלָיו מִצְוֹת, פּוֹדִין אוֹתוֹ כִּיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁפָּה; וְשְׁבוּי שֶׁנִּשְׁתַּמְדָּ אֲפֵלוֹ לְמִצְוָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁהֵיךְ אוֹכַל נְבִלָה לְהַכְעִיס וּכְיוֹצֵא בְּזָהָב - אָסוּר לְפָדוּתוֹ.

טו. הָאִשָּׁה קוֹדֶמַת לְאִישׁ, לְהֵאָכֵיל וּלְכַסּוֹת וּלְהוֹצִיא מִבֵּית הַשְּׁבִי - מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ דָּרְכּוֹ לְחַזֵּר וְאֵין הָאִשָּׁה דָּרְכָה לְחַזֵּר, וּבְשִׁתָּה מְרַבָּה; וְאִם הִי שְׁנִיָּהֵן בְּשִׁבְיָה, וְנִתְבָּעוּ שְׁנֵיָּהֵן לְדָבָר עֲרוּהָ - הָאִישׁ קוֹדֵם לְפָדוּתוֹ, לְפִי שְׁאֵין דָּרְכּוֹ לָכֵף.

טז. יְתוֹם וְיְתוּמָה שְׁבָאוּ לְהִשְׂאֵי אוֹתָן - מִשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה קֶדֶם לְאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁבְשִׁתָּהּ שֶׁל אִשָּׁה מְרַבָּה; וְלֹא יִפְתַּח לָהּ מִמְשַׁקֵּל שֶׁשָּׂה דִינָרִין וּרְבִיעֵ דִינָר שֶׁל פְּסָף טְהוֹר; וְאִם יֵשׁ בְּפִים שֶׁל צְדָקָה, נוֹתְנִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדָהּ.

התנו כן בשעה שגבו; ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו, והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה - הרי זה רשאי לשנה אותן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור.

ח. גבאי צדקה, אינן רשאים לפרש זה מזה בשוק, אלא כדי שיהיה זה פורש לשער וזה פורש לתנות [ונשמר קשר עין], וגובין.

ט. מצא הגבאי מעות בשוק - לא יתנם לתוף ביסו [שלא יחשד שמכניס לכיסו מכספי הצדקה], אלא נוהגין לתוף ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם.

י. היה הגבאי נושה בחרבו מנה, ופרעו בשוק - לא יתנם לתוף ביסו, אלא יתנם לתוף ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים אלא אחד אחד, מפני החשד [שלוקח לעצמו מטבע מול מטבע] - שגאמר: "והייתם נקיים מה' ומישראל".

יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - מצרפין המעות דינרין לאחרים, ואין מצרפים לעצמן; גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים, ואין מוכרין לעצמם. ואין מחשבים בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין - שגאמר: "אף לא יחשב אתם הקסף הנתן על ידם, כי באמונה הם עשים".

יב. מי שישב במדינה שלשים יום, כופין אותו לתן צדקה לקפה עם בני המדינה; ישב שם שלשה חדשים, כופין אותו לתן התמחוי; ישב שם ששה חדשים, כופין אותו לתן צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר; ישב שם תשעה חדשים, כופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים ועושין להן כל צרכי קבורה.

יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות, אסור לו לטל מן התמחוי; היו לו מזון ארבע עשרה סעודות, לא יטל מן הקפה. היו לו מאתיים זוז, אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, או שהיו לו חמשים זוז, והוא נושא ונותן בהן - הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני; היו לו מאתיים חסר דינר - אפלו אלף נוהגין לו פאחד, הרי זה מתר לקח. היו כידו מעות, והרי הן עליו חוב, או שהיו ממשפנין לכתבת אשתו - הרי זה מתר לקח.

יד. עני שצריך, ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחיבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח; ומצוה לתן לו. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתיה ומצעות ומלבוש וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף או כלי זהב כגון מנורה או עלי וכיוצא בהן, מוכרין ולוקח פחות מהן. במה דברים אמורים? קדם שיגיע לגבות מן העם [כי אם מתרומה פרטית]; אבל אחר שגבה הצדקה - מחיבין אותו למכור כליו ולקח אחרים פחותין מהן, ואחר כך יטל.

טו. בעל הבית שהיה מהלך מעיר לעיר, ותמו לו המעות בדרך, ואין לו מה יאכל עתה - הרי זה מתר לקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ולהנות מן הצדקה; ולכשיגיע לביתו, אינו חיב לשלם - שהרי עני היה באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר, שאינו חיב לשלם.

יז. היו לפנינו עניים הרבה, או שבויים הרבה, ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את בלן - מקדימין את הכהן הלוי, ולוי קודם לישראל, וישראל לחלל, וחלל לשותקי, ושותקי לאסופי, ואסופי לממזר, וממזר לנתין; ונתין קודם לגר, שהנתין גדל עמו בקדשה; וגר קודם לעבד משחרר, לפי שהיה בכלל ארור [כנען עבד וגו'].

יח. במה דברים אמורים? בשהיו שוין בחכמה; אבל אם היה להן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם. וכל הגדול בחכמה, קודם את חברו; ואם היה אחד מהן רבו או אביו - אף על פי שיש שם גדול מהן בחכמה, רבו או אביו שהוא תלמיד חכמים קודם לזה שהוא גדול מהן בחכמה.

הלכות מתנות עניים פרק ט

א. כל עיר שיש בה ישראל - חיבין להעמיד מהן גבאי צדקה, אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזרין על העם מערב שבת לערב שבת, ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן, ודבר הקצוב עליו; והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת, ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעת ימים. וזו היא הקראת [הנקראת] קפה של צדקה.

ב. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום יום מכל חצר פת ומיני מאכל ופרות, או מעות ממי שהוא מתנדב לפי שעה; ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו. וזה הוא הנקרא 'תמחוי'.

ג. מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל, שאין להן קפה של צדקה; אבל התמחוי - יש מקומות שנהגו בו, ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום, שיהיו גבאי הקפה מחזרין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת.

ד. בתעניות, מחלקין מזונות לעניים; וכל תענית שאכלו העם ולנו, ולא חלקו צדקה לעניים - הרי אלו בשופכי דמים, ועליהם נאמר בקבלה: "צדק ילין בה - ועתה מרצחים". במה דברים אמורים? בשלא חלקו הפת והפרות שאוכלין בה הפת, כגון תמרים או ענבים; אבל אם אחרו המעות או החטים, אינן בשופכי דמים.

ה. הקפה אינה נגבית אלא בשנים, שאין עושין שררה על הצבור בממון בפחות משנים; ומתר להאמין אחד על המעות של קפה. ואינה נתחלקת אלא בשלשה, מפני שהוא כדיני ממונות, שנותן לכל אחד די מחסורו לשבת. והתמחוי נגבה בשלשה, שאינו דבר קצוב [ונדרשים לקצוב בעצמם תוך כדי הגבייה]; ומתחלק בשלשה.

ו. התמחוי נגבה בכל יום, והקפה מערב שבת לערב שבת; והתמחוי לעניי עולם, והקפה לעניי אותה העיר בלבד.

ז. רשאים בני העיר לעשות קפה תמחוי, ותמחוי קפה, ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור, ואף על פי שלא

הפסידה. אלא נותן לו בסכר פנים יפות ובשמחה, ומתאונן [=מצטער] עמו על צרתו, שגאמר: "אם לא בכיתי לקשה יום, עגמה נפשי לאביון"; ומדבר לו דברי תחנונים ונתחמות, שגאמר: "ולב אלמנה ארנן".

ה. שאל העני מרדך, ואין בך דף כלום לתן לו - פיסהו בדברים. ואסור לגער בעני, או להגביה הקול עליו בנעקה - מפני שלבו נשבר ונדכה; והרי הוא אומר: "לב נשבר ונדכה - אלהים, לא תבזה", ואומר: "להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדכאים". ואוי למי שהכלים את העני, אוי לו; אלא יהיה לו פאב, בין ברחמים בין בדברים, שגאמר: "אב אנכי לאביונים".

ו. הכופה אחרים לתן צדקה, ומעשה אותן - שכרו גדול משכר הנותן; ועל גבאי צדקה וכיוצא בהן נאמר: "ומצדיקי הרבים פכוכבים".

ז. שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה - זה המחזיק ביד ישראל שפך, ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עמו שתפוח, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל; ועל זה נאמר: "והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך" - כלומר, החזק בו שלא יפל ויצטרך.

ח. פחות מזה - הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה; כגון לשפת חשאים שהיתה במקדש, שהיו הצדיקים נותנים בה בחשאי, והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי. וקרוב לזה - הנותן לתוך קפה של צדקה; ולא יתן אדם לתוך קפה של צדקה, אלא אם כן יודע שהממנה נאמן וחסם ויודע לנהוג פשוטה כחנניה בן תרדיון.

ט. פחות מזה - שידע הנותן למי יתן, ולא ידע העני ממי לקח; כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר, ומשליכין המעות בפתחי העניים. וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא, אם אין הממנין בצדקה נוהגין פשוטה.

י. פחות מזה - שידע העני ממי נטל, ולא ידע הנותן; כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומפשילין לאחוריהם, ובאין העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להם בוש.

יא. פחות מזה - שייתן לעני בידו, קדם שישאל.

יב. פחות מזה - שייתן לו כראוי לתן לו, אחר שישאל.

יג. פחות מזה - שייתן לו פחות מן הראוי, בסכר פנים יפות.

יד. פחות מזה - שייתן לו בעצב.

טו. גדולי החכמים היו נותנים פרוטה לעני קדם כל תפלה, ואחר כך מתפללין - שגאמר: "אני בצדק אחזה פניך".

טז. הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חוב במזונותיהם, כדי ללמד הזכרים תורה, ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבזות, וכן הנותן מזונות לאביו ולאמו - הרי זה בכלל הצדקה; וצדקה גדולה היא, שהקרוב קודם. וכל המאכיל ומשקה עניים ויתומים על

טז. מי שהיו לו בתים ושרות וקרמים, ואם מכרן עתה בימי הגשמים מוכר בזול, ואם הניחן עד ימות החמה מוכרן בלשניהם - אין מחיבין אותו למכר, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן; ולא ידחק עצמו, וימכר שלא בזמן מכירה.

יז. היו שאר האדם מוכרין ביקר, והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול, מפני שהוא דחוק וטרוד - אין מחיבין אותו למכר; אלא אוכל מעשר עני והולך, עד שימכר בשוה, וידעו הכל שאינו דחוק למכר.

יח. עני שגבו לו פדי השלים מחסורו, והותירו על מה שהוא צריך - הרי המותר שלו; ומותר עניים, לעניים. מותר שבויים, לשבויים; ומותר שבוי, לאותו שבוי. מותר מתים, למתים; מותר המת, ליורשיו.

יט. עני שנתן פרוטה לתמחוי, או פרוטה לקפה - מקבלין ממנו; ואם לא נתן, אין מחיבין אותו לתן. נתנו לו בגדים חדשים, והחזיר להן את השחקין - מקבלין ממנו; ואם לא נתן, אין מחיבין אותו לתן.

הלכות מתנות עניים פרק י

א. חיבין אנו להזהר במצות צדקה, יתר מכל מצוות עשה - שהצדקה סימן לצדיקי ורע אברהם אבינו, שגאמר: "כי ידעתי, למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה". ואין פסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה, שגאמר: "בצדקה תכוננו"; ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה, שגאמר: "ציון, במשפט תפדה; ושיביה, בצדקה".

ב. וילעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא הזק נגלל בשביל הצדקה - שגאמר: "והיה מעשה הצדקה, שלום". כל המרחם - מרחמין עליו, שגאמר: "ונתן לך רחמים, ורחמך והרפך"; וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם, חוש ליחוסו - שאין האכזריות מצויה אלא בגוים, שגאמר: "אכזרי המה, ולא ירחמו" כל ישראל והנלוה אליהם - כאחים הם, שגאמר: "בנים אתם לה' אלהיכם"; אם לא ירחם האח על אחיו, מי ירחם עליו? ולמי עניי ישראל נושאים עיניהן, הלגוים ששונאים אותן ורודפין אחריהן? ! הא אין עיניהם תלויות, אלא לאחיהם.

ג. כל המעלים עיניו מן הצדקה - הרי זה נקרא 'בליעל', כמו שנקרא עובד עבודה זרה 'בליעל'; ובעבודה זרה הוא אומר: "יצאו אנשים בני בליעל", ובמעלים עיניו מן הצדקה הוא אומר: "השמר לך, פן יהיה דבר עם לבבך בליעל". ונקרא 'רשע', שגאמר: "ורחמי רשעים, אכזרי"; ונקרא 'חוטא', שגאמר: "וקרא עליך אל ה', והיה בך חטא". הקדוש ברוך הוא קרוב לשועת העניים, שגאמר: "שועת עניים, אתה תשמע"; לפיכך, צריך להזהר מצעקתם - שהרי ברית כרותה להם, שגאמר: "והיה כי יצעק אלי, ושמעתי כי חנון אני".

ד. כל הנותן צדקה לעני בסכר פנים רעות, ופניו כבושות בקרקע - אפלו נתן לו אלף זהובים, אבד זכותו או

מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהן סביבות ארץ ישראל.

ב. ארץ ישראל האמורה בכל מקום - היא הארצות שכובש אותן מלך ישראל או שופט או נביא מדעת רב ישראל, וזה הוא הנקרא 'כבוש רבים'. אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום - אפילו מן הארץ שנתנה לאברהם - אינו נקרא 'ארץ ישראל', כדי שינהגו בו כל המצוות; ומפני זה חלק ה'הושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים, ואף על פי שלא נכבשה - כדי שלא תהיה כבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו.

ג. הארצות שכבש דוד חוץ לארץ פנען, כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן - אף על פי שמלך ישראל הוא, ועל פי בית דין הגדול היה עושה - אינן כארץ ישראל לכל דבר, ולא כחוצה לארץ לכל דבר כגון כנען ומצרים, אלא יצאו מפלל חוצה לארץ, ולהיותן כארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל? מפני שכבש אותן קדם שיכבש כל ארץ ישראל, אלא נשאר בה משכעה עממים; ואלו תפש כל ארץ פנען לגבולותיה תחלה, ואחר כך כבש ארצות אחרות - היה כבוש כלו כארץ ישראל לכל דבר. והארצות שכבש דוד, הן הנקראין 'סוריה'.

ד. סוריה - יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל, ויש דברים שהיא בהן כחוצה לארץ. והקונה בה קרקע, כקונה בארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות ושביעית; והכל בסוריה, מדברי סופרים.

ה. כל שהחזיקו בו עולי מצרים, ונתקדש קדשה ראשונה - כיון שגלו, בטלה קדשתו; שקדשה ראשונה - לפי שהיתה מפני הכבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון שעלו בני הגולה, והחזיקו במקצת הארץ - קדשה קדשה שניה העומדת לעולם, לשעתה ולעתיד לבוא; והניחו אותן המקומות שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בהן עולי כשהיו, ולא פטרום מן התרומה והמעשרות, כדי שייסמכו עליהן עניים בשביעית. ורבנו הקדוש התיר בית שאן, מאותן המקומות שלא החזיקו בהן עולי ככל; והוא נמנה על אשקלון, ופטרה מן המעשרות [לפי שלא היה בהן ריכוז יהודי].

ו. נמצא כל העולם כולו לענין מצוות התלויות בארץ, נחלק לשלש מחלקות - ארץ ישראל, וסוריה, וחוצה לארץ. וארץ ישראל נחלקת לשנים - כל שהחזיקו עולי ככל חלק אחד, והנשאר שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד חלק שני. וחוצה לארץ נחלקת לשנים - ארץ מצרים ושמעון ועמון ומואב, המצוות נוהגות בהן מדברי סופרים ונביאים; ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

ז. איזו היא הארץ שהחזיקו עולי מצרים? מרמז שהיא במזרח ארץ ישראל, עד הים הגדול; מאשקלון שהיא לדורם ארץ ישראל, עד עכו שהיא בצפון. היה מהלך

שלחנו - הרי זה קורא אל ה' והוא עונה ומתענג עליו, שנאמר: "אז תקרא, וה' יענה".

יז. צווי חכמים, שיהיו בני ביתו של אדם עניים ויתומים, במקום העבדים - מוטב לו להשתמש באלו, ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו, ולא יהנו בהם זרע חם; שכל המרבה עבדים, בכל יום ויום יוסיף חטא ועון בעולם; ואם יהיו עניים בני ביתו, כל שעה ושעה מוסיף זכות ומצוות.

יח. לעולם ידחק אדם עצמו, ויתגלגל בצער, ואל יצטרך לבריות, ואל ישליף אדם עצמו על הצבור; וכן צווי חכמים ואמרו: 'עשה שבתך חל, ואל תצטרך לבריות'. ואפילו היה חכם ומכבד, והעני - יעסק באמנות, ואפילו באמנות מנוגות, ולא יצטרך לבריות; מוטב לפשט עורות הנבלות בשוק, ולא יאמר לעם: 'חכם אני וגדול אני וכהן אני, פרנסוני'; וכך צווי חכמים. גדולי החכמים - היו מהן חוטבי עצים, ונושאי הקורות, ושואבי מים לגנות, ועושין הפרזל והפחמיו, ולא שאלו מן הצבור, ולא קבלו מהן כשנתנו להן.

יט. כל מי שאינו צריך לטל, ומרמה את העם ונוטל - אינו מת מן הזקנה עד שיצטרף לבריות, והרי הוא בכלל "ארוי הגבר אשר יבטח באדם". וכל מי שצריך לטל, ואינו יכול לחיות אלא אם כן נוטל, כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל - הרי זה שופך דמים, ומתחייב בנפשו; ואין לו בצערו, אלא עונות וחטאות. וכל מי שצריך לטל, וצער עצמו ודחק את השעה, וחייה חיי צער, כדי שלא יטריח על הצבור - אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו, ועליו ועל כל פיוצא בו נאמר: "ברוך הגבר אשר יבטח בה".

ברוך רחמנא דסייען

יום שני

הלכות תרומות

יש בכללן שמונה מצוות - שתיים מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא יפריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר תרומה; (ה) שלא יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה; (ו) שלא יאכל ערל תרומה; (ז) שלא יאכל בהן טמא תרומה; (ח) שלא תאכל חללה תרומה, ולא מורם מן הקדשים. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות תרומות פרק א

א. התרומות והמעשרות אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ונביאים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ שמעון, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורב ישראל הולכין ושכין שם; וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ

ביד ישראל - מפריש תרומות ומעשרות כמו שבארנו, ונותן שני שלישי המעשר לגוי, ושני שלישי תרומת מעשר לכהן, ומכר לו השליש.

יג. ישראל שמכר פרותיו לגוי קדם שיבואו לעונת המעשרות, וגמרן הגוי - פטורין מן התרומות ומן המעשרות; ואם אחר שבאו לעונת המעשרות - אף על פי שגמרן הגוי, חייבין כפל מדבריהם. וכן גוי שגמר פרות ישראל - הואיל ודגונן ביד גוי, אינן חייבין בתרומה ומעשרות אלא מדבריהם.

יד. מכר הגוי לישראל פרות מחברין אחר שבאו לעונת המעשרות, ומרתן הגוי ברשות ישראל - אינן חייבין בתרומה ומעשרות, הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות הגוי, ומרתן הגוי - אף על פי שהן ברשות ישראל.

טו. הקונה שדה בסוריה - חייב בתרומות ובמעשרות מדבריהם, כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלים, כמו שבארנו. אכל הקונה פרות מן הגוים בסוריה, בין תלושין בין מחברין, אפלו קדם שבאו לעונת המעשרות - אף על פי שמרתן ישראל - הואיל ואינן מקרקע שלו, פטורין.

טז. קנה קרקע מן הגוי בסוריה, ופרות מחברין - אם הגיעו לעונת המעשרות ביד הגוי, פטורין; ואם עדין לא הגיעו לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותן עם הקרקע, חייב לעשר.

יז. ישראל שהיה אריס לגוי בסוריה - פרותיו פטורין מן המעשרות; לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום, ויש לגוי קנין בסוריה להפקיע מן המעשרות, כמו שבארנו. וכן החובר [מעבד את השדה תמורת כמות תבואה] והמקבל [תמורת אחוז מתפוקת השדה] והשוכר שדה מן הגוי בסוריה, פטור מן המעשרות ומן התרומות.

יח. ישראל שלקח בסוריה שדה מן הגוי עד שלא הביאה שלישי, וחרו ומכרה לגוי מאחר שהביאה שלישי - אם חרו ישראל ולקחה פעם שניה - הרי זה חייב בתרומות ומעשרות, שהרי נתחייבה ביד ישראל.

יט. ישראל שהיה לו קרקע בסוריה, והוריד לה אריס, ושלח לו האריס פרות - הרי אלו פטורין; שאני אומר: 'מן השוק לקח' - והוא, שיהיה אותו המין מצוי בשוק.

כ. שתפות הגוי, חייבת בתרומות ומעשרות. כיצד? ישראל וגוי שלקחו שדה בשתפות - אפלו חלקו השדה בקמחה, ואין צריך לומר אם חלקו הגדיש - הרי טבל וחלין מערבין בכל קלח וקלח מחלקו של גוי, אף על פי שמרתן הגוי; וחייבין מדבריהם, כמו שבארנו.

כא. במה דברים אמורים? בארץ ישראל - שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברה [בירור למפרע]; אכל אם לקחו שדה בסוריה - הואיל והמעשרות שם מדבריהם - אפלו חלקו הגדיש, חלקו של גוי פטור מכלום.

כב. פרות ארץ ישראל שניצאו לחוצה לארץ, פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות, שנאמר: "אשר אני מביא אתכם שמה" - "שמה" אתם חייבין, ובחוצה לה פטורין. ואם יצאו לסוריה, חייבין מדבריהם. וכן פרות

מעכו לקזיב - כל הארץ שעל ימינו, שהוא מזרח הדרך - הרי היא בחזקת חוצה לארץ, טמאה משום ארץ העמים, ופטורה מן המעשר ומן השביעית; עד שיודע לך שאותו המקום מארץ ישראל. וכל הארץ שעל שמאלו, שהוא מערב הדרך - הרי היא בחזקת ארץ ישראל, וטהורה היא משום ארץ העמים, וחיבת במעשר ובשביעית; עד שיודע לך שאותו המקום חוצה לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי סמנום ולפנים [=לדור], ארץ ישראל; מטורי סמנום ולחוץ [=לצפון], חוצה לארץ. והנסיין [=איים] שבבים, רואין אותן כאלו חוט מתוח עליהן מטורי סמנום ועד נחל מצרים - מן החוט ולפנים, ארץ ישראל; ומן החוט ולחוץ, חוצה לארץ. וזו היא צורתה:

ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מפזיב ולפנים כנגד המזרח [אבל-] ומקזיב ולחוץ עד אקנה והיא סמנום, ועד הנקה והוא נחל מצרים - לא החזיקו בו; וקזיב עצמה, לא החזיקו בה.

ט. איזו היא סוריה? מארץ ישראל ולמטה כנגד ארם נהרים וארם צובה, כל יד פרת עד בבל, כגון דמשק ואחלב וחרן ומבג וכיוצא בהן עד שער; וצהר, הרי היא בסוריה. אכל עכו - חוצה לארץ פאשקלון, והן תחומי ארץ ישראל.

י. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל - לא הפקיעה מן המצוות, אלא הרי היא בקדשתה. לפיכך, אם חרו ישראל ולקחה ממנו, אינה ככבוש יחיד, אלא מפריש תרומות ומעשרות, ומביא בכורים; והכל מן התורה, כאלו לא נמכרה לגוי מעולם. ויש קנין לגוי בסוריה להפקיע מן המעשרות ומן השביעית, כמו שיתבאר.

יא. פרות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל - אם נגמרה מלאכתן ביד הגוי ומרתן הגוי, פטורין מכלום, שנאמר: "ודגנד", ולא דגן גוי. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קדם שתגמר מלאכתן, וגמרן ישראל - חייבין כפל מן התורה; ומפריש תרומה גדולה ונותנה לכהן, ותרומת מעשר ומוכרה לכהן [לפי שאסורה עליו באכילה], ומעשר ראשון והרי הוא שלו; מפני שהוא אומר לגוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר: 'אני באתי מלח איש שאין אתם יכולין לטל ממנו כלום'. ומפני מה לא יתן תרומת מעשר לכהן, בתרומה גדולה? לפי שנאמר בתרומת מעשר: "כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר" - טבל שאתה לוקח מישראל, אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן; אכל טבל שאתה לוקח מן הגוי, אין אתה נותן לכהן תרומת מעשר שתפריש ממנו, אלא מוכרה לכהן, ולוקח דמיה.

יב. מכר הגוי הפרות שלו לישראל כשהן מחברין לקרקע - אם עד שלא באו לעונת המעשרות, ונגמרו ביד ישראל - חייבין כפל, ונותן התרומות והמעשרות לבעלים; ואם מקרן אחר שבאו לעונת המעשרות - מפריש תרומת מעשר ומעשר, ונותן מהן לבעלים לפי חשבון. כיצד? לקח תבואה ורועה מן הגוי אחר שהביאה שלישי, ונגמרה

ה. בספר שו"ע לזרע, ירקה פטור מן התרומה ומן המעשרות; וזרעה לירק, מפריש תרומה ומעשרות מן הירק ומן הזרע. וכן השבת שו"ע לזרע, ירקה פטור; וזרעה לירק - מתעשרת זרע וירק, ואינה מתעשרת זרין [גבעולים]; וזרעה לזירין, מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק. וכן השתלים והגרגר שזרען לזרע, מתעשרין זרע וירק. כיצד מתעשרין לזרע ולירק? שאם לקט הירק לאכלו, מפריש תרומה ומעשרות ואחר כך אוכל; וכשייבש ויאסף הזרע שלו, מפריש מן הזרע.

ו. הירקות - אף על פי שהן מאכל אדם, אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהם; לפי שנגאמר במעשר: "תבואת זרעך", תבואה וכיוצא בה; אבל הירקות אינם בכלל התבואה. וכן יראה לי, שהוא הדין בתרומה - שהרי נאמר בה: "ודגנך תירשך ויצהרך", כל הדומה לאלו; אבל תרומת הירק - מדבריהם, כמעשה.

ז. אין מפרישין תרומה ומעשרות מן הירק בחוצה לארץ, ואפילו במקומות שאמרנו שפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הבא מחוצה לארץ - אף על פי שיש עפר בעקריתו, הרי זה פטור ולא גזרו עליו. התבואה והקטנית שזרען לירק - בטלה דעתו אצל כל אדם, והירק שלהן פטור; והזרע, חייב בתרומה ומעשרות.

ח. התלתן - אף על פי שאינו אכל אדם כשיקשו - הואיל ורב אדם אוכלין אותו בתחלתו, הרי הן חייבין בתרומה ומעשרות.

ט. ואלו פטורין מן התרומה ומן המעשרות: הלקט והשכחה והפאה והפגור והעוללות, אפילו העמיד מהן כרי [ערימה]. ואם עשה מהן גרן בשדה - הקבוע למעשרות, ומפריש מהן תרומה ומעשרות; אבל אם עשה הגרן בעיר - פטורין, שהרי קול יש להן, והכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה.

י. הלקט והשכחה והפאה של גוי - חייבין בתרומה ומעשרות, אלא אם כן הפקיר. וכן התבואה והזיתים שלא הביאו שלישי, פטורין מן התרומה ומן המעשרות; ומינין יודע? כל שזרעה ומצמחת, ביודע שהביאה שלישי. עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו שלישי, אינה תרומה. יא. וכן הפקר - פטור מן התרומה ומן המעשרות, ואפילו הפקיר הכל; אבל הזרע שדה הפקר, חייב בתרומה ומעשרות.

יב. הפקיר קמה וזכה בה, ועבר והפריש ממנה תרומה - הרי זו תרומה; אבל אם הפקיר שגלים וזכה בהן, ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה. וכן כל המפריש מדבר שאינו חייב, אינה תרומה; וכן במעשרות. דברים שאין דרכן של רב בני אדם לזרע אותן בגנות ובשדות, אלא חזקתן מן הפקר - הרי הן פטורין מן התרומה ומן המעשרות; כגון השום בעל בכי, וכצל של רכפה, וגריס הקלקי, ועדשים המצרות, וכיוצא בהן.

יג. נתערב דבר שחייב בתרומה בדבר שאינו חייב - כגון זיתי נקוף [של עניים מדין פאה] שנתערבו בזיתי מסיק,

חוצה לארץ שונכסו לארץ, חייבין בחלה, שנגאמר: "שמה" - "שמה" אתם חייבין, בין בפרות הארץ בין בפרות חוצה לארץ. ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שונכסו לארץ, חייבין במעשרות מדבריהם.

כג. עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ - בזמן שהספינה גוששת [=מתחככת] בארץ - הרי הצומח בו חייב בתרומה ומעשרות ושביעית, כצומח בארץ ישראל עצמה. כד. אילן שהוא עומד בארץ ונוטה לחוצה לארץ, או עומד בחוצה לארץ ונוטה לארץ - הכל הולך אחר העקר; הרי מקצת שרשיו בארץ, ומקצת שרשיו בחוצה לארץ - אפילו היה צחים סלע מכדיל ביניהן, הרי טבל וחלין מערבין זה בזה.

כה. עצים נקוב שהיה בו זרע שלא השריש, והיה נקבו בארץ ונפוץ חוצה לארץ - הולכין אחר הנוף.

כו. התרומה בזמן הזה, ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא - אינה מן התורה, אלא מדבריהם; שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ ישראל, ובזמן שהיה כל ישראל שם, שנגאמר: "כי תבואו", ביאת כלכם כשהיו בירשה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירשה שלישית; לא כשהיו בירשה שניה שהיתה בימי עזרא, שהיתה ביאת מקצתן - ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה. וכן יראה לי, שהוא הדין במעשרות, שאין חייבין בהן בזמן הזה אלא מדבריהם, כתרומה.

הלכות תרומות פרק ב

א. כל אכל אדם, הנשמר, שגדוליו מן הארץ - חייב בתרומה; ומצות עשה להפריש ממנו ראשית לפהו, שנגאמר: "ראשית דגנך תירשך ויצהרך... תתן לו"; מה דגן תירוש ויצהר מאכל אדם, וגדוליו מן הארץ, ויש לו בעלים, שנגאמר: "ודגנך" - אף כל פיוצא בהן חייב בתרומה. וכן במעשרות.

ב. הפרישנין - אף על פי שאינן מאכל אדם - הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון, חייבין בתרומה ומעשרות. הסיאה והאזוב והקננית שזרען מתחלה לאדם, חייבין במעשר; וכן כל פיוצא בהן. וזרע לבהמה - אף על פי שנמלף והשב עליהן לאדם כשהן מתפרין - פטורין, שמתשבת חבור אינה כלום. עלו מאליהם בחצר - אם היתה חצר המשמרת פרותיה - הרי אלו חייבין, שסתמן לאדם; ואם אינה משמרת, פטורין.

ג. זרעוני גנה שאין נאכלין, כגון זרע לפת זרע בצלים וזרע צנון וכיוצא בהן - פטורין מן התרומה ומן המעשרות, מפני שאינן אכל; אבל הקצח, חייב בתרומה ומעשרות.

ד. תמרות [דמוי תמר הצמוד לעלה] של תלתן, ושל חרדל, ושל פול הלכן, ושל צלף, והקפרסין [קליפה] של צלף - פטורין, מפני שאינן פרי. במה דברים אמורים? בשזרען לזרע; אבל זרען לירק, הרי אלו חייבין. וכן האביזנות [הפרי עצמו] של צלף חייבין, מפני שהן פרי.

ה. המרבה בתרומה - הואיל ושיר מקצת חלין, הרי זו תרומה; אבל אם אמר: 'כל הפרות האלו תרומה', לא אמר כלום. המתכונן לתרם אחד מעשרה, ועלתה בידו אחד מששים - תרומתו תרומה; נתכונן לתרם אחד מששים, ועלתה בידו אחד מתשעים - אינה תרומה.

ו. המפריש תרומה, ועלתה בידו אפלו אחד מעשרים - תרומתו תרומה. תרם ועלתה בידו אחד מששים, והנור והוסיף לשם תרומה - אותה התוספת חיבת במעשרות; ומפריש ממנה הכהן המעשרות, ואחר כך יאכלנה. תרם ועלתה בידו אחד מתשעים ואחת - הרי זו תרומה, ויחזור ויתרם פעם שנייה כדי להשלים השעור שבדעתו; והתוספת הזאת - יש לו להפרישה במדה או במשקל או במנין, אבל לא יפרישנה אלא מן המקף (הסמוך) ומבאר (להלן) בראשונה.

ז. המפריש מקצת התרומה - אותו המקצת אינו תרומה, והרי הוא כחולק הכרי; ואף על פי כן, צריך להפריש תרומת אותו מקצת ממנו, ולא יפריש עליו מפרות אחרות.

ח. הפריש מקצת תרומה מכרי זה, ומקצת תרומת כרי אחר ממנו - הרי זה לא יתרם מזה על זה. האומר: 'תרומת הכרי הזה לתוכי' - אם אמר 'בפפוננו' או 'בדרומו' - קרא שם, וחיוב להפריש ממנו תרומתו; ואם לא עין [סימן] מקום, לא אמר כלום.

ט. אמר: 'תרומת הכרי הזה והכרי הזה בזה' - מקום שנסתתמה תרומתו של ראשון, שם נסתתמה תרומתו של שני.

י. תרומת מעשר, אין מפרישין אותה באמד; אלא מדקדק בשעורה, ואפלו בזמן הזה - שהרי שעורה מפרש בתורה.

יא. דבר שדרכו להמדד - מודד, ודבר הנשקל - שוקל, ודבר שאפשר למנותו - מונה. היה אפשר למנותו ולשקלו ולמדדו - המונה משבח, והמודד משבח ממנו, והשוקל משבח משניהם.

יב. מצות תרומת מעשר - שיפריש אותן בן לוי ממעשרו, שנאמר: "כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר". ויש לישראל להפריש אותה, ולתנה לכהן; ויתן המעשר ללוי, אחר שהפריש ממנו תרומתו שהיא מעשר מן המעשר.

יג. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא שבלים, קדם שידוש ויפריש תרומה גדולה, ונתנו ללוי - אין הלוי חיוב להפריש ממנו תרומה גדולה אחר שידושו, אלא תרומת מעשר בלבד. אבל אם דש ישראל, והפריש המעשר מן הדגן קדם שיפריש תרומה גדולה, ונתנו ללוי - חיוב הלוי להפריש ממנו תרומה גדולה, ותרומת מעשר; מאחר שנעשה דגן, נתחייב בתרומה גדולה - שנאמר: "ראשית דגנך".

יד. בן לוי שלקח מעשר שבלים - לא יתן תרומתו לכהן שבלים, אלא קונסין אותו לדוש ולנרות ולתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן; ואינו חיוב לתן לו מעשר מן התבן

וענבי עוללות בענבי בציר - אם יש לו פרות אחרות, מוציא על החיוב לפי חשבון. ואם אין לו אלא אלו - מפריש תרומה ותרומת מעשר על הכל, וכאלו הכל חיוב בתרומה; ומפריש מעשר ראשון ומעשר שני, לפי חשבון דבר החיוב.

יד. התרומה - לכהן, בין טמאה בין טהורה; אפלו נטמא הדגן או התירוש כלו קדם שיפריש, הרי זה חיוב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לכהן - שנאמר: "ואני, הנה נתתי לך את משמרת תרומתי" (לשון רביס), אחת טמאה ואחת טהורה. הטהורה, נאכלת לכהנים. והטמאה, יתנו בשרפתה: אם היה שמן, מוליקין אותו; ואם היה דגן וכיוצא בו, מסיקין בו את התנור.

טו. וכן תרומת מעשר - אם נטמאת, או נטמא המעשר - מפרישין אותה בטמאה, ונתנת לכהן להנות בשרפתה. טז. וכל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - מקרב קדם שיפריש פדרף שמכרכין על כל המצוות, כמו שבארנו בכרכות.

יז. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו טמאה. ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. ואם הביא - הרי זו לא תאכל, מפני שהיא טמאה בארץ העמים; ולא תשרף, שלא יאמרו: 'ראינו תרומה שלא נטמאה נשרפת'; ולא תחזור לחוצה לארץ, שמה יאמרו: 'מוציאין תרומה לחוצה לארץ'; אלא מניחין אותה עד שתטמא טמאה ידועה לכל, או עד שיכוב ערב הפסח אם הייתה חמץ, ותשרף.

הלכות תרומות פרק ג

א. תרומה גדולה, אין לה שעור מן התורה, שנאמר: "ראשית דגנך" - כל שהוא, אפלו חטה אחת פוטרת את הכרי. ולכתחלה, לא יפריש אלא בשעור שנתנו חכמים; ובזמן הזה, שהיא עומדת לשרפה מפני הטמאה, יש לו להפריש כל שהוא לכתחלה.

ב. וכמה הוא שעורה שנתנו חכמים? עין יפה (חלק), אחד מארבעים; והבינונית, אחד מתשעים; ועין רעה, אחד מששים. ולא יפחות מאחד מששים.

ג. כל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה, כגון תרומת הקדוש, ותרומת חוצה לארץ, ותרומת הקצח, והקליסין, והקרובין, והגמזיות, והתורמוסין, ושעורין אדומיות, וכיוצא בהן, ופרות עציץ שאינו נקוב; וכן האפיתורפין כשיתורמין פרות יתומים, תורמין אחד מששים.

ד. אין תורמין תרומה זו לא במדה, ולא במשקל, ולא במנין - לפי שלא נאמר בה שעור; אלא אומד, ומפריש בדעתו כמו אחד מתשעים. אבל תרם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוי. ולא יתרם בסל ובקפה שמדתן ידועה, אבל תרם הוא בהן חצין או שלישן. ולא יתרם בסאה חציה, שחציה מדה.

ממנו: בזמן שקדשיו בתוכו, עושה אותו תרומה לאחרים; אין קדשיו בתוכו, אינו עושה אותו תרומה לאחרים. וכן המניח פרות להיות מפריש עליהן תרומה גדולה, צריך שיהיו טבלין לתרומה; ואם הניחן להיות מפריש עליהן מעשר, צריך שיהיו טבלין למעשר.

כג. כשפירשין תרומות ומעשרות, מפרישין אותן על הסדר. כיצד? מפריש בכורים תחלה לכל, ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, ואחר כך מעשר שני או מעשר עני. והמקדים שני לראשון, או מעשר לתרומה, או שהקדים תרומה לכבורים - אף על פי שעבר על לא תעשה, מה שעשה עשוי. ומנין שהוא בלא תעשה? שנאמר: "מלאתך ודמעתך לא תאחר", לא תאחר דבר שראוי להקדימו; ואין לוקין על לאו זה.

כד. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחד - מפריש אחד משלשה ושלשים ושלש [שהם שלושה מתוך מאה - שנים לתרומה גדולה, ואחד לתרומת מעשר], ואומר: 'אחד ממאה שיש כאן, הרי הוא בצד זה שהפירשתי, והרי הוא חלין; והנשאר מזה שהפירשתי, הוא תרומה על הכל; והמעשר שראוי להיות למאה חלין אלו, הרי הוא בצד זה שהפירשתי; וזה הנשאר יתר על התרומה ממה שהפירשתי, הרי הוא תרומת מעשר על הכל'.

יום שלישי

הלכות תרומות פרק ד

א. עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות - שנאמר: "כן תרימו גם אתם", לרבות את השליח; ואין עושין שליח גוי, שנאמר: "גם אתם" - מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית.

ב. חמשה לא יתרמו; ואם תרמו, אין תרומתן תרומה: החרש, והשוטה, והקטן; והנכרי שתרם של ישראל, ואפלו ברשותו; והתורם את שאינו שלו, שלא ברשות הבעלים. אבל התורם משלו על של אחרים - הרי זו תרומה, ותקן פרוותיהן; וטובת הנאה שלו, שנותנה לכל כהן שירצה.

ג. התורם שלא ברשות, או שירד לתוך שדה חברו ולקט פרות שלא ברשות כדי שיקחם ותרם - אם בא בעל הבית ואמר לו: 'הלך אצל היפות' - אם היו שם יפות ממה שתרם - תרומתו תרומה, שהרי אינו מקפיד; ואם לא היו שם יפות ממה שתרם - אין תרומתו תרומה, שלא אמר לו אלא על דרך מחוי. ואם בא בעל הבית ולקט והוסיף - בין יש לו יפות מהן בין אין לו, תרומתו תרומה.

ד. חמשה לא יתרמו; ואם תרמו, תרומתן תרומה: חרש מדבר ואינו שומע, לפי שאינו שומע הברכה; והאלם ששומע ואינו מדבר, והערים - מפני שאינן יכולין לברך; והשכור והסומה - מפני שאינן יכולין לכונן ולהפריש את היפה.

ה. קטן שהגיע לעונת נדרים - אף על פי שלא הביא שתי שערות, ולא נעשה גדול - אם תרם, תרומתו תרומה,

או העצה. ואם הפריש תרומת המעשר שבלים, כמו שנתנו לו - הרי זה כותש, ונותן לכהן את הנזרע ואת התבן. ומפני מה קנסו אותו לכתש? מפני שלקח המעשר שבלים, והפקיע ממנו תרומה גדולה.

טו. בן ישראל שאמר ללוי: 'כף אמר לי אבא, מעשר לך בדי' - אין חוששין לתרומת מעשר שבו; שהרי אביו הפריש תרומתו, ולפיכך צוהו שזה המעשר לפלוני הלוי. ואם אמר לו: 'אמר לי אבא, כור מעשר יש לך בדי' - חוששין לתרומת מעשר שבו.

טז. תרומת מעשר שהיה בה אחד משמונה בשמינית [הלוג, ונקרא קורטוב], מוליכה לכהן; פחות מכאן, אינו מטפל בה להוליכה, אלא משליכה באור, ושורפה. ובזין ובשמן - אפלו כל שהוא, מוליכה לכהן; ובלבד שתהיה תרומת מעשר ודאית, וטהורה; אבל אם הייתה טמאה, או שהיתה של דמאי - אם אין בה כשעור, אינו מטפל בה אלא שורפה.

יז. אין תורמין תרומה גדולה, אלא מן המקף. כיצד? היו לו חמשים סאה בכית זה, וחמשים סאה בכית אחר - לא יפריש מאחד מהן שתי סאין על המאה, שנמצא מפריש במקום על מקום אחר. ואם הפריש שלא מן המקף, תרומתו תרומה; והוא, שהיה המפריש שמור; אבל אם היה טעון בדי יין או שמן, וראה שהן משתפרין, ואמר: 'הרי הן תרומה על פרות שבביתי' - לא אמר כלום.

יח. פרות המפזרין בתוך הבית, או שתי מגורות שבבית אחד - תורם מן אחד על הכל. שקי תבואה, ועגולי דבילה, וחיבות של גרוגרות - אם היו בהקפה אחת, תורמין מאחד על הכל. חיבות של יין - עד שלא סתם את פיהן, תורם מאחת על הכל; ומשפסם, תורם מכל אחת ואחת.

יט. היה מלקט גפי ירק ומניח בגנה, תורם מאחד על הכל. הביא מין אחד ביניהן, תורם מכל אחד ואחד; הביא מינין הרבה בקפה, כרוב מלמעלה וכרוב מלמטה ומין אחר באמצע - לא יתרם מן העליון על התחתון. ואם הקיף חמשה צבורין בגרן - תורם מאחד על הכל, בזמן שעקר הגרן קנס; אין עקר הגרן קנס, תורם מכל אחד ואחד.

כ. תרומת מעשר - מפרישין אותה שלא מן המקף, שנאמר: "מכל מעשרותיכם [מתנותיכם] תרימו"; אפלו מעשר אחד במדינה זו, ומעשר אחר במדינה אחרת - מפריש תרומה אחת על הכל. ותלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המקף, ואפלו תרומת מעשר.

כא. בן לוי שהיה לו מעשר ראשון שלא נטלה ממנו תרומתו, והניחו להיות מפריש עליו והולך, והוא בטבלו - מה שעשה עשוי, שנאמר: "כי את מעשר בני ישראל, אשר ירימו לה", מלמד שהוא עושה את כלו תרומה לאחר.

כב. הפריש ממנו תרומת מעשר תחלה, ואחר כך הניחו להיות מפריש עליו והולך עד שעשה כלו תרומת מעשר, ויתנונו לכהן - לא עשה כלום, שנאמר: "את מקדשו,

תנתן לכהן; ואם לאו - טעונה גניזה, שמה בלבו לשמים. במה דברים אמורים? בארץ ישראל. אבל גוי שהפריש תרומה בחוצה לארץ, לא גזרו עליה; מודיעין אותו שאינו צריך, ואינה תרומה כלל.

טז. המתפונן לומר 'תרומה' ואמר 'מעשר', 'מעשר' ואמר 'תרומה' - לא אמר כלום; עד שיהיה פיו ולבו שוין. הפריש תרומה במחשבתו, ולא הוציא בשפתיו כלום - הרי זו תרומה, שנאמר: "ונחשב לכם תרומתכם", במחשבה בלבד תהיה תרומה.

יז. המפריש תרומה על תנאי - אם נתקיים התנאי, הרי היא תרומה; ואם לא נתקיים, אינה תרומה. וכן המפריש תרומה או מעשרות, ונחם עליהם - הרי זה נשאל עליהן לחכם ומתיר לו, כדרך שמתירין שאר הגדרים, ותחזור חלין כמות שהיתה - עד שיפריש פעם שניה אותה שהפריש תחלה, או פרות אחרות.

יח. התורם בור של יין, ואמר: 'הרי זו תרומה על מנת שתעלה שלם' - צריך שתעלה שלם מן השכר ומן השפיקה, אבל לא מן הטמאה; ואם נשברה, אינה מדמעת. הניחה במקום שאם תשכר שם או התגלגל לא תגיע לבור - הרי זו מדמעת, ששכר נתקיים התנאי.

יט. במה דברים אמורים? בתרומה גדולה. אבל בתרומת מעשר, שמתיר לתרם שלא מן המקור - כיון שעלתה, נתקיים תנאו; והרי היא תרומת מעשר - ואף על פי שנשברה או נשפכה, ואין צריך לומר שנטמאת.

כ. האומר: 'שלמעה תרומה ושלמטה חלין', או 'שלמעה חלין ושלמטה תרומה' - דבריו קמיין, שהדבר תלוי בדעת התורם.

כא. התורם את הגרן - צריך שיכונן את לבו שתהיה זו תרומה על הכרי, ועל מה שבקטיעין (שבבליים קטועות שלא נידושו), ועל מה שבפדדן, ועל מה שבתוף התבן. התורם את היקב - צריך שיכונן את לבו לתרם על מה שבחוצותיו, ועל מה שבחוצותיו (קליפות). התורם את הבור של יין, צריך שיכונן את לבו לתרם על מה שבגפת (פסולת). ויש גורסים בגת. ואם לא נתפון, אלא תרם סתם - נפטר הכל; שתנאי בית דין הוא, שהתרומה על הכל. התורם כלפלה של תאנים, ונמצאו תאנים בצד הכלפלה - הרי אלו פטורין, מפני שבלבו לתרם על הכל.

הלכות תרומות פרק ה

א. אין תורמין אלא מן היפה, שנאמר: "בהרימכם את חלבו ממנו"; ואם אין שם כהן - תורם מן המתקנים, אף על פי שיש שם יפה שאינו מתקנים. כיצד? תורם תאנים על הגרונרות (תאנים מיובשות); ובמקום שאין בו כהן, תורם גרונרות על התאנים. ואם רגיל לעשות תאנים גרונרות - תורם מן התאנים על הגרונרות, אפילו במקום שאין בו כהן. אבל במקום שיש בו כהן - אין תורמין מן הגרונרות על התאנים, אפילו במקום שדרפן לעשות תאנים גרונרות.

ואפילו בתרומה של תורה; הואיל ונדריהן והקדשן קמיין מן התורה, כמו שבאנו בגדרים.

ו. האומר לשלוחו: 'צא ותרם לי', והלך לתרם, ואינו יודע אם תרם או לא תרם, ובא ומצא כריו תרום - אין חזקתו תרום; שאין אומרים באסורין חזקת שליח עושה שליחתו להקל, אלא להחמיר; וחושש שמא אחר תרם שלא ברשות.

ז. האומר לשלוחו: 'צא ותרם' - תורם כדעתו של בעל הבית; אם היה יודע בו שהוא בעל עין רעה, מפריש אחד מששים; ואם היה בעל נפש שבועה, מפריש לו אחד מארבעים. ואם אינו יודע דעתו - מפריש לו כבינונית, אחד מחמשים. נתפון כבינונית, ועלתה בידו אחד מארבעים או אחד מששים - תרומתו תרומה; ואם נתפון להוסיף על הבינונית, ותרם אפילו אחד מתשעה וארבעים - אין תרומתו תרומה.

ח. פרות השתפין - תיבין בתרומה ומעשרות, שנאמר: "מעשרתכם", אפילו של שנים; והשתפין אין צריכין לטל רשות זה מזה, אלא כל התורם מהן, תרומתו תרומה. תרם אחד מהן, ובא השני ותרם תרומה, שהרי לא ידע שתתם חברו - אם היו ממחין זה על זה, תרומת השני אינה תרומה. ואם לא היו ממחין ותרם הראשון בשעור, אין תרומת השני תרומה; ואם לא תרם הראשון בשעור, תרומת שניהן תרומה.

ט. האומר לשפתו או לכן ביתו או לעבדו ושפתו: 'תרם', והלכו לתרם, ובטל שליחתן קדם שיתרמו - אם לא שנה השליח, תרומתו תרומה; ואם שנה - כגון שאמר לו: 'תרם מן הצפון', ותרם מן הדרום - הואיל ובטל שליחתו מקדם, אינה תרומה.

י. אריס שתתם, ובא בעל הבית ועכב - אם עד שלא תרם עכב, אין תרומתו תרומה; ואם משתתם עכב, תרומתו תרומה. והאפיטורפין תורמין נכסי יתומים.

יא. הגנב והגזלן והאנס, תרומתן תרומה; ואם היו הבעלים רודפין, אין תרומתן תרומה.

יב. הבן והשכיר והעבד והאשה, תורמין על מה שהן אוכלין; אבל לא יתרמו על הכל, שאין אדם תורם דבר שאינו שלו. הבן בשאוכל על שלחן אביו, והאשה בעסתה - תורמין, מפני שהן ברשות.

יג. הפועלים, אין להן רשות לתרם שלא מדעת בעל הבית; חוץ מן הדורכין בבת - שאם ירצו לטמא את היין, הרי הם מטמאין אותו מיד; ולפי שמסר להן והאמינם על כך, הרי הן בשלוחין, ואם תרמו, תרומתם תרומה.

יד. ופועל שאמר לו בעל הבית: 'כגוש לי גנני', ותרם, ואחר כך פגש - תרומתו תרומה.

טו. הנכרי שהפריש תרומה משלו - דין תורה שאינה תרומה, לפי שאינו חיב. ומדבריהם גזרו, שתהיה תרומתן תרומה; גזרה - משום בעלי כסין, שלא יהיה זה המומן לישראל, ויתלה אותו בגוי כדי לפטור. ובדקין את הגוי שהפריש תרומה: אם אמר, 'בדעת ישראל הפרישתי',

ימים, ודאי יין, וכל יין שחשב באותן הימים שהתרומה ש'לו בבכית זו, הרי הוא מתקן; מכאן ואילך - ספק, וצריך להפריש ממנו תרומה שנייה.

כה. בשלשה פרקים צריך לבדק את היין שהניחו להפריש עליו, שמא התמיץ; ואלו הן: בקדים (רוח מזרחית) של מוצאי החג (המנשבת במוצאי סוכות), ובהוצאת הספוד, ובשעת כניסת מים לבסר. ויין מגתו, מפרישין עליו בחזקת שהוא יין ארבעים יום.

כו. המניח פרות להיות מפריש עליהן עד שיעשו תרומה - אף על פי שאין מפרישין לכתחלה אלא מן המקף - אם הפריש, הרי הן בחזקת קמיין. מצאן שאבדו - הרי זה חושש לכל מה שתקן, שמא לא הפריש עליהן אלא אחר שאבדו; ולפיכך, מפריש תרומה שנייה.

הלכות תרומות פרק ו

א. תרומה ותרומת מעשר נאכלת לכהנים - בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות, הן ועבדיהן הנכעננים ובהמתן, שגאמר: "ולכהן, פי יקנה נפש קנין כספו". עבד כהן שברח, ואשת כהן שמרדה - הרי אלו אוכלין.

ב. תרומה של תורה - אין אוכל אותה, אלא כהן מיקס; אבל כהני חזקה, אוכלין בתרומה של דבריהם בלבד. ותרומה טהורה - בין תרומה גדולה בין תרומת מעשר, בין של תורה בין של דבריהם - אינה נתנת אלא לכהן תלמיד חכמים; מפני שאסור לאכל תרומה טמאה, וכל עמי הארץ בחזקת טמאה. לפיכך, נותן תרומה טמאה לכל כהן שירצה.

ג. ישראלית שנושאת לכהן, אפלו קטנה בת שלש שנים ויום אחד - תאכל בתרומה וחוץ ושוך; ודין תורה, שתאכל משנתארסה, שהרי היא קנינו. אבל אסרו חכמים שתאכל, עד שתפנס לחפה; גזרה - שמא תאכל תרומה לאביה ולאחיה, כשהיא ארוסה בבית אביה.

ד. חרשת ושוטה שנושאת לכהן - אינה אוכלת בתרומה, אפלו השיאה אביה; גזרה שמא ישא חרש כהן לחרשת, ויאכיל אותה; לפיכך גזרו, שלא תאכל חרשת בת ישראל כלל.

ה. הזר - אסור לאכל תרומות, שגאמר: "וכל זר, לא יאכל קדש". אפלו היה תושב כהן או שכיר - לא יאכל קדש, שגאמר: "תושב כהן ושכיר, לא יאכל קדש"; תושב - זה שכיר עולם, ושכיר - זה שכיר שנים. ועבד עברי, הרי הוא כתושב. וכהנת אשת הזר, הרי היא כזר - שגאמר: "וכל זר", בין הוא בין אשתו.

ו. זר שאכל תרומה בידון - בין שהיה טמא בין שהיה טהור, בין שאכל תרומה טהורה בין שאכל טמאה - חייב מיתה בידי שמים, שגאמר: "ומתו בו, כי יחללוהו". ולוקה על אכילתה, ואינו משלם דמי מה שאכל, שאינו לוקה ומשלם. ואם אכל בשגגה - מוסיף חמש, שגאמר: "ויאיש, כי יאכל קדש בשגגה - וינסף חמשתו וגו'".

ז. "ובת כהן - פי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים

עצמו. תרם מן הודאי על הדמאי - תרומתו תרומה, ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות.

יח. אין תורמין שבלים על החטים, וזיתים על שמן, וענבים על יין; ואם תרם, אינה תרומה - גזרה, שלא יטריח את הפה לכתוש ולדרוך. אבל תורמין שמן על זיתים הנכבשין, ויין על ענבים לעשותן צמוקין; למה זה דומה? לתורם משני מינין שאינן פלאים זה בזה, מן היפה על הרע. וכן תורמין מזיתי שמן על זיתי כבש, אבל לא מזיתי כבש על זיתי שמן; מיין שאינו מבשל על המבשל, אבל לא מן המבשל על שאינו מבשל; מן הצלול על שאינו צלול, אבל לא משאינו צלול על הצלול; מתאנים על גרוגרות במיין, מגרוגרות על התאנים במדה, אבל לא תאנים על גרוגרות במדה, ולא גרוגרות על תאנים במיין - כדי שיתרם לעולם בעין יפה. ותורמין חטים על הפת, אבל לא מן הפת על החטים אלא לפי חשבון. וככל אלו - אם תרם, תרומתו תרומה.

יט. אין תורמין שמן על זיתים הנכתשין, ולא יין על ענבים הנדרכות - שנה דומה לתורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ואם תרם - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם מן הזיתים והענבים בפני עצמן. הראשונה מדמעת בפני עצמה, והאוכלה חייב עליה כשאר תרומות גמורות; אבל לא השנייה.

כ. מי שתתם שמן על זיתים שדעתו לאכלן, או זיתים על זיתים ודעתו על הכל לאכילה, או שתתם יין על ענבים שהם לאכילה, או ענבים על ענבים והכל לאכילה, ונמלך לדרכן, ודרך הזיתים והענבים שפכר תרם עליהן - אינו צריך לחזר ולתתם.

כא. אין תורמין חמץ על יין, אבל תורמין יין על חמץ - שהיין והחמץ, מין אחד הן; היה בלבו לתת חמץ על חמץ, ונמצא החמץ שתתם יין - אינה תרומה.

כב. התורם חבית של יין על היין, ונמצאת חמץ - אם נודע שהיתה חמץ עד שלא תרמה, אינה תרומה; ואם אחר שתתמה החמץ, הרי זו תרומה. ואם ספק - תרומה, ויחזור ויתתם. וכן התורם קשות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוח, או שנומצאו נקורין (מחוררים) ואסורים באכילה מחשש לארס נחש, תרם חבית של יין ונמצאת מגלה שאסור לשתותה - תרומה, ויחזור ויתתם שניה. ואין אחת משתייהן מדמעת בפני עצמה, והאוכל אחת משתייהן אינו חייב חמש.

כג. כיצד? נפלה אחת מהן לתוך החלין, אינה מדמעת; נפלה שניה למקום אחר, אינה מדמעת. נפלו שתייהן למקום אחד, מדמעות כקטנה שבשתייהן. וכן אם אכל זר שתייהן, משלם כקטנה שבשתייהן וחמשה. כיצד הוא עושה בשתייהן? נוהגן לכהן אחד, ונוטל מן הפה דמי הגדולה.

כד. הבדוק את החבית, והניחה להפרישה תרומה על אחרים, עד שתעשה פלה תרומה, ויתגנה לכהן, ולאחר זמן בדקה ומצאה חמץ - מצת שבדקה תחלה עד שלשה

בת כהן לישראל, תאכל - שאין זה זרע, שהעבדים אין להם חוס.

יז. בת ישראל שנשאת לכהן, ומת, וְלֹא מִמֶּנּוּ בֵּן, וְחִזְרָה וְנִשְׂאת לְיִשְׂרָאֵל - לא תאכל בתרומה. מת הישראלי, וְלֹא מִמֶּנּוּ בֵּן - לא תאכל בתרומה; מת בנה מישראל, אוכלת בשביל בנה הראשון.

יח. בת כהן שנשאת לישראל, וְיָשׁ לָהּ מִמֶּנּוּ בֵּן, וְחִזְרָה וְנִשְׂאת לְכֹהֵן - תאכל בתרומה; מת וְלֹא מִמֶּנּוּ בֵּן, תאכל בתרומה; מת בנה מכהן - אסורה לאכל, מפני בנה שמישראל. מת בנה מישראל - חוזרת לבית אביה כנעוניה, ואוכלת בתרומה; ואינה אוכלת בחייה ושוק.

יט. בת ישראל שנשאת לישראל תחלה, וְיָשׁ לָהּ מִמֶּנּוּ בֵּן, וְחִזְרָה וְנִשְׂאת לְכֹהֵן - אוכלת בתרומה; מת וְלֹא מִמֶּנּוּ בֵּן - אוכלת בפני בנה האחרון, שהרי הוא מאכילה כמו שהאכילה אביה.

יום רביעי

הלכות תרומות פרק ז

א. כהן טמא אסור לאכל תרומה, בין טמא בין טהור - שנגמר: "איש איש מזרע אהרן, והוא צרוע או זב - בקדשים לא יאכל"; אינה הוא קדש, שאוכלין אותו כל זרע אהרן, זכרים ונקבות? הוי אומר - תרומות. אלא שהאוכל תרומה טהורה - חייב מיתה בידי שמים, ולפיכך לוקה [נחייבי מיתה בידי שמים - לוקים], שנגמר: "ושמרו את משמרת, ולא ישאו עליו חטא". וטמא שאכל תרומה טמאה - אף על פי שהוא בלאו - אינו לוקה, שהרי אינה קדש.

ב. אין הטמאים אוכלין בתרומה, עד שיעריבו שמן ויצאו שלשה כוכבים בינוניים, וזו העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה, שנגמר: "ובא השמש, וטהר", עד שיטהר הרקיע מן האור; "ואחר יאכל מן הקדשים".

ג. כהן טהור שאכל תרומה טמאה - אינו לוקה, מפני שהוא בעשה, שנגמר: "ואחר יאכל מן הקדשים" - מדבר שהוא בקדשתו, הוא שיאכל פשיטה; אבל דבר טמא, לא יאכל אף על פי שטהר. ולאו הפא מקלל עשה, עשה הוא.

ד. מי שהיה אוכל בתרומה, והרגיש שגודעו אבריו להוציא שכבת זרע - אוחו באמה, וכולע את התרומה.

ה. השוטה והחורש, מטבילין אותן ומאכילין אותן תרומה אחר שיעריבו שמן. ומשמרין אותן, שלא יישנו אחר הטבילה; שאם יישנו - טמאים, אלא אם כן עשו להם פיס של נחשת [המוצמד לאיברם ומאפשר מעקב ובדיקה], שפא יראה קרי.

ו. רוכבי גמלים - אסורין לאכל בתרומה, עד שיטבילו ויעריבו שמן; שהן בחזקת טמאה, מפני חמום. הרכיבה על עור הגמל, מוציא טפה של שכבת זרע.

ז. המשמשות מטתה - אם לא נתהפכה בשעת תשמיש - טובלת, ואוכלת בתרומה לערב; ואם נתהפכה בשעת

לא תאכל" - שני ענינים בלאו זה: שאם תבעל לאסור לה ותעשה זונה או חלה, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה - הרי היא אסורה לאכל בתרומות לעולם כדין כל חלה, שהחלה פנור לכל דבר; ושאם תנשא לישראל - הרי היא אסורה לאכל במזונה מן הקדשים שהוא חזה ושוק לעולם, אף על פי שגרשה או מת.

ח. אכל התרומות - אוכלת אחר שגרשה הישראלי או מת, אם לא הניח ממנה בן, שנגמר: "ובת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה, וזרע אין לה - ושבה אל בית אביה כנעוניה, מלחם אביה תאכל".

ט. מפי השמועה למדו - "מלחם", ולא כל לחם; חוזרת היא לתרומה, ואינה חוזרת לחזה ושוק.

י. ולא הפהנת בלבד, אלא אפלו לוייה וישראלית שנבעלה לאסור לה - הואיל ונעשת זונה - אסורה לאכל בתרומה לעולם, ואף על פי שיש לה זרע מכהן.

יא. לפיכך, השבויה אינה אוכלת בתרומה, ואף על פי שהיא אומרת 'טהורה אני'; וכל שבויה שנגמנת לומר 'טהורה', או שיש לה עד כדי שתהיה מתרת לבעלה, הרי זו אוכלת בתרומה. והנרבעת לכהמה - לא נפסלה מן הפהנה, ואוכלת.

יב. ישראלית שיש לה זרע מכהן, אוכלת בשביל בנה - בין זכרים בין נקבות, ואפלו טמאים ונאדרוגיגוס, ואפלו זרע הזרע עד סוף העולם, שנגמר: "וזרע אין לה" [וזרעו חז"ל: "עין לה"].

יג. כשם שזרע ישראל מכהנת פוסל אותה - כך זרע כהן מישראלית מאכיל אותה, ואף על פי שהוא זרע פסול. כיצד? בת ישראל שנשאת לכהן, או כהנת לישראל, וילדה ממנו בת, ובא על הבת מי שהוא ערוה עליה, או שנשאת לממזר, ומתה הבת, והרי הממזר קים - היתה אם אמו בת ישראל לכהן, תאכל בתרומה; בת כהן לישראל, לא תאכל בתרומה.

יד. הגנה למדת, שהיא אוכלת בשביל זרעה, ואף על פי שאותו הזרע פסול ואפלו ישראל אינו; ואין צריך לומר, שאם היתה לה בת מכהן, אף על פי שהבת נשואה לישראל, ואפלו נתחלה - הרי אמה אוכלת בשביל הבת הפסולה.

טו. פיוצא בו - הפהנת שאינה אוכלת מפני זרעה שמישראל, אף על פי שאותו הזרע כהנים. כיצד? בת כהן שנשאת לישראל, וילדה ממנו בת, והלכה הבת ונשאת לכהן, וילדה ממנו בן - הרי זה ראוי להיות כהן גדול, מאכיל את אמו, ופוסל את אמו, ואף על פי שמתה אמו; וזאת אומרת: "לא כבן בתי כהן גדול, שהוא פוסלני מן התרומה".

טז. העבד אינו פוסל משום זרע, ואינו מאכיל. כיצד? כהנת שנשאת לישראל, או ישראלית שנשאת לכהן, וילדה ממנו בן, והלה הבן ונכבש על השפחה, וילדה ממנו עבד, ומת הבן והרי העבד קים - היתה אם אביה של עבד זה בת ישראל לכהן, לא תאכל בתרומה; היתה

"פי יקנה נפש קנן כספו" - אפלו קנן הקנן אוכל, וקנן האוכל מאכיל. וקנן שאינו אוכל, אינו מאכיל אחרים.

יט. בת פהן שנושאת לישראל, והקניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל - הרי אלו לא יאכלו.

כ. אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, בין כהנת בין ישראלית, וכן שאר חגיבי לאוין, והקניסה לו עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל - עבדי מלוג לא יאכלו, אף על פי שהוא חיב במזונותם; ועבדי צאן ברזל יאכלו, מפני שהן של בעל. נשא שניה [איסורי עריות מדרבנן] - היא אוכלת, ועבדי מלוג שלה לא יאכלו.

כא. כהנת אלמנה שנתארסה לכהן גדול, או גרושה לכהן הדיוט - הואיל והן משמרות לביאה פסולה של תורה, הרי אלו לא יאכלו; וכן אם נכנסו לחפה בלא ארוסין - אינן אוכלות, שהחפה פוסלת אותן מלאכל. נתאלמנו או נתגרשו מן הארוסין, חזרו להקשרן ואוכלות; מן הנשואין - לא יאכלו, שפכר נתחללו.

כב. כהנת שמת בעלה כהן, ונפלה לפני זמין שיש בהן חלל - לא תאכל, מפני זקת החלל, ואפלו עשה בה אהד מן הכשרים מאמר [קידושי]; שאין המאמר קונה ברכמה קנן גמור.

כג. כהן שנתן גט ליבתו הפכהנת, שהיא נאסרה עליו, ועדין זקתו עליה - הרי זו אוכלת בתרומה; מפני שהיא משמרת לביאה פסולה של דבריהם, שאין הגט פוסל היבמה אלא מדבריהם. וכן כהנת חלוצה או שניה שנתארסה לכהן, אוכלת. כהן הדיוט שנושא אילונית [אשה שאינה יכולה ללדת], הרי זו אוכלת בתרומה.

הלכות תרומות פרק ח

א. העבר, והיבם, והארוסין, והחרש, וכן תשע שנים יום אחד - פוסלין, ולא מאכילין.

ב. העבר ביצר? בת ישראל המעברת מכהן, לא תאכל בשביל העבר; ובת כהן המעברת מישראל, אסורה לאכל מפני העבר - שנאמר: "ושכה אל בית אביה פנעוריה", פרט למעברת.

ג. בת כהן שבא עליה ישראל - אין חוששין לה שפא נתעברה, אלא טובלת ואוכלת לערב. היטה נשואה לישראל, ומת בעלה - טובלת ואוכלת בתרומה לערב, עד ארבעים יום; ואם הפר עברה - הרי זו מקלקלת למפרע, עד ארבעים יום; שכל הארבעים אינו עבר, אלא מים בעולם הוא חשוב.

ד. בת ישראל שנושאת לכהן, ומת והניחה מעברת - לא יאכלו עבדיה בתרומה בשביל העבר; שהילוד הוא שפאכיל, ושאינו ילוד אינו מאכיל. לפיכך, אם היה העבר חלל - אינו פוסל העבדים, אלא אוכלין בגלל אחיו הכשרים, עד שילוד זה החלל, ויאסרו העבדים מלאכל.

ה. היבם ביצר? בת ישראל הזקוקה ליבם כהן - לא תאכל, שנאמר: "וכהן, כי יקנה נפש", וזה עדין לא קנה אותה; ובת כהן הזקוקה לישראל - אסורה מפני יבמה,

תשמיש - הרי זו אסורה לאכל בתרומה כל שלשה ימים, שאי אפשר לה שלא תפלט ותהיה טמאה, כמו שיתבאר במקומו.

ח. תרומת חוצה לארץ - הואיל ועקרה מדבריהם - אינה אסורה באכילה, אלא לכהן שטמאה יוצאה עליו מגופו, והן: בעלי קראין, וזבין, וזבות, ונדות, ויולדות. וכלן שטבלו - מתרין לאכלה, אף על פי שלא העריכו שמש. אבל טמאי מגע טמאות - בין שנגע במת שאי אפשר לנו היום לטהר ממנו, בין שנגע בשרץ - אינו צריך לטבל לתרומת חוצה לארץ.

ט. לפיכך, כהן שעדין לא ראה קרי, וקטנה שעדין לא ראת דם נדה - אוכלין אותה תמיד בלא בדיקה, שחזקתן שלא יצאה טמאה עדין עליהן. והמצרע, הרי הוא כמי שטמאה יוצאה עליו מגופו; והוא, שישטמא אותו כהן מיחס; אבל קדם שישטמאו הכהן, טהור הוא.

י. כהן ערל, אסור לאכל בתרומה מדין תורה - שהרי נאמר "תושב ושכיר" בתרומה, ונאמר "תושב ושכיר" בפסח; מה תושב ושכיר האמור בפסח, ערל אסור בו - אף תושב ושכיר האמור בתרומה, ערל אסור בה. ואם אכל, לוקה מן התורה. משוף - מתר לאכל בתרומה, ואף על פי שנתראה כערל; ומדברי סופרים, שימול פעם שניה, עד שנתראה מהול.

יא. והנולד מהול, אוכל בתרומה; והטמטום אינו אוכל, מפני שהוא ספק ערל. ואנדרוגינוס, מל ואוכל.

יב. הערל וכל הטמאים - אף על פי שהן אסורין לאכל בתרומה, נשיהן ועבדיהן אוכלין.

יג. פצוע דכא וכרות שפכה - הם ועבדיהן אוכלין, ונשיהן לא יאכלו. אם לא ידע את אשתו משנעשה פצוע דכא וכרות שפכה, הרי אלו יאכלו. וכן אם נשא בת גרים, הרי זו אוכלת.

יד. פצוע דכא כהן שקדש בת כהן, אינה אוכלת. סריס חמה [מלידה], הוא ואשתו ועבדיו אוכלין. אנדרוגינוס וטמטום - עבדיהן אוכלין, אבל לא נשותיהן.

טו. חרש שוטה וקטן שקנו להם עבדים, אינן אוכלין; אבל אם קנו להם בית דין, או אפיתרופין, או שנפלו להן בירשה - הרי אלו אוכלין.

טז. אנדרוגינוס שנבעל לפוסל מן התרומה, בין דרך זכרותו בין דרך נקבותו - נפסל מלאכל בתרומה פנשים, ואין עבדיו אוכלין. וכן אם נבעל לאנדרוגינוס אחר שהוא פוסל בביאתו לאשה - נפסל, ואינו אוכל ולא מאכיל עבדיו; והוא, שיבעל אותו דרך נקבותו; אבל דרך זכרותו, אין זכר פוסל זכר מן הפנהגה.

יז. עבד של שתפין, שהיה אהד מהם אינו מאכיל - הרי זה העבד אסור לאכל. וכל המאכיל בתרומה, מאכיל בחוזה ושוק.

יח. בת ישראל שנושאת לכהן, והקניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל - הרי אלו יאכלו; וכן עבדי כהן שקנו עבדים, ועבדי אשתו שקנו עבדים - יאכלו, שנאמר:

עליה קול עם אחר, אלא הכל מרננין אחריה בזה הכהן. וכן כהנת שפא עליה שוטה ישאל, או שאנסה או פתה אותה, ונתעברה - אינה אוכלת, מפני העבר; נתחתף העבר, הרי זו תאכל.

טו. אשת איש שבאו לה עדי קנוי ועדי סתיקה - הרי זו אסורה לאכל בתרומה, עד שתשתה מי המרים; מפני שהיא ספק זונה. מת בעלה קדם שישקנה, או שהיתה מן הנשים שאינן שותות ולא נוטלות כתבה - הרי זו אסורה לאכל בתרומה לעולם. וכל אשת כהן שאמרה: 'טמאה אני' - הרי זו אסורה לאכל בתרומה.

טז. קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שלא מדעת אביה, בין בפני אביה בין שלא בפניו - אף על פי שקדשה אביה, אינה אוכלת בתרומה; שאם מחה, תעשה זרה למפרע; וזה שרואה ושותק - כוונתו הוא, לפי שנשאת שלא לדעתו.

הלכות תרומות פ"ק ט

א. האשה אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה, או ליד שלוחה שעשת לקבלה; וכל שהיא ספק גרושה, הרי זו לא תאכל. האשה שעשת שליח לקבל לה גטה, אסורה לאכל בתרומה מיד; ואם אמרה לו: 'קבל לי גטי במקום פלוני' - אינה אסורה עד שיגיע שליח לאותו מקום. שלחה שליח להבאת גטה, אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה. האומר לאשתו: 'הרי זה גטך' שעה אחת קדם למיתתו - אסורה לאכל בתרומה מיד.

ב. עיר שהקיפה פרקום [מצור], וספינה המטרפת בים, והיוצא לדין - הרי אלו בחזקת קמיני; ואין צריך לומר מפרש, ויוצא בשירה. אבל עיר שכבשה פרקום, וספינה שאבדה בים, והיוצא להרג מבתי דיני גוים, ומי שגגרתו חיה, או נפלה עליו מפלת, או טפפו נהר - נותנין עליהן חמרי חיים וחמרי מתים; לפיכך, אם היו נשוחתין בת כהן לישראל, או בת ישראל לכהן - הרי אלו לא יאכלו. אבל מי שנגמר דינו בבית דין, והניחוהו בבית הסקילה להרג - הרי זה בחזקת מת, ולא תאכל אשתו.

ג. הניחו בעלה גוסס במדינה אחרת, בין שהיתה כהנת אשת ישראל או ישראלית אשת כהן - לא תאכל; שרב גוססין למיתה. אחד אומר: 'מת בעלה', ואחד אומר: 'לא מת' - הרי זו לא תאכל.

ד. אמרה לה צרתה, או אחת מחמש נשים שאינן נאמנות להעידה שמת בעלה - הואיל ואינה נשאת על פיהן, הרי זו אוכלת בתרומה בחזקת שבעלה קיים; עד שיעיד לה שהוא נאמן להשיאה על פיו.

ה. המשחרר את עבדו - משיזכה לו בגט שחרור, פסלו מלאכל בתרומה; וכל עבד שיצא לחרות, ועדין הוא מעבב גט שחרור, כמו שיתבאר בהלכות עבדים - אף על פי כן, הרי הוא אסור לאכל בתרומה.

ו. הכותב נכסיו לאחר, וזכה לו על ידי אחר, והיו בהם עבדים, ושתק זה שנתנו לו ואחר כך צוח - הרי זה ספק אם זה שצוח הוכיח סופו על תחלתו, ועדין לא יצאו

שנאמר: 'ושבה אל בית אביה כנעוריה', פרט לשומרת יבם.

ז. יבם כהן שפא על יבמתו באנס, או בשגגה, או שהערה בה ולא גמר - אף על פי שקנה אותה, כמו שבארנו בהלכות יבום, אינו מאכילה בתרומה; עד שיבעל בעילה גמורה ברצון. במה דברים אמורים? בשנתאלמנה מן הארוסין; אבל מן הנשואין - הואיל והיתה אוכלת, תאכל בכיאה זו.

ז. הארוסין ביצד? בת כהן שנתארסה לישראל - אסורה לאכל, שהרי יש לו בה קנין; ובת ישראל שנתארסה לכהן - לא תאכל עד שתכנס לחפה, שמא תאכיל לבני בית אביה, כמו שבארנו.

ח. ישראל שאמר לכהנת: 'הרי את מקדשת לי לאחר שלשים יום' - הרי זו אוכלת בתרומה כל השלשים, שעדין לא נתארסה; ואם אמר לה: 'הרי את מקדשת לי מעכשיו לאחר שלשים יום' - הרי זה אסורה לאכל מיד. וכן בשאר כל התנאים ביצא בה.

ט. החרש ביצד? כהנת שנשאת לחרש ישראל - לא תאכל, שהרי קונה בתקנת חכמים שתקנו לו נשואין. ובת ישראל שנשאת לכהן חרש - לא תאכל; שאינו קונה מן התורה, שאינו בן דעת.

י. נתארסה לכהן פקח, ולא הספיק לכנסה עד שנתחרש - אינה אוכלת; מת, ונפלה לפני יבם חרש, ויבמה - אינה אוכלת. אבל אם נשאה כשהוא פקח, ונתחרש - הרי זו אוכלת; מת, ונפלה ליבם חרש, ויבמה - הרי זו אוכלת, הואיל והיתה אוכלת בתחלה. ואשת חרש שילדה ממנו, הרי זו אוכלת בשביל בנה.

יא. בן תשע שנים ויום אחד ביצד? מי שנבעלה לאסור לה, והוא בן תשע שנים ויום אחד - הואיל וביאתו ביאה, נפסקה מן ההנהגה ואסורה מלאכל, מפני שנעשת זונה או חללה כמו שבארנו, אפלו היה שחוף [שאינו מתקשה]. ובת ישראל, אפלו נשאת לכהן בן תשע שנים ויום אחד - אף על פי שביאתו ביאה - אינה אוכלת בשביל הקטן, לפי שאינו קונה עד שיגדיל. ספק שהוא בן תשע שנים ויום אחד, ספק שאינו, נשאת לכהן שלש עשרה שנה ויום אחד, ספק שהביא שתי שערות ספק שלא הביא - הרי זו אסורה לאכל.

יב. כל אלו שאין מאכילין בתרומה של תורה, כך אין מאכילין בתרומה של דבריהם - גזרה, שמא יאכילו בשל תורה.

יג. ואלו לא פוסלין, ולא מאכילין: האונס, והמפתה, והשוטה שנשוא אשה; אלא אם כן היתה אסורה להן, שהן פוסלין אותה בכיאתן, מפני שנעשת זונה או חללה, כמו שבארנו.

יד. מי שנשאת לכהן שוטה, או שאנס אותה או פתה אותה כהן, וילדה - אוכלת בשביל בנה. ואף על פי שהדבר ספק, הואיל ושלא בקדושין היא, שמא מאחר עברה - הרי הולד בחזקת זה שבא עליה; והוא, שלא יצא

אכל תרומת תותים ורמונים וכיוצא בהן שנטמאו - פטור מן התשלומין, שהרי אינן ראויין להסקה.

ו. האוכל תרומה חמץ בפסח - בין בידון בין בשגגה, בין טמאה בין טהורה - פטור מן התשלומין; אפלו הפרישה כשהיא מצה והחמיצה, פטור; ואפלו דמי עצים אינו משלם, שהרי אינה ראויה להסקה - מפני שהיא אסורה בהנהגה, אין לה דמים.

ז. אכל השוגג ואכל תרומה ביום הכפורים, או שאכל תרומה נקורה, והשותה יין תרומה שנתגלה, והסוף יין ושמן כאחד, או ששתה שמן וחמץ כאחד, או שפסס את החטים, או גמע את החמץ - הרי זה משלם קרן וחמש. ח. היה שבע וקץ במזונו, והוסיף על שבעו באכילת תרומה - אינו משלם את החמש, שגאמר: "כי יאכל", לא שזיך עצמו. וכן הכוסס את השעורים - פטור מן החמש, מפני שהזיך עצמו.

ט. זר שבלע שופין של תרומה, והקיאן, ובא אחר ואכלן גם הוא בשגגה - הראשון משלם קרן וחמש, והשני משלם דמי עצים לראשון.

י. המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה - הן משלמין קרן וחמש, מפני שהן פשוטין, והוא משלם להן דמי סעודתן, שדמי החלין יתרין מדמי תרומה שאכלו - שדבר האסור, נפשו של אדם חתה ממנו.

יא. המאכיל את בניו הקטנים, ואת עבדיו בין גדולים בין קטנים, והאוכל תרומת חוצה לארץ, והאוכל או השותה פחות מכוזית, ונזיר ששגג ושתה יין של תרומה, והשותה שמן, והסוף את היין - כל אלו משלמין את הקרן, ואינן משלמין את החמש.

יב. בתי כהן שהיתה נשואה לישראל, או שגפסלה, ואחר כך אכלה תרומה - משלמת את הקרן, ואינה משלמת את החמש. האשה שהיתה אוכלת בתרומה, ואמרו לה: 'מת בעליך', או 'גרשיך', וכן העבד שהיה אוכל, ואמרו לו: 'מת רבך והניח יורש שאינו מאכיל', או 'שפכרך לישראל', או 'נתנד לו', או 'שחררך', וכן כהן שהיה אוכל, ונדע לו שהוא בן גרושה, או בן חלוצה - הרי אלו משלמין את הקרן בלבד. ואם היתה תרומת חמץ, והיה ערב הפסח - הרי אלו פטורין משלם; מפני שזמנה בהול [ודינו כאונס], נחפזו לאכל ולא בדרקו. וכלן שהיתה תרומה בתוך פיהן כשידעו שהן אסורין לאכל, הרי אלו יפלטו.

יג. היה אוכל, ואמרו לו: 'נטמאת', או 'נטמאת התרומה', 'טמא היית', או 'טמאה היתה התרומה', או נודע שהוא טבל, או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו, או שטעם טעם פשפש לתוך פיו - הרי אלו יפלטו.

יד. שתי קפות, אחת של תרומה ואחת של חלין, שגפלה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו נפלה - הריני אומר: 'לתוך של תרומה נפלה'. אין ידוע איזו היא של תרומה - אכל זר את אחת מהן, הרי זה פטור מן התשלומין; שהמוציא מחברו, עליו הראיה. והשניה, נהג

מקשות ראשון, או זה שצנח אחר ששתק, חזר בו; לפיכך, אין אוכלין בתרומה - בין שהיה רבן ראשון כהן והשני ישראל, בין שהיה רבן ראשון ישראל והשני כהן.

ז. ישראל ששכר בהמה מכהן, מאכילה התרומה. וכהן ששכר בהמת ישראל - אף על פי שהוא חייב במזונותיה - לא יאכילנה תרומה, מפני שאינה קנין כספו.

ח. ישראל ששם פרה מכהן לפטמה, ולהיות השכר [הרווח יחולק] ביניהן - לא יאכילנה תרומה, אף על פי שיש לפנה בשבחה חלק; אבל כהן ששם פרת ישראל לפטמה - אף על פי שיש לישראל חלק בשבחה, הואיל וגופה לפנה, שהרי שמה על עצמו - הרי זה מאכילה התרומה.

ט. פרתו של ישראל שילדה בכור - מאכילו התרומה; שהבכור לפנהגים. ואוצר אדם פרשיני תרומה לתוף שובכו, ואינו חושש שמא יבואו היונים שלו ויאכלו אותן.

י. יראה לי, שאם מכר הכהן פרתו לישראל, ולקח הדמים - אף על פי שעדין לא משף הלוקח, הרי זה אסור להאכילה תרומה; שדין תורה מעות קונות, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר. ואם מכר ישראל לפנה - אף על פי שנתן הדמים, לא תאכל בתרומה עד שימשוף.

יום חמישי

הלכות תרומות פקקי

א. זר שאכל תרומה בשגגה, משלם קרן וחמש; אפלו ידע שהיא תרומה, ושהוא מזוהר עליה, אבל לא ידע אם חייב עליה מיתה, אם לאו - הרי זו שגגה, ומשלם קרן וחמש.

ב. אחד האוכל דבר שדרכו לאכל, ואחד השותה דבר שדרכו לשתות, ואחד הסוף דבר שדרכו לסוף - שגאמר: 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל', לרבות את הסוף. ואחד האוכל תרומה טמאה בשגגה ואחד האוכל טהורה משלם קרן וחמש. ואינו חייב חמש, עד שייאכל פזית - שגאמר: 'כי יאכל קדש בשגגה', ואין אכילה פחותה מכוזית; וכשם שאכילת תרומה בכוזית, כך שתייתה בכוזית.

ג. אכל וחזר ואכל, שתה וחזר ושתה - אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס, ומתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתית רביעית - הרי אלו מצטרפין לכוזית.

ד. התרומה ותרומת מעשר, בין של דמאי בין של ודאי, והחלה, והכפורים - פלן מצטרפין לכוזית, לחייב עליהן מיתה וחמש; שפלן נקראו 'תרומה'. ומן הדין היה, שאין חייבין חמש על תרומת מעשר של דמאי, כמו שאין חייבין על מעשר שני שלו, כמו שיתבאר; אבל אמרו חכמים, אם לא יתחייב עליה חמש, יזלזלו בה.

ה. אכל תרומה במזיד - אם התרו בו, לוקה ואינו משלם. ואם לא התרו בו - אם היתה טהורה, משלם את הקרן ואינו משלם את החמש. ואם היתה טמאה - משלם דמי עצים, מפני שאינה ראויה אלא להסקה; לפיכך, אם

כד. היתה התרומה הקדש לכדק הבית, ונגבה ואכלה - אינו משלם תשלומי כפל; שאין בהקדש תשלומי כפל, כמו שיתבאר במקומו. אבל משלם קרן ושני חמשים - חמש משום אוכל תרומה, וחמש משום שנגנה מן ההקדש. ולמי משלם? אם היה בה פזית, ואין בה שנה פרוטה - משלם לפנהנים; ואם יש בה שנה פרוטה - בין שיש בה פזית בין שאין בה פזית, משלם להקדש.

כה. ומפני מה חל אסור הקדש על התרומה? מפני שהתרומה אסורה לזר, ומתרת לכהן; הקדישה, נאסרה על הכהן. לפיכך, נוסף בה אסור אף על ישראל, על דרך שבארנו בהלכות ביאות אסורות ואסורי מאכלות.

כו. הגזל תרומה ואכלה, משלם קרן וחמש אחד; שהחמש שחזב בו משום תרומה, יצא בו די גזלו - שנגמר: 'ונתן לכהן את הקדש', אינו חזב אלא בחמש של קדש בלבד. גזלה והאכילה לאחר, האוכל משלם קרן וחמש. כל מקום שאמרנו: 'משלם קרן וחמש' - אם אכל שנה ארבעה, משלם שנה חמשה ממין שאכל; וכל מקום שאמרנו: 'קרן ושני חמשים' - אכל שנה ארבעה, משלם שנה ששה; וכל מקום שאמרנו: 'שני קרנין וחמש' - אכל שנה ארבעה, משלם שנה תשעה. ולעולם אינו משלם אלא לפי דמים שהיתה שנה בשעת אכילה, בין שהזלה בשעת תשלומין בין שהוקרה.

הלכות תרומות פרק יא

א. התרומה נתנת לאכילה ולשתיה ולסיכה - שהסיכה כשתיה, שנאמר: "במים בקרבן, וכשמן בעצמותיו", והשתיה בכלל אכילה - לאכל דבר שדרכו לאכל, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוף דבר שדרכו לסוף. ולא יסוף יין וחמץ. אבל סף הוא את השמן הטהור; ומדליק את השמא, וזה הוא הנקרא 'שמן שרפה' בכל מקום.

ב. תמרים של תרומה, מתר לחבץ [לכוזין] אותן ולקבצן כעגול הדבילה; ואסור לעשות מהם שכר. וכן אין עושין תמרים דבש, ולא תפוחים יין, ולא פרות הסתו חמץ; וכן שאר כל הפרות - אין משנין אותן מבריתן בתרומה, חוץ מזיתים וענבים בלבד. עבר ועשה האכל משקה, הרי זה שותהו. וזר שאכל דבש תמרים, ויין תפוחים, וכיוצא בהן בשנגה - אינו חזב לשלם; ואם אכל במזיד, מכין אותו מפת מרדות.

ג. אין נותנין דבילה וגרוגרות לתוף המוריס [שומן דגים], מפני שהוא מאבדן; אבל נותנין את היין למוריס. ואין מפטמין את השמן [לערב בו ריח טוב], מפני שהוא מוציא מכלל מאכלות ועושהו שמן משחה; אבל מערבין יין ושמן ודבש ופלפלין וכיוצא באלו, לאכלן.

ד. אין מבשלין יין של תרומה, מפני שהוא ממעטו. אין כובשין בצלים של תרומה בחמץ של תרומה, מפני שפפסיד החמץ. אין מערבין תבואה בקטנית; וכל דבר שיתפרש זה מזה כשכוכרין אותו, מערבין. ומשתרבה יהודה [והיבול היה דל], התחילו לערב תבואה בתבואה וקטנית בקטנית; אבל לא תבואה בקטנית.

בה בתרומה. אבל אחר את השניה, אף הוא פטור. אבל אחד את שתייהן, משלם בקטנה שבשתייהן - אם מזיד, קרן; ואם שוגג, קרן וחמש.

טו. האוכל את החמש בשנגה - הרי זה מוסיף עליו חמש, שהחמש קרן לכל דבר; וכן מוסיף חמש על חמש, עד לעולם. כל המשלם קרן וחמש, הרי התשלומין בתרומה לכל דבר, אלא שאם נרעו, גדוליהן חלין; ואם רצה הפהן למחל, אינו מוחל. וכל המשלם את הקרן בלבד, הרי התשלומין חלין; ואם רצה הפהן למחל, מוחל.

טז. בת ישראל שאכלה תרומה, ואחר כך נשאת לכהן - אם תרומה שלא זכה בה כהן אכלה, משלמת קרן וחמש לעצמה; ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה - משלמת קרן לבצלים, וחמש לעצמה; שכל המשלם קרן וחמש - משלם הקרן לבצלים, והחמש לכל כהן שירצה.

יז. לא הספיקה לשלם עד שנתגרשה - בין כך ובין כך, אינה משלמת לעצמה; והרי היא כמי שלא נשאת לכהן מעולם.

יח. כל האוכל תרומה, בין בשוגג בין במזיד - אינו משלם אלא מן החלין המתקנין, שהוציאו מהן תרומות ומעשרות; ומשלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר, וממעשר ראשון שנטלה תרומתו, אף על פי שעדין לא נטלה תרומה גדולה שיש בו, אם הקדים המעשר לתרומה [בשבלים]; ומשלמין ממעשר שני והקדש שגפדו, אף על פי שגפדו שלא פהלכה [ללא החומש]. ומשלמין מן הקדש על הישן; אבל אין משלמין ממין על שאינו מינו - שנאמר: 'ונתן לכהן את הקדש', בקדש שאכל.

יט. האוכל [בשנת שמיטה את ה] קשואין של ערב שביעית [ואין בנמצא קישואים של שישית] - ימתין לקשואין של מוצאי שביעית, וישלם מהן; שאינו יכול לשלם חובו מפרות שביעית, כמו שיתבאר במקומו.

כ. אבל תרומה טמאה - משלם חלין, בין טמאין בין טהורין. אבל תרומה טהורה, משלם חלין טהורין; ואם שלם חלין טמאין, בין בשוגג בין במזיד - תשלומיו תשלומין, ויחזר וישלם מן הטהורין.

כא. אבל תרומת חבר, משלם לו. אבל תרומת עם הארץ - משלם לחבר, ונוטל דמיה ממנו ונותנו לעם הארץ שאכל תרומתו; שאין מוסיף טהרות לעם הארץ.

כב. גזל תרומה מאבי אמו כהן ואכלה, ואחר כך מת אבי אמו - אינו משלם לעצמו, אלא משלם ליורש אחר משאר השבט; וכן אם נפלה לו תרומה מאבי אמו ואכלה, ובעל חוב שנגבה תרומה בחובו והאשה בכתבתה ואכלה - משלמין קרן וחמש לכהן חבר, והחבר נותן להם דמים שהיו מוכרין בה אותה התרומה שאכלו.

כג. הגונב תרומה, ולא אכלה - משלם תשלומי כפל לבצלים; ויש לו לשלם מדמי תרומה [תשלום כספי ולא דווקא פירות]. ונגבה, ואכלה - משלם שני קרנין וחמש; קרן וחמש מן החלין, וקרן אפלו מדמי תרומה.

יד. מגרה שפנה ממנה חטי תרומה - אין מחיבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת, ואמר כף תן לתוכה חלין; אלא מכבד בדרבנו, ונותן לתוכה חלין. וכן חבית של שמן שנשפכה - אין מחיבין אותו להיות יושב ומטפח, אלא נוהג בה בדרך שנוהג בחלין.

טו. המערה פד של שמן תרומה - הרי זה מערה עד שיפסק העמוד [תיפסק הנגירה הרציפה], ויתחיל השמן לנטף מעט מעט; וכיון שנשטפו שלש טפין זו אחר זו - דיו, ומתר לתן לתוף הפד שמן חלין. הרי שלא נתן, אלא הניח הפד עד שמצת אותה - התמצית תרומה.

טז. ממלא הכהן גר שמן שרפה [של תרומה טמאה], ונותנו לישראל לעלות בו לעלה, ולהפגס לחדר - לעשות צרכי הכהן, אכל לא צרכי ישראל; ואם היה שתף עמו, מתר.

יז. ישראל שהיה אורח אצל הכהן, והדליק לו שמן שרפה [של תרומה], ועמד הכהן והלך לו - אינו חב לכתוב את הנר, עד שיתפכה מאליו. וטובל הישראלי פתילה בגר הכהן, ומדליקה לילך בה.

יח. בקרו של כהן שהיה עומד אצל בקרו של ישראל, הרי זה מדליק עליהן שמן שרפה. כליו של כהן שהיה נארג אצל כליו של ישראל - הרי זה מדליק עליהן שמן שרפה, שלא ברשות כהן. וכן מדליקין שמן שרפה בבתי כנסיות, ובבתי מדרשות, ובכבואות האפלים, שלא ברשות כהן. ומי שאין לו שמן חלין להדליק גר חנכה - מדליק שמן שרפה, שלא ברשות כהן. מדליקין שמן שרפה על גבי החולים, ברשות כהן.

יט. בת ישראל שנשאת לכהן, והיא למודה לבוא אצל אביה - מדליק ברשותה. מתר לכהן להדליק שמן שרפה אפלו בבית האכל, או בבית המשתה שיש שם ערבוב, ואין חוששין שמא יסתפקו ממנו; בבית המשתה, מפני נקיון כליהם אין נוגעין בו, ובבית האכל, מפני שאין להם פנאי מפני האכל.

כ. הזרע את התרומה - בשוגג [וחושש שכל הצומח יהיה תרומה] דפך [התירו להפך את הקרקע ולבטל הזריעה], ובמזיד יקיים [חייב לקיים ויהיו הגידולים כתרומה]; ואם הביאה שלישי - בין במזיד בין בשוגג, יקיים. ואם היה פשתן - אפלו הביא שלישי, ואפלו במזיד - דפך; קנס קנסו בו, שלא יזרע ויתפון להנות בעציו.

כא. גדולי תרומה - הרי הן בחלין לכל דבר, אלא שאסורין לזרים; גזרו חכמים עליהן שהיה אסורין לזרים כתרומה, משום תרומה טמאה שבנד הכהן - שלא ישקה אותה אצלו כדי שיוזענה ותצא לחלין, ונמצא בא בה לידי תקלה. לפיכך, מתר לאכל הגדולין בידיים טמאות, ומתרין לטבול יום בחלין.

כב. גדולי גדולין - חלין לכל דבר; ואפלו דבר שאין זרעו כלה - אם רבו הגדולין על העקר בגדולי הגדולין - הרי הגדולין השניים מעלין את העקר אף על פי שאין זרעו כלה, ויהיה הכל מתר לזרים. וכן תרומת חוצה

ה. בדרך שמרקדין [מנפים] את הקמח בחלין, כף נוהג הכהן בתרומה - מרקד לאכל, ומשליך את המרסן [סובים גסים]. הרי שרצה לעשות סלת מנפה בנפיות הרבה, עד שמוציא קב או קבים מן הסאה - לא ישליך את השאר, מפני שהוא ראוי לאכילה; אלא יניחו במקום מצנע.

ו. שמן של תרומה, אין חוסמין [מחזיקים] בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל. ולא יסוף רגלו, והיא בתוף מנעל וסנדל, אכל סף את רגלו, ולובש המנעל או הסנדל. וסוף כל גופו, ומתעגל על גבי קטבוליא [כלי שכיבה וישיבה מעור] חדשה. ואף על פי שהן נסוכין, אינו חושש; אכל לא יתן שמן על גבי טבלא של שיש להתעגל עליה, מפני שהוא מאבדו.

ז. כל האוכל תרומה, אפלו פרות - צריך נטילת ידים, אף על פי שהיו ידיו טהורות, כמו שיתבאר במקומו. ואינה נאכלת עם הנר על השלחן - גזרה, שמא יאכל ממנה. ותרומת חוצה לארץ נאכלת עם הנר על השלחן, ואינה צריכה נטילת ידים - בחלין. ואין סכין שמן תרומה בידיים מסאבות; נפל על גבי בשרו, מפשפש בידיים מסאבות. אכל סכין את הקטן בשמן תרומה בתוף שבצה [ימים להולדתו]; שהנולד - כל שבצה, אינו חשוב ערל.

ח. סף הוא הכהן עצמו בשמן, ומביא בן בתו ישראל ומעגילו על גביו; ואם סף עצמו בשמן ונקנס למרחץ - מתר לזר למשותו במרחץ, אף על פי שהוא נסוף ממנו.

ט. כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה, אין הישראלי מתרת לחף אחריה; אכל מעגנה [מגולגלת הישראלית את] שצרה בשצרה [של הכהנת - ומשתמשת בחומר שכבר נשתמשה הכהנת]. ומפני מה התרו הכהנים לחף שערן בתלתן של תרומה? מפני שאינו ראוי למאכל אדם.

י. עקצי תאנים וגרוגרות, ועקצי הכליסין והחרובין, ומעי אכשית [הזרע והמיץ שבתוכו], וקלפי אכשית, וקלפי אחרוג, וקלפי מלפפון - אף על פי שאין בהן אכל, וקנובת [קצוות] - נרק שמשליכין בעלי בתים - הרי אלו אסורין לזרים; אכל קנובת נרק שמקנבין הגננין, מתרת לזרים. קלפי פולין ושמשמין - אם יש בהן אכל, אסורין; אין בהן אכל, מתרין.

יא. גרעיני אחרוג, מתרין; גרעיני זיתים ותמרים וחרובין - אף על פי שלא פנסן הכהן, הרי אלו אסורין לזרים. ושאר הגרעינין - בזמן שפנסן ויש בהן לחלוחיות למצץ אותן, אסורות לזרים; ואם השליכן, מתרות.

יב. הסבין של חטים חדשות - אסור, מפני שהוא ראוי למאכל אדם; ושל חטים ישנות, מתר. ועד מתי נקראו 'חדשות'? כל זמן שבגי אדם רגילין לחבט בין הגרנות.

יג. הנצולות [שאיכותם ירודה] והרקבניות [רקובות] של תרומה, אסורות; ואם העלו אבק [נתעפשו], מתרות. שמרים של תרומה שנתן עליהן מים - הראשון והשני אסור לזרים; והשלישי, מתר. ואם לא נתן מים, אלא מסגן היין מעל השמרים בלבד - אף השלישי אסור לזרים.

יחדש בה דבר, לא יזינה ממקומה, ולא יגלנה; אלא יניחנה עד שתטמא ודאי, ותשרף. ואין חוששין שמא תאכל.

ד. חבית שגשברה בגת העליונה, והתחתונה טמאה ויש חשש שיתערבו וידמע את החולין, שאסור אף לכהן - אם יכול להציל ממנה רביעית בטְהֵרָה, יציל [למרות ההפסד של החולין]; ואם לאו, יציל בְּיָדוֹ בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם, ואף על פי שהוא מטמאה, כמו שיתבאר בענין טהרות.

ה. במה דברים אמורים? בחבית של יין, והוא שיהיה בגת התחתונה פחות ממאה; שהרי ידמע הכל ויפסד. אבל אם היה בתחתונה מאה בזה החבית, שהרי היא עולה באחד ומאה, או שהיתה חבית של שמן - תרד ותטמא, ואל יטמאנה בְּיָדוֹ; שהרי הכל ראוי להדלקה, ואין שם הפסד מרבה. וכן חבית שמן שגשברה - אם יכול להציל רביעית בטְהֵרָה, יציל. ואם לאו, יציל בטמאה; שכינן שגשברה החבית - אינו מזקק שלא להציל בטמאה, מפני שהוא בהול.

ו. היה עובר ממקום למקום, וכפרות של תרומה בְּיָדוֹ, אמר לו הנכרי: 'תן לי אחת מהן, ואם לאו - הריני נוגע בכלן ומטמאן' - ניח לפניו אחת על הפלע, ואל יתנגה לתוף ידו; כדי שלא יטמא התרומה בְּיָדַיִם.

ז. התלתן והפרשינין של תרומה - הואיל ואינו מאכל אדם, הרי זה מתר לעשות כל מעשיהן בטמאה. ואינו נזקק, אלא בעת שריתן במים - שאם שרה אותה בטמאה, הרי טמא אותה בְּיָדַיִם [ובאופו גלוי]; אבל אחר השריה - אין נזקק, לא בעת ששף הפרשינין, ולא בעת שמאכילן לבהמה. לפיכך, נותנין תרומת תלתן וכרשינין לכהן עם הארץ.

ח. אין מפקדין תרומה אצל כהן עם הארץ, מפני שלבו גם בה. אבל מפקדין אותה אצל ישראל עם הארץ, בכלי חרש המקף צמיד פתיל; ובלבד, שלא יהיו פרות מכשרין - גזרה, שלא תסיטם אשתו נדה.

ט. אין עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטְהֵרָה; אבל עושין לו זיתיו חלין בטְהֵרָה, משום כדי חייו של בַּדָּד. וכיצד עושה? נוטל כדי התרומה, ומניחה בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי אבנים; וכשכבוא עם הארץ לטל החלין והתרומה, אומרים לו: 'הזהר שמא תגע בתרומה, שלא תחזר לטבלה'.

י. ישראל שעושה פרותיו בטמאה, אין בוֹצְרִין עמו; ואין צריך לומר שאין דורכין עמו, מפני התרומה שתעשה בטמאה. אבל מוליכין עמו חביות לגת, ומביאין מן הגת. יא. זיתים וענבים שנטמאו, סוחטין ועושה אותן תרומה. ואם נטמאו אחר שגששו תרומה [ובתרומה שני עושה שלישי], וסחטן פחות פחות מכפיצה - הרי המשקה היוצא מהן מתר בשתייה לכהנים; ואפלו לנסכים הוא ראוי - שהמשקה כאלו הוא מפקד בתוף האכל. ולא אמרו 'פחות מכפיצה', אלא גזרה - שמא יעשה יותר מכפיצה, ונמצא המשקה מטמא ככפיצה. ואם היו פרות אלו

לארץ, והמדמע, ותוספת תרומה [במקרים שחוזר ותורם], וזרעוני גנה שאינן נאכלין, כגון זרע לפת וצנון, אף על פי שאותו לפת וצנון תרומה - גדוליהן מתרין, והרי הן חלין לכל דבר; וכן הזרע פשתן של תרומה, הגדולין מתרין לזרים.

כג. הזרע תרומה טמאה - אף על פי שהגדולין טהורין, הרי הן אסורין באכילה; הואיל והתרומה שנוקצת אסורה באכילה היתה, כבר נדחו.

כד. חתף את העלין שצמחו, ויצאו עלין שניים וחתכן - הרי האכל שיצא אחר כך מתר באכילה.

כה. שתלים חלין שנטמאו, ואחר שנטמאו זרען ועשין תרומה - הרי אלו מתרין; שהרי טהרו בזריעה, ולא נטמאו כשהן תרומה כדי שיהיו אסורין.

כו. שבלת שהיתה בתוף הכרי, ומרח הכרי בלו - הרי אותה השבלת טבל, הואיל ונמרחה בתוף הכרי. שתלה ואחר כך קרא עליה שם, ועשאה תרומה - הרי זו ספק תרומה; הואיל וזרעה, שמא פרח הטבל ממנה, ונעשת כפרות שעדין לא נגמרו; אבל אם עשה אותה תרומה קדם שזרענה, הרי זו תרומה. לפיכך, אם תלש ממנה, ואכל במזיד - חייב מיתה; בשוגג, משלם את החמש. ואם גחן, ואכל בפיו מן הארץ - בטלה דעתו אצל כל אדם, שאין דרוך אכילת בני אדם בכך; לפיכך, פטור מן המיתה; ומן החמש, אם היה שוגג.

כז. שדה של גדולי תרומה - חייבת בלקט שכחה ופאה, וחייבת בתרומה ובמעשרות ובמעשר עני; ועניי ישראל ועניי כהנים נוטלים ממנה מתנות אלו - עניי כהנים אוכלין את שלהן, ועניי ישראל מוכרין את שלהן לכהנים בדמי תרומה, והדמים של עניים; וכן בן לוי מוכר את המעשר שלו לכהנים.

כח. החובט גדולין אלו - משבח. והדש בבמה, ביצד יעשה? תולה קפיפות [סלים] בצוארי הבמה, ונותן לתוכן מאותו המין; נמצא לא זומם [חוסס את פיה] את הבמה, ולא מאכיל את התרומה.

הלכות תרומות פרק יב

א. אסור לטמא את התרומה של ארץ ישראל, כשאר הקדשים; ולא יביא אותה לידי טמאה, ולא יפסיד אותה, אלא אוכל הטהורה, ומדליק הטמאה. ומתר לטמא תרומת חוצה לארץ בטמאות של תורה, אף על פי שאינה טמאה אלא בארץ העמים שהיא מדבריהם - מפני שעקר חיוביה מדבריהם; לפיכך, נדה קוצה [מפרישה] לה חלה בחוצה לארץ - שאינה מזוהרת אלא לאכלה, לא לגע בה, כמו שבארנו.

ב. תרומה שנטמאת בספק - לא אוכלין, ולא שורפין; אלא תהיה מנחת עד שתטמא טמאה ודאית, ותשרף. ויש שם ספקות ששורפין עליהן את התרומה, כמו שיתבאר בענין טמאה וטהרה.

ג. חבית של תרומה שנולד לה ספק טמאה - הרי זה לא

עדרו, ולא מתנות [הבשר] לרועה בהמתו; ואם נתן - חלל, אלא אם כן נתן להם שכר שמירתם תחלה. ורשאי ישראל לומר לישראל אחר: 'הא לך סלע זו, ונתן תרומה או בכור או שאר מתנות לפלוני הכהן בן בתי', או 'בן אחותי', וכל פיוצא בזה.

כא. במה דברים אמורים? בשהיו הבעלים רוצים לתן אותם לאחד משני כהנים אלו, או משני לויים אלו בחנם, ואמר לו חברו: 'הא לך, ונתן לזה'; אבל בעלים שאמרו לכהן או ללוי: 'הא לך חלק זה בטובת הנהיה' - הרי זה אסור. וכן אסור לעשות סחורה בתרומות, אף על פי שהוא לוקח מכהן ומוכר לכהן.

כב. עשרה - אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות, אף על פי שהן אוכלין אותה או מאכילין אותה; ואלו הן: החרש, והשוטה, והקטן שיש בו דעת לפרש חקו [לפרוס בגדו לקבלת תרומה] - מפני שאין באלו דעת; והטמטום, והאנדוניוס - מפני שהן בריה בפני עצמה; והעבד - שמה יראו אותו העובדים בשדה, ויעידו עליו שהוא כהן; והערל, והטמא - מפני שהן מאוסין; והאשה - שמה תתגרש, ומפני היחוד; והנושא אשה שאינה הוגנת לו [פטולה לכהונה] - קנסו אותו שלא יחלק בבית הגרנות, עד שיגרשנה. וכלן - משלחין להן לבתיהן, וחולקין להן בשאר קדשי הגבול ומשלחין להן לבתיהן; חוץ מן הנושא אשה שאינה הוגנת, והטמא, והערל - שאין משלחין להן כלל.

יום שישי

הלכות תרומות פרק יג

א. התרומה עולה באחד ומאה. כיצד? סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חלין, ונתערב הכל - מפריש מן הכל סאה אחת, ונותנה לכהן; והשאר מתר לזרים. וכל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה, כגון תרומת הפליטין והחרובין ושעורים של אדום - אינו צריך להגביה; הואיל ונפלה למאה - בטלה במעוטה, והכל מתר לזרים.

ב. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה - נעשה הכל מדמע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה, חוץ מדמי אותה סאה. במה דברים אמורים? בשנתערב מין במינו. אבל נתערב מין בשאינו מינו, בנותן טעם: אם יש בכל טעם תרומה - נעשה הכל מדמע, וימכר לכהנים, חוץ מדמי תרומה שבו; ואם טעם הכל טעם חלין - הכל מתר לזרים.

ג. סאה תרומה שנפלה למאה, והגביה סאה מן הכל, ונפלה הסאה שהגביה למקום אחר - אינה מדמעת אלא לפי חשבון; וכן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה, ונעשה הכל מדמע, ונפל מן המדמע למקום אחר - אינו מדמע אלא לפי חשבון. כיצד? הרי שנפל עשר סאין של תרומה לתשעים סאה חלין, ונדמע הכל - אם נפל ממדמע זה עשר סאין לפחות ממאה חלין, נדמעו; שהרי יש בעשר של מדמע סאה של תרומה. נפל לתוכן פחות מדמע סאין, אינן מדמעות.

שלישי לטמאה - דורכן בגת ובבית הכד, והמשקה תרומה טהורה; שאין שלישי עושה רביעי בתרומה, כמו שיתבאר בענין טהרות.

יב. פת תרומה שנטמאת, משליכה לבין העצים עד שישרפום; וכן שמן שנטמא, נוהגו בכלי מאוס עד שידליקנו, כדי שלא יהיה תפלה לאחרים, ויאכלוהו. וחסים שנטמאו - שולקן ומניחן בכלי מאוס, כדי שלא יהיו ראויין לאכילה; ואחר כך נסיק בהן תנור וכירים. ומשקין שאין ראויין להדלקה שנטמא, כגון היין - קוברין אותו.

יג. יין תרומה שנתגלה - הואיל ואסור בשתייה, ישפך. וכן תאנים וענבים וקשואין ודלועין ואבטיחים ומלפפונות של תרומה שנמצאו מנקרות - הרי אלו אסורין באכילה, מפני סכנת נפשות; מה יעשה בהן? ישליף לים, או יקברו.

יד. עסה שנלושה במים מגלין - אף על פי שהיא תרומה, הרי זו תשרף.

טו. אסור לכהן לטל תרומה, או שאר מתנות שלו - עד שיפרישו אותן הבעלים, ונאמר: "ראשיתם אשר יתנו לה", לך נתתים, ונאמר: "אשר ירימו בני ישראל לה", נתתי לך" - עד שירימו הם, ואחר כך זכה בהן. ולא טל אותן אחר שהורמו, אלא מדעת הבעלים - שהרי הן של בעלים לתנו לכל כהן שירצו, שנאמר: "ואיש את קדשיו, לו יהיו". ואם לקחן שלא מדעת הבעלים - זכה בהן; שאין לבעלים בהן אלא טובת הנהיה ונהנה מכך שהיטב טובה לכהן, וטובת הנהיה אינה ממון.

טז. כהן שנתנו לו תרומה, ומצא בה דברים אחרים - הרי אלו אסורין משום גזל, שמה אחרים הניחום שם עד שיטלו.

יז. אין ישראל חביב להטפל בתרומה, ולהביא אותה מן הגרן לעיר, ומן המדבר לישוב - אלא כהנים יוצאין לגרנות, וישראל נותנים להם חלקם שם; ואם לא יצאו, הרי זה מפרישה ומניחה בגרן. ואם היתה חיה ובהמה אוכלתה שם, ואינה משתמרת שם מהן - התקינו חכמים שיטפל בה, ויביאנה לעיר, ויטל שכר הבקאתה מכהן; שאם הפרישה והניחה לבהמה ולחיה, הרי זה חלול השם.

יח. אסור לכהנים וללויים לסע בבית הגרנות, כדי לטל מתנותיהן. וכל המסיע - חלל קדש השם, ועליהם נאמר: "שחתם ברית הלוי". ואסור לישראל להניחן שסיעו, אלא נותן להם חלקם ככבוד.

יט. נתן תרומה לכהן על מנת להחזירה, יצא ידי נתינה; ואסור לעשות כן, מפני שנמצא במסיע בבית הגרנות. וכן אסור להן שיתטפו תרומות ומעשרות, ואפלו לשאל חלקם בפייהם אסור, אלא נוטלין ככבוד; שעל שלחן המקום הן אוכלין, ועל שלחנו הן שותין; ומתנות אלו לה' הן, והוא ברוך הוא זכה להם - שנאמר: "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי".

כ. לא יתן אדם תרומה לשומר גתו, ולא בכור לשומר

יב. הזרע תרומה בצד החלין, ולא נודע איזה הוא זרע התרומה - אפלו היה מאה לגנה [ערוגה] של תרומה ולגנה אחת של חלין, פלן מתרין. במה דברים אמורים? בדבר שזרעו פלה בקרקע, כגון החטים והשעורין וכיוצא בהן; אבל דבר שאין זרעו נפסד בארץ, כגון השום והבצלים - אפלו מאה לגנה של חלין ולגנה אחת מערכת ביניהן, הכל מדמע. ואם נחלש הכל, תעלה התרומה באחת ומאה; ולא יתלש לכתחלה.

יג. שתי קפות, אחת של תרומה ואחת של חלין, ואין ידוע איזו היא, או שנפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע להיכן נפלה, ואחר כך נפלה אחת משתי הקפות לתוך החלין - אינה מדמעין; וכן אם זרע אחת מהן, הגדולין חלין לכל דבר. והשניה נוהג בה כתרומה. נפלה הקפה השניה למקום אחר, אינה מדמעת; וכן אם זרע אחר את השניה, הגדולין חלין. נפלו שתיהן למקום אחד, מדמעות כקטנה שבשתיהן. זרע אחד את שתיהן - בדבר שזרעו פלה, הגדולין חלין; ובדבר שאין זרעו פלה, הגדולין מדמע. במה דברים אמורים? בזרע את השניה עד שלא קצר את הראשונה. אבל קצר את הראשונה, ואחר כך זרע את השניה - אפלו בדבר שאין זרעו פלה - הגדולין חלין; שאין תלוש ומחבר נעשין הוכח זה לזה.

יד. שתי קפות, אחת של חלין ואחת של תרומה, ולפניהן שתי סאין, אחת של חלין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו - מתרין; שאני אומר: 'חלין נפלו לתוך החלין, ותרומה לתוך התרומה' - ואף על פי שלא רבו חלין על התרומה. במה דברים אמורים? בתרומה בזמן הזה, שהיא מדברייהם; אבל בתרומה של תורה - עד שיכרבו חלין על התרומה.

טו. סאה תרומה שנפלה לתוך הכרי, ואמר: 'תרומת הכרי הנה בתוכו' - במקום שנפלה אותה סאה, שם נסתממה תרומת הכרי, ונדמע הכל בתרומה שנפלה ובתרומת הכרי. אומר: 'תרומת הכרי בצפוננו' - חולקין אותו לשנים, והחצי שבצפון לשנים, ונמצא רביע הכרי שהוא צפון צפוננו, הוא המדמע.

טז. היו לפניו שני כריים, ואמר: 'תרומת שני כריים באחד מהן' - הרי שניהן מדמעין; היו לפניו שני סאין וכרי אחד, ואמר: 'הרי אחד מן הסאין האלו עשויה תרומה על הכרי הזה' - הרי אחת מהן תרומה, ואין ידוע איזו היא. היו לפניו שני כריים וסאה אחת, ואמר: 'הרי זו תרומה על אחת מן הכריים האלו' - הרי היא תרומה; ונתפן אחד מהן, ואין ידוע איזה הוא המתקן מן השביל.

הלכות תרומות פ"ק יד

א. חמשים תאנות שחרות וחמשים לבנות, שנפלה לתוכן תאנה אחת של תרומה - היתה לבנה, השחרות מתרות והלבנות מדמעות; היתה שחרה, השחרות מדמעות, והלבנות מתרות. ואם אין ידוע אם שחרה היתה, אם לבנה - עולה באחד ומאה מן הכל; ידע מה היתה אחר שנפלה, ושכח - הרי פלן מדמעות.

ד. במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להבלל, כגון חטים לחטים או קמח לקמח. אבל דבר שדרכו להבלל, כגון שמן תרומה לשמן חלין, או זין תרומה לזין חלין - הולכין אחר הרב: אם רב תרומה, הרי זה מדמע בתרומה; ואם רב מן החלין - הרי הוא פחלין ואינו מדמע, אף על פי שהכל אסורים לזרים.

ה. סאה תרומה שנפלה למאה, הגביהה, ונפלה סאה אחרת, הגביהה, ונפלה אחרת - הרי החלין מתרין; עד שתרכבה תרומה על החלין - שאם נפלו לתוך המאה חלין מאה סאה ועוד של תרומה סאה אחר סאה, נעשה הכל מדמע.

ו. סאה תרומה שנפלה למאה, ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת - אם ידע בראשונה קדם שתפל השניה, לא נדמעו; אלא מפריש סאתים, והשאיר מתר - הואיל והיה לה לעלות, הרי היא כאלו עלתה. ואם לא ידע בסאה ראשונה אלא אחר שנפלה השניה - הרי זה מדמע, וכאלו נפלו שתיהן כאחת.

ז. אין פסלת של תרומה מצטרפת עם התרומה לאסור החלין, אבל פסלת של חלין מצטרפת עם החלין להעלות התרומה. כיצד? חטים יפות של תרומה שנפלה למאה סאה חטים רעות של חלין, וטחן הכל - אף על פי שהמרסן של חלין מרבה ושל תרומה מועט, והרי הקמח של תרומה בפחות ממאה מקמח החלין - הרי זה עולה, ומשערין בקמח עם המרסן שהוא מאה ואחד. אבל אם נפלה סאה של חטים רעות של תרומה לפחות ממאה סאה של חטים יפות של חלין, וטחן הכל, והרי הקמח של תרומה אחד ממאה מקמח החלין - הרי זה עולה במאה ואחת, שהרי הותירו החלין ופחתה התרומה.

ח. לג זין של תרומה צלול שנפל למאה לגין עכורים - אין מוציאין שמרים שבהן, אלא מעלין את הלג; וכן אם נפל לג עכור למאה לגין צלולין, אין מוציאין שמרים שבו.

ט. לג מים שנפל לתשעה ותשעים לגין זין, ואחר כך נפל לתוך הכל לג זין של תרומה - נדמע הכל; שאין המים מעלה את היין.

י. סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חלין, ונפלו חלין אחרים עד שהותירו על מאה - אם בשוגג, הרי זה עולה באחד ומאה. ואם במזיד, הרי הכל מדמע - שאין מבטלין אסורי תורה לכתחלה.

יא. תרומת חוצה לארץ - מתר לבטל אותה רב, ואוכל אותה בימי טמאתו. ולא עוד, אלא אם היה לו זין של תרומת חוצה לארץ - נוטל ממנו לג אחד, ונותן עליו שני לגין חלין, ונמצא הכל שלשה; ואחר כך נוטל מיין של תרומה לג ונותן לתוך השלשה, ומגביה מארבעתן לג ושותה; וחוזר ומשליף לתוכן לג אחר, וחוזר ונוטל לג ושותה; וכן נותן לג תרומה ונוטל לג מן התערבת, עד שיכלה כל היין של תרומה; ונמצא שבטל כמה לגין, בשני לגין של חלין.

שאבדה - הרי אלו אסורות; עד שינבא עליהן ממקום אחר, ויוסיף עליהן חמשים תאנים ואחת - יתר על הכל. ואם נפלה אחת של תרומה לתוף אחת וחמשים, ואבדה אחת מן הכל - התרו השאר לזרים.

י. סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או למעשר שני והקדש, ונדמע הכל - אם למעשר ראשון נפלה, יקרא שם לתרומת מעשר, וימכר הכל לכהנים, חוץ מדמי תרומה שנפלה ומדמי תרומת מעשר שבו. ואם למעשר שני והקדש נפלה - הרי אלו יפדו, וימכרו לכהן, חוץ מדמי תרומה.

יא. סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חלין, או מעשר ראשון, או מעשר שני, או הקדש - בין טהורין בין טמאין - הואיל ונדמע הכל בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכל, הרי הכל אסור לעולם; ומניחין אותן, עד שינקבו. במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להאכל חי. אבל דבר שדרכו להאכל חי - לא יניחין, שמא יתקל בהן, ויאכל מהן; אלא ידליק הכל, כדרך שמדליקין תרומה טמאה.

יב. סאה תרומה טהורה, שנפלה לפחות ממאה חלין טמאין - ימכר הכל לכהנים, חוץ מדמי תרומה. והכהן אוכל מדמע זה קליות, או ילוש אותו במי פרות שאינן מכשירין - כדי שלא תטמא התרומה מן החלין הטמאין; או ילוש מדמע זה פחות פחות מכביצה - שאין אכל טמא מטמא אכל אחר, עד שיהיה כביצה; או יתחלק מדמע זה פחות מכביצה בכל עסה, כדי שלא תטמא התרומה שבו.

יג. סאה תרומה טמאה, שנפלה למאה חלין טהורין, וכן סאה תרומה טהורה, שנפלה למאה חלין טמאין - תעלה באחד ומאה; ותאכל קליות, או תלוש במי פרות, או פחות פחות מכביצה - שאין הסאה שנפלה, היא הסאה עצמה שעלתה.

יד. סאה תרומה טמאה, שנפלה למאה סאה של תרומה טהורה - בטלה במעוטה, ואוכלין הכל בטהורה; ואם נפלה לפחות ממאה, יניח הכל עד שינקב.

טו. שתי קפות שנפלה סאה של תרומה לתוף אחת מהן, וידע לאיזו מהן נפלה, ואחר כך נפלה סאה שנייה, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה - אומרים: 'למקום שנפלה ראשונה, נפלה שנייה'; לפי שתולין את הקלקלה במקלקל. נפלה סאה ראשונה לתוף אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, ואחר כך נפלה סאה שנייה, וידע לאיזו מהן נפלה - אין אומרים, 'למקום שנפלה שנייה נפלה ראשונה', אלא שתייהן מקלקלות.

טז. היו שתי קפות, אחת טמאה ואחת טהורה, ונפלה סאה של תרומה לאחת מהן, ואין ידוע איזו היא - אומרים: 'לתוף הטמאה נפלה'.

יז. שתי קפות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חלין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוף אחת מהן - אומרים: 'לתוף של תרומה נפלה', והחלין יאכלו בטהרה בתרומה.

ב. וכן עגולי דבילה ומלכנים של דבילה, שנפל עגול או מלבן של תרומה לתוך, ואין ידוע אם מלבן היה או עגול - הרי העגולין מצטרפין למלכנים, ותעלה תרומה באחד ומאה מן הכל. עגולי דבילה גדולים וקטנים, שנפל עגול דבילה לתוך, ואין ידוע אם גדול אם קטן - הרי הן מעלין בין במנין בין במשקל. ביצר? נפל עגול למאה עגולים גדולים וקטנים - הריני אומר: 'קטן נפל', ומגביה אחד קטן. נפל עגול לתוף ארבעים עגול, מהן עשרים עגול משקל כל אחד ארבע ליטרין, והאחד ועשרים משקל כל אחד ליטרה - הואיל ומשקל הכל מאה ליטרין ואחד, הריני אומר: 'קטן נפל', ומגביה אחד מן הקטנים.

ג. והקמח והסלת אינן מצטרפין להעלות את התרומה. ד. סאה חטים של תרומה, שנפלה על פי המגורה [מחטן] של חטים - אין משערין אותה במאה ואחד; שאין משערין אלא אם נכללה תרומה עם החלין, או אם אין ידוע באיזה מקום נפלה התרומה. וכיצד יעשה? רואין את התרומה כאלו היא חטים על גבי שעורים, ומפריש התרומה עצמה שנפלה על פי המגורה עם מעט מן החלין שנפלה עליהם, כמי שמאסף חטים מעל גבי שעורין.

ה. שתי קפות או שתי מגורות, שנפלה תרומה לתוף אחת מהן ונכללה, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה - אם היו שתי המגורות בבית אחד, הרי אלו מצטרפות, ותעלה באחד ומאה מן הכל, כאלו היו שתייהן מגורה אחת; והקפות מצטרפות, ואפלו היתה קפה בבית זה וקפה בחצר אחרת - לפי שקרוב הדבר לקבץ שתייהן בבית אחד. אבל אם היו שתי הקפות בשתי עירות, אין מצטרפות.

ו. וכיצד מעלה סאה שנפלה? אם רצה להעלותה מאחת משתייהן, מעלה; ואם רצה להעלות חציה מזו וחציה מזו, מעלה. בדים מלאים תאנים של חלין, שדרס ליטרא תאנים של תרומה בפי כד אחת מהן, ואין ידוע איזו היא - אם היו שם מאה כד וכד, הרי זו תעלה; ולוקח כד אחד מהם, ומזכרה לכהן חוץ מדמי אותה ליטרה, והשאר מתרין. ואם היו פחות ממאה - הפמין בלן מדמע, והשולים מתרין.

ז. וכן אם דרסה על פי כנרת, או על פי עגול, ואין ידוע איזה היא. דרסה על פי עגול, ואין ידוע אם בצפונה או בדרומו, ולא איזה עגול הוא - רואין אותן כאלו הן פרודות, ותעלה לפי המשקל - אם יש בכל העגולין מאה ליטרין, תעלה; והוא, שיש בכל עגול מהן יתר על שני ליטרין, כדי שתבטל התרומה ברכ - שספק התרומה, בטל ברכ החלין.

ח. התרומה - ודאה, אוטר במאה; וספקה, אוטר בחמשים; ואין לה התר אלא ברכ. ואם היתה ביתר מחמשים, אינה צריכה רב. ביצר? תאנה אחת תרומה שנפלה לתשעה ותשעים, והרי המאה קמין - הכל אסור לזרים, כמו שבארנו.

ט. נפלה אחת מחמשים, ואבדה אחת מן הכל - שמא אחת מן החלין היא שאבדה, או האחת שנפלה היא

- אם היה שלם, הרי זה מתר; ואם היה מחתף, בנותן טעם. ואם בשל הבצל עם העדשים, בין שלם בין מחתף - בנותן טעם. ושאר כל התבשיל - בין שהשליף הבצל אחר שנתבשל בין שבשלו עם התבשיל, בין שלם בין מחתף - משערין אותו בנותן טעם. ומפני מה בצל אחד שלם לתוף עדשים שנתבשלו, אין משערין אותו? מפני שאינו שואב מהן, שהרי הוא שלם; ולא פולט לתוכן, שפכר נתבשלו. ואם היו בצלים רבים, הרי הן כמחתף; וכן אם נטלה פטמתו או קלפתו החיצונה, או שהיה לח - הרי הוא כמחתף. והקפלוט - בין לח בין יבש, בין שלם בין מחתף - בנותן טעם.

ט. הכובש ירק של חלין עם ירק של תרומה - הרי זה מתר לזרים, חוץ ממניני בצלים וחסרי ושומים; שאם כבש ירק של חלין עם בצלים של תרומה, או בצלים חלין עם בצלים של תרומה - הרי אלו אסורין. כבש ירק של תרומה עם בצל של חלין - הרי הבצל מתר לזרים.

י. זיתי חלין שפכשן עם זיתי תרומה - אם היו אלו ואלו פצועין, או שהיו של חלין פצועין ושל תרומה שלמין, או שפכשן במי תרומה - הרי אלו אסורין. אבל אם היו שניהן שלמין, או שהיו זיתי תרומה פצועין וזיתי חלין שלמין - הרי אלו מתרין; לפי שהפצועין שואבות מן השלמין.

יא. מי כבשים ומי שלקות [מתבשיל] של תרומה, הרי הן אסורין לזרים.

יב. השבת - עד שלא נתנה טעם בקדרה, יש בה משום תרומה; ומשנתנה טעם בקדרה, אין בה משום תרומה.

יג. הרודה פת חמה, ונתנה על פי חבית של יין תרומה - אם היתה הפת חטים, הרי זו מתרת; ופת שעורים אסורה, מפני שהשעורים שואבות.

יד. תנור שהסיקו בכמון של תרומה, ואפה בו את הפת - הפת מתרת; שאין בה טעם הפמון, אלא ריחו, והריח אינו אסור.

טו. שעורין של תרומה שנפלו לבור של מים - אף על פי שהבאישו מימיו - הרי הן מתרין, שאין נותן טעם שפגם אוסר.

טז. תלתן של תרומה, הוא ועצו שנפל לתוף בור של יין - אם בזרע התלתן כדי לתן לבדו טעם בינו, הרי היין אסור לזרים.

יז. שני כוסות של יין, אחד תרומה ואחד חלין - מוג כל אחד מהן במים, ואחר כף ערבן - רואין את יין החלין כאלו אינו, וכאלו יין התרומה נתערב במים, שהרי אינו מינו; אם ראוי אותו המים לבטל טעם יין התרומה, הרי הכל מתר לזרים; ואם לאו - אסור, שפכר בארנו שאין המים מעלה את היין.

יח. יין של תרומה שנפל על גבי פרות - ידיחם, והן מתרות; וכן שמן של תרומה שנפל על גבי פרות - ידיחם, והן מתרות. נפל השמן על גבי יין - יקפה [יאסור] אותו, והיין מתר לזרים. נפל על גבי הציור [רוטב התבשיל] -

יח-ט. נפלה סאה תרומה טמאה לתוף אחת מהן - אומרין: 'לתוף של תרומה נפלה', והחלין יאכלו קליות, או ילושו במי פרות.

כ. שתי קפות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חלין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוף אחת מהן - אומרין: 'לתוף של תרומה נפלה', והחלין יאכלו קליות.

כא. נפלה סאה של תרומה טמאה לתוף אחת מהן - שתיקן אסורות; שפסק תרומה טמאה אסור, וספק המדמע מתר, מפני שאסור תרומה טמאה מן התורה, ואסור המדמע מדבריהם, על העקרים שבארנו בהלכות אסורי מאכלות.

הלכות תרומות פרק טו

א. חבית סתומה [שהיא חשובה], מדמעת בכל שהוא. כיצד? חבית סתומה של תרומה שנתערבה בכמה אלפים חביות סתומות, נדמעה הכל; נפתחו החביות, תעלה באחד ומאה.

ב. נתערבה חבית סתומה במאה חביות, ונפלה אחת מהן לים הגדול - התרו בלן, ואומרין: 'של תרומה היא שנפלה' - מה שאין בן בתאנה שנפלה למאה, ונפלה אחת מהן לים הגדול - אלא צריך להפריש אחת; לפי שהחבית, נפילתה נכרת; ותאנה וכיוצא בה, אין נפילתה נכרת.

ג. חבית סתומה שנתערבה במאה חביות, ונפתחה אחת מהן - נוטל ממנה אחד ממאה, ושותה אותה החבית. אבל שאר החביות אסורות, עד שיתפתחו; וכל אחת ואחת שתפתח מהן, נוטל ממנה כדי דמועה, ושותה השאר. נתערבה חבית במאה וחמשים חביות, ונתפתחו מהן חביות - נוטל מהם כדי דמועה חבית אחת, ושותה המאה. ושאר החמשים אסורין, ואין מחזיקין לאותה חבית של תרומה שהיא ברב - אפלו היו כמה אלפים חביות, בלן מדמע. וכל מה שיפתח - נוטל ממנו אחד ממאה, ושותה השירים; והשאר מדמע.

ד. כבר בארנו בהלכות אסורי מאכלות, שהמחמץ והמתבל אוסר בכל שהוא; לפיכך, אם רסק תפוח של תרומה, ונתנו לתוף העסה והחמיצה - כל העסה מדמעת, ואסורה לזרים.

ה. ביצה שנתפלה בתכלין של תרומה - אפלו חלמון שלה אסור, מפני שהוא בולע.

ו. שאור של תרומה שנפל לתוף העסה, והגביהו, ואחר כף נתחמצה - הרי זו מתרת.

ז. כבר בארנו, שאם נתערבה תרומה מין בשאינו מינו, בנותן טעם; לפיכך, בצל מחתף שנתבשל עם התבשיל - אם היה הבצל תרומה והתבשיל חלין, ויש בו טעם הבצל - הרי התבשיל אסור לזרים; ואם היה התבשיל תרומה והבצל חלין, ונמצא טעם התבשיל בבצל - הרי הבצל אסור לזרים.

ח. עדשים שנתבשלו, ואחר כף השליף לתוכן בצל יבש

ג. לויים וכהנים מפרישין מעשר ראשון, כדי להפריש ממנו תרומת מעשר; וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות לעצמן. ולפי שהכהנים נוטלין מן הכל, יכול יאכלו פרותיהן בטבלין? תלמוד לומר: "בן תרימו גם אתם"; מפי השמועה למדו - "אתם", אלו הלויים; "גם אתם", לרבות הכהנים.

ד. אין מוציאין המעשר מן הכהנים, שנאמר: "כי תקחו מאת בני ישראל"; וכן כל מתנות כהנה, אין מוציאין אותן מכהן לכהן. ועזרא קנס את הלויים בזמנו, שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא ינתן לכהנים - לפי שלא עלו עמו לירושלים.

ה. האוכל פרותיו טבלין, וכן לוי שאכל המעשר בטבלי - אף על פי שהן חביבין מיתה לשמים, אינן משלמין המתנות לבעליהן, שנאמר: "אשר ירימו לה", אין להן בהן כלום עד שיירימו אותן. ובחוצה לארץ מתר לאדם להיות אוכל והולך תחלה, ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות.

ו. מעשרין ממקום על מקום אחר, ואינו צריך לעשר מן המקף. אבל אין מעשרין ממין על שאינו מינו, ולא מן החיב על הפטור, ולא מן הפטור על החיב; ואם עשר, אינו מעשר.

ז. וכל שאמרנו בתרומה, 'אין תורמין מזה על זה' - כך במעשר, אין מעשרין מזה על זה. וכל שאמרנו בתרומה, 'אם תרם תרומתו תרומה' - כך במעשר, אם הפריש מעשרותיו מעשרות. וכל שהוא פטור מן התרומה, פטור מן המעשר; וכל התורם, מעשר. כל שאמרנו בהן, 'לא יתרמו, ואם תרמו תרומתן תרומה' - כך אם עשרו מעשרותיהן מעשרות; וכל שאין תרומתו תרומה, כך אין מעשרותיו מעשרות.

ח. האומר לחברו: 'הריני מעשר על ידיך' - אינו צריך לעמד עמו, עד שיראה אם יעשר או לא יעשר; ואם אמר הוא לחברו: 'עשר על ידי' - צריך לעמד עמו.

ט. התרובין - אינן חביבין במעשרות אלא מדבריהם, לפי שאינן מאכל רב אדם. והשקדים המרים, בין בקטנן בין בגדלן - פטורין, מפני שאינן אוכל.

י. אילן שנטעו בתוך הבית - פטור מן המעשרות, שנאמר: "עשר תעשר את כל תבואת ורעף הוציא השדה". ויראה לי, שהוא חיב במעשרות מדבריהם - שהרי תאנה העומדת בחצר, חיב לעשר פרותיה אם אספן כאחת.

יא. בצלים שהשרישו זה בצד זה, אפלו השרישו בקרקע עליה - פטורין מן המעשרות; נפלה עליהן מפלת, והרי הן מגלין - הרי אלו פנטועין בשדה, וחביבין במעשרות.

יב. המשמר שדהו מפני ענביו, ובא אחר ואסף את התאנים הנשארות באותה שדה, או שהיה משמר שדהו מפני המקשאות והמדלעות, ובא אחר ואסף את הענבים הנשארים שם המקפורין בשדה - בזמן שבעל השדה מקפיד עליהן - אסורין משום גזל, ולפיכך חביבין במעשרות ובתרומה; אין בעל הבית מקפיד עליהן - מתרין משום גזל, ופטורין מן המעשר.

יג. קפפה אותו, ויטל קלפה מעל הצייר, כדי שיקסיר כל הצייר שבו טעם השמן.

יד. קדירה שבשלה בה תרומה, לא יבשל בה חלין; ואם בשלה, בנותן טעם; ואם שטף הקדירה במים או ביון, הרי זה מתר לבשל בה. בשלה במקצת הפלי - אין צריך לשטף את כלו, אלא שוטף מקום הבשול בלבד.

טו. תרומה גדולה, ותרומת מעשר, והחלה, והכפורים - כלן נקראו 'תרומה'. בתרומת מעשר הוא אומר: "והרמתם ממנו תרומת ה'", ואומר: "כתרומת גרן"; ובחלה נאמר: "חלה, תרימו תרומה"; ונאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך ויתירשך ויצהרך... ותרומת ידך", ואין לה דבר שטעון הבאת מקום שלא פרטו בפסוק זה, חוץ מן הכפורים, ובהם נאמר: "ותרומת ידך" - היא למדת, שהן קרויין תרומה.

טז. לפיכך, דין ארבעתן לענין אכילה ודמוע, אחד הוא - כלן עולין באחד ומאה, ומצטרפין זה עם זה; ואם נטמאו, ישרפו. ודין תרומת מעשר של דמאי בכל אלו הדרכים - בתרומת מעשר של ודאי, אלא שאין לוקין על אכילתה.

טז. כל האוכל תרומה - מברך ברפת אותו מאכל, ואחר כך מברך: 'אשר קדשנו בקדשתו של אהרן, וצוננו לאכל תרומה'. וכך קבלנו וראינו מברכין, אפלו בחלת חוצה לארץ - שגם אכילת קדשי הגבול כעבודה, שנאמר: "עבדת מתנה אתן את ההנתיכם".

ברוך רחמנא דסייען

שבת קודש

הלכות מעשר

מצות עשה אחת - והיא, להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזריעה, ולתנו ללויים. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות מעשר פרק א

א. אחר שמפרישין תרומה גדולה, מפריש אחד מעשרה מן הנשאר; וזה הוא הנקרא 'מעשר ראשון', ובו נאמר: "פי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה...". והמעשר הזה ללויים, זכרים ונקבות - שנאמר: "ולבני לוי, הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה".

ב. מעשר ראשון מתר באכילה לישראל, ומתר לאכלו בטמאה - שאין בו קדושה כלל; וכל מקום שנאמר במעשר 'קדש' או 'פדיה', אינו אלא מעשר שני. ומנין שמעשר ראשון חלין? שנאמר: "ונחשב לכם תרומתכם - כדגן מן הגרן, וכמלאה מן הקב" - מה גרן וקב חלין לכל דבר, אף מעשר ראשון שנטלה תרומתו חלין לכל דבר. לפיכך, בת לוי שנושבת, או שנובעלה בעילת זנות - נותנין לה המעשר, ואוכלת; אבל מי ששמעה שמת בעלה, או העיד לה עד אחד, ונשאת, ואחר כך בא בעלה - קנסו אותה חכמים, שתהיה אסורה במעשר.

משטיטילו גידים אדמים. האגוזים, משיתפרש האכל מן הקלפה החיצונה. השקדים המתוקים, עד שתתפרש קלפתן החיצונה; אכל המרים, פטורין לעולם. ושאר כל בעלי קלפות, כגון האצטרבולין והלוט והבטנים - משניעשו קלפה התחתונה הסמוכה לאכל. הניתים - משניעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה הוא שלישי שלהן; התפוחים והאטרונים - משיתעגלו, מפני שהן ראויין לאכילה כשהן קטנים. האוג והתותים, משניעשו; וכן כל שדרבן להאדים, משניעשו. החרובין, משניעשו נקודות נקודות שורות; וכן כל שדרבן להשחיר, משניעשו. האנסין והקרוסומלין והפרישין והעורורין, משניעשו קרחות קרחות לבנות; וכן כל שדרבן להלבין, משניעשו קרחות. התבואה, משתביא שלישי. התלתן, משיהיה ורעה ראוי לצמיחה אם נרע. ובירק - הקשואין והדלועין והאבטיחין והמלפפונות וכל פיוצא בהן, חביב בקטנן כמו שבארנו; ושאר הירק שאינו ראוי לאכילה עד שיגדיל, אינו חביב עד שיהיה ראוי לאכילה. אפשר להגיע בו אפלו יחידי - פלו חבור למעשרות, וכאלו הגיע פלו; ולא אותו האשכול בלבד, אלא כל הרוח שיש בה אותו הגפן שיש בה האשכול. וכן רמזן שהגיע בה אפלו פרידה אחת, בלה חבור.

ו. לא ימכר אדם פרותיו משבאו לעונת המעשרות, למי שאינו נאמן על המעשרות. ואם בפרו - נוטל את הפירות, ומתן למכר את השאר שעדין לא הגיע לעונת המעשר. וכן לא ימכר אדם את גפתו ואת זוגיו למי שאינו נאמן על המעשרות, להוציא מהן משקין - שהמשקין היוצאין מהן חביב במעשר; ולא את תבנו ללקט ממנו תבואה, למי שאינו נאמן - שהתבואה שתלקט מן התבן חביב במעשר.

ז. שמרי יין שנתן עליהם מים, וסגנן - אם נתן שלשה ומצא ארבעה, מוציא מעשר על זה היתר ממקום אחר; ואינו מפריש עליו תרומה - שהתורם בתולה, בלבו על הכל, כמו שבארנו בתרומה. מצא פחות מארבעה - אף על פי שמצא יתר על מדתו, ואף על פי שיש בהן טעם יין - פטור.

ח. המקדיש פרותיו כשהן מחברין, עד שלא באו לעונת המעשר, ופדין, ואחר שפדין הגיעו - חביב במעשר; ואם באו לעונת המעשרות והן ביד הגזבר, ואחר כך פדין - פטורין.

הלכות מעשר פרק ג

א. פרות שהגיעו לעונת המעשרות, ונתלשו ועדין לא נגמרה מלאכתן - כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדין לא נדה אותה ולא מרחה - מתר לאכל מהן אכילת עראי, עד שתגמר מלאכתן; וכשתגמר מלאכתן, אסור לאכל מהן עראי.

ב. במה דברים אמורים? בגומר פרותיו למכרן בשוק; אבל אם היתה כונתו להוליכן לבית - הרי זה מתר לאכל

יג. אין מעשרין אלא מן המבחר, שנאמר: "בהרימכם את חלבו ממנו, ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת יקב" - כשם שמעשר שמפרישין הלוים מן החלב שבו, כך מעשר שמפרישים ישראל מן הגרן ומן היקב, מן החלב שבו.

יד. אין מעשרין באמד, אלא במדה או במשקל או במנין; וכל המדקדק בשעור, משבח. והמרה במעשרות - מעשרותיו מקלקליו, שהרי הטבל מערב בהן; ופרותיו מתקנין.

טו. המפריש מקצת מעשר - אינו מעשר, אלא כמי שחלק את הערמה; אבל צריך להפריש מזה החלק שהוציא, מעשר שלו. ביצד? היו לו מאה סאה, הפריש מהן חמשה לשם מעשר - אינו מעשר; ואינו יכול להפריש על חמש סאין מעשר ממקום אחר, אלא מפריש מהן חצי סאה שהיא המעשר שלהן.

טז. המפריש מעשר זה, מכרף תחלה כדרך שמכרכין על כל המצוות; וכן מכרף על מעשר שני, ועל מעשר עני, ועל מעשר מן המעשר. מכרף על כל אחד בפני עצמו; ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד, ולא שח ביניהן - כוללן ברכה אחת, ומכרף: 'להפריש תרומות ומעשרות'.

הלכות מעשר פרק ב

א. אינו חביב להפריש מעשר מן התורה, אלא הגומר פרותיו לאכלן לעצמו; אבל הגומרן למכרן - פטור מן התורה, וחיב מדבריהם. שנאמר: "עשר תעשר וגו' ואכלת", אינו חביב אלא הגומר תבואתו לאכלה.

ב. וכן הלוקח - פטור מן התורה, שנאמר: "תבואת ורעה"; וחיב מדבריהם. במה דברים אמורים? בשלקחן אחר שנגמרה מלאכתן ביד מוכר; אבל אם נגמרה ביד הלוקח, חביב לעשר מן התורה.

ג. פרות שאינן ראויין לאכילה בקטנן, כגון הבטר וכיוצא בו - אינן חביבין במעשרות, עד שיגדילו ויעשו אכל, שנאמר: "מזרע הארץ, מפרי העץ", עד שיהיה פרי. וכן התבואה והקטניות - שנאמר: "עשר תעשר את כל תבואת ורעה", עד שתעשה תבואה. וזו היא עונת המעשרות; וקדם שתגיע התבואה והפרות לעונה זו - מתר לאכל מהן כל מה שירצה, ובכל דרך שירצה.

ד. פרות שהן ראויין לאכילה בקטנן, כגון הקשואים והמלפפונות, שאין מניחין אותן אלא כדי להוסיף בגופן, אבל ראויין הן מתחלה לאכילה - הרי אלו חביבין במעשר בקטנן; שמתחלת יציאתן, באו לעונת המעשרות.

ה. איזו היא עונת המעשרות? משגיעו הפרות להנרע ולצמת, הכל לפי מה שהוא הפרי. ביצד? התאנים - משניעשו רפין כדי שיהיו ראויין לאכילה, אחר ארבע ועשרים שעות משעת אספתן. הענבים והבאושים, והן הענבים הדקין המדבריות - משיראה החרצן שלהן מבחויץ. הרמונים - משימס הפרד שלהן בין האצבעות, ויצא ממנו מים. התמרים, משיתפחו כשזור. הפרסקין,

לאגדן אגדות קטנות לשוק, הרי זה נטבל. הפרד והצמיקין והחרובין, משיעמיד ערמה בראש גגו. הצפלים, משיסיר העלין והקלפות שדרכו להשליכן מעליהן; ואם אינו מסיר, עד שיעמיד ערמה.

יג. התבואה, משימרח; ואיזה הוא מרח? זה המיפה פני הכרי של תבואה ברחת בסוף כל דבר, כדרך שעושין כשגומרין כל מעשיה. אם אינו מרח, עד שיעמיד ערמה. הקטניות - משיכפר, ונוטל מתחת הכברה ואוכל; אם אינו כובר, עד שיםרח. ואף על פי שמרח - מתר לטל מן הקטעין ומן הצדדין וממה שבתוך התבן, ואוכל.

יד. היין - משיניחנו בחביות, וישלה הזויגין והחרצנין מעל פני החבית; אבל כשהוא בתוף הבור, ומשיגביהנו להניחו בחבית - שותה עראי, וקולט מן הגת העליונה ומן הצנור ומכל מקום, ושותה.

טו. השמן, משיירד לעוקה. אף על פי שירד - נוטל מן העקל ומן הממל ומבין הפסין, ונותן לקערה קטנה ולתמחוי לתוף התבשיל, אף על פי שהוא חם; מפני שאינו מתבשל בכלי שני. ואם היה חם ביותר, כדי שיכבה את היד - לא יתן לתוכו, מפני שהוא מתבשל.

טז. העגול של דבלה, משיחליקנו. הגרוגרות, משידוש; ואם הכניסן למגורה, משיעגיל בידו על פי המגורה. היה דש הגרוגרות בחבית, או העגול על פי המגורה, ונשברה החבית, או נפתחה המגורה - הרי זה לא יאכל, עד שיעשר.

יז. תאנים וענבים שבמקצה, מתר לאכל מהן עראי במקומן. אבל אם נטל מן המקצה, והוליד למקום אחר - לא יאכל מהן עראי; שהרי נגמרה מלאכתן, אף על פי שלא יכשוו כל צרכן.

יח. החרובין, עד שלא כנסן לראש הגג - מוריד מהן לבהמה, ופטור; מפני שהוא מחזיר את המותר ליכשוו, ונקמצא מאכיל עראי.

יט. מעשר ראשון שהקדימו בשבילים - אסור לאכל ממנו עראי, קדם שיפריש תרומתו; ואם אכל, מכין אותו מפת מרדות. כיצד היא אכילת עראי? כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל, מקלף אחת אחת; ואם קלף וכנס לתוף ידו, חיב לעשר. היה מולל מלילות של חטים, מנפה מידי ליד ואוכל; ואם נפה בתוף חיקו, חיב. ואין צריך לומר, אם נפה בכלי - שאין זה עראי. וכן נוטל מן היין, ונותן לקערה לתוף תבשיל צונן, ואוכל; אבל לא לתוף הקדרה, אף על פי שהיא צוננת - מפני שהיא כבור קטן. וכן סוחט זיתים על בשרו, אבל לא לתוף ידו. וכן כל פיוצא בנה.

כ. וכשם שמתר לאכל עראי מפרות שלא נגמרה מלאכתן - כך מתר להאכיל מהן לחיה ולבהמה ולעופות כל מה שירצה, ומפקיר כל מה שירצה, קדם שיעשר. ואם נגמרו - אף על פי שלא נקבעו למעשר - לא יפקיר, ולא יאכיל לבהמה חיה ועוף אכילת קבע, עד שיעשר. ומתר להאכיל לבהמה עראי מן הסבל, ואפלו בתוף הפית; ומאכיל פקיעי עמיר, עד שיעשם חבילות.

מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן, עד שיקבעו למעשר. ג. ואחד מששה דברים קובע למעשרות, ואלו הן: הפית, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבת; וכלן, אין קובעין אלא בדרך שנגמרה מלאכתו.

ד. כיצד? פרות שדעתו להוליכן לבית - אף על פי שנגמרה מלאכתן - אוכל מהן עראי, עד שיכנסו לבית; נכנסו לבית - נקבעו למעשר, ואסור לאכל מהן עד שיעשר. וכן אם מכרן, או בשלן באור, או כבשן במלח, או הפריש מהן תרומה, או נכנסה שבת עליהן - לא יאכל עד שיעשר, אף על פי שלא הגיעו לבית. הכניסן לבית קדם שתגמר מלאכתן, הרי זה אוכל מהן עראי; התחיל לגמר מלאכתן מאחר שונכנסו לבית, חיב לעשר הכל. כיצד? הכניס קשואין ודלועין לבית קדם שישפשוף - משינתחיל לשפשוף אחת, נקבעו הכל למעשר; וכן כל פיוצא בנה. וכן התורם פרות שלא נגמרה מלאכתן, מתר לאכל מהן עראי; חוץ מפלפלת תאנים - שאם תרמה קדם שתגמר מלאכתה, נקבעה למעשר.

ה. המביא לבית סוכי תאנה ובהן תאנים, מכבדי תמרה ובהן תמרים - אם הכניסום תינוקות או פועלים, לא נקבעו למעשר; ואם הכניסן בעל הבית, חיבין במעשר. הכניס שבילים לעשות מהן עפה, לא נקבעו; לאכלן מלילות, נקבעו למעשר. במה דברים אמורים? בתבואה; אבל בקטניות, לא נקבעו למעשר.

ו. מתר להערים על התבואה, להכניס במוץ שלה, כדי שתהיה בהמתו אוכלת, ופטורה מן המעשר; וזורה מעט מעט אחר שהכניס לבית, ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות - שהרי אינו מתחיל לגמר הכל.

ז. הגומר פרותיו של חברו שלא מדעתו, וכן הקובע פרותיו באחד מן הדברים הששה שקובעין למעשר שלא מדעתו - הרי אלו נטבלו למעשר.

ח. איזה הוא גמר מלאכתן של פרות? הקשואין והדלועין והאבטיחין, משישפשוף בידו ויסיר הצהוב שעליהן כמו שער דק. ואם אינו משפשוף, משיעמיד ערמה; ובאבטיח, משיסדיר אותו המקצה אבטיח בצד אבטיח. היה משפשוף אחת אחת - פיון שגמר כל צרכו, נגמרה מלאכתן. ותורמין קשואין ודלועין, אף על פי שלא הסיר הצהוב מעליהן.

ט. הירק הנאגד, משיאגד. אם אינו אוגד, משימלא את הפלי; אינו ממלא - הרי זה אוכל עראי, עד שילקט כל צרכו.

י. כלפלה, משיחפה הפרות שבה בעלין ובהוצין וכיוצא בהן. אם אינו מחפה, משימלא הפלי; אם אינו ממלא, עד שילקט כל צרכו.

יא. פלי גדול שדעתו למלא את החציו - פיון שמלא חציו, נטבל; היה בדעתו למלא את כלו, אינו נטבל עד שיםלא את כלו. היו שנים ובדעתו למלא את שניהם, לא נטבלו עד שיםלא את שניהם.

יב. אגד הירק אגד גדול בשדה - אף על פי שדעתו

אינו צריך להפריש תרומה; שחזקתן שהפריש מהן תרומה בשעה שנגמרה מלאכתן.

כג. חררי הנמלים שלנו בצד הערמה החיבת - הרי הנמצא בהן חייב במעשרות, שידוע שמדבר גמור היו גוררין כל הלילה.

כד. המוצא זיתים תחת הנית, וחרובין תחת החרוב - חייבין במעשר; שחזקתן שנפלו מאילן זה. מצא תאנים תחת התאנה - הרי הן ספק, שהרי משתנות ומתלכלכות בעפר; שמא מתאנה זו נפלו, או מתאנים שנחשערו.

כה. המקדיש פרות תלושין, ופדן קדם שתגמר מלאכתן - חייב לעשר. ואם נגמרה מלאכתן ביד ההקדש, ואחר כך פדן - פטורין מן המעשרות; שבצעת חובתן, היו פטורין. והמקדיש קמה למנחות, פטורה מן המעשרות.

כא. המוצא קציצות בדרך, אפלו בצד שדה קציצות - הרי אלו פטורין מן המעשר. מצא גרונרות - אם דרסו הגרונרות רב האדם, חייב לעשר; שחזקתן, מדבר שנגמרה מלאכתו. וכן אם מצא פלחי דבלה, שידוע שהן מדבר הגמור.

כב. מצא פריכות ברשות היחיד, חייב לעשר; ברשות הרבים, פטורות. והאלמות, בכל מקום חייבות במעשר. מצא תבואה מרוחה - עושה אותה תרומה ומעשרות על פרות אחרות, ואינו חושש. מצא כלכלה מחפה, חייבת במעשרות. מצא כלכלה במקום שהרב מכניסין לשוק - אסור לאכל ממנה עראי, ומתקנה דמאי; ובמקום שהרב מכניסין לבתים - אוכל ממנה עראי, ומתקנה ודאי. מחצה למחצה, דמאי; ואם הכניסה לבית, מתקנה ודאי. במה דברים אמורים? בדבר שאין לו גמר מלאכה. אבל בדבר שיש לו גמר מלאכה - אף על פי שהוא מעשר ודאי -

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט-כ"ה כסלו ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות שבת פ"ז

ז. אין המבוי נתר בלחי או קורה, עד שיהיו בתים וחקצרות פתוחות לתוכו, ויהיה ארכו מארבע אמות ומעלה, ויהיה ארכו יתר על רחבו; אבל מבוי שארכו כרחבו, הרי הוא כחצר, ואינו נתר אלא בשני לחיים משני רוחותיו כל לחי במשהו, או כפס [קרוש] רחב ארבעה מרות אחת.

ח. חצר שארפה יתר על רחבה - הרי היא כמבוי, ונתרת בלחי או קורה. ומבוי שאין בתים וחקצרות פתוחות לתוכו, כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחת, וכן מבוי שאין בארכו ארבע אמות - אינו נתר אלא בשני לחיים, או כפס ארבעה.

ט. מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים - אינו צריך לא לחי ולא קורה, ומתיר לטלטל בכלו; שכל פחות משלשה, הרי הוא כמבוי [כמחובר]. מבוי שהכשירו בקורה - אף על פי שמתיר לטלטל בכלו ברשות היחיד, הזורק מתוכו לרשות הרבים, או מרשות הרבים לתוכו - פטור, שהקורה משום הכר היא עשויה. אבל אם הכשירו בלחי - הזורק מתוכו לרשות הרבים, או מרשות הרבים לתוכו - חייב, שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית.

י. שני בתלים ברשות הרבים, והעם עוברים ביניהם - ביצד מכשיר ביניהם? עושה דלתות מפאן ודלתות מפאן, ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד. ואינו צריך לנעל הדלתות, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל; היו [הדלתות] משקעות בעפר, מפנה אותן ומתקן להנעל. אבל צורת פתח, או לחי וקורה - אינן מועילין בהכשר רשות הרבים. **יא.** מתיר לטלטל במבוי תחת הקורה, או בין הלחיים. במה דברים אמורים? בשעה סמוך לרשות הרבים; אבל אם היה סמוך לכרמלית [מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר] - אסור לטלטל תחת הקורה, או בין הלחיים, עד שיעשה לחי אחר להתיר תוך הפתח; שהרי מצא מין את מינו [הכרמלית את הכרמלית], ונעור [נהיה ככרמלית].

א. מבוי [מקום המוביל בני החצר לרשות הרבים] שיש לו שלשה בתלים, הוא הנקרא 'מבוי סתום'; ומבוי שיש לו שני בתלים בלבד זה כנגד זה, והעם נכנסין ברוח זו יוצאין בשכנגדה - הוא הנקרא 'מבוי מפלש'.

ב. היאך מתירין מבוי הסתום? [בטלטול] עושה לו ברוח רביעית לחי [קרוש] אחד, או עושה עליו קורה [למעלה], ודיו. ותקשב אותה קורה, או אותו לחי, כאלו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מתיר לטלטל בכלו; שדין תורה, בשלש מחיצות בלבד מתיר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה.

ג. והיאך מתירין מבוי מפלש? עושה לו צורת פתח מפאן, ולחי או קורה מפאן. ומבוי [מפולש] עקם [מפולש], תורתו [דינו] כמפלש.

ד. מבוי שהוא שוה [ישר] מתוכו ומדרון [שיפוע] לרשות הרבים, או שוה לרשות הרבים ומדרון לתוכו - אינו צריך לא לחי ולא קורה, שהרי הוא מבדל מרשות הרבים.

ה. מבוי שצדו אחד כלה לים, וצדו אחד כלה לאשפה של רבים - אינו צריך כלום; שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות, ואין חוששין שמא יעלה הים שרטון [תיבש שפתו].

ו. מבוי מפלש שהיה כלה [כלה - מסתיים] לאמצע רחבה [חצר שאחורי הבתים] של רבים - אם לא היה מבין כנגד פתח הרחבה - הרי זה כסתום, ואין צריך מצד הרחבה כלום. אבל אם היה כלה לצדדי הרחבה, אסור. ואם היתה של יחיד - אף לאמצעה אסור; פעמים בונה מצד אחד, ונמצא כלה לצדה של רחבה.

[אורר] המבוי, ומעמידו באמצע - ונמצא פשני מבואות, שיש בפתח כל אחד מהן עשר אמות. או מרחיק שתי אמות מכאן, ומעמיד פס שלש אמות, ומרחיק שתי אמות מכאן, ומעמיד פס שלש אמות - ונמצא פתח המבוי עשר אמות, והצדדין הרי הן פסותימן, שהרי עומד מרבה על הפרוץ.

כב. לחי הבולט מדפנו של מבוי, פשר; ולחי העומד מאליו - אם סמכו עליו מקדם השבת, פשר. ולחי שהוא נראה מבפנים לחי, ומבחוץ אינו נראה לחי, או שהיה נראה מבחוץ לחי, ומבפנים נראה שהוא שונה וכאלו אין שם לחי - הרי זה נדון משום לחי. לחי שהגביהו מן הקרקע שלשה טפחים, או שהפליגו [הרחיקו] מן הכתל שלשה - לא עשה כלום; אבל פחות משלשה טפחים - פשר, שכל פחות משלשה כלבור [כמחובר]. לחי שהוא רחב הרבה - בין שהיה רחבו פחות מחצי רחב המבוי, בין שהיה רחבו פחות מחצי רחב המבוי - פשר, ונדון משום לחי; אבל אם היה יתר על חצי רחב המבוי, נדון משום עומד מרבה על הפרוץ.

כג. קורה שפרש עליה מחצלת - הרי בטלה, שהרי אינה נפרת; לפיכך, אם הייתה המחצלת מסלקת מן הארץ שלשה טפחים או יתר, אינה מחיצה. נעץ שתי יתדות בשיני כחלי מבוי מבחוץ, והניח עליהן הקורה - לא עשה כלום; שצריך להיות הקורה על גבי המבוי, לא סמוך לו. **כד.** קורה היוצאה מכתל זה, ואינה נוגעת בכתל השני, וכן שתי קורות, אחת יוצאה מכתל זה ואחת יוצאה מכתל זה, ואין מגיעות זו לזו - פחות משלשה, אין צריך להביא קורה אחרת; הנה ביניהן שלשה, צריך להביא קורה אחרת.

כה. וכן שתי קורות המתאימות [צמודות], לא בזו כדי לקבל ארית ולא בזו כדי לקבל ארית - אם יש בשתייהן כדי לקבל ארית, אינו צריך להביא קורה אחרת. היו אחת למטה ואחת למעלה - רואין את העליונה כאלו היא למטה, ואת התחתונה כאלו היא למעלה; ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים, ולא תחתונה למטה מעשרה; ולא יהיה ביניהן שלשה טפחים, פשרואין אותן שירדה זו ועלתה זו בכונה [מכוונות זו לצד זו -], עד שיעשו זו בצד זו.

כו. הייתה הקורה עקמה [ונטתה מחוץ למבוי], רואין אותה כאלו היא פשוטה [ישרה]; ועגלה, רואין אותה כאלו היא מרבעת - אם היה בהקפה שלשה טפחים, יש בה רחב טפת. הייתה הקורה בתוך המבוי, ועקמה חוץ למבוי, או שהיה עקמה למעלה מעשרים, או למטה מעשרה - רואין: כל שאלו ינטל העקום, וישארו שני ראשיה, אין בין זה לזה שלשה - אינו צריך להביא קורה אחרת; ואם לאו, צריך להביא קורה אחרת.

כז. באר [שהוא רשות היחיד שבתוך רה"ר] שעשה לה שמונה פסין [עמודים] מארבע זויות [בשפת הבאר], שני פסין דבוקין בכל זוית [- כדי להתיר שאיבת מים להשקות

יב. בכל עושין לחנים - אפלו בדבר שיש בו רוח חיים, ואפלו באסורי הנזה. עבודה זרה עצמה או אשרה, שעשה אותה לחי - פשר; שהלחי עביו כל שהוא. גבה הלחי, אין פחות מעשרה טפחים; ורחבו ועביו, כל שהוא.

יג. בכל עושין קורה, אבל לא באשרה, לפי שיש לרחב הקורה שעור, וכל השעורין אסורים מן האשרה. וכן רחב הקורה, אין פחות מטפת. ועביה - כל שהוא; והוא שתהיה בריאה [חזקה] לקבל ארית, שהוא חצי לבנה של שלשה טפחים על שלשה טפחים. ומעמידי [תומכי ה-] קורה, צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וחצי לבנה. **יד.** כמה יהיה פתח המבוי, ויהיה די להכשירו בלחי או קורה? גבהו, אין פחות מעשרה טפחים, ולא יתר על עשרים אמה; ורחבו, עד עשר אמות. כמה דברים אמורים? שלא היה לו צורת פתח; אבל אם היה לו צורת פתח - אפלו היה גבוה מאה אמה, או פחות מעשרה, או רחב מאה אמה - הרי זה מתר.

טו. וכן אם היה בקורה של מבוי פיור [קישוט] וצויר, עד שיהיו הכל מסתכלין בה - אף על פי שהיא למעלה מעשרים אמה, פשרה; שהקורה משום הפך עשויה, ואם הייתה למעלה מעשרים, אינה נפרת; ואם יש בה צויר וכויר - מסתכלין בה, ונמצא שם הפך.

טז. מבוי שהיה גבהו מן הארץ עד קרקעית קורה עשרים אמה, ועבי הקורה למעלה מעשרים - פשר; הנה גבהו יתר מעשרים, וכא למעטו בקורה שמיניח אותה למטה - צריך להיות ברחבה טפת. הנה גבהו פחות מעשרה - חוקק בו [חופר בקרקע] משך ארבע אמות על ארבע אמות, ומעמיק [במקום] כדי להשלימו לעשרה.

יז. נפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו [סמוך ללחי או הקורה] - אם נשאר עומד בראשו פס רחב ארבעה טפחים, מתר; והוא שלא תהיה הפרצה יתר על עשר. ואם לא נשאר פס ארבעה - אסור, אלא אם בן הייתה הפרצה פחות משלשה; שכל פחות משלשה, כלבור הוא.

יח. נפרץ המבוי במלואו [כל הדופן] לחצר, ונפרצה חצר כנגדו לרשות הרבים - הרי זה אסור, מפני שהוא מבוי מפלש; והחצר - מתרת; שהחצר שרבים בוקעין [עוברים] בה ונכנסין בזה ויוצאין בזה, הרי היא רשות היחיד גמורה. **יט.** מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד האחר, שנמצאו מפלשין לרשות הרבים - אף על פי שאינן מבוינין זה כנגד זה, הרי כל אחד מהן מבוי מפלש. וכיצד מכשירין? עושה צורת פתח לכל אחד ואחד מן השבילים שבצד האחד, וכן לפתח הגדול, ועושה לכל השבילים שבצד השני לחי או קורה.

כ. מבוי שצדו [דפנו] אחד ארוך וצדו השני קצר, מניח את הקורה כנגד הקצר. העמיד לחי בתחילת המבוי - מתצי המבוי הפנימי שהוא לפנים מן הלחי, מתר לטלטל בו; והתצי החיצון שהוא חוץ מן הלחי, אסור.

כא. מבוי שהוא רחב עשרים אמה - עושה פס גבוה עשרה טפחים במשך ארבע אמות, שהוא שעור משך

מארבעה על ארבעה, והרי הרבוע נפר ונראה - נעשה כל שביניהם רשות היחיד; ואפלו היה בבקעה, ואין שם ביניהם באר - שהרי בכל רוח ורוח פס מפאן ופס מפאן. ואפלו היו רבים בוקעין (הולכים) ועוברין בין הפסין - לא בטלו המחיצות, והרי הן פתח שהרבים בוקעין בה; והזרק לתוכו, חיב. ומתן להשקות הבהמה ביניהן, אם היה שם ביניהן באר.

לד. חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין - מתן לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה; היו שתי חצרות, אסורין עד שיערכו (ערוב חצרות). יבשו המים (שבבור) בשבת - אסור לטלטל בין הפסין; שלא נחשבו מחיצה לטלטל בתוכן אלא משום המים. באו לו (לבאר) מים בשבת - מתן לטלטל ביניהן; שכל מחיצה שנעשת בשבת, שמה מחיצה. מבוי שנשלה קורתו או לחיו בשבת - אסור לטלטל בו, אף על פי שנפרץ לכרימלית.

לה. אכסדרה (מרפסת) בבקעה - מתן לטלטל בכלה, ואף על פי שהיא שלש מחיצות ותקרה; שאנו רואין כאלו פי תקרה ירד וסתם רוח רביעית. והזרק מרשות הרבים לתוכה - פטור, כזרק למבוי סתום שיש לו קורה. בית או חצר שנפרץ קרן זווית שלה בעשר אמות, הרי זה אסור לטלטל בכלן. אף על פי שכל פרצה שהיא עד עשר אמות פתח, אין עושין פתח בקרן זווית; ואם היתה שם קורה מלמעלה על ארץ הפרצה - רואין אותה (כאילו) - שפרצה וסתמה, ומתן לטלטל בכלן.

לו. האצבע שמשערין בה בכל מקום, היא רחב הגודל של ד; והטפח, ארבע אצבעות. וכל אמה האמורה בכל מקום, בין בשבת בין בספה וכלאים - היא אמה בת ששה טפחים. ופעמים משערין באמה בת ששה טפחים דחוקות זו לזו, ופעמים משערין באמה בת ששה טפחים שוחקות (אינן דחוקות) ורווחות; ונה ונה, להחמיר. כיצד? משוף (אורך) מבוי, בארבע אמות שוחקות; וגבהו, עשרים אמה עצבות (דחוקות); רחב הפרצה, עשר אמות עצבות. וכיוצא בהן, לעגן ספה וכלאים.

יום שני

הלכות שבת פרק יח

א. המוציא דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד - אינו חיב עד שיוציא ממנו שיעור שמועיל כלום (משהו). ואלו הן שעורי ההוצאה: המוציא אכלי אדם - פגרוגרת (תאנה יבשה), ומצטרפין זה עם זה; והוא שיהיה פגרוגרת מן האכל עצמו, חוץ מן הקלפין והגרעינין והעקצין (מקום החיבור של הפרי לעץ) והסבין (פסולת הקמח) והמרסן (קליפה עבה של תבואה).

ב. זין, כדי רבע רביעית; ואם היה קרוש, פזית. חלב בהמה שהורה, כדי גמיאה (בליעה בבית אחת); וחלב טמאה, כדי לכחל עין אחת (להניח עליה לרפואה). חלב אשה ולבן ביצה, כדי לתן במשיפה (בתחבושת לכאב עיניים). שמן - כדי לסוף אבר קטן, שהוא אצבע קטנה

בהמה] - הרי אלו כמחיצה - כדי להתיר שאיבת מים להשקות בהמה; ואף על פי שהפרוץ מרבה על העומד בכל רוח ורוח, הואיל וארבע הזוויות עומדות, הרי זה מתן למלאות מן הבור ולהשקות לבהמה (במתחם הפסים). וכמה יהיה גבה כל פס מהן? עשרה טפחים; ורחבו, ששה טפחים; ובין כל פס ופס, כמלא שתי רבקות (קבוצות) של ארבע ארבע בקר, אחת נכנסת ואחת יוצאה - שעור רחב זה, אין יתר על שלש עשרה אמה ושליש.

כח. היה במקום אחד מן הזוויות, או בכל זווית מארבעתן, אכן גדולה, או אילן, או תל המתלקט (קבוצות) עשרה מתוך ארבע אמות, או חבילה של קנים - רואין: כל שאלו יחלק יש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגבה עשרה, נדון משום זווית שיש בה שני פסין. חמשה קנים, ואין בין זה לזה שלשה, ויש ביניהם ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן - נדונים משום זווית שיש בה שני פסין.

כט. מתן להקריב ארבע הזוויות האלו לבאר - והוא (שהיה מספיק מקום לכך), שתהיה פרה ראשה ורבה בפנים מן הפסין ושותה; אף על פי (וזאת במצב) שלא יאחו ראש הבהמה (בכוח) עם הפלי שבו המים (כדי לא לתת לה לטטות. שבמקרה כזה - אין צורך ב"ראשה ורובה" - 1), הואיל וראשה ורבה בפנים, מתן, ואפלו לגמל (שצווארו ארוך - יש להקפיד על "ראשו ורובו" שלו). היו קרובים יותר מזה - אסור להשקות מהן, אפלו לגדי שהוא כלו נכנס לפנים. ומתן להרחיק כל שהוא (איזה מרחק שירצה), ובכלד שירבה בפסים פשוטין (עמודים) שמניחין אותן בכל רוח ורוח (=כל הצדדים), כדי שלא יהיה (המרווח ש) בין פס לחברו יתר על שלש עשרה אמה ושליש.

ל. לא התירו (את העצה של הצבת) הפסין האלו (שסביבי הבאר), אלא בארץ ישראל, ולבהמת עולי הגלים בלבד - והוא, שיהיה באר מים חיים של רבים. אבל אדם - ירד לבאר וישתה, או יעשה לו מחיצה מקפת לבאר גבוהה עשרה טפחים, ויעמד בתוכה וידלה וישתה. ואם היה הבאר רחב הרבה, שאין אדם יכול לירד בו - הרי זה ידלה וישתה בין הפסין (במתחם הפסים).

לא. וכן בור הרבים ובאר היחיד, אפלו בארץ ישראל - אין ממלאין מהן, אלא אם פן עשו להן מחיצה גבוהה עשרה טפחים.

לב. הממלא לבהמתו בין הפסין, כמלא ונותן בכלי (בדלי ש) לפניה (לצורך שתייה); ואם היה אבוס (מתקן גדול להאכלת הבהמה) - ראשו (חלקו) נכנס לבין הפסים, והיה (האבוס) גבוה עשרה ורחב ארבעה (שנהפך לרשות משל עצמו) - לא ימלא ויתן לפניה (את הדלי), שמה יתקלקל האבוס, ויוציא הדלי לאבוס, ומן האבוס לקרקע רשות הרבים; אלא כמלא ושופך (בתוך האבוס), והיא שותה מאליה.

לג. הזרק מרשות הרבים לבין הפסין, חיב; הואיל ויש בכל זווית זווית מחיצה גמורה שיש בה גבה עשרה ויותר

אַלְכֶסְנֵדְרִיָּה [מין עפר המסיר כתמים], או בְּרִית, קִימוּנְיָא, וְאַשְׁלֵג [חומרי ניקוי], וְשֶׁאֵר כָּל הַמְנַקִּין - כְּדִי לְכַבֵּס בֵּהֶן בְּגָד קָטָן, כְּסִבְכָּה. הוֹצִיא סִמְנִין [צבעים] שְׂרוּיִין, כְּדִי לְצַבֵּעַ בֵּהֶן דְּגָמָא לְאוּרְגָא [חתיכת בד קטנה].

ט. הַמוֹצִיא דִּיּוּ עַל הַקְּלָמוֹס, שְׂעוּרוֹ כְּדִי לְכַתֵּב מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי אוֹתוֹת [אותיות]; אֲבָל אִם הוֹצִיא הִדְיוּ בְּפָנָי עֲצָמוֹ, אוּ בְּקֶסֶת [כלי הדיו] - צָרִיף שְׂיֵהֶיָּהּ בּוֹ יִתֵּר עַל זֶה, כְּדִי שְׂיַעֲלֶה מִמֶּנּוּ עַל הַקְּלָמוֹס כְּדִי לְכַתֵּב שְׁתֵּי אוֹתוֹת. הִיָּה בְּקֶסֶת כְּדִי אוֹת אַחַת וּבְקְלָמוֹס כְּדִי אוֹת אַחַת, אוּ בְּדִיּוֹ לְכַדּוֹ כְּדִי אוֹת אַחַת וּבְקְלָמוֹס כְּדִי אוֹת אַחַת - הִרִי זֶה סִפְקָא [כשיעור]. הוֹצִיא שְׁתֵּי אוֹתוֹת וּכְתָבָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּף, חֵיב; כְּתִיבְתָן, זֶה הִיא הַנְּחִתָּן. הוֹצִיא אוֹת אַחַת וּכְתָבָהּ, וְחִנּוּר וְהוֹצִיא אוֹת שְׁנֵיהֶן וּכְתָבָהּ - פְּטוּר; שְׁפָכְרָא חֲסִרָה הָאוֹת הָרְאוּשׁוֹנָה.

י. הַמוֹצִיא כַּחַל [לצביעת העין] בֵּין לְרִפּוּאָה בֵּין לְתַכְשִׁיט, כְּדִי לְכַחַל עֵין אַחַת; וּבְמִקּוֹם שְׁאִין דְּרַכָּן לְהַתְקַשֵּׁט אֲלָא בְּכַחֲלֵיל שְׁתֵּי עֵינַיִם, וְהוֹצִיא לְהַתְקַשֵּׁט - עַד שְׂיִוְצִיא כְּדִי לְכַחַל שְׁתֵּי עֵינַיִם. זָפַת וּגְפָרִית, כְּדִי לַעֲשׂוֹת נֶקֶב [במכסה חבית השמן]. שְׂעוּרָה, כְּדִי לְתַן עַל פִּי נֶקֶב קָטָן [שבחבית לסותמן]. דְּבָק, כְּדִי לְתַן בְּרִאשׁ הַשְּׂבָשְׁבָת [קנה שמורחין ראשו בדבק לתפוס האפרוחים בדבק]. רָבָב [שומן], כְּדִי לְמַשֵּׁחַ תַּמַּח רָקִיק [עוגה מסוגנת בשומן] כְּסָלַע.

יא. הַמוֹצִיא אֲדָמָה, כְּדִי לַעֲשׂוֹת חוֹתֵם הָאֲגָרָת. טִיט, כְּדִי לַעֲשׂוֹת פִּי [שפת] כּוּר [אש הצורפים]. וְזָבַל אוּ חוּל דֶּק, כְּדִי לְזַבֵּל כְּרִשָּׁה [לערבב בסיד]. חוּל גַּס, כְּדִי לְעָרֵב עִם מְלֵא כֶּף שֶׁל סִידִין סִיד. תְּרִשִׁית [חרס לבן כתוש], כְּדִי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב. שְׂעוּרָה, כְּדִי לְגַבֵּל טִיט לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב. סִיד, כְּדִי לְסוּד אֲצַבַּע קָטָנָה שְׂבָבָנוֹת [היו סכין אותם בסיד]. עֶפֶר וְאֶפֶר, כְּדִי לְכַסּוֹת דָּם צָפוּר קָטָנָה. צְרוּר אֲבָן, כְּדִי לְזַרֵק בְּכַהֲמָה וְתַרְגִּישׁ - וְהוּא, מְשַׁקֵּל עֲשָׂרָה זוּזִים. חֲרָשׁ [חרס], כְּדִי לְקַבֵּל בּוֹ רְבִיעִית.

יב. הַמוֹצִיא חֲבָל, כְּדִי לַעֲשׂוֹת אֲזֵן [בית יד] לְקַפָּה [תיבה]. גָּמִי, כְּדִי לַעֲשׂוֹת תְּלוּי [גלואה] לְנִפְהָ לְזַכְכָּרָה [נפה גדולה]. הוֹצִין [עלי התמר], כְּדִי לַעֲשׂוֹת אֲזֵן לְכַפִּיפָה מְצָרִית [סל]. סִיב [חוטם שבעש התמר], כְּדִי לְתַן עַל פִּי מִשְׁפָּף קָטָן שֶׁל יַיִן. מוֹכִין [אגודות בדים], כְּדִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּדוּר כְּאֲגוּז. עֲצָם, כְּדִי לַעֲשׂוֹת תְּרָנָד [כף רופאים קטנה]. זְכוּכִית - כְּדִי לְגַרְדּוֹ בַּהּ רִאשׁ הַכְּפָדָד [ראש מחט המפרידה בין חוטי השתי], או עַד שְׂיַפְצַע [יוריד השתי מהערב] שְׁתֵּי נִימִין כְּאַחַת.

יג. הַמוֹצִיא שְׁתֵּי נִימִין מִזְנַב הַסּוּס וּמִזְנַב הַפָּרָה, חֵיב. הוֹצִיא אַחַת מִן הַקְּשָׁה שְׂבָבָזִיר [חוטם קשים שבשדרתו], חֵיב. נִצְרִי דְּקָל, וְהֵן חוֹטֵי הָעֵץ - שְׁתֵּים; חוֹרֵי דְּקָל, וְהֵן קָלְפֵי הַחֲרִיּוֹת [ענפים] - אַחַת. מִצְמָר גָּפֶן, וּמִצְמָר כְּלָף [משי עבה], וְצְמָר גְּמִלִים וְאַרְנָבִים וְחִזָּה שְׂבִיבִים, וְשֶׁאֵר כָּל הַנְּטוּיִן - כְּדִי לְטוֹת חוּט אֲרָף אֲרַבְעָה טְפָחִים. הַמוֹצִיא מִן הַבְּגָד, אוּ מִן הַשֶּׁק, אוּ מִן הָעוּר - כְּשֶׁעוֹרָן לְטַמְאָה

שֶׁל רְגֵל קָטָן בֶּן יוֹמוֹ. טַל, כְּדִי לְשׁוּף [לשפשוף] אֶת הַקְּלִיּוֹרִית [משחה לכאב עיניים]; וְקִילוֹר, כְּדִי לְשׁוּף בְּמִים; וּמִים, כְּדִי לְרַחֵץ פְּנֵי מְדוּכָה [כלי לכתישת אוכלין]. דְּבַשׁ, כְּדִי לְתַן עַל רִאשׁ הַתַּתִּית [מכה בגב הבהמה]. דָּם, וְשֶׁאֵר כָּל הַמְשַׁקִּין, וְכָל הַשּׁוֹפְכִין - כְּדִי רְבִיעִית.

ג. תְּכָן תְּבוּאָה, כְּמֵלֵא פִי פָּרָה. תְּכָן קֶטְנִיּוֹת, כְּמֵלֵא פִי גְמֵל. וְאִם הוֹצִיא תְּכָן קֶטְנִיּוֹת [שהוא מאכל גמל] לְהַאֲכִילוֹ לְפָרָה, כְּמֵלֵא פִי פָּרָה; שְׂהַאֲכִילָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק, שְׂמָה אֲכִילָהּ. עֲמִיר [קש], כְּמֵלֵא פִי טֹלָה. עֲשָׂבִים, כְּמֵלֵא פִי גְדִי. עֲלֵי שׁוּם וְעֲלֵי בְצָלִים - אִם הָיוּ לְחִים, כְּגִרוּגְרָת, מִפְּנֵי שְׂהֵם אֲכָלֵי אָדָם; וַיְבַשֵּׂם, כְּמֵלֵא פִי גְדִי. וְאִין מְצֻטְרָפִין [המינים שונים] זֶה עִם זֶה לְחַמּוֹר שְׂבָהֶן [לשיעור הקטן שבחם], אֲבָל מְצֻטְרָפִין לְקַל שְׂבָהֶן. בִּיצָד? הוֹצִיא תְּכָן תְּבוּאָה וְקֶטְנִית - אִם יֵשׁ בְּשִׁנְיָהֶן כְּמֵלֵא פִי פָּרָה, פְּטוּר; כְּמֵלֵא פִי גְמֵל, חֵיב. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה, לְעֲנֵן הַשְּׂבָת.

ד. הַמוֹצִיא עֲצִים - כְּדִי לְבַשֵּׁל כְּגִרוּגְרָת מְבִיצָת הַתְּרַנְגוּלִים, טְרִפְפָּה [מעורבת] בְּשֶׁמֶן וּנְתוּנָה בְּאֶלְפָס [מחבת]. הַמוֹצִיא קָנָה [שיעורו], כְּדִי לַעֲשׂוֹת קְלָמוֹס הַמְגִיעַ לְרִאשֵׁי אֲצַבְעוֹתָיו; וְאִם הָיָה עֲבָה אוּ מְרַסָּס [שבור], שְׂעוּרוֹ כְּעֲצִים.

ה. הַמוֹצִיא תְּבָלִין [שיעורו], כְּדִי לְתַבֵּל בִּיצָה; וּמְצֻטְרָפִין זֶה עִם זֶה. פְּלִפְלֵת [פפלה], כָּל שֶׁהוּא. עֲטָרָן, כָּל שֶׁהוּא. רִיחַ טוֹב, כָּל שֶׁהוּא. רִיחַ רַע, כָּל שֶׁהוּא. מִינֵי בְשָׂמִים, כָּל שֶׁהֵן. אֲרָגְמָן טוֹב, כָּל שֶׁהוּא. בַּתּוֹלַת הַיָּרֵד [עלה שושנה אדומה וסתומה], אַחַת. מִינֵי מַתְכוֹת הַקְּשָׂים, כְּגוֹן נַחֲשֵׁת וּבְרָזֵל, כָּל שֶׁהֵן. מְעַפֵּר הַמְזַבְחַת, וּמֵאֲבָנֵי הַמְזַבְחַת, וּמִמְקַק [רקבוון] סְפָרִים, וּמִמְקַק מְטַפְחוֹתֵיהֶן - כָּל שֶׁהֵן, מִפְּנֵי שְׂמִצְנֵיעִין אוֹתָן לְגִנְיָזָה. גַּחְלֵת, כָּל שֶׁהוּא; וְהַמוֹצִיא שְׂלֵהָת, פְּטוּר.

ו. הַמוֹצִיא זְרַעוֹנֵי גִנָּה שְׂאִינָן נֶאֱכָלִין לְאָדָם, שְׂעוּרָן פְּחוֹת מְכַרְוֹגְרָת: מְזַרַע קְשׁוּאִין, שְׁנַיִם; וּמְזַרַע הַדְּלוּעִין, שְׁנַיִם; מְזַרַע פּוֹל הַמְצָרִי, שְׁנַיִם. הַמוֹצִיא סְבִין [פסולת קמח], כְּדִי לְתַן עַל פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב [בעת ההתכה]. הַמוֹצִיא מְרָסָן [קליפות תבואה] - אִם לְאֲכִילָהּ, שְׂעוּרוֹ כְּגִרוּגְרָת; לְכַהֲמָה, שְׂעוּרוֹ כְּמֵלֵא פִי גְדִי; לְצַבֵּעַ, כְּדִי לְצַבֵּעַ בְּגָד קָטָן. לוּלְבֵי [ענפים רכים] זְרָדִין [של עצים דקים] וְהַחֲרוּבִין - עַד שְׂלֵא יִמְתִּיקוּ, כְּגִרוּגְרָת; וּמִשְׂמִיתִיקוּ, כְּמֵלֵא פִי גְדִי. אֲבָל הַלוּף וְהַחֲרָדֵל וְהַתּוֹרְמוֹסִין וְשֶׁאֵר כָּל הַנּוֹכְפְּשִׁין - בֵּין שְׂמִיתִיקוּ בֵּין שְׂלֵא יִמְתִּיקוּ, כְּגִרוּגְרָת.

ז. הַמוֹצִיא גְרַעֲיִין - אִם לְאֲכִילָהּ, חֵמֶשׁ; וְאִם לְהַסְקָה, הִרִי הֵן כְּעֲצִים; וְאִם לְהַשְׁבּוֹן [למניין], שְׁתֵּים; וְאִם לְזִרְיעָה, שְׁתֵּים. הַמוֹצִיא אֲזוּב [מין צמח] לְאֲכִילָהּ, כְּגִרוּגְרָת; לְכַהֲמָה, כְּמֵלֵא פִי גְדִי; לְעֲצִים, כְּשֶׁעוּר הַעֲצִים; לְהַזְיָה [על טמא מת], כְּשֶׁעוּר הַזְיָה.

ח. הַמוֹצִיא קָלְפֵי אֲגוּזִין, וּקְלָפֵי רְמוּנִים, אִיסְטִיס, וּפּוּאָה [מיני צמחים המשמשים לצבע], וְשֶׁאֵר הַצּוֹבְעִין - כְּדִי לְצַבֵּעַ בֵּהֶן בְּגָד קָטָן, כְּסִבְכָּה [כיסוי] שְׂמִינְחִין הַבְּנוֹת עַל רִאשֵׁיהֶן. וְכֵן הַמוֹצִיא מִי רְגָלִים בֶּן אַרְבָּעִים יוֹם, אוּ נִתֵּר

נכר, כְּכַר בְּטֵלָה מִחֻשְׁבָּתוֹ הֵרָאשׁוּנָה; לְפִיכָף, אִם חֲזוֹר
וְהִקְנִיסוּ - אֵינּוּ חֵיב עַד שְׂכִינִים בְּשַׁעוֹר.

כב. דְּבַר שְׂאִין דְּרָף בְּגֵי אָדָם לְהִצְנִיעוֹ וְאֵינּוּ רְאוּי
לְהִצְנִיעַ, כְּגוֹן דִּם הַנְּהֵדָה - אִם הִצְנִיעוֹ אֶחָד וְהוֹצִיאֹ, חֵיב;
וְשָׂאָר הָאָדָם, פְּטוּרִין עָלָיו, שְׂאִין חֵיבִין אֲלָא עַל הוֹצֵאת
דְּבַר הַפֶּשֶׁר [הוֹרֵגִיל] לְהִצְנִיעַ, וּמִצְנִיעִין כְּמֹהוּ.

כג. הַמוֹצִיא חֲצִי שַׁעוֹר, פְּטוּר; וְכֵן כָּל הַעוֹשֶׂה מִמְּלֶאכָה
מִן הַמְּלֶאכֶת חֲצִי שַׁעוֹר, פְּטוּר. הוֹצִיא חֲצִי שַׁעוֹר וְהִנִּיחוֹ,
וְחֲזוֹר וְהוֹצִיא חֲצִי הָאֶחָד - חֵיב; וְאִם קָדָם וְהִגְבִּיהַ הַחֲצִי
הֵרָאשׁוֹן, קָדָם הַנְּחִת חֲצִי הַשֵּׁנִי - נֶעֱשֶׂה כְּמִי שֶׁנִּשְׂרָף,
וּפְטוּר. הוֹצִיא חֲצִי שַׁעוֹר וְהִנִּיחוֹ, וְחֲזוֹר וְהוֹצִיא חֲצִי אֶחָד
וְהִעֲבִירוֹ עַל הֵרָאשׁוֹן בְּתוֹף שְׁלִישָׁה - חֵיב, שֶׁהַמַּעֲבִיר כְּמִי
שֶׁנָּח עַל גְּבֵי מִשְׁהוֹ; אֲבָל אִם זָרְקוּ - אֵינּוּ חֵיב, עַד שְׂנִינּוֹת
שֶׁם עַל גְּבֵי מִשְׁהוֹ.

כד. הוֹצִיא חֲצִי שַׁעוֹר, וְחֲזוֹר וְהוֹצִיא חֲצִי שַׁעוֹר בְּהֶעֱלָם
[בשגגה] אֶחָד - לְרִשׁוֹת אַחַת, חֵיב. לְשִׁתֵּי רִשׁוֹת, אִם יֵשׁ
בִּינֵיהֶן רִשׁוֹת שְׂחִיבִין עָלֶיהָ - פְּטוּר; הִתְהַה בִּינֵיהֶן כְּרַמְלִית
[מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר] - הֵרִי הֵן כְּרִשׁוֹת אַחַת, וְחֵיב
חֲסֵאת.

כה. הַמוֹצִיא פְּחוֹת מִכְּשַׁעוֹר, וְקָדָם שְׂנִינּוֹת נִתְפַח וְחֲזוֹר
בְּשַׁעוֹר, וְכֵן הַמוֹצִיא כְּשַׁעוֹר, וְקָדָם שְׂנִינּוֹת צִמַּק וְחֲזוֹר פְּחוֹת
מִכְּשַׁעוֹר - פְּטוּר.

כו. הַמוֹצִיא כְּגֵרוּגְרָת לְאֲכִילָה, וְצִמְקָה קָדָם הַנְּחִתָּה, וְחָשַׁב
עָלֶיהָ לְזַרְיעָה אוֹ לְרִפּוּאָה, שְׂאִינּוּ צָרִיף שַׁעוֹר - הֵרִי זֶה
חֵיב, כְּמִחֻשְׁבָּתוֹ שֶׁל עֵת הַנְּחִתָּה. הוֹצִיא פְּחוֹת מִכְּגֵרוּגְרָת
לְזַרְיעָה, וְקָדָם הַנְּחִתָּה חֲזוֹר וְחָשַׁב לְאֲכִילָה - פְּטוּר; וְאִם
תִּפְסְחָה קָדָם הַנְּחִתָּה וְנֶעֱשֶׂה כְּגֵרוּגְרָת קָדָם שְׂמִילָף עָלֶיהָ
לְאֲכִילָה, חֵיב; שְׂאֵפְלוֹ לֹא חָשַׁב, הֵיכָה מִתְחַיֵּב עַל מִחֻשְׁבָּת
הַהוֹצֵאתָ.

כז. הוֹצִיא כְּגֵרוּגְרָת לְאֲכִילָה, וְצִמְקָה וְחִזְרָה וְתִפְסְחָה קָדָם
הַנְּחִתָּה - הֵרִי זֶה סֶפֶק [בגמרא] אִם נִדְחָה [מהחייב], אִם לֹא
נִדְחָה. זָרַק פְּזִית אֲכָלִין לְבֵית טָמֵא, וְהִשְׁלִים פְּזִית זֶה
לְאֲכָלִין שֶׁהָיוּ שָׁם וְנֶעֱשֶׂה הַכֵּל כְּפִיצָה - הֵרִי זֶה סֶפֶק אִם
נִתְחַיֵּב עַל פְּזִית, מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁלִים הַשַּׁעוֹר לְעֵנֶן טָמֵאָה [רק
אוכל כביצה מקבל טומאה], אוֹ לֹא נִתְחַיֵּב.

כח. הַמוֹצִיא פְּחוֹת מִכְּשַׁעוֹר - אִף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיא אוֹ בְּכָלִי,
פְּטוּר; שֶׁהִפְלִי טַפְלָה [בטיילה] לוֹ, וְאֵין פְּנִיתוֹ לְהוֹצֵאת
הַכָּלִי, אֲלָא לְהוֹצֵאת מֵה שְׂבִתוֹכּוֹ, וְהֵרִי אֵין בּוֹ בְּשַׁעוֹר.
לְפִיכָף, אִם הוֹצִיא אָדָם חִי שְׂאִינּוֹ כְּפֹת בְּמִשְׁה - פְּטוּר אִף
עַל הַמִּשְׁה, שֶׁהַמִּשְׁה טַפְלָה לוֹ. וְכֵן כָּל פִּיצוּא בְּזֶה. הַמוֹצִיא
קֶפֶת הַרוֹכְלִים [מוכרי בשמים לנשים] - אִף עַל פִּי שִׁישׁ כֶּה
מִינֵין הַרְבֵּה, וְאֵפְלוֹ הוֹצִיאָן בְּתוֹף כְּפוֹ - אֵינּוּ חֵיב אֲלָא
אַחַת; שֶׁם הוֹצֵאתָ אֶחָד הוּא.

יום שלישי

הלכות שבת פרק יט

א. כָּל כְּלִי הַמְּלַחֵמָה, אֵין יוֹצֵאִין בְּהֵן בְּשַׁבָּת. וְאִם יָצָא
- אִם הָיוּ פְּלִים שֶׁהֵן דְּרָף מִלְּבוּשׁ, כְּגוֹן שְׂרִיזִין [מלבוש

[לקבלת טומאה], כִּף שַׁעוֹרֵן לְהוֹצֵאתָ: הַכְּגֹד, שְׁלִישָׁה עַל
שְׁלִישָׁה; הַשֵּׁק, אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה; הַעוֹר, חֲמִשָּׁה עַל
חֲמִשָּׁה.

יד. הַמוֹצִיא עוֹר שֶׁלֹא נִתְעַבַד כָּלָל, אֲלָא עַדִּין הוּא רַף -
שַׁעוֹרוֹ, כְּדִי לְצַר [לעטור] מִשְׁקֵלֶת [של מאזניים] קְטָנָה
שֶׁמִּשְׁקָלָה שֶׁקָּל. הִיָּה [העור] מְלוּחַ, וְעַדִּין לֹא נֶעֱשֶׂה בְּקִמַח
וְלֹא בַּעֲפָצָא [חומר עיבוד] - שַׁעוֹרוֹ, כְּדִי לַעֲשׂוֹת קְמִיעַ
[לעטוף קמיע שבו שמות הקודש לסגולה]. הִיָּה עֲשׂוּי בְּקִמַח,
וְעַדִּין לֹא נִתְעַבַד בַּעֲפָצָא - שַׁעוֹרוֹ, כְּדִי לְכַתֵּב עָלָיו אֶת
הַגֵּט. נִגְמַר עֲבוּדוֹ - שַׁעוֹרוֹ, חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה.

טו. הַמוֹצִיא קֶלֶף מְעַבַד, כְּדִי לְכַתֵּב עָלָיו פְּרִשְׁת 'שְׁמַע'
עַד 'וּבְשַׁעֲרֵיךָ'. דּוּכְסוּסְטוֹס [חלקו הפנימי של העור], כְּדִי
לְכַתֵּב עָלָיו מְזוּזָה. נִיר - כְּדִי לְכַתֵּב עָלָיו שְׁתֵּי אוֹתוֹת שֶׁל
קָשֶׁר מוֹכְסִין [נמטר בו מסמנים גזברי המעשר שפלוני שילם
חובו], שֶׁהֵן גְּדוּלוֹת מְאוֹתוֹת שְׁלֹנּוֹ. הַמוֹצִיא קָשֶׁר [סימן
של] מוֹכְסִין - חֵיב, אִף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הֵרָאָהוּ לְמוֹכֵס וְנִפְטַר
בוֹ; שֶׁהָרִי רָאָהוּ הוּא לְעוֹלָם. הַמוֹצִיא שֶׁטַר פְּרוּעַ, וְנִיר
מְחוּק - כְּדִי לְכַרֵּף עַל פִּי צְלוּחִית קְטָנָה שֶׁל פְּלִטוֹן
[בושם]; וְאִם יֵשׁ בְּלֶכֶן [במחיקה] שְׁלוֹ כְּדִי לְכַתֵּב שְׁתֵּי
אוֹתוֹת שֶׁל קָשֶׁר מוֹכְסִין, חֵיב.

טז. הַמוֹצִיא בְּהֶמָה חִיָּה וְעוֹף - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן חִיִּים,
חֵיב. אֲבָל אָדָם חִי, אֵינּוּ מִשְׁאוּי; וְאִם הִיָּה כְּפֹת אוֹ חוֹלָה,
הַמוֹצִיא אוֹתוֹ חֵיב. וְהָאִשָּׁה מְדַדָּה [מסייעת] אֶת בְּנָה בְּזֵמַן
שְׁנוּטִיל [רגל] אַחַת וּמִנִּית אַחַת.

יז. הַמוֹצִיא תִינוֹק חִי, וְכִיס תְּלוּי בְּצוּאָרוֹ - חֵיב מִשׁוּם
הַכִּיס, שְׂאִין הַכִּיס טַפְלָה [בטיילה] לְתִינוֹק; אֲבָל אִם הוֹצִיא
אֶת הַגְּדוּל, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְלַבֵּשׁ בְּכָלִי וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ
- פְּטוּר, שֶׁהַכֵּל טַפְלָה לוֹ. הָיוּ כְּלָיו [בגדיו] מְקַפְּלִין עַל
כְּתָפוֹ - הַנּוֹשֵׂא אוֹתוֹ, חֵיב.

יח. הַמוֹצִיא חֵיב חִי, כָּל שֶׁהוּא; וּמַת, כְּגֵרוּגְרָת. צִפְרַת
כְּרָמִים [מין ארבה], בֵּין חִיָּה בֵּין מַתָּה - כָּל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי
שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתָהּ לְרִפּוּאָה; וְכֵן כָּל פִּיצוּא כֶּה. הַמַּת,
וְהַנְּבִלָה, וְהַשְּׂרָץ - כְּשַׁעוֹר טָמֵאָתוֹ, כִּף שַׁעוֹר הוֹצֵאתוֹ; מַת
וְנִבְלָה, כְּכֹזֵית; וְשְׂרָץ, כְּכַעֲדָשָׁה.

יט. הִיָּה שֶׁם [מבשר המת] פְּזִית מְצַמְצָם [בדיוק], וְהוֹצִיא
מִמֶּנּוּ כְּחֲצִי זֵית - חֵיב, שֶׁהָרִי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו, שְׁנוֹת־מַעֲט
הַשַּׁעוֹר מִלְּטָמֵא. אֲבָל אִם הוֹצִיא כְּחֲצִי זֵית מִפְּזִית וּמִחֻצָּה,
פְּטוּר. וְכֵן כָּל פִּיצוּא בְּזֶה בְּשָׂאָר הַטָּמֵאוֹת.

כ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שְׂאִינּוּ חֵיב אֲלָא עַל הוֹצֵאתָ
בְּשַׁעוֹר? כְּשֶׁהוֹצִיא סֶתֶם; אֲבָל הַמוֹצִיא לְזֹרַע, אוֹ לְרִפּוּאָה,
אוֹ לְהִרְאוֹת מִמֶּנּוּ הַגָּמָא, וְלִכְלֵל פִּיצוּא בְּזֶה - חֵיב בְּכָל
שֶׁהוּא.

כא. הַמִּצְנִיעַ דְּבַר לְזַרְיעָה, אוֹ לְרִפּוּאָה, אוֹ לְדָגְמָא, וְשִׁכַח
לְמָה הִצְנִיעוֹ, וְהוֹצִיא סֶתֶם - חֵיב עָלָיו בְּכָל שֶׁהוּא, שֶׁעַל
דַּעַת מִחֻשְׁבָּה רֵאשׁוּנָה הוֹצִיא; וְשָׂאָר הָאָדָם, אֵין חֵיבִין
עָלָיו אֲלָא בְּשַׁעוֹרוֹ. זָרַק זֶה שֶׁהוֹצִיא כְּכָר לְתוֹף הָאוֹצֵר
[מחוסן, ונמלך ממחשבתו הראשונה] - אִף עַל פִּי שֶׁמְקוּמוֹ

ז. לא תצא אשה בקטלה [שרשרת זהב] שבצוארה, ולא בנזמי האף, ולא בצלוחית של פליטון [בושם] הקבועה על זרועה, ולא בכיס הקטן העגל שמניחין בו שמן הטוב, והוא הנקרא 'כוכלת', ולא בפאה של שער שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה, ולא בכבול של צמר שמקפת אותו סביב לפניה [שהצירי יהא מונח עליה], ולא בשן שמנחת בפיה במקום שן שנפל, ולא בשן של זהב שמנחת על שן שחר או אדם שיש בשניה - אכל שן של כסף מתר, שאינו נכר. כל אלו אסורין לצאת בהם, שמא תחליץ ותראה לחברותיה.

ח. כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לו לצאת בו אפלו בחצר שאינה מערכת; חוץ מכבול ופאה של שער, שמתר לצאת בהן לחצר - כדי שלא תתגנה על בעלה. והיוצאת בצלוחית של פליטון שאין בה בשם כלל, חקבת.

ט. יוצאה אשה בחוטי שער הקשורין לה על ראשה; מפני שהמים באין בהן ואינן חוצצין, אינה חולצתן אם ארעה לה טבילה, עד שנגזר שמא תביאם ברשות הרבים; בין שהיו החוטין שלה, בין של חברתה, בין של בהמה. ולא תצא הנקנה בשל ילדה, ששבת הם לה, ושמא תחליץ ותראה לחברותיה; אכל ילדה, יוצאה בחוטי זקנה. וכל שהיא אריג, יוצאה בו על ראשה.

י. יוצאה אשה בחוטין שבצוארה - מפני שאינה חונקת עצמה בהן [והם רפויים], ואינן חוצצין [בטבילה, ואין חשש שתסירם]; ואם היו צבועין - אסורין, שמא תראה אותם לחברותיה. ויוצאה אשה בכליל [סס] של זהב בראשה, שאין יוצאה בו אלא אשה חשוכה שאין דרכה לחליץ ולהראות; ויוצאה בציצין ובלתנים של זהב, בזמן שהם קשורין בשבכה [כיסוי] שעל ראשה, כדי שלא יפלו. וכן כל כיוצא בהם.

יא. יוצאה אשה במוף [צמר ג19] שבאזנה - והוא, שהיה קשור באזנה; ובמוף שבסנדלה - והוא, שהיה קשור בסנדלה; ובמוף שהתקניה לנדתה [לספוג דס נידתה], ואף על פי שאינו קשור, ואפלו עשתה לו בית ד - שאם נפל, אינה מביאה אותו מפני מאיסותו.

יב. יוצאה בפלפל, ובגרגר מלח, ובכל דבר שתתן לתוף פיה מפני ריח הפה; ולא תתן לכתחלה בשבת. ויוצאות הנשים בקיסמין שבאזניהן [בחורי האזניים למען לא יסתם הנקב], ובכעלות [עטיפת הראש] שבצוארן או שבכסותן, ובכרדיד [בד המכסה כל הגוף] הפרוף [הכרוך]. ופזרפת [כורכת בשפת הרדיד] בתחלה בשבת על האבן ועל האגוז, ויוצאה; ולא תערים ותפרף על האגוז כדי להוציאו [את האגוז] לבנה הקטן. וכן לא תפרף על המטבע לכתחלה, מפני שאסור לטלטלו; ואם פרפה, יוצאה בו.

יג. יוצא אדם בקיסם שבשניו ושכסנדלו לרשות הרבים, ואם נפל לא יחזיר; ובמוף ובספוג שעל גפי המכה, ובכלבד שלא יכרף עליהן חוט או משיחה, שהרי החוט והמשיחה חשוכין אצלו, ואינם מועילין למכה. ויוצא

ברזל [וכובע [מברזל] ומגפים [מברזל] שעל הרגלים - הרי זה פטור; ואם יצא בכלים שאינן דרף מלבוש, כגון רמח וסוף וקשת ואלה [מגן עגול] ותריס [מגן משולש] - הרי זה חייב.

ב. אין יוצאין בסנדל מסמר שסמרו לתוקו; ואפלו ביום טוב גזרו שלא יצא בו. ומתר לצאת באבנט שיש עליו חתיכות קבועות של כסף ושל זהב, כמו שהמלכים עושין, מפני שהוא תכשיט, וכל שהוא תכשיט מתר; והוא, שלא יהא [האבנט] רפוי - שמא יפל ברשות הרבים, ויבוא להביאו.

ג. טבעת שיש עליה חותם - מתכשיטי האישה היא, ואינה מתכשיטי האשה; ושאין עליה חותם - מתכשיטי אשה, ואינה מתכשיטי האישה. לפיכך, אשה שיצאת בטבעת שיש עליה חותם, ואיש שיצא בטבעת שאין עליה חותם - חייבין. ומפני מה הם חייבין, והרי הוציאו אותן שלא כדרך המוציאין, שאין דרף האיש להוציא באצבעו אלא טבעת הראויה לו, וכן האשה אין דרכה להוציא באצבעה אלא טבעת הראויה לה? מפני שפעמים נותן האיש טבעתו לאשתו להצניעה בבית, ומנחת אותה באצבעה בעת הולכה, וכן האשה נותנת טבעתה לבעלה לתקנה אצל האמן, ומניח אותה באצבעו עד חנות האמן; ונמצאו שהוציאו אותן כדרך שדרבן להוציאן, ולפיכך חייבין.

ד. לא תצא אשה בטבעת שאין עליה חותם, אף על פי שהיא מתכשיטיה; גורה, שמא תוציאה ברשות הרבים להראות לחברותיה, כדרך שהנשים עושות תמיד; ואם יצאת בה, פטורה. אכל האיש מתר לצאת בטבעת שיש עליה חותם, מפני שהוא תכשיט, ואין דרבן להראות; ונהגו כל העם שלא יצאו בטבעת כלל.

ה. אשה שיצאת במחט נקובה, חקבת; והאיש, פטור. ואיש שיצא במחט שאינה נקובה, חייב; והאשה, פטורה - מפני שהיא מתכשיטיה, ואינה אסורה, אלא גורה שמא תראה לחברותיה. זה הכלל: כל היוצא בדבר שאינו מתכשיטיו, ואינו דרף מלבוש, והוציאו כדרך שמוציאין אותו דבר - חייב; וכל היוצא בדבר שהוא מתכשיטיו, והיה רפוי ואפשר שיפל במהרה ויבוא להביאו ברשות הרבים, וכן אשה שיצאת בתכשיטין שדרכה לשלף אותן ולהראותן - הרי אלו פטורין; וכל דבר שהוא תכשיט, ואינו נופל ואין דרכה להראותו - הרי זה מתר לצאת בו. לפיכך, אצעדה [צמיד] שמניחין בזרוע או בשוק - יוצאין בה בשבת; והוא שתהיה דבוקה לבשר, ולא תשמש. וכן כל כיוצא בזה.

ו. לא תצא אשה בחוטי צמר, או בחוטי פשתן, או ברצועות הקשורות לה על ראשה - שמא תחליץ אותם בשעת טבילה, ותעבירם ברשות הרבים; ולא בציצין שמנחת בין עיניה, ולא בלתנים של זהב שיוצאין מן הציצין על לחיה, בזמן שאינן תפורין זה בזה; ולא בעטרת של זהב שמנחת בראשה, ולא בכבלים שיוצאין בהן הכנות ברגליהן, כדי שלא יפסעו פסיעה גסה. כל אלו אסורין לצאת בהן, שמא יפלו ויתביאן בידה.

כ. מתר להתעטף בטלית שיש בשפתיה מלל [חוטים בולטים], אף על פי שהן חוטין ארכין, ואף על פי שאינן נואי לטלית - מפני שהן בטלית לגבי הטלית, ואינו מקפיד עליהן בין היו בין לא היו. לפיכך, היוצא בטלית שאינה מציצת כהלכתה - חזב, מפני שאותן החוטין חשובין הן אצלו, ונדעתו עליהן, עד שישלים חסרונן ויעשו ציצית. אבל טלית המציצת כהלכתה - מתר לצאת בה, בין ביום בין בלילה; שאין הציצית הגמורה משאוי, אלא הרי היא מנואי הבגד ומטכסיסיו [שכוליו], כמו האמרה [בד התפור בשפת הבגד] וכיוצא בה. ואלו היו חוטי הציצית שהיא מציצת כהלכתה משאוי - היה חזב היוצא בה אפלו ביום השבת, שאין מצות עשה שאין בה פרת דוחה שבת.

כא. לא יצא החזיט בשבת במחט התחובה לו בכגדו, ולא נגר בקיסם שבאוננו, ולא גרדי [אורג] באירא [חתוכת צמר] שבאוננו, ולא סורק [מסרק פשתן] במשיחה [חבל דק] שבצוארו, ולא שלחני [חלפן] בדינר שבאוננו, ולא צבע בדיגמא שבאוננו; ואם יצא - פטור, אף על פי שיש צורך אפנותו; מפני שלא הוציא כדרך המוציאין.

כב. הדיב שיש בשלש פכים שלו [שלא יתלכלך] - חזב, מפני שאין דרך פיס זה להוציא אלא כדרך הזאת; ואף על פי שאינו צריך לגוף ההוצאה, אלא כדי שלא יתלכלכו בגדיו - שהמלאכה שאינה צריכה לגופה, חזב עליה.

כג. המוציא תפלין בשבת ברשות הרבים, כיצד הוא עושה? לובשן כדרך, מניח של ראש בראשו ושל יד בידו, ונכנס, וחולצן בפית; וחוזר ויוצא ולובש זוג שני וחולצו, עד שיקניס את בלן. ואם היו הרבה, ולא נשאר מן היום כדי להכניסן דרך מלבוש - הרי זה מחשיף עליהם, ומכניסן במוצאי שבת. ואם היה בימי הגזירה, שמתירא לישוב ולשמרן עד הערב מפני הגוים - מכסן במקומן, ומניחן והולך.

כד. היה מתירא להחשיף עליהן מפני הלסטים - נוטל את בלן באחת, ומוליכן פחות פחות מארבע אמות, או נותנן לחברו בתוך ארבע אמות, וחברו לחברו, עד שמגיע לחצר החיצונה. כמה דברים אמורים? בשהיו בהן רצועותיהן, והיו מקשרין קשר תפלין - שודאי תפלין הן; אבל אם לא היו רצועותיהן מקשרות, אינו נזקק להן.

כה. המוציא ספר תורה - יושב ומשמרו, ומחשיף עליו; ובספנה, מניחו והולך לו. אם היו גשמים יורדין, מתעטף בעור [שיביא מביתו], וחוזר ומכסה אותו, ונכנס בו.

כו. לא יצא החזיט במחטו בידו, ולא הלכלך [סורק] בקלמוסו, ערב שבת סמוך לחשכה - שמה ישבח ויוצא. וחיב אדם למשמש בכגדו ערב שבת עם חשכה - שמה יהיה שם דבר שכוחו, ויצא בו בשבת. ומתיר לצאת בתפלין ערב שבת עם חשכה; הואיל וחיב אדם למשמש בתפלין בכל עת, אינו שוכחן. שכת ויצא בהן לרשות הרבים, ונזפר שיש לו תפלין בראשו - מכסה את ראשו עד שמגיע לביתו או לבית המדרש.

בקלפת השום ובקלפת הפצל שעל המפה, ובאגד [בד כרוך] שעל גבי המפה, וקושרו ומתירו בשבת; ובאספלונית, ומלגמה, ורטיה [מיני תחבושות] שעל גבי המפה, ובסלע [מטבע] שעל גבי הצינית [מכה בפרסת הרגל], ובביצת החרגול [מין ארבה], ובשן השועל, ובמסמר הצלוב [מסמר מעץ צלוב], ובכל דבר שתולין אותו משום רפואה - והוא שיאמרו הרופאים שהוא מועיל.

יד. יוצאת האשה באבן תקומה [אבן סגולה למעוברת], ובמשקל [חיקוי של] אבן תקומה שנתפנו ושקלו לרפואה; ולא אשה עברה בלבד, אלא שאר הנשים - שמה התעבר ותפיל. ויוצאין בקמיע [של] ממחה [לטגולה]. ואי זה הוא קמיע ממחה? זה שרפא שלשה בני אדם, או שעשהו אדם שרפא שלשה בני אדם בקמיעין אחרים. ואם יצא בקמיע שאינו ממחה - פטור, מפני שהוציאו דרך מלבוש. וכן היוצא בתפלין, פטור.

טו. מי שיש כרגלו מפה, יוצא בסנדל יחידי כרגלו הפריאה; ואם אין כרגלו מפה, לא יצא ביחיד. ולא יצא קטן במנעל גדול, אבל יוצא הוא בחלוק גדול. ולא תצא אשה במנעל רפוי, ולא במנעל חדש שלא יצאה בו שעה אחת מבעוד יום. ואין הקטע [קטוע רגל] יוצא פקב [רגל תוחבת] שלו. אנקטמין [מנעל] של עץ - אין יוצאין בהן בשבת, מפני שאינן מן דרכי המלבוש; ואם יצאו, פטורין.

טז. יוצאין בפקריון [פאה נכרית] ובצפה [צמר] שבכראשי בעלי חטטין [שחיו]. אימתי? בזמן שצבען וכרכן, או שיש צהבה בהן שעה אחת מבעוד יום; אבל אם לא עשה בהן מעשה, ולא יצא בהן קדם השבת - אסור לצאת בהן.

יז. יוצאין בשק עבה, ובסגוס [בגד שניה] עבה, וביריעה [מעורר], ובחמילה [בגד עב] - מפני הגשמים; אבל לא בתבה, ולא בקפה, ולא במחצלת - מפני הגשמים. הפר והפסת - אם היו רפין ורקין [דקים] כמו הבגדים - מתר להוציאם מניחין על ראשו בשבת, דרך מלבוש; ואם היו קשין - הרי הם כמשאוי, ואסורין.

יח. יוצאין ביוגין [פעמונים שאינם משמיעים קול] הארוגין בכגדים. ויוצא העבד בחותם של טיט שבצוארו [בו חקוק שמו ושם אדונו], אבל לא בחותם של מתכת, שמה פל ויביאנו. המתעטף בטליתו, וקפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו - אם נתפון לקבץ כנפיו, כדי שלא יקרעו או שלא יתלכלכו - אסור; ואם קבצן להתנאות בה, כמנהג אנשי המקום במלבושן - מתר.

יט. היוצא בטלית מקפלת ומנחת על כתפו, חזב. אבל יוצא הוא בסודר [מטפחת גדולה] שעל כתפו, אף על פי שאין גימא [חוט] קשורה לו באצבעו [שלא יפול]; וכל סודר שאינו חופה ראשו ורבו, אסור לצאת בו. היתה סכנית [בגד לעטיפה הראש והכתפיים ביציאה ממרחץ] קצרה שאינה רחבה - קושר שני ראשיה למטה מכתפיים, ונמצאת כמו אבנט, ומתיר לצאת בה.

יום רביעי

הלכות שבת פרק כ

א. אסור להוציא משא על הבהמה בשבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמורך" - אחד שור ואחד חמור, ואחד כל בהמה וחסיה ועוף. ואם הוציא על הבהמה - אף על פי שהוא מצוה על שביתה - אינו לוקה, לפי שאסורו בא מפלל עשה; לפיכך, המתמר [מזרז] אחר בהמתו בשבת, והיה עליה משא - פטור.

ב. והלא לאו מפרש בתורה, שנאמר: "לא תעשה כל מלאכה, אתה ובנך ובתך, עבדך ואמתך ובהמתך" - שלא יחרש בה [הוא עצמו], וכיוצא בתרישה; ונמצא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין [להזהיר החורש על הענשתו], ואין לוקין עליו.

ג. אסור לישראל להשאיל או להשכיר בהמה גסה לגוי - שלא יעשה בה מלאכה בשבת; והרי הוא מצוה על שביתה בהמתו. ואסרו חכמים למכר בהמה גסה לגוי, [גזירה] שמא ישאל או ישכיר. ואם מכר - קונסין אותו [לפדותה] עד עשרה בדמיה, ומחזירה; ואפלו שבונה, אין מוכרין. ומתיר לו למכר על ידי סרסור [מתווך], שהסרסור אינו משכיר ואינו משאל.

ד. ומתיר למכר להם סוס - שאין הסוס אלא לרכיבת אדם, לא למשאוי, והחי נושא את עצמו. וכדרך שאסרו למכר לגוי, כף אסרו למכר לישראל החשוד למכר לגוי. ומתיר למכר להם פרה לשחיטה, ושוחט אותה בפניו; ולא ימכר סתם, אפלו שור של פטם [מפוטם שאינו ראוי למלאכה] - שמא ישקה אותו ויעבד בו.

ה. מקום שנהגו למכר להן בהמה דקה, מוכרין; מקום שנהגו שלא למכר, אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להן תיה גסה, כמו שאין מוכרין להם בהמה גסה - אלא על ידי סרסור.

ו. מי שהחשיף בדרך, ולא היה עמו נכרי שיתן לו פיסו, והיתה עמו בהמה - מניח פיסו עליה פשהיה מהלכת, וכשתרצה לעמד נוטלו מעליה, כדי שלא תעמד והוא [הכיס] עליה, עד שלא תהיה שם לא עקירה ולא הנחה. ואסור לו להנהיגה, ואפלו בקול, כל זמן שהכיס עליה, כדי שלא יהיה מחמר בשבת. וגזרת חכמים היא, שלא יניח פיסו על גבי בהמה, אלא אם אין עמו נכרי.

ז. היה עמו חרש שוטה וקטן - מניח פיסו על החמור, ואינו נוטנו לאחד מהן, מפני שהן אדם מישראל. היה עמו חרש שוטה וקטן, ואין עמו בהמה - נוטנו לשוטה; שוטה וקטן - נוטנו לשוטה; חרש וקטן - נוטנו לאי זה מהם שירצה. לא היתה עמו בהמה, ולא נכרי, ולא אחד מפל אלו - מהלך בו פחות פחות מארבע אמות [עוצר כל סוף ד' אמות]. ואפלו מציאה שבאה לידו, מהלך בה פחות פחות מארבע אמות. אבל קדם שתבוא לידו - אם יכול להחשיף עליה [להמתין לידה עד מוציא], מחשיף; ואם לאו, מוליכה פחות פחות מארבע אמות.

ח. מתיר למשך את הבהמה במתג ורסן שלה לרשות הרבים - והוא שתהיה ראויה לאותו הרסן, כגון שיר לסוס ואפסר לגמל וחסם לנאקה וסוגר לפלג. אבל אם הוציא בהמה במתג שאין משתמרת בו, כגון שקשר חבל בפי הסוס, או במתג שאינה צריכה לו אלא משתמרת בפחות ממנו, כגון שהוציא חמור בשיר של סוס או חתול בסוגר - הרי זה משאוי; שכל שמירה מעלה או שמירה פחותה - משאוי הוא לה.

ט. לא יקשר גמלים זה בזה, וימשך; אפלו היו קשורין מערב שבת, אינן נמשכין בשבת. אבל מכניס הוא חבלים לתוף ידו - והוא, שלא יצא חבל מתוף ידו טפח; וצריך שיהיה החבל שמפי הבהמה עד ידו, גבוה מן הארץ טפח או יותר. ומפני מה לא ימשך הגמלים הקשורים זה בזה? מפני שהוא נראה כמי שמוליכן לשוק שמוכרין בו בהמות או שמשחקין בהן שם; ומפני זה, לא תצא בהמה בזוג [פעמון] שבצוארה, ואפלו היה פקוק, שאין לו קול.

י. לא תצא בהמה בזוג שבכסותה, ולא בחותם שבצוארה [מטבע הקשורה בה לסימן], ולא בחותם שבכסותה, ולא ברצועה שברגלה, ולא בסלם שבצוארה. ואין חמור יוצא כמרדעת [כיסוי שעליו], אלא אם בן היתה קשורה לו מערב שבת. ולא יצא גמל במטלטלת [חתיכת בד] התלויה לו בדבשתו או בזנבו, אלא אם בן היתה קשורה בזנבו וחוטרתו [גבנוניתו]; ולא יצא הגמל עקוד יד [קשורה ידו], ולא עקוד רגל. וכן שאר כל הבהמה.

יא. אין התרנגולין יוצאין בחוטין ולא ברצועות שברגליהן. ואין הכבשים יוצאין בעגלה שפתח האליה [שמטרתה שלא יזקוק]. ואין הכבשות יוצאות בעצים שמניחין להן בחטמן כדי שיתעטשו התולעין שבמחן. ואין העגל יוצא בעל קטן שמניחין לו על צוארו כדי שיכנע ויהיה נוח לחרישה. ולא תצא בהמה בשבכה [מחוסם] שמניחין לה בפייה, כדי שלא תשף או לא תאכל.

ולא תצא הפרה בעור הקפד [קפוד] שמניחין לה על דדיה כדי שלא יינק ממנה השרץ פשהיה ישנה; ולא תצא ברצועה שבין קרניה, בין לנואי בין לשמור. עז [הזקוקה לשמירה מיוחדת] שחקק לה בקרניה [עשה חור כדי להשחיל בו את האפסר], יוצאה באפסר הקשור בחקק בשבת; ואם תחבו בזקנה - אסור, שמא תנתחנו [תנתקנו], ויביאנו בידו ברשות הרבים. וכן כל פיוצא בזה.

יב. הזכרים יוצאים בעור הקשור להן על זכרותן, כדי שלא יעלו על הנקבות; ובעור הקשור להן על לביהן, כדי שלא יפלו עליהן זאבים; ובמטלניות [בדיים] המרקמות שמניפין אותם בהן. והרחלים יוצאות, ואליה שלהן קשורה למעלה על גבן, כדי שיעלו עליהן זכרים, או קשורה למטה, כדי שלא יעלו עליהן זכרים; ויוצאות מלפפות [כרוכות] במטלניות, כדי שיהיה הצמר שלהן נקי. העזים יוצאות ודיהן קשורות, כדי שייבש מהן החלב; אבל אם קשרן כדי שלא יצא החלב עד שיתחלב אותו לערב, הרי אלו לא יצאו.

מתכונן לך. אין סכין [מדיחת חומר מיפה] את הקרקע, ואפילו היה רצוף באבנים; ואין נופחין אותו [במפוח, כדי להרחיק את האבק], ואין מדיחין אותו, אפילו ביום טוב, קל וחמר בשבת - שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל, ויבוא להשוות הגמות בזמן שהוא עושה בן במקום שאינו רצוף.

ד. חצר שנתקלקלה בימי גשמים, מביא תבן ומרדה [שוטח] בה; וכשהוא מרדה, לא ירדה לא בסל, ולא בקפה, אלא בשולי הקפה [תחתית קופה שנשברה] - שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל, ויבוא להשוות גמות.

ה. המשקה את הדרעים, חיב משום זורע; לפיכך אסור לשאב מן הבור בגלגל [אופן] - גזרה, שמה ימלא לגנתו ולחרכתו. ומפני זה, אם היה הבור של גלגל בחצר, מתיר למלאת ממנו בגלגל.

ו. התולש, חיב משום קוצר; לפיכך, אסור לרדות [להוציא] רבש מפורתו בשבת, מפני שהוא פתולש. אין עולין באילן, בין לח בין יבש; ואין נחלין באילן, ואין נסמכין באילן. ולא יעלה מבעוד יום לישוב שם כל היום בלוי. ואין משתמשין במחבר לקרקע כלל - גזרה שמה יתלש.

ז. פרות שגששו בשבת, אסור לאכלן עד מוצאי שבת - גזרה שמה יתלש. הדס המחבר, מתיר להריח בו, שאין הנחתו אלא להריח בו, והרי ריחו מצוי [- קיים ללא תלישה]; אבל אתרוג ופוח וכל הראוי לאכילה, אסור להריח בו במחבר - גזרה שמה יקץ אותו לאכלו.

ח. אילן שהיו שרשיו גבוהין מן הארץ שלשה טפחים, אסור לישוב עליהן; ואם אינן גבוהין שלשה, הרי הן בארץ. היו באין מלמעלה משלשה לתוף שלשה, מתיר להשתמש בהן; היו גבוהין שלשה, אף על פי שצדן אחד שנה לארץ, או שיש חלל תחתיהן שלשה - אסור לישוב עליהם.

ט. אין רוכבין על גבי בהמה בשבת - גזרה שמה יתוף ומורה [ענף גפן] להנהיגה. ואין נחלין בבהמה, ולא יעלה מבעוד יום לישוב עליה בשבת. ואין נסמכין לצדי בהמה; וצדי צדין - מתיר. עלה באילן בשבת - בשוגג, מתיר לירד; במזיד, אסור לירד. ובבהמה - אפילו במזיד - ירד, משום צער בעלי חיים. וכן פורקין המשאוי מעל הבהמה בשבת, משום צער בעלי חיים.

י. כיצד? היתה בהמתו טעונה שליף [- משא] של תבואה - מכניס ראשו תחתיו, ומסלקו לצד אחר, והוא נופל מאליו. היה בא מן הדרך בלילי שבת, ובהמתו טעונה - כשיגיע לחצר החיצונה, נוטל את הכלים הנשלין בשבת; ושאין נוטלין - מתיר החבלים והשקין נופלין. היו בשקין דברים המשתברין - אם היו שקין קטנים, מביא כרים וקסות ומניח תחתיהן, והשקין נופלין על הכרים; שהרי אם ירצה לשלף הכר, שולף, מפני שהשקים קטנים וקלים, ונמצא שלא בטל כלי [מיעוד]. היתה טעונה עשות של זכוכית - מתיר השקים והן נופלין; שאף על פי שישברו,

יג. אין חמור יוצא בארץ, אף על פי שקשור לו מערב שבת; ולא הסוס בזנב שועל [שתולים לו נגד עין הרע], ולא בזהרית [משי אדום] שפין עיניו [לנוי]. ולא תצא בהמה בקלסטר [סל] שפיה, ולא בסנדל שברגלה, ולא בקמיע שאינו ממחה לבהמה; אבל יוצאה היא באגד [תחבושת] שעל גבי המכה, ובכבשישין [לוחות עץ] שעל גבי השכר, ובשליה המדלדלת [תלויה] בה; ופוקק לה זוג שבצוארה, ומטילת בו בחרצ. ונותן מרדעת על החמור בשבת, ומטיל בחרצ; אבל אין תולין לה קלסטר בפיה בשבת.

יד. כשם שאדם מצוה על שביתת בהמתו בשבת, כך הוא מצוה על שביתת עבדו ואמתו; ואף על פי שהן בני דעת, ולדעת עצמן עושין - מצוה עליו לשמרן ולמנען מעשית מלאכה בשבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמרה, וינפש בן אמתך והגור".

טו. עבד ואמה שאנו מצוין על שביתתן - הם עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות, וקבלו מצוות שהעבדים חיבין בהן. אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו, אלא קבלו שבע מצוות שנצטוו בני נח בלבד - הרי הן כגר תושב; ומתירן לעשות מלאכה בשבת לעצמן בפרהסיא, כישאל בחל. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נוהג.

טז. הואיל וגר תושב עושה מלאכה לעצמו בשבת, וגר צדק הרי הוא כישאל לכל דבר, כמי נאמר "וינפש בן אמתך והגור"? זה גר תושב שהוא לקיטו ושכירו של ישראל, כמו בן אמתו; שלא יעשה מלאכה לישאל רבו בשבת, אבל לעצמו עושה; ואפילו היה זה הגר עבדו, הרי זה עושה לעצמו.

יום חמישי

הלכות שבת פרק כא

א. נאמר בתורה "תשבת" - אפילו מדברים שאינן מלאכה, חיב לשבת מהן. ודברים הרבה הן, שאסרו חכמים משום שבות [להרבות השביתה] - מהן דברים, אסרום מפני שהן דומים למלאכות, ומהן דברים, אסרום גזרה שמה יבוא מהן אסור סקילה; ואלו הן:

ב. כל המשנה גמות, הרי זה חיב משום חורש; לפיכך, אסור להפנות בשדה הנירה [חרושה] בשבת, שמה ישנה גמות. המפנה את האוצר [מחסן תבואה] בשבת, מפני שהוא צריך לו לדבר מצוה, כגון שיכניס בו אורחים, או קובע בו מדרש - לא יגמר את כל האוצר, שמה יבוא להשוות הגמות. טיט שעל גבי רגלו, מקנחו בכחל או בקורה, אבל לא בקרקע, שמה יבוא להשוות הגמות. לא ירק בקרקע וישוף ברגלו, שמה ישנה גמות; ומתיר לדרס הרק שעל גבי הקרקע, והולך לפי תמו.

ג. נשים המשחקות באגוזים ושקדים וכיוצא בהן - אסורות לשחק בהן בשבת, שמה יבוא להשוות הגמות. ואסור לכבד [לנקות] את הקרקע, שמה ישנה גמות, אלא אם בן היה רצוף באבנים. ומתיר לזלף [לחזות] מים על גבי הקרקע, ואינו חושש שמה ישנה גמות, שהרי אינו

בסודרין או בקפיפה [סל] מצרית - לא יעשה גמה בסודר [ע"י דחיסתו לפי הכללי]; שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא לשמר במשמרת. וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחל - שמא יבוא לשמר. וכן המסבץ [מייצר חמאה], תולדת בורר הוא; לפיכך, אף על פי שנותנין שמשמן ונגוזים לדבש, לא יחבץ ויפריד מן הדבש] בידו.

יח. המסתף את הירק דק דק כדאי לבשלו - הרי זה תולדת טוחן, וחיב; לפיכך, אין מרסקין לא את השחת [תבואה מאכל בהמה] ולא את החרובין לפני בהמה, בין דקה בין גסה - מפני שנגאח כטוחן. אכל מחתכין את הדלועין לפני בהמה, ואת הנבלה לפני הכלבים - שאין טחינה בפרות. ומתירין אלמות של עמיר [חציר] לפני בהמה, ומפספס [מתיר] בידו אלמות קטנות; אכל לא אלמות גדולות, מפני הטרח שבהן.

יט. תבילי סיאָה ואזוב וקורנית [מיני צמחים] וכיוצא בהן, שהכניסן למאכל בהמה - מסתפק מהן, וקוטם ואוכל בראשי אצבעותיו; אכל לא בידו הרבה - שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא לרק [לכתוש].

כ. הצריך לרק פלפלים וכיוצא בהן, לתן לתוף המאכל בשבת - הרי זה כותש ביד [כת] הספין, ובקערה. אכל במכתשת - חיב, מפני שהוא טוחן; לפיכך, אסור לבריא להתרפאות בשבת - גזרה שמא ישחק סמנין.

כא. ביצד? לא יאכל דברים שאינן מאכל בריאים, כגון אזובין ופיאה [מיני צמחים]; ולא דברים המשלשלין, כגון לענה וכיוצא בה. וכן לא ישפה דברים שאין דרך הבריאים לשותותן, כגון מים שבשלו בו סמנין [צבט] ועשבים.

כב. אוכל אדם אכלין ומשקין שדרך הבריאים לאכלן ולשתותן, כגון הפסבר והקשות והאזוב [מיני צמחים]; אף על פי שהם מרפאין, ואוכלן כדי להתרפאות בהן - מתר, הואיל והן מאכל בריאים. שטה חלתית [מין צמח] מקדם השבת, והרי הוא שותה והולף - מתר לשותותו בשבת, במקומות שנהגו הבריאים לשותות החלתית; ושותין זיתוס המצרי [ערבוב של כמה מיני אוכלין] בכל מקום.

כג. וכן שמנים שדרך הבריאים לסוף בהן - מתר לסוף בהן בשבת, ואף על פי שנתפנו לרפואה; ושאין הבריאים סכין בהן, אסורין. החושש [כואב] במתניו - לא יסוף יין וחמץ, אכל סף הוא את השמן; ולא שמן ורד, אלא במקום שהבריאים סכין אותו. ומתר לסוף שמן ומלח בכל מקום. נגפה [לקתה] ידו או רגלו - צומתה [מכווצה] בנין, ואינו צומתה בחמץ; ואם היתה ענג [איטטניס], אף בנין אסור.

כד. החושש בשניו - לא יגמע בהן את החמץ, ויפלט; אכל מגמע הוא, וכולע. החושש בגרונו, לא יערערנו [יגררנו] בשמן; אכל בולע הוא שמן הרבה - ואם נתרפא, נתרפא. אין לועסין את המצטכי [שרף הנוסף מעצים], ואין שפין את השנים בסם בשבת, בזמן שמתפנו

אין בכך הפסד גדול, שהרי הכל להתכה עומד, ולהפסד מועט לא חששו. היו השקים גדולים ומלאים כלי זכוית וכיוצא בהם, פורק בנחת. ומפל מקום, לא יניחם שם על גבי בהמה - משום צער בעלי חיים.

יא. המדבק פרות עד שייעשו גוף אחד, חיב משום מעמר. לפיכך, מי שנתפזרו לו פרות בחצרו - מלקט על יד על יד [מעט מעט] ואוכל; אכל לא יתן לא לתוף הסל ולא לתוף הקפה, כדרך שהוא עושה בחל; שאם עשה כדרך שהוא עושה בחל - שמא יכבשם בידו בתוף הקפה, ויבוא לידי עמור. וכן אין מקבצין את המלח וכיוצא בו, מפני שנגאח כמעמר.

יב. מפרק - חיב משום דש; והסוחט זיתים וענבים - חיב משום מפרק; לפיכך, אסור לסחט תותים ורמונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם בזיתים וענבים - שמא יבוא לסחט זיתים וענבים. אכל שאר פרות, כגון פרישין [חבושים] ותפוחים ועזרורים [פרי הדומה לתפוח] - מתר לסחטן בשבת, מפני שאינן בני סחיטה.

יג. כבשין [פירות שנכבשו בחומץ] ושלקות [פירות שנתבשלו] ששחטן - אם לרבה גופן, מתר; ואם להוציא מימיהן, אסור. ואין מרסקין את השלג שיזובו מימי, אכל מרסק הוא לתוף הכוס או לתוף הקערה. השום והבסר [ענבים שלא בשלן] והמלילות [שיבילים שלא בשלן] שרסקן מבעוד יום - אם מחסרין דיכה [כתישה], אסור לו לגמר דיכתן בשבת; ואם מחסרין שחיקה ביד, מתר לו לגמר שחיקתן בשבת. לפיכך, מתר לו לגמר שחיקת הריפות [גרעיני שעורים] בצעף הפרור [כף גדולה] בתוף הקדירה בשבת, אחר שמורידין אותה מעל האש.

יד. המולל מלילות [מפורר באצבעותיו דבר מאכל] - מולל בשנוי, כדי שלא יראה כדש. היונק בפיו, פטור; ואם היתה גונח [מכאבי גרון] - מתר לו לינק בפיו [מדדי הבהמה], מפני שהוא מפרק בלאחר יד, ומשום צער לא גזרה, ואף על פי שאין שם סכנה.

טו. פרות שזבו מהן משקין בשבת - אם זיתים וענבים הם - אסור לשותות אותן המשקין עד מוצאי שבת; גזרה שמא יתבונן ויסחט אותן בשבת. ואם תותים ורמונים הן - אם הכניסן לאכילה, משקין שזבו מהן מתרין; ואם הכניסן לדרך, משקין שזבו מהן אסורין עד מוצאי שבת. **טז.** זיתים וענבים שרסקן מערב שבת, ויצאו מהן משקין מעצמן - מתרין; וכן חלות דבש שרסקן מערב שבת - משקין היוצאין מהן בשבת, מתרין; שאין כאן מקום לגזרה, שבכבר רסקן מערב.

יז. זורה ובורר, מאבות מלאכות הן. לפיכך, אף על פי שמתר למלל מלילות בראשי אצבעותיו, וכשהוא מנפח [מוציא אויר מפיו להפריח הקליפה], מנפח בידו אחת בכל כחו - אכל לא כקנון [מין נפה] ולא בתמחוי [קערה גדולה], גזרה שמא ינפה בנפה ובכברה, שהוא חיב. והמשמר [מנפה] שמרים, תולדת בורר או מרקד הוא; אף על פי שמתר לסגן יין צלול או מים צלולין

אלו וכיוצא בהן - אין עושין אותן בסמנין כדי לחש [לחשוש] לשחיקה, ויש לו צער מהן.

לב. המרקד, מאכות מלאכות. לפיכך אין כוכרין [מנפים] את התבן בכברה [בנפה]; ולא ניח הכברה שיש בה תבן במקום גבוה בשביל שירד המוץ [הקליפה] - מפני שהוא כמרקד. אבל נוטל התבן בכברה ומוליך לאבוס [סל האכלה לבהמה], אף על פי שירד המוץ בשעת הולכה - שהרי אינו מתכוון לכך.

לג. מגבל [מערבב מים וקמח], חיב משום לש; לפיכך אין מגבלין קמח קלי [שנעשה מחטה קלוייה] הרבה, שמא יבוא ללוש קמח שאינו קלי. ומתיר לגבל את הקלי מעט מעט. אבל תבואה שלא הביאה שלישי שקלו אותה, ואחר כך טחנו אותה טחינה גסה, שהרי היא כחל, והיא הנקראת 'שתיית' - מתיר לגבל ממנה בחמץ וכיוצא בו הרבה בבת אחת; והוא, שיהיה רך; אבל קשה - אסור, מפני שנואָה כָּלֵשׁ. וצריך לשנות; כיצד? נותן את השתיית, ואחר כך נותן את החמץ.

לד. המרסן [סובין של תבואה] - אף על פי שאינו ראוי לגבל, אין גובלין אותו; שמא יבוא לגבל העפר וכיוצא בו. ונותנין מים על גבי המרסן, ומוליך בו התרוך [כף] שתי וערב; אבל אינו ממרס בידו, שלא יראה כָּלֵשׁ. אם לא נתערב, מנערו מקלי לכלי עד שיתערב; ונותן לפני התרנגולין או לפני השורים. ומתיר לערב המרסן על דרך זו בכלי אחד, ומחלק אותו בכלים הרבה, ונותן לפני כל בהמה ובהמה; ומערב בכלי אחד אפלו כור, אפלו כורים. **לה.** אין מאכילין בהמה תיה ועוף בשבת, כדרך שהוא מאכיל בחל - שמא יבוא לידי פתישת קטניות, או לידי לישת קמח וכיוצא בו. כיצד? לא יאכיל הגמל בשבת מאכל שלשה או ארבעה ימים, ולא ירביץ [יושיב] עגל וכיוצא בו יפתח פיו ויתן לתוכו פרישנין ומים בבת אחת. וכן לא יתן לתוף פני יונים ותרנגולים, למקום [בגרון] שאינן יכולין להחזיר [להוציא]; אבל מאכיל הוא את הבהמה מעמד, ומשקה אותה מעמד, או נותן לתוף פיה מים בפני עצמן וכרשינין בפני עצמן, במקום שיכולה להחזיר. וכן מאכיל לעוף בידו, במקום שיכול להחזיר. ואין צריך לומר, שיתן לפנין והם אוכלין.

לו. במה דברים אמורים? במי שמזונותיו עליו, כגון בהמתו וחסותו ויוגיו הפית ואונו ותרנגולין; אבל מי שאין מזונותיו עליו, כגון חזיר ויוגיו שובך ודבורים - לא יתן לפנין לא מזון לא מים. ומתיר לאדם להעמיד בהמתו על גבי עשבים והיא אוכלת, אבל לא יעמיד אותה על גבי דבר שהקצה [מוקצה]. ועומד בפניה כדי שיתחזיר פניה לדבר המקצה ותאכל ממנו. וכן ביום טוב.

יום שישי

הלכות שבת פרק כב

א. רדית הפת [הוצאתו מהתנור] - אף על פי שאינה מלאכה - אסרו אותה חכמים, שמא יבוא לאפות. המדביק

לרפואה; ואם נתכוון לרית הפה, מתיר.

כה. אין נותנין יין לתוף העין, אבל נותן הוא על גב העין. ורק תפל [רוק האדם לפני שטעם משהו], אפלו על גב העין אסור. קילור [משחה לעין] ששקה אותו מערב שבת - מעבירו על גב עינו בשבת, ואינו חושש. מי שלקה באצבעו, לא יכרך עליו גמי כדי לרפאתו; ולא ידחקנו בידו כדי להוציא ממנו דם.

כו. אין נותנין חמין ושמן על גבי המפה, ולא על גבי מוץ [בד] שעל המפה, ולא על גבי מוץ לתנו על המפה בשבת; אבל נותן הוא חוץ למפה, ושותת ויורד למפה. ונותנין מוץ יבש על גבי המפה; ואם היה עתיק [ישן] - אסור, מפני שהוא כרטיה.

כז. רטיה [תחבושת] שפרשה [נפלה] על גבי כלי, מחזירין אותה; ואם פרשה על גבי כרקע, אסור להחזירה. ומניחין רטיה על גבי המפה לכתחלה במקדש, שאין אסור שבות [איסור דרבנן להרשות השביתה] במקדש. ובכל מקום, מקנחין פי המפה; ואין מקנחין את הרטיה, שמא ימרח.

כח. סכין וממשמשין בבני מעים בשבת - והוא שישוף וימשמש בבת אחת, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. ואין מתעמלין בשבת. אי זה הוא מתעמל? זה שדורסים על גופו בכח עד שייגע ויזיע, או שיהלך עד שייגע ויזיע - שאסור ליגע את עצמו כדי שייגע בשבת, מפני שהוא רפואה. וכן אסור לעמד בקרקע דימוסות [קרקע מלוחה] שבארץ ישראל, מפני שמעמלת ומרפאה. **כט.** אין רוחצין במים שמשלשלין, ולא בטיט שטובעין בו, ולא במי משרה הבאשים [מלוכלכים], ולא בים סדום [המלח], ולא במים הרעים שבים הגדול - מפני שכל אלו צער הן, וכתוב: "ונקראת לשבת ענג"; לפיכך, אם לא נשתקה בהם, אלא עלה מיד - אף על פי שיש לו חטטין [שחין] בראשו, מתיר.

ל. אין מתגרדין במגרדת; ואם היה ידיו מלכלכות בצואה או בטיט, גורד כדרך ואינו חושש. סכין ומפרכין [משפופים גלדי המכה] לאדם לענגו, אבל לא לבהמה; ואם היה לה צער, מתיר להסיר צערה בסיכה ופרוף. בהמה שאכלה פרישנין [מאכל בהמה] הרבה, מריצין אותה בחצר בשביל שתתרפא; ואם אחזה [שטף] דם, מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן, ואין חוששין שמא ישחק לה סמנין.

לא. אין מקיאיין את האכל בשבת [להקלה]. במה דברים אמורים? בסם [באמצעות חומר בליעה] - שמא ישחק סמנין; אבל להקניס ידו לתוף פיו ולהקיא, מתיר. ואסור לדחוק כרסו של תינוק כדי להוציא הראי [צרכים] שלו - שמא יבוא להשקותו סמנין המשלשלין. ומתיר לכפות כוס על הטבור בשבת [כעין כוסות רוח] כדי להעלותו. וכן מתיר לחנק [ליישר מפרקתו] וללפף [בבגדים] את הקטן, ולהעלות אגנים [רפואה לגידי האוזניים] בין ביד בין בכלי, ולהעלות אנקלי [תנוך שכנגד הלב להקלת הנשימה]; שכל

ט. מתר להחם בחמה, אף על פי שאסור להחם בתולדות חמה - שאינו בא לטעות מחמה לאש; לפיכך, מתר לתן מים צונן בשמש כדי שיחמו. וכן נותנין מים יפים לתוף מים רעים בשביל שיצוננו. ונותנין תבשיל לתוף הבור בשביל שיהא שמור.

י. מערב אדם מים ומלח ושמן, וטובל בהן פתו, או נותנו לתוף התבשיל - והוא, שיעשה מעט; אבל הרבה - אסור, מפני שגראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל. וכן לא יעשה מי מלח עזין [מלוחים מאוד], והם שני שלישי מלח ושליש מים, מפני שגראה כעושה מוריס [דג כבוש במלח]. ומתר למלח ביצה; אבל צנון וכיוצא בו - אסור, מפני שגראה ככובש כבשין בשבת, והכובש אסור, מפני שהוא כמבשל. ומתר לטבל צנון וכיוצא בו במלח, ואוכל.

יא. מתר לערב יין ודבש ופלפלין בשבת לאכלן; אבל יין ומים ושמן אפרסמון - אסור, שאין זה ראוי לאכילת בריאים. וכן כל פיוצא בזה.

יב. חרדל [גרעיני צמח] שלשו מערב שבת - למחר מחו בין ביד בין בכלי, ונותן לתוכו דבש; ולא יטרף [יערבב בכח], אלא מערב. שחלים [מיו ירק] שטרפן מערב שבת, למחר נותן לתוכן שמן וחמץ ותכלין; ולא יטרף, אלא מערב. שום שרסקו מערב שבת, למחר נותנו לתוף הגריסין; ולא ישחק, אלא מערב.

יג. הנוטל שער מגוף האדם, חייב משום גזו; לפיכך, אסור לרחץ את הידים בדבר שמשיר את השער ודאי, כגון אהלה [מין צמח] וכיוצא בו. ומתר לחף את הידים בעפר לבונה, ובעפר פלפלין, ובעפר יסמין, וכיוצא בהן; ואינו חושש שמא ישיר שער שעל ידו, שהרי אינו מתכוון. ערב דבר שמשיר את השער ודאי עם דבר שאינו משיר ודאי - אם היה הרב מדבר שאינו משיר, מתר לחף בו; ואם לאו, אסור.

יד. אסור לראות במראה של מתכת בשבת - גזרה שמא ישיר בה [באמצעות שפתה] גימין המדלדלין [שערות בולטות] מן השער, ואפלו קבועה בפתל; אבל מראה שאינה של מתכת - מתר לראות בה, אפלו אינה קבועה.

טו. המכבס, חייב משום מלבן; והסוחט פסות, חייב מפני שהוא מכבס; לפיכך, אסור לדחק מטלית או מוף וכיוצא בהן, כפי האשישה [19] וכיוצא בה, כדי לסתמה - שמא יבוא לידי סחיטה. ואין מקנהחין בספוג, אלא אם פן יש לו בית אחיזה - שלא יסחט. ואין מכפיין חבית של מים וכיוצא בה, ככגד שאינו מוכן [מיועד] לה - גזרה שמא יסחט.

טז. נשברה לו חבית בשבת, מציל ממנה מה שהוא צריך לשבת לו ולאורחיו, ובלבד שלא יספג כנין [ישרה הספוג ביין ויסוחט כליו], או יטפח בשמן [יטבול ידו בשמן ויקנח כליו]; שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחל, שמא יבוא לידי סחיטה. וכיצד מציל ממנה? מביא פלי ומניח תחתיה; ולא יביא פלי אחר ויקלט [היין מהאור], פלי

פת בתנור מבעוד יום, וקדש עליו היום - מציל ממנו מזון שלש סעודות, ואומר לאחרים: 'בואו והצילו לכם'. ואף על פי שהרדפה אינה מלאכה, כשהוא מציל, לא ירדה במרדה [כלי המיוחד לכן] אלא בספין, כדי לשנות.

ב. מפני מה אסרו חכמים להפגס למרחץ בשבת? מפני הפלגין שהיו מתמין חמין בשבת, ואומרים: 'מערב שבת הוחמו'; לפיכך גזרו שלא יפגס אדם למרחץ בשבת, אפלו להזיע. וגזרו שלא ישפתף כל גופו בחמין, ואפלו בחמין שהוחמו מערב שבת; אבל פניו ידיו ורגליו, מתר. במה דברים אמורים? בחמי האור [האש] - גזרה משום מרחץ; אבל בחמי טבריה וכיוצא בהן, מתר להשתטף בהם כל גופו. ואסור לרחץ במים חמין שבמערות, מפני שהמערה יש בה הבל, ויבוא לידי זעה, ונמצאת כמרחץ.

ג. מתחמם אדם כנגד המדורה, יוצא ומשתטף כל גופו בצונן; אבל אינו משתטף כל גופו בצונן, וכא ומתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מים שעליו, ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין. המביא סילון [צינור] של צונן בתוף מים חמין [לחמם המים שבצינור], אפלו בתוף חמי טבריה - הרי אלו בחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה.

ד. מביא אדם קיתון של מים, ומניחו כנגד המדורה - לא בשביל שיחמו, אלא כדי שתפוג צנתן. וכן מניח פף של שמן כנגד המדורה - כדי שייפשר, לא שיחם. וסף אדם ידו במים או בשמן, ומחמם כנגד המדורה - והוא שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא פרסו של תינוק נכוית בהם. ומחמם כגד, ומניחו על גבי מעיו בשבת.

ה. אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמים - אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה; וכן לא יתן לתוכה פף של שמן, מפני שהוא כמבשלו. אבל נותן הוא מים חמין לתוף אמבטי של צונן.

ו. מחם [יוד] שפגה ממנו מים - מתר לתן לתוכו מים צונן, כדי להפשירן; ומתר לצק מים חמין לתוף מים צונן, או צונן לתוף החמין - והוא שלא יהיו בכלי ראשון, מפני שהוא מחממן הרבה. וכן קדרה רותמת - אף על פי שהורידה מעל האש, לא יתן לתוכה תכלין; אבל נותן לתוכה מלח, שהמלח אינו מתבשל אלא על גבי אש גדולה. ואם צק התבשיל מקדרה לקערה - אף על פי שהוא רותם בקערה, מתר לו לתן לתוף הקערה תכלין; שפלי שני אינו מבשל.

ז. אין שורין את החלתית [צמח חריף], בין בפשרין בין בצונן; אבל שורה אותו בתוף החמץ. ואם שתה יום חמישי וששי [לרפואה], הרי זה שורה בשבת בצונן, ומניחו בחמה עד שיחם, ושותה - כדי שלא יחלה אם פסק מלשתות.

ח. דבר שנתבשל קדם השבת, או נשרה בחמין מלפני השבת - אף על פי שהוא עכשו צונן, מתר לשרותו בחמין בשבת. ודבר שהוא צונן מעקרו, ולא בא בחמין מעולם - מדיחין אותו בחמין בשבת, אם לא היתה הדחתו גמר מלאכתו [בישול]; אבל אין שורין אותו בחמין.

ה. אין מספקין [יד על ירך], ולא מרקדין, ולא מטפחין בשבת [כפ אל כפ] - גזרה שמא יתקן כלי שיר; וילספק לאחור ידו, מתר. אין שטין על פני המים - גזרה שמא יתקן חבית של שיטין. ברכה שבחצור - מתר לשוט בה, שאינו בא לעשות בה חבית של שיטין; והוא שיהיה לה שפה מקפת, שלא יעקר ממנה המים, כדי שיהיה הפר והפרש בינה ובין היים.

ו. אין חותכין שפופרת של קנה, מפני שהוא כמתקן כלי; היתה חתוכה - אף על פי שאינה מתקנת - מתר להכניסה בנגב החבית בשבת להוציא ממנה יין, ואין חוששין שמא יתקן. ואסור להניח עלה של הדס וכיוצא בו בתוך הנגב של חבית, כדי שיקלח את היין, מפני שהוא כעושה מרוב בשבת. ואין שוכרין את החרש, ואין קורעין את הנזר [להניחם תחת הדג בעת צלייתו], מפני שהוא כמתקן כלי.

ז. זמורה [ענף ג] שיהא קשורה בטפית [פר קטן לשאיבת מים], ממלאין בה בשבת; ואם אינה קשורה, אין ממלאין בה - גזרה שמא יקטם [יקצוץ] אותה ויתקנה. אסור לחף [לשפשוף] כלי כסף בגרתיקון [מין טיש], מפני שהוא מלבנן כדרך שהאמנין עושין, ונמצא כמתקן כלי, וגומר מלאכתו בשבת; אבל חופפין אותו בחול ובגתר [מין עפר]. וכן כל הכלים, חופפין אותם בכל דבר. ואסור להדיח קצרות ואלפסין [מחבתות גדולות] וכיוצא בהן, מפני שהוא כמתקן, אלא אם כן הדיחן לאכל בהן סעודה אחרת באותה שבת; אבל כלי שתייה, כגון כוסות וקיתונות [קנקנים] - מתר להדיחן בכל עת, שאין קבע לשתיה. ואין מציעין את המטות בשבת, כדי לישן עליהן למוצאי שבת; אבל מציעין מלילי שבת לשבת.

ח. אסור להטביל כלים טמאין בשבת, מפני שהוא כמתקן כלי. אבל אדם טמא - מתר לטביל, מפני שנוראה כמקור [טובל לקור גור]; ואין מזין עליו בשבת [הזאת שלישי ושביעי לטהרו מטומאת מת]. המטביל כלים בשבת - בשוגג, ישתמש בהן; במזיד, לא ישתמש בהן עד למוצאי שבת. ומתר להטביל את המים הטמאים בשבת; כיצד יעשה? נוהגין בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי אבנים, ומטביל הכלי במקנה עד שיצלה מי המקנה עליהן, ויטהרו.

ט. ואין מגביהין [מפרישים] תרומות ומעשרות בשבת, מפני שנוראה כמתקן דבר שלא היה מתקן.

י. מעבד, מאבות מלאכות הוא; והמרפף עור בשמן כדרך שהעבדנין עושין - הרי זה מעבד, וחיב. לפיכך, לא יסוד אדם את רגלו בשמן, והיא בתוך המנעל או בתוך הסנדל החדשים; אבל סף הוא את רגלו שמן, ולובש [אח"כ] מנעלו או סנדלו, אף על פי שהן חדשים. וסף כל גופו שמן, ומתעגל [מתגלגל] על גבי קטבוליא [משטח עור] חדשה, ואינו חושש. במה דברים אמורים? בשניה השמן מועט, כדי שיצחצח [יבירק] העור בלבד; אבל אם היה בכשרו שמן הרבה, כדי שירפף העור - הרי זה אסור,

שהוא מתקן לכה - אף על פי שאינו קשור ואינו תלוי [בחלון], מתר לפקק בו החלון.

לא. כובע שעושין על הראש, ויש לו שפה מקפת שהיא עושה צל כמו אהל על לובשו - מתר ללבושו; ואם הוציא מן הבגדים סביב לראשו או [רק] כנגד פניו כמו אהל, והיה מהדק על הראש, והיתה השפה שהוציאה קשה ביותר כמו גג - אסור, מפני שהוא עושה אהל עראי.

לב. הנוטה [תולה] פרכת וכיוצא בה, צריך להזהר כדי שלא יעשה אהל בשעה שנוטה; לפיכך, אם היתה פרכת גדולה - תולין אותה שנים, אבל אחד אסור. ואם היתה כלה שיש לה גג, אין מותרין אותה ואפלו יעשה; שאי אפשר שלא תגבה מעט מעל הארץ, ותעשה אהל עראי. לג. כגד שמכסה בו פי החבית - לא יכסה בו את בלה, מפני שנעשה אהל; אבל מכסה הוא מקצת פיה. המסגן בכפיפה מצרית [סל מחורר] - לא יגביה קרקעית הכפיפה מן הכלי טפח, כדי שלא יעשה אהל עראי.

שבת קודש

הלכות שבת פרק כג

א. העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא, כגון נקב של לול התרנגולין, שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההכל - הרי זה חיב משום מכה בפטיש [גמר מלאכה]; לפיכך, גזרו על כל נקב, אפלו היה עשוי להוציא בלבד, או להכניס בלבד - שמא יבוא לעשות נקב שחביב עליו. ומפני זה אין נוקבין בחבית נקב חדש, ואין מוסיפין בו [נקב נוסף]. אבל פותחין נקב ישן [שנסתם] - והוא, שלא יהיה הנקב למטה מן השמרים; שאם היה למטה מן השמרים [בתחתית החבית] - הרי זה עשוי לחזק, ואסור לפתחו.

ב. נוקבין מגופה [סתומת הטיט] של חבית להוציא ממנה יין, ובלבד שיקבנה למעלה; אבל מצדה - אסור, מפני שהוא כמתקן כלי. שוכר אדם את החבית לאכל ממנה גרוגרות [תאנים], ובלבד שלא יתפון לעשות כלי; ומביא אדם חבית של יין, ומתיו את ראשה בסוף לפני האורחין, ואינו חושש, שאין פגנתו אלא להראות נדיבות לבו.

ג. וכשם שאסור לפתח כל נקב, כך אסור לסתם כל נקב; לפיכך, אסור לסתם נקב החבית - ואפלו בדבר שאינו מתמרר, ואינו בא לידי סחיטה, כגון שישתם בקיסם או בצרור [רגב אדמה] קטן. אבל אם הניח שם אכל כדי להצניעו, ונמצא הנקב נסתם - מתר; ומתר להערים [להתחכם] בדבר זה.

ד. כל דבר שהוא גמר מלאכה, חיב עליו משום מכה בפטיש. ומפני זה, הגורד כל שהוא, או המתקן כלי באיזה דבר שיתקן - חיב; לפיכך, אסור להשמיע קול של שיר בשבת, בין בכלי שיר, כגון כנורות ונגלים, בין בשאר דברים. אפלו להכות באצבע על הקרקע, או על הלוח, אחת כנגד אחת כדרך המשוררים, או לקרקש את האגוז לתינוק, או לשחק בו בזוג כדי שישתק - כל זה וכיוצא בו, אסור; גזרה שמא יתקן כלי שיר.

חשבונות שאין בהן צורך, מתר לחשבון. כיצד? 'כמה סאין ה'יה לנו בשנה פלוגיית', 'כמה דינרין הוציא בתחנות בנו', וכיוצא באלו, שהם בכלל שיחה בטלה שאין בה צורך כלל - המחשב אותן בשבת, [מותר] כמחשב בחל.

יט. אסור לקרות בשטרי הדיוטות [חובות וחשבונות] בשבת - שלא יהא בחל, ויבוא למחוק. מונה אדם את אורתיו ואת פפרותיו [מיני מעדנים] מפיו, אכל לא מן הפתב, כדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות. לפיכך, אם היו השמות תקוקין על הטבלא או על הפתל - מתר לקרוקן, מפני שאינו מתחלף בשטר. ואסור לקרות בכתיב המהלף תחת הצורה [ציור] ותחת הדיוקני [ציור] בשבת. אף לקרות בכתיבים [תהלים משלי איוב וכו'] בשבת בשעת בית המדרש, אסור - גזרה משום בטול בית המדרש; שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא, וימנע מבית המדרש.

כ. נפלה דלקה בחצר בשבת - אינו מציל כל מה שיש בחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי, אף על פי שערכו [ערוב חצרות]; גזרה שמא יכבה הדלקה כדי שיציל, מפני שאדם בהול על ממונו. לפיכך, גזרו שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותה שבת, וכלים שצריך להשתמש בהן בשבת, ובגדים שיש להם; שנקמצא מתאש מן הכל, ואינו בא לידי כבוי. ואם לא ערכו, אף מזונו וכליו אינו מציל.

כא. ומה הוא מציל למזונו? אם נפלה דלקה בלילי שבת, מצילין מזון שלש סעודות - הראוי לאדם לאדם, והראוי לכהמה לכהמה; נפלה בשחרית, מצילין ממנה מזון שתי סעודות; במנחה, מצילין מזון סעודה אחת.

כב. כמה דברים אמורים? במציל בכלים הרבה, או שהיה ממלא כלי ומוציאו ומערה וחוזר וממלא אותו שניה - הוא שאין מציל אלא מה שהוא צריך לו; אכל אם הוציא כלי אחד הוצאה אחת - אף על פי שיש בו כמה סעודות, מתר.

כג. כיצד? מציל סל מלא פירות, אף על פי שיש בו כמה סעודות; ועגול של דבלה [גוש תאנים יבשות], וקבית של יין. וכן אם פרש טליתו, וקבץ בה כל שיש בו להוציא, והוציאה מלאה בבת אחת - מתר.

כד. אמר לאחרים: 'בואו והצילו לכם' - כל אחד ואחד מציל מזון שהוא צריך לו, או כלי אחד שמחזיק אפלו דבר גדול; והרי הוא של מציל. אם לא רצה המציל לקחתו, ונתנו לבעליו - מתר לו לטל ממנו אחר השבת שבר עמלו; ואין זה שובר שבת - שהרי אין שם מלאכה ולא אסור, שלא הוציאו אלא במקום מערב.

כה. הציל פת נקיה, אינו חוזר ומציל פת שאינה נקיה; אכל אם הציל פת שאינה נקיה, חוזר ומציל פת נקיה. ומציל ביום הכפורים מה שהוא צריך לשבת, אם היה יום הכפורים בערב שבת. אכל אינו מציל בשבת ליום הכפורים, ואין צריך לומר ליום טוב; ולא משבת זו לשבת הבאה. ומה הוא מציל ללבושו? לובש כל שהוא

מפני שהוא כמעבדו. והכל בחדשים; אכל בישנים, מתר. **יא.** הממרח רטיה [תחבושת], חייב משום מוחק את העור; לפיכך, אין סותמין נקב בשערה וכיוצא בה, שמא ימרח. ואפלו בשמן אין סותמין את הנקב - גזרה משום שערה.

יב. כותב, מאכות מלאכות; לפיכך, אסור לחל בפוף [לצבוע במין אפר סביב העיניים] וכיוצא בו בשבת, מפני שהוא ככותב. ואסור ללוות ולהלוות - גזרה שמא יכתב. וכן אסור לקנות ולמכר ולהשפיר - גזרה שמא יכתב. לא ישכר אדם פועלים בשבת, ולא יאמר לחברו לשכר לו פועלין. אכל לשאל ולהשאל, מתר; שואל אדם מחברו כדי יין וכדי שמן, ובכלבד שלא יאמר לו 'הלוני'.

יג. אחד המוכר בפה [רק החליטו על המכירה] או במסירה - אסור, בין במאזנים בין שלא במאזנים; וכשם שאסור לשקל - כך אסור למנות ולמדד, בין בכלי מדה בין ביד בין בחבל.

יד. אין דנין בשבת, ולא חולצין, ולא מיבמין, ולא מקדישין [אשה] - גזרה שמא יכתב. ואין מקדישין [קודש לה'], ולא מעריכין [ערך פלוני עליו], ולא מחרימין [נכסיו לבדק הבית] - מפני שהוא כמקח וממכר; ואין מגביהין תרומה ומעשרות, שגה דומה למקדיש אותן פרות שהפריש, ועוד, מפני שהוא כמתקן אותן בשבת. ואין מעשרין את הבהמה [מעשר בהמה] - גזרה שמא ירשם בסקרה [צבע אדום שמתמנים בו העשירי]. ומקדיש אדם פסחו בשבת, וחיגתו ביום טוב - שזו מצות היום. וכשם שאין מקדישין, כך אין מקדישין [- מטילין אפר הפרה ל-] מי חטאת.

טו. המגביה תרומה ומעשרות בשבת או ביום טוב - בשוגג, יאכל ממה שתקן; במזיד, לא יאכל עד מוצאי שבת. ובין כך ובין כך, תקן את הפרות [ומותרים באכילה]. וכן המקדיש או המעריף או המחריש בשבת, בין בשוגג בין במזיד - מה שעשה עשוי; ואין צריך לומר ביום טוב. וכן המקנה לחברו בשבת, קנה. מעשרין את הדמאי [פירות עם הארץ שספק מופרשים הם] בין השמשות, אכל לא את הודאי.

טז. מי שקרא שם [הפריש בדיבור] לתרומת מעשר של דמאי או למעשר עני של ודאי, לא יטלם בשבת, אף על פי שיחד מקומן מקדם השבת, והרי הם ידועין ומגחין בצד הפרות. ואם היה כהן או עני למודים [רגילים] לאכל אצלו, יבואו ויאכלו, ובכלבד שידוע לכהן 'שזו שאני מאכילך תרומת מעשר', וידוע לעני 'שזו שאני מאכילך מעשר עני'.

יז. אסור להפיס [להגריף] ולשחק בקבאי בשבת, מפני שהוא כמקח וממכר; ומפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו [דרך משחק] על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, מפני שאין מקפידין.

יח. אסור לחשב חשבונות שהוא צריך להן, בשבת, בין שעבר, בין שעתיד להיות - גזרה שמא יכתב; לפיכך,

אשורי ובלשון הקדש, מצילין אותן. [שולין] הגליון של ספרים שלמעלה ושלמטה, ושבין פרשה לפרשה, ושבין דף לדף, ושבתחלת הספר, ושכסוף הספר - אין מצילין אותן. הנכרות והקמיעין - אף על פי שיש בהן אותיות של שם, ומענינות הרבה של תורה - אין מצילין אותן מפני הדלקה.

כח. ספר תורה שיש בו ללקט שמונים וחמש אותיות מתוך תבות שלמות, ואפלו בכללן "גד שהדוהא", וכן אם היתה בו פרשה שאין בה שמונים וחמש אותיות, ויש בה הנפרות, כגון "וייהי בנסע הארץ" - מצילין אותו מפני הדלקה. ומצילין תיק הספר עם הספר, ותיק תפלין עם התפלין - אף על פי שיש בתוכן מעות.

יכול ללבש, ועוטף כל שהוא יכול לעטף, ומוציא. ואומר לאחרים: 'בואו והצילו לכם', וכל אחד ואחד לובש ומתעטף בכליו, ומוציא; והרי הוא שלו כמו המאכל, שהרי מן ההפקר זוכין.

כו. מתר להציל כל כתבי הקדש שיש בחצר, לחצר אחרת שבאותו המבוי, ואף על פי שלא ערכו - ובלבד שיהיה למבוי שלש מחיצות ולחי אחד (קודם מקצה לקצה ברוח רביעית); והוא שיהיו כתובין אשורי, ובלשון הקדש. אבל אם היו כתובין בכל לשון, או בכתב אחר - אין מצילין אותן, אפלו הנה שם ערוב; ובחל, אסור לקרות בהן, אלא מניחן במקום התרף (קילקול), והן מתאבדין מאליהן.

כז. היו כתובין בסם ובסקרא [מיני צבעים הפסולין לס"ת] - אף על פי שאינו כתב של קימה, הואיל והם כתובין

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ט-כ"ה כסלו ה'תשס"ז

המצוה הרל"ב — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלתת צדקה ורוחה לעניים מאחינו אחרי שנדע דחק מצבם ושיש לנו יכלת לתמוך בהם, והוא אמרו יתעלה: "לא תאמץ את-לבבך ולא תקפץ את-ידך מאחיק האביון" (דברים טו, ז). וזו אזהרה מלהתנהג במדת הקמצנות עד שנמנע מלתת לראוי לו.

יום שני

מצות עשה קכו. קכט.

המצוה הקכ"ו — הצווי שנצטוינו להפריש תרומה גדולה, (הגדולה והחשובה שבתרומות, שהיא מופרשת מכל הכמות) והוא אמרו יתעלה: "ראשית דגנך וגו' תתן-לו" (דברים יח, ד). ומצוה זו אינה נוהגת מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת תרומות.

המצוה הקכ"ט — הצווי שנצטוו הלויים להפריש מעשר מן-המעשר שמקבלים מישראל ולתתו לכהנים, והוא אמרו יתעלה: "ואל-הלויים תדבר ואמרתי אליהם כפי-תקוחו מאת בני-ישראל את-המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן-המעשר" (במדבר יח, כו). ופרש לנו, שמעשר זה — הוא הנקרא, תרומת מעשר — ינתן לפהן. אמר: "ונתתם ממנו את-תרומת ה' לאהרן הכהן" (שם, כח). וכבר פירש הכתוב, שמפרישים מעשר זה

יום ראשון

מצות עשה קל. קצה.

מצות לא תעשה רלב.

המצוה הק"ל — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר עני בכל-שנה שלישית מן-השמיטה, וגם בשלישית אחרי השלישית, — כלומר: בששית מן — השמיטה, והוא אמרו יתעלה: "מקצה שלש שנים תוציא את-כל-מעשר תבואתך וגו'" (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפורים במקומות מספר משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין (סוף פרק ב) וינדים (פרק ד משנה ג).

המצוה הקצ"ה — הצווי שנצטוינו לתן צדקה ולחזק החלשים ולהרחיב להם. וכבר בא הצווי על מצוה זו בלשונות שונים, אמר: "פתח תפתח את-ידיך" (שם טו, ח), ואמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה), ואמר: "וחי אחיך עמך" (שם, לו), הנפונה בכל-הפסוקים האלה היא אחת, והיא: שנכלכל ענינו ונתמכנו די מחסורו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במקומות שונים, רבם בכתבות (סו). ובתרא (בבא בתרא סו), וברא בקבלה, שאפלו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במצוה זו, כלומר: הצדקה למי שנמוך ממנו או למי שכמוהו — אפלו בדבר מועט.

— שלא תקדים שני לראשון, (ושלא יקדים מעשר) ראשון לתרומה, תרומה לבכורים. ושם נאמר: מכאן אמרו: כל המקדים תרומה לבכורים ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה — מה-שעשה עשוי. וכבר נתבאר בריש תמורה (ד.) שהמקדים אינו לוקה.

יום רביעי

מצות לא תעשה קלג. קלד.

המצוה הקל"ג — האזהרה שהזהר כל-זר מלאכול שום תרומה, והוא אמרו: "וכל-זר לא יאכל קדש" (ויקרא כב, י), וכוונתו ב"קדש" זה — התרומה. וכן הבכורים, לפי שגם הם נקראו: תרומה, כמו שאבאר (לא תעשה קמח), ולזאת כונתי באמרי שום תרומה והוא הדין לכל-מועל (נהנה בשוה פרוטה) בקדשים בזדון. ואם אכל תרומה בזדון — חיב מיתה בידי שמים, ואינו חיב תוספת חמש, כמו שנתבאר בפרק ו' ופרק ז' ממסכת תרומה. ובפרק ט' מסנהדרין (פג.) מנו מחיבי מיתה בידי שמים ובכללם: זר שאכל תרומה, והביאו ראיה לכך מאמרו: "ומתו בו כי יחללוהו" (שם, ט) ואחריו "וכל-זר לא-יאכל קדש". ובפרק ב' מבכורים אמרו: "התרומה והבכורים חיבים עליהם מיתה וחמש ואסורים לזרים; ורב חולק על כל-המשניות האלה ואומר: זר שאכל תרומה — לוקה, וידוע שרב (כוחו כ) תנא הוא ופליג (חולק גם על תנאים) וכבר בארנו בחבורנו בפרוש המשנה (סוטה פרק ג משנה ג, ועוד), שכל-מחלקת שאינה מחייבת מחלקת למעשה אלא בסברא בלבד, לא אפסוק בה הלכה, ולא אמר: הלכה כפלוני; ולפיכך לא אמר כאן הלכה כרב או כסתם משנה", כיון שלדברי הכל לוקה, לפי שכל-מחייב מיתה בידי שמים על אחד הלאוין — לוקה גם-כן, כמו שבארנו בהקדמות מאמר זה. וכן כל-מועל בקדשים במזיד — לוקה בלי ספק, והוא אמרם במפלא סמוך לאיש (קטן בשנתו הסמוכה לגיל הבר-מצוה) אם הקדיש, אמרו (נדה מו:): "הקדיש הוא ואכלו אחרים רבי יוחנן ורבי שמעון בן-לקיש דאמרי תרוביהו: לוקין".

המצוה הקל"ד — האזהרה שהזהר אפלו

מן-המבחר והיפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "מכל-חלבו את-מקדשו ממנו" (שם, כח) אחר-כך העיר, שהם חוטאים אם לא יפרישוהו מן-היפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלבו" ("חלב" הוא החלק המובחר) ממנו" (שם, לב), ולא זו היא שלילה כאלו אמר: לא יהיה עליכם חטא בהרימכם אותו מן-היפה, משמע: שאם יפרישוהו מן-הרע יחטאו. והרי זה כמו לאו הבא מכלל עשה, שאינו נמנה עם הלאוין, כלומר: מניין שצוה להפרישו מן היפה, משמע שאין להפרישו מן-הרע. ולשון ספרי (סוף פרשת קרח): "מנין אפה אומר, שאם הפרשתם אותו שלא מן-המבחר שאתם בנשיאת עון? תלמוד לומר: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלבו ממנו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת תרומות ובמסכת מעשרות וגם בכמה מקומות בדמאי.

יום שלישי

מצות לא תעשה קנד.

המצוה הקנ"ד — האזהרה שהזהרו מלהקדים מתנות הנרעים. זו על זו, אלא נפרישן לפי סדרן. ובאור דבר זה: שהחטים, למשל, אם דשן ומרחן — הרי הן טבל; מפריש מהן תחלה תרומה גדולה והוא אחד מחמשים (מדה בינונית) ואחר-כך מפריש עשירית מהנשא עשירית הנשא — וזהו מעשר ראשון; ואחר-כך מפריש עשירית ממה שנשא — והוא מעשר שני. נותן תרומה גדולה לכהן, ומעשר ללוי, ומעשר שני יאכל לבעליו בירושלים. על הסדר הזה צריך להפריש. וכאה האזהרה מלהקדים מה-שראוי לאחרו ומלאחר מה שראוי להקדימו, והוא אמרו יתעלה: "מלאתך ודמעך לא תאחר" (שמות כב, כח). כאלו יאמר: לא תאחר ממלאתך ודמעך מה שראוי להקדימו. ובמשנת תרומות (פרק ג משנה ו): המקדים תרומה לבכורים ומעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה, שנאמר: "מלאתך ודמעך לא תאחר" — מה-שעשה עשוי. ובמכלתא (פרשת משפטים): "מלאתך" — אלו הבכורים הנטלין מן-המלאי: "ודמעך" — זו תרומה; "לא תאחר"

יום שישי

מצות לא תעשה קלז.

המצוה הקל"ז — האזהרה שהזהרה החללה (אשה שנישאת לכהן בנישואין האסורים) מלאכול קדש שהיתה רשאית לאכלו, כלומר: התרומה וקזה ושוק (חלקי קרבן השלמים, ששייכים לכהן), והוא אמרו: "ובת-כהן פי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ויקרא כב, יב), ובגמרא יבמות (סח). אמרו: "פי תהיה לאיש זר, כיון שנבעלה לפסול לה — פסלה". וממה שאמרו: "בתרומת הקדשים" אמרו (שם סח): "במורם מן-הקדשים לא תאכל", כלומר: קזה ושוק ושם אמרו לכתוב קרא: היא בקדשים לא תאכל, מאי בתרומת הקדשים? שמעת מנה תרתי (יש ללמוד מכאן שני דינים), כלומר שאם נבעלה לפסול לה — נפסלה לתרומה; ושם היתה נשואה לזר ומת — חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לקזה ושוק ונמצא לאו זה, שהיא "הוא בתרומת הקדשים לא תאכל", כולל שני ענינים: האחד אזהרה לחללה מלאכול קדש, והשני אזהרה לכהנת שנשאת לזר מלאכול קזה ושוק אף-על-פי שמת בעלה או גרשה. אבל אסור אכילתה בתרומה בעודה פתוח בעלה הזר אינו מפסוק זה אלא למדוהו: מקבלי הפרוש ממה שגאמר: "וכל-זר לא-יאכל קדש" (שם, י), וכל-זמן שהיא פתוח הזר — הרי היא פזר ו"זר" קרינא בה. ודע זה, וגם היא אם עברה על לאו זה — הרי היא לוקה.

שבת קודש

מצות עשה קכז.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנצטוונו להפריש מעשר מצמת הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר הארץ וגו' לה" (ויקרא כו, ל) "כי את-מעשר בני-ישראל אשר ירימו לה' תרומה" (במדבר יג, כד). וכבר באר הפתוח (במדבר יח, כא), שהמעשר הזה ללוים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת מעשרות; וזהו הנקרא: מעשר ראשון, ואינו חובה מן-התורה אלא בארץ-ישראל.

תושב (ישראל, שנשכר לעולם לכהן ושכירו (לתקופה) מלאכול תרומה, אמר: "תושב כהן ושכיר לא-יאכל קדש" (שם, י), ואם אכל, דינו כדין שאר זרים.

יום חמישי

מצות לא תעשה קלה. קלז.

המצוה הקל"ה — האזהרה שהזהר הערל מלאכול תרומה. והוא הדין לשאר קדשים שהערל מזוהר מלאכלם. ולא זו לא נתפרש בכתוב אלא נלמד בגזרה שוה, ועם זה בארו מעתיקי השמועה, שאסור זה מדאורייתא לא מדרבנן. ולשון יבמות (ע). "מנין לערל שאינו אוכל בתרומה? נאמר: "תושב ושכיר" בתרומה (ויקרא כב). — מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו, אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו"; והוא הדין לשאר קדשים. וכך הוא גם לשון ספרא (פרשת אמור שם), ושם אמרו: "רבי עקיבא אומר, איש איש (שם, ד) — לרבות את הערל". ושם נתבאר גם כן, כלומר: בגמרא יבמות (עב), שדבר תורה: משוף (משך) עורו ונראה כערל) אוכל בתרומה, ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל הנה נתבאר שהערל אסור בתרומה מן-התורה, ומשוף הוא שאסור מדרבנן. והבן זה. ושם אמרו: משוף צריך שימול מדרבנן.

המצוה הקל"ו — האזהרה שהזהר כהן טמא מלאכול תרומה, והוא אמרו: "איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (שם). ובגמרא מפות (יד): אמרו: "אזהרה לתרומה מנין? מאיש איש וגו'. איזהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן? הרי אומר — זו תרומה". הפונה באמרם "שוה בזרעו של אהרן" — שיאכלנו הזרע פלו, זכרים ונקבות (ואין הדבר נוהג אלא בתרומה). וכבר נכפל עוד הלאו בענין זה באמרו: "ושמרו את-משמרת" (שם, ט). והעובר על לאו זה — חיב מיתה בידי שמים ובפרק ט' מסנהדרין (פג). מנו מחיבי מיתה בידי שמים ובכללם כהן טמא שאכל תרומה טהורה והביאו ראיתם ממה שגאמר: "ושמרו את-משמרת" ולא-ישאו עליו חטא" (שם).

תורה אור (מבואר) נר חנוכה (פרק ז)

שהוא מקור האור, כי עניינן של מצוות הוא - רצונו יתברך, דזהו ההבדל בין מצוות לתורה, דתורה היא חכמתו של הקב"ה (אורייתא מחכמה נפקת), ומצוות הן ציוויי השי"ת ופקודותיו, רצונו של הקב"ה, שלמעלה מחכמה.

ולכן בעשיית המצוות, שהן בבחינת העלאה מלמטה למעלה למקורן ושרשן, בחינת אוי"ר אור י', גורם להאיר אור התורה.

ומעתה מיושבת השאלה דלעיל בכתוב "כי נר מצוה ותורה אור", דמשמע שהמצוות הן היוצרות את אור התורה (כמו נר שהוא מקורו של האור) - כי פירוש "תורה אור" הוא, גילוי אור אין סוף ב"ה ממש המאיר (באדם ובעולם) ע"י התורה, שמקורו של אור זה הוא בבחינת "כתר" (שמעלה מחכמה);

ולפיכך, כדי להמשיך ולגלות אור זה ממקורו ושרשו הוא ע"י העבודה דקיום המצוות, היות דשורש המצוות הוא מרצון העליון (בחינת ה"כתר"), והעבודה דעשיית המצוות, שהיא בחינת "העלאה מלמטה למעלה" (שמעלים ומזככים את הגשמיות), "מעוררת" המשכה חדשה מרצון העליון ב"ה (שמשים הוא שרשן של מצוות) - שזהו ענין "ותורה אור", שנמשך אור חדש בתורה משרשו ומקורו (מבחינת אוי"ר, אור י').

והוא על דרך משנת"ל: (א) לענין תפילה, שע"י העלאת אותיות התפילה לשרשן ומקורן נמשך "רצון חדש", "יהי רצון". (ב) לענין אותיות התורה, שעל ידן נמשך אור אין סוף ב"ה בתורה.

כי כל המצוות נקראות בשם צדקה, כמ"ש וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת בו'.

לפי ביאור זה בפעולת המצוות, שהן גורמות לגילוי "תורה אור", יובן הטעם שכל המצוות כולן נקראות בשם "צדקה", כמ"ש "וצדקה תהי לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת גו'".

[והענין:]

וצדקה לדלים ואביונים היא המשכה והשפעה להחיות רוח שפלים, וכך מעוררים למעלה בחינת המשכות להחיות רוח שפלים, דקמיה כולא כלא חשיב והכל נקראים שפלים ודלים אצלו ית'.

תוכן הפרק: "כי נר מצוה ותורה אור" כיצד ניתן להבין שמצוות הן המקור של אור התורה (כמו שהנר הוא מקור האור)

והענין, שהארת אור הנר הוא על ידי שיש אויר סביב האור, משא"כ בלא אויר יכבה ולא יאיר כלל, ולכן אין כופין כלי ע"ג הנר בשבת שלא יכבה, שמחמת כפיית הכלי מונע האויר שסביב האור, והיינו כי האויר גורם להיות הארת אור הנר. הטעם שהעבודה ד"נר מצוה" היא היוצרת אור תורה, יובן בהקדם הא שהמשיל הנביא מצוות ל"נר". והענין, דאנו רואים שכדי שנר יאיר מוכרח שיהי" אויר סביב הנר והאור, כי בלא אויר יכבה הנר ולא יאיר, שזהו טעם הדין דאין כופין כלי ע"ג הנר בשבת כי העדר האויר גורם לכיבוי הנר. ונמצא, שהולדת אור היא ע"י אויר.

לפי שאויר הוא אותיות אור י', שהאויר הוא מקור האור, כי היו"ד שבהעלם אותיות אויר הוא העלם האור, ובו ועל ידו נמשך ויוצא האור מההעלם אל הגילוי.

ותוכן הפנימי שבזה:

"אויר" (שעל ידו נולד האור והאש) - מורה על מקורו של אור (הגלוי).

וכפי שנרמז גם בתיבת "אויר", שהיא אותיות אור בתוספת יו"ד, דאות יו"ד שבתיבת "אויר" היא בהעלם (היינו שאין אות יו"ד שבתיבת "אויר" נרגשת במבטא), ולפיכך מורה על מקור האור, כי שם במקורו אין האור בהתגלות עדיין.

וזהו שאויר גורם להיות אור, כי כדי שיתהווה אור חדש צריכים להמשיכו ממקורו ושרשו (דשורש האור נקרא אויר, אור י').

והיינו כמו בחינת אותיות שלמעלה מהתורה.

ונמצא שהתוכן הרוחני של "אויר" (אור י') הוא ע"ד ענין אותיות התורה שלמעלה מחכמת התורה, והן הגורמות לגילוי אור תורה (מצד שהן מושרשות במקורו של אור תורה), כנ"ל.

ושם הוא שרש ומקור המצוות, שהן מושרשות ברצון העליון ב"ה שלמעלה מהחכמה, בחי' דאורייתא מחכמה נפקת.

וזהו ענין "נר מצוה", שמצוות קרויות בשם "נר"

דמשמעות הלשון היא, שהתורה שלומד אינה שלו ואינה מתייחסת אליו, כי הכוונה היא לאור תורה המתגלה ע"י אותיות התורה ונר מצוה כנ"ל, דהיות שאינו עוסק בגמילות חסדים (נר מצוה) אין אור אין סוף ב"ה מתגלה בתורה שלומד.

וזהו אמש"ך רוח ואייתי רוח, פירוש, רוח היינו בחינת אוי"ר הנ"ל, ומתחלה אמש"ך מקור בחינת אותיות, ואח"כ אייתי וממש"ך המשכת אור אין סוף ב"ה בחכמה, ראשית גילוי האותיות להיות התורה אור:

מכל הנ"ל מובן שכדי להמשיך גילוי אור התורה זקוקים לשני ענינים, ראשית להגיע למקור ושורש האור שהוא אור אין סוף ב"ה כפי שהוא למעלה מכל העולמות, ואח"כ צריכים להמשיכו ולהורידו באופן שיאיר בתוך חכמת התורה ובמילא נעשה "תורה אור", שע"י התורה מאיר אור אין סוף ב"ה.

וזהו פירוש כפל לשון הזהר "רוח אמש"ך רוח ואייתי רוח" (רוח האדם העובד את השם כדבעי ממשיך רוח מלמעלה ומביא רוח):

זה שנק' התגלות מלמעלה בשם "רוח" דוקא כי זה מרמז על שורש האור, בחינת אויר הנ"ל (דאויר הוא ענין של רוח), שהוא בחינת "העלם האור" - ולפיכך, קודם כל צ"ל "אמש"ך רוח", היינו להמשיך את מקור בחינת האותיות (שהוא בחינת "רוח" ואויר); ואח"כ מביאים ומגלים את אור אין סוף ב"ה בחכמה גופא (שהיא ראשית גילוי האותיות), שע"י התורה היא בבחינת אור (תורה אור), שהתורה מאירה באור אין סוף ב"ה.

צדקה היא ההשפעה לדלים ואביונים להחיות רוח שפלים, וכל ההשפעות מאתו ית' נקראות בשם צדקה לפי שקמ"י יתברך כולא כלא חשיב והכל בבחינת שפלים ודלים.

וההמשכות וההשפעות הן הן אור התורה, כי אור ושפע הכל אחד.

ומאחר גילוי אור התורה - הוא ע"י נר מצוה דוקא, נמצא, שהמצוות גורמות ל"צדקה", היינו גילוי ההשפעות מאתו יתברך (שהשפעות אלו הן הן "אור התורה", ד"שפע" הוא ענין ה"אור").

וזהו שאמרו רז"ל כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, רק צריך להיות תורה ונמילות חסדים, כי בלא נמ"ח זו צדקה אין אור התורה מאיר לו.

ובזה יבואר מה שאמרו רז"ל כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, "שהפירוש הפשוט הוא שצריך שיעסוק בתורה ובגמילות חסדים. כללות המצות". כי אע"פ שניתן לאדם להבין חכמת התורה גם בלי עשיית גמילות חסדים, אי אפשר לאור התורה (היינו התגלות אור האלקי שבתורה) להאיר את האדם בלי גמילות חסדים זו צדקה (שבמובן הרחב נכללות בזה כל המצוות כולן שנקראות בשם צדקה כנ"ל).

וזהו אפילו תורה אין לו, פירוש, שאין התורה שייכה ומתייחסת אליו. רק התורה היא בחינת אותיות הנ"ל.

וזהו דיוק לשון רז"ל "אפילו תורה אין לו" -

ט איזה בגדים חייבים בציצית ואיזה פטורים מציצית, סעיפים ד-ט.

ד יש אומרים שאין ציצית של צמר ופשתים פוטרין בבגדים של שאר מינים, אלא אם כן יהיו הציצית צמר ופשתים יחדו, דהינו שני חוטין תכלת ושני חוטין פשתים, שנאמר "צמר ופשתים יחדו גדלים תעשה לך", אבל ציצית של צמר לבד או של פשתים לבד — אין פוטרין אלא במינן.

ו ואף על פי שאין המנהג כן, שהרי מטילין ציצית של צמר בטלית של משי, מכל מקום, כל ירא שמים יחמיר לעצמו לעשות ציצית של משי בטלית של משי, וכן בשאר כל המינים. ומפני שיש אומרים שכל בגד שאינו מצמר ופשתים אינו חייב בציצית כלל מן התורה אלא מדברי סופרים, לכן הרוצה לקום מצוה זו מן המבחר — יזהר שיהיה לו טלית גדול וטלית קטן של צמר לכן ויטיל בהם ציצית של צמר לכן, ויזהר מקיים מצות ציצית בלי שום פקפוק:

ז אין לעשות כל הארבע ציצית אלא ממין אחד, כגון טלית של משי — לא יטיל בה קצת הציצית של צמר וקצתם ממשי, מפני שאפשר שלא אמרה תורה שציצית של צמר או פשתים פוטרין בכל המינים אלא כשעושה כל הציצית מהם, אבל קצת ציצית ממין הטלית וקצת מצמר או פשתים שמא לא צותה התורה, ויהי זה ספק פסול מן התורה:

ח טלית שהשתי שלה של צמר והערב של משי או שאר מינים, וכן להפוך — אין תקנה לטלית זו לדברי האומרים דציצית של צמר אינן פוטרין בבגדים של שאר מינים, שהרי אינו יכול להטיל בה ציצית של צמר מפני שמערב בה שאר מינים, ולא ציצית של שאר מינים שהרי צמר מערב בה. לכן כל ירא שמים לא יתלבש כלל בבגד כזה.

ט יש אומרים כיון שלמדנו מן התורה שצריך לעשות הציצית ממין הכנף, אם כן צריך שיהיה גם כן צבעם ממין צבע הכנף, כגון אם הטלית אדמה — מטילין לה ציצית אדמים, ואם היא ירקה — מטילין לה ציצית ירקום. ויש אומרים שלא הקפידה תורה אלא על ממשות הציצית, שיהיה ממין ממשות הטלית, אבל הצבע לא הקפידה תורה כלל שיהא דוקא ממין צבע הטלית. וכן הלכה.

י ואותן שנוהגין להטיל ציצית של צמר בטלית של משי — טילו גם כן בטלית זו ציצית של צמר. ומכל מקום, נכון הדבר שלא יברך על טלית שיש בה תערובות חוטי משי אם ציצויתה הן של צמר, וכל שכן אם בלה של משי או מינים אחרים והציצית הן של צמר, רק שיברך על טלית אחרת ויפטר גם את זו.

יא וכן נוהגין באלו הארצות לעשות ציצית לבנים אפלו בבגדים צבועים. ומשום שאמרו חז"ל שנתעטף הקדוש-ברוך-הוא כשליח צבור, וכתוב "לבושה כתלג חור" — ראוי לכל מדרקדק במעשיו לעשות גם כן הטלית קטן וגדול לבנים, כדי שיהיה יוצא לדברי הכל כשעושה הציצית לבנים:

יב וכל זה בטלית שיש בו תערובות חוטי צמר עם חוטי שאר מינים, אבל צמר שלא נטוה שנתערב עם משי או שאר מינים שלא נטוה ועשה מהם טלית, אם הרב של צמר — יעשה ציצית של צמר, ואם הרב של שאר מינים — יכולים לעשות ציצית

י דיני נפשות הטלית, ובו כג סעיפים.

א טלית שאין לה ארבע נפשות — פטורה מן הציצית, שנאמר: "על ארבע נפשות פסוהך". יש לה יותר מארבע נפשות — חכמת, שנאמר: "אשר תכסה בה", והאי קרא תינהו, הוא, אלא לרבות בעלת חמש נפשות או יותר שחכמת, ומה ראיית

לרבות בעלת חמש ולמעט בעלת שלש? מרבה אני בעלת חמש שיש בכלל חמש — ארבע, ומוציא אני בעלת שלש שאין בכלל שלש — ארבע:



(1) וזהו עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, דהגם דשינה ותרדמה הרי כללות ענינם הוא אחד שהוא ענין השינה, הנה בכ"ז אינם דומים זל"ז, כי התרדמה היא שינה חזקה ביותר, דהשינה היא שענינו סגורות ואינו שם אל לבו עניני השגחה פרטית וגם חשוב את השקר לאמת, כי חשוב שבשביל חכמתו וטוב הנהגתו ד' מצליח לו בעניניו, א"כ הלא חשוב בהאמת אלא דזה שחשוב שהטוב מגיע לו הוא שקר, וחשוב את השקר לאמת, ותרדמה היא מה ששוכחים על האמת לגמרי, והוא כאשר מרוב השינה היינו פון אפולע שקרים ואס ער מאכט זיי פאר אמת, וכמו החולם חלום שמאמת את השקר, שוכחים על האמת ובאים לתרדמה של שינה, אז ער פארגעסט ח"ו אייף דעם אמת ה' לעולם¹ און ברכת ד' תעשיר² און ער וערט ר"ל א יודר מדחי אל דחי, מתרדמה של שינה לתרדמה של מרמיטה בבהלות שונות אז אלץ דארף ער, אלץ איז אים נייטיג, אייף אלץ איז דא צאייט, נאָר אייף תפלה בציבור ולקבוע עתים לתורה אייף דעם איז קיין צאייט ניטאָ, עד שר"ל נתמטם לבו ומוחו כדומם ובא לתרדמה של שטות. וזהו זכרו את בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן שהם ר"ל בעלי התרדמה למיניהם כנ"ל, והסיבה לזה הוא זה, ושונים³ כל שנתם בהבל וריק, אָט דאָס וואָס מיא שלאַפּט ואינם עוסקים בלימוד התורה ובעבודה שבלב זו תפלה. ואומר ע"ז עורו ישינים משנתכם⁴, דלהשינה מספיק התעוררות, אבל הנרדמים צריכים הקיצה ואינו מספיק ההתעוררות בלבד, וצריכים התעסקות גדולה ברפואתו, וכידוע דר"ל מחלת השינה ח"ו דזהו תרדמה ר"ל הרי כל גופו נעשה חולה ר"ל וצריכים התעסקות גדולה ברפואתו, דכן הוא גם ברוחניות לתרדמה צריכים הקיצה, והוא ע"י סדר מסודר בדרכי התשובה, ואינו מספיק ההתעוררות לבד. ואומר הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם וכו', דסיבת הדרכים והמעללים הלא טובים היא בסיבת המדות רעות שהם מקור המעשים הלא טובים, והיינו דלבר זאת מדות רעות הם לעצמן רע, והם חטאים ועוונות שצריכי לעשות תשובה עליהם כמו על עבירה ר"ל בפועל ועוד יותר, וכמ"ש הרמב"ם (שם פ"ז ה"ג) אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה וכו', אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול וכו', ואלו העוונות קשים מאותן שיש בהם מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרוש מהם, הרי דהם לעצמן הם חטאים ועוונות שצריכים לשוב עליהם, הנה עוד זאת דהן המה סיבות הגורמים למעשים רעים ח"ו. וזהו כללות ענין מצות שופר שהיא מצות התשובה, אשר בעת תק"ש צריך האדם להתעורר בהתעוררות גדולה ולהתוודות על כל עניניו הלא טובים ויתחרט עליהם בחרטה גמורה על העבר ויבכה במר נפשו ויתחנן אל ד' מקרב ולב עמוק בהתעוררות גדולה כעומד בדין נפשות ממש אשר בזה תלויים חייו וחיי ב"ב, ויעשה הסכם חזק בנפשו כי מעתה יהי חזק בלימוד התורה ובעבודה שבלב בתפלה ובקיום המצות, שע"ז מעורר רחמים רבים על נפשו ומרחמין עליו, וכמארו"ל (מד"ר ויקרא פכ"ט ו') בחודש הזה תחדשו מעשיכם בשופר, בחודש הזה שפרו מעשיכם, אמר להן הקב"ה לישראל אם שפרתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה, מה שופר זה מכניס בוז ומוציא בוז כך אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, והופך לכם מדה"ד למדת הרחמים, והוא ע"י התשובה מן המיצר³ דוקא בדוגמת השופר⁴ שצדו א' קצר וצדו א' רחב, כן האדם כאשר שב באמת ומיצר לו במאד כל עניניו הלא טובים ושב אל ד', הנה ע"י מיצר זה הוא בא לידי מרחב, דבר"ה הוא ההמשכה כללית בשפע רוחני ושפע גשמי בשפע רב, וכל ההמשכות דר"ה הוא ע"י השופר. וכידוע דבר"ה הו"ע בנין המל' שממשיכים אז בחי' כתר מל', דלכן נק' ראש השנה ע"ש המשכת בחי' כתר מל' שנמשך אז וכמ"ש בפע"ח⁵, וענין כתר מל' ידוע שז"ע הרצון למלוכה, דשרש ההמשכה היא למעלה מאד, בבחי' פנימיות ועצמות אוא"ס. וזהו זה היום תחלת מעשיך וזכרון ליום ראשון⁶, דכמו ביום ראשון בתחלת הבריאה שהי' בחי' התעוררות רצון מצ"ע שנתעורר ברצון למלוכה וברצון על עולמות, וכמא"ר⁷ בריש הורמנותא דמלכא כו', שזהו בבחי' עצמות אוא"ס ב"ה שלפני הצמצום, כמו"כ הנה עכשיו בכל ר"ה ור"ה שחזור כל דבר לקדמותו⁸ צריכים לעורר בחי' הרצון למלוכה בבחי' פנימיות ועצמות א"ס ב"ה, וכ"ז הוא ע"י השופר, וכמארו"ל (ר"ה ל"ד ע"ב) אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני בר"ה מלכיות וזכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה, ובמה בשופר, שע"י הצעקה בקול פשוט דשופר מעומקא דלבא מעוררים וממשיכים בחי' הרצון למלוכה, וא"כ איך ביטלו חז"ל מצוה זו בר"ה שחל להיות בשבת, ומה יש הפרש בהמשכת אור כללי ועליון זה בין מקדש למדינה, ומהו כללות הענין: אם ירושלי' בכלל מקדש או דירושלים הוא בכלל גבולין.

קיצור. יבאר דשינה הוא מה שאינו שם לבו להשגחה פרטית, ותרדמה ששוכח על האמת, ובא למרמיטה בהלה, ותרדמה דשטות, מדות רעות סיבת המעשים רעים, ותיקונם צריכים תשובה כמו חטאים ועוונות, שופר צדו א' קצר שהוא המיצר וצדו א' רחב שהוא ההמשכה כללי' דר"ה בנין המל' כתר מל', וזכרון ליום ראשון, ויקשה למה נדחה בשבת, ומה הפרש בין מקדש למדינה ומהו אם ירושלים בכלל מקדש או גבולין?⁹

ענינים. (תרדמה א) דשינה, (ב) דמרמיטה, (ג) דשטות. ¹⁰ מדות רעות צריכים תשוב' כמו עוונות.

* ככללות הענין: ראה פרש"י ותוס' לר"ה (כט, ב). פיה"מ שם. ועוד.

(1) תהלים קיז, ב.
 (2) משלי י, כב (ושם "היא תעשיר"). וכ"ה בספר המאמרים השי"ת שבהערה (1).
 (3) תהלים קיח, ה.
 (4) ראה פרי עץ חיים שער השופר פ"א. ד"ה מן המיצר אצת"ר ותרצ"ז (ספר המאמרים אצת"ר ע' א ואילך. תרצ"ז ע' 152 ואילך). ועוד.
 (5) שער ר"ה.
 (6) תפלת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א).
 (7) זח"א טו, א.
 (8) ראה פרי עץ חיים שם פ"א. לקו"ת נצבים נא, ב. ובכ"מ.
 (9) הקיצור דשנת השי"ת: ימשיך דלשינה די התעוררות, לתרדמה צריך התעסקות. מדות רעות מלכד ענינם גורמים גם מעשים רעים. תקיעת שופר תשובה מן המיצר. כל המשכות דר"ה, המשכת הרצון למלוכה, על ידי השופר.

בקיודש ובסעודה ביום שמחת תורה

גם בכלי השכל, בשכל גלוי המשתכלל ומסתדר על ידי הכוחות של חב"ד, ובעיקר בהתבוננות שהוא עיון. וההסבר השני, שהוא כמו כוח הצומח אשר בארץ שעומד תמיד להצמיח ומחכה לזרע שבגרעין הפרטי הנזרע.²

כג. הבעש"ט נ"ע גילה ותלמידיו רבותינו הקדושים הסבירו ושכללו, כי על ידי הדביקות באותיות התורה והתפלה, בכוח כל אחד מישראל להפוך מצר"ה לצה"ר. כד. ביקש לנגן ניגון ואמר לאחד לנצח על הנגינה, כמו מלמד המצביע באצבעו, ואחר כך התחיל להסביר לו איך צריך להיות מלמד חסידי: עליו להכניס אור בבית, יש להאיר את הבית, בלי ריבוי "חקירות" וחכמות, ואין רבותא אצלך בכך שהנך מלמד קמ"ץ אל"ף א, כי הלא על ה"תמימים" אמר אדמו"ר "על כפים חקותי"³, ויש לכם (בלי עין הרע) כוח רב ואדיר להאיר בבני ישראל באור התורה והמצוה.

אמר להנ"ל: הנך מנעויל, וידוע הסיפור בימי כ"ק אדמו"ר האמצעי, כשבאו מנעויל כשני מנינים וכו' אברכים הסמוכים על שולחן אבותיהם או חותניהם, והיו מאריכים בתפלה ושוקדים בלימוד (כמבואר במכתבי הקודש בענין זה), אמר: הללוהו בנבל – הללוהו בנעויל, ואדמו"ר אמר: יקר לי קצב מנעויל יותר מאשר משכל מקרמנצ'וג.

כה. שאל אחד: איך צריך להיות הלימוד, בבית או ברבים? והשיב: בודאי צריך להיות הלימוד ברבים בבית הכנסת או במקום שמתקבצים ברבים. אמנם בלימוד בבית ישנה מעלה גדולה בהנוגע להנהגת הבית, אשר חשיבותו של הבעל והאב בבית אינה צריכה להיות רק בגלל הפרנסה שהוא מפרנס ונותן כל צרכיהם, כי אם בגין ענינים נעלים יותר, ענינים רוחניים. בבית צריכה להיות התודעה שלומדים ושקועים בעניני תורה ויראת שמים, שאז יש לבעל ולאב נשיאת חן אחרת לגמרי בבית, שלום הבית האמיתי, היקר מאד על פי תורה (בענין שלום בית האמור לדאבון לבבנו יש כמה טעויות שצריכים לתקן אותן). בכל זאת צריך להיות הלימוד ברבים. והעצה להנהגת הבית היא, אשר בבואו הביתה יספר איזה ענין מהלימוד, איזה מאמר מהגמרא וכדומה. כו. אמר "לחיים" – יתן השי"ת שה"משקה" ילך בדרך הישר ואתם תלכו בדרך הישר. כל תיבה מתפרשת בכמה אופנים. יש דרך הישר בפשטות, ויש גבוה מעל גבוה, בעילוי אחר עילוי בגשמיות וברוחניות.

כז. שאל אחד בקשר לעבודה שבלב בה מדובר, איך הדבר בקשר לבעלי עסקים. כפי המבואר בקונטרסים

יח. תמול הבטחתי לספר מעשה שהיה (ואל תשאלו ממני פרטים בסיפור, כי רק במה שהורשיתי אספר) וכוונתי בזה שיבטא ענין פנימי. וסיפר שהחסיד ר' שמואל בער מבוריסוב היה בשמחת תורה תרי"ד בלויבאוויטש. ביתו של אדמו"ר ה"צמח צדק" היה במקום שלאחר מכן שימש כאולם הגדול של ישיבת "תומכי תמימים". בחצר היה עוד בית אשר בו דר אדמו"ר מהר"ש. החסיד הנ"ל נרדם ב"מנן" שהיה ליד חדרו של אדמו"ר ה"צמח צדק". לפתע התעורר ושמע שאדמו"ר ה"צמח צדק" הלך לבית אדמו"ר מהר"ש ואומר לו כי ילך אתו, שכן אדמו"ר [אדמו"ר הזקן] הבטיח לו ללמוד עמו משנה במסכת סוכה כפי שלומדים בגן עדן התחתון. שניהם נכנסו לחדרו של אדמו"ר ה"צמח צדק" והוא שמע התחלת המשנה ופירושה ונרדם. למחרת אמר לו אדמו"ר ה"צמח צדק": כשמאזינים למה שלא צריכים, חוטפים סטירה – ילדים עמי הארצים. החסיד ר' שמואל בער לא גילה את הדברים ולא סיפר המעשה כל ימיו עד שהרגיש שקרבה שעתו האחרונה, וסיפר אז על כך לכ"ק אדמו"ר.

יט. מישוה נכנס באמצע, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שבואו הוא גילוי המחשבה שלו. היום חשבתי אודותי הרבה (והזכיר את שמו ושם אמו).

כ. ניגנו ניגון והיה שלא במתינות, ואמר: מעשה כזה היה בי"ט כסלו תרס"ג, ואמר אבי, כשעומדים בענין אחד וממהרים לענין שני הרי זה "אחד בפה ואחד בלב", ומי התיר זאת!?

כא. דיבר עוד מענין המחשבה, ודיבר במעלת המחשבה, אשר במחשבה ניתן להיות בשני מקומות בזמן אחד, ואשר במחשבה יכולות גם נשמות להיות שלוחות להצלה, כי בכלל כל עניני שליחות שיש להם שייכות אל הגשם נעשים על ידי מלאכים, והשליחות שעל ידי הנשמות היא רק בקשר להסברת עניני תורה ועבודה (ורק אליהו הנביא משמש לשני הענינים, להיותו גם מלאך, וכפי שידועים הענינים). אבל שליחות הצלה שבמחשבה יכולה להיות גם על ידי נשמה.

כב. כתוב¹: "ונוזלים מן לבנו"ן" – מל"ב ונו"ן, שהם חכמה ובינה שבעצם הנשמה, נוזל תמיד בהארת הנשמה המלובשת בגוף.

יש לנו על כך שני הסברים, ושניהם מוחשים בלתי מוגבלים, הראשון הוא על פי כוח המשכיל שבמוח, שהוא משכיל תמיד, והיינו שכוח המשכיל ישנו לא רק בשעת גילוי השכל, כי אם תמיד הוא בהתגלות בעצמו, ורק על ידי שהאדם מייגע את כלי שכלו, הוא בא בגילוי

המחשבה הוא בזה שיכולים להיות בזמן אחד בשני מקומות.
(3) ישעיה מ"ט, טז.

(1) שיר השירים ד, טז.
(2) כנראה אשר זהו ביאור עמוק חריף וקצר על מה שאמר תחלה כי יתרון

צריכים לעשות משהו בעסק, מתחיל אז החתן להתערב ולעזור קצת בעסק. אך כיוון שהוא עדיין מתפרנס על חשבון החותן, הרי ראשית דבר הוא אוכל ושותה ורק לאחר מכן הוא הולך לעסק. כך צריכה להיות עבודת בעל עסק. ומהי אכילה ושתיה ברוחניות – הרי יודעים⁴. יתן השי"ת פרנסה טובה לכללות אנ"ש בתוך כלל אחינו בני ישראל שי' שיוכלו להתעסק בתורה ועבודה.

בענין עבודה שבלב, שייך הדבר לכאורה ליושבי אוהל שיכולים להקדיש זמן נכון על עבודה, אבל בעלי עסקים הטרודים כל היום, מה ואיך יהיה אתם? והשיב:

נתבאר לעיל מה שאמר רבנו הגדול, בענין הקביעות בנפש. בעל עסק חסידי צריך להיות כמו חתן הסמוך על שולחן חותנו, המתפרנסים על חשבון החותן משוחררים מדאגות, רק כשהחותן מתחיל לרמוז שלפי המצב



לו א וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ
 כנען כס"י: ב אלה תלדות יעקב יוסף בן
 שבע-עשרה שנה היה רעה את-אחיו בצאן
 והוא נער את-בני בלהה ואת-בני זלפה נשי
 אביו ויבא יוסף את-דבתם רעה אל-
 אביהם כס"י: ג וישראל אהב את-יוסף מכל-
 בניו כי-בן-זקנים הוא לו ועשה לו כתנת

א ויחייב יעקב בארעא תותבות
 אבוהי בארעא דכנען: ב אלן
 תולדות יעקב יוסף בר שבע עשרי
 שנין (כד) הוה רעי עם אחוהי
 בענא והוא מרבי עם בני בלהה
 ועם בני זלפה נשי אבוהי ואיתי
 יוסף ית דבהון בישא לנת
 אבוהון: ג וישראל רחם ית יוסף
 מכל בנוהי ארי בר חפים הוא לה

רש"י

אפניו, ומדרש אגדה דורש: תלה הכתוב תולדות
 יעקב ביוסף מפני כמה דברים: אחת, שכל עצמו
 של יעקב לא עבד אצל לכן אלא ברחל, ושהיה
 זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שארע
 ליעקב ארע ליוסף: זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו
 מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה
 בכראשית רבה. ועוד נדרש בו: "וישב", בקש
 יעקב לישב בשלחה, קפץ עליו רגזו של יוסף.
 צדיקים מבקשים לישב בשלחה, אמר הקדוש ברוך
 הוא: 'לא דין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם
 הבא, אלא מבקשים לישב בשלחה בעולם הזה?':
 והוא נער. שהיה עושה מעשה נצרות: מתקן
 בשערו, מממשש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה:
 את-בני בלהה. כלומר, ורגיל אצל בני-בלהה, לפי
 שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את-דבתם
 רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה
 מגיד לאביו: שהיו אוכלין אכר מן החי, ומזלזלין
 בבני השפחות לקרותן 'עבדים', וחסודים על
 העריות. ובשלשתן לקה: על אכר מן החי:
 "וישחטו שעיר עזים" במכירתו ולא אכלוהו חי,
 ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם 'עבדים':
 "לעבד נמכר יוסף", ועל העריות שספר עליהם:
 "ותשא אשת אדניו וגו'": דבתם. כל לשון דבה
 פרילי"ץ בלע"ז, כל מה שהיה לכל לדבר בהם רעה,
 היה מספר: דבה. לשון: (שיר השירים ז) "דובב
 שפתי ישנים": (ג) בן-זקנים. שנולד לו לעת

(א) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך ישובי עשו
 ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחסובים
 לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך
 הורישו את החור, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו
 בדרך ארפה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חסובים
 לפני המקום להאריך בהם. וכן אפה מוצא בעשרה
 דורות שמאדם ועד נח: פלוני הוליד את פלוני,
 וכשבא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח
 ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם
 האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם
 ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את
 המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצורות
 מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר: "וישב יעקב",
 הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי
 תמה: 'אנה יכנס כל הפשתן הזה? היה פקח אחד
 משיב לו: 'ניצוץ אחד יוצא מפוח שלך, ששורף
 את כלו', כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים
 למעלה, תמה ואמר: 'מי יכל לכבש את כלן? מה
 כתיב למטה? 'אלה תלדות יעקב, יוסף', וכתיב:
 "והיה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה ובית עשו
 לקש", ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כלם,
 ברש"י (ישן): (ב) אלה תלדות יעקב. ואלה של
 תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו
 לכלל ישוב. סבה ראשונה: "יוסף בן-שבע-עשרה
 וגו'", על ידי זה, נתגלגלו וירדו למצרים, זהו אחר
 ישוב פשוטו של מקרא, להיות "דבר דבור על

ועבד לה כתונא דפסי: ד וחזו
 אחוהי ארי יתה רחם אבוהון
 מפל אחוהי וסנו יתה ולא צבן
 למללא עמה לשלם: ה וחלם
 יוסף חלמא וחוי לאחוהי
 ואוסיפו עוד סנו יתה: ו ואמר
 להון שמעו כען חלמא הדין די
 חלמית: ז והא אנחנא מאסרין
 אסרן בגו חקלא והא קמת
 אסרתי ואף אודקפת והא
 מסתפרן אסרתכון וסגדן
 לאסרתי: ח ואמרו לה אחוהי
 המלכו את מדמי לממלך עלנא
 או שולטן את סביר למשלט בנא
 ואוסיפו עוד סנו יתה על
 חלמוהי ועל פתגמוהי: ט וחלם
 עוד חלמא אחרנא ואשפעי יתה
 לאחוהי ואמר הא חלמית חלמא
 עוד והא שמשא וסהרא וחד
 עשר כוכביא סגדן לי:
 י ואשפעי לאבוהי ולאחוהי ונרף
 בה אבוהי ואמר לה מה חלמא
 הדין די חלמפתא המיתא גייתי
 אנא ואמר ואחיו למסגד לך על

פסים כס"י: (לז) ד ויראו אחיו כי-אתו אהב
 אביהם מכל-אחיו וישנאו אתו ולא יכלו
 דברו לשלם כס"י: ה ויחלם יוסף חלום ויגד
 לאחיו ויוספו עוד שנא אתו: ו ויאמר אליהם
 שמעו-נא החלום הזה אשר חלמתי: והנה
 אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה
 קמה אלמתי וגם-נצבה והנה תספינה
 אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי: (ישראל)
 ח ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם-
 משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו
 על-חלמתי ועל-דבריו כס"י: ט ויחלם עוד
 חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר הנה
 חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד
 עשר כוכבים משתחוים לי: ויספר אל-אביו
 ואל-אחיו ויגער-בו אביו ויאמר לו מה
 החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני
 ואמך ואחייך להשתחות לך ארצה כס"י:

רש"י

נוטל ומכריז: קמה אלמתי. נזקפה: וגם-נצבה.
 לעמד על עמדה בנזקפה: (ח) ועל-דבריו. על
 דבתם רעה שהיה מביא לאביהם: (י) ויספר
 אל-אביו ואל-אחיו. לאחר שספר אותו לאחיו,
 חזר וספרו לאביו בפניהם: ויגער-בו. לפי שהיה
 מטיל שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר
 מתה? (כ"ו) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין
 לבלקחה, שגדלתו כאמו (כ"ר). ורבותינו למדו:
 'מכאן, שאין חלום בלא דברים בטלים'. ויעקב
 נתפנן להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו, לךך
 אמר לו: "הבוא נבוא וגו'", כשם שאי אפשר

זקנתו. ואונקלוס תרגם: 'בר חפים הוא ליה', כל
 מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר: שהיה
 זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. (שבת י) לשון
 כלי מילת, כמו: "ברפס ותכלת", וכמו "כתנת
 הפסים" דתמר ואמנון, ומדרש אגדה: על שם
 צרותיו: שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים
 ולמדנינים: (ד) ולא יכלו דברו לשלם. מתוך
 גנותם למדנו שבחם, שלא דברו אחת בפה ואחת
 בלב: דברו. לדבר עמו: (ז) מאלמים אלמים.
 כתרגומו: 'מאסרין אסרין' עמרין, וכן: (תהלים קכו)
 "נשא אלמתי", וכמוהו בלשון משנה: 'האלמות

יא וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אַחֵיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר כִּשְׁ"י:
 (ע"ב בחול) שני יב וַיֵּלְכוּ אַחֵיו לְרַעוֹת אֶת-צֹאן
 אֲבִיהֶם בְּשֹׁכֶם כִּשְׁ"י: יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף
 הֲלוֹא אַחִיד רַעִים בְּשֹׁכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ
 אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי כִּשְׁ"י: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לְךָ-נָא
 רֵאֵה אֶת-שְׁלוֹם אַחִיד וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן
 וְהַשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֹרוֹן וַיָּבֹא
 שְׂכֵמָה כִּשְׁ"י: טו וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ
 בַשְּׂדֵה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תְּבַקֵּשׁ כִּשְׁ"י:
 טז וַיֹּאמֶר אֶת-אֲחִי אֲנֹכִי מִבְּקֵשׁ הַגִּידָה-נָא לִי
 אֵיפֹה הֵם רַעִים: יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה
 כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים גְּלֻכָה דְתִינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף
 אַחַר אַחֵיו וַיִּמְצְאוּם בְּדַתָן כִּשְׁ"י: יח וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ
 מֵרַחֵק וּבְטָרֶם יִקְרַב אֵלֵיהֶם וַיִּתְנַפְּלוּ אֹתוֹ
 לַהֲמִיתוֹ כִּשְׁ"י: יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו הִנֵּה
 בָּעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא: כ וַעֲתָה | לָכוּ

אָרְעָא: יא וְקָנְיָאוּ בֵּה אַחֵוּהִי
 וְאָבוּהִי נִטְר יֵת פִּתְגָמָא:
 יב וַאֲזָלוּ אַחֵוּהִי לְמַרְעֵי יֵת עֲנָא
 דְאָבוּהוֹן בְּשֹׁכֶם: יג וַאֲמַר
 יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחִיד רַעֲן
 בְּשֹׁכֶם אַתָּא וְאֶשְׁלַחְךָ לְוִתְהוֹן
 וַאֲמַר לֵה הָא אָנָּא: יד וַאֲמַר לֵה
 אֲזִיל פְּעֹן חֲזִי יֵת שְׁלָמָא דְאָחוּךְ
 וְיֵת שְׁלָמָא דְעֲנָא וְאֶתְכִנִּי פִתְגָמָא
 וְשְׁלַחָה מִמִּישֵׁר חֲבֹרוֹן וְאֶתָּא
 לְשֹׁכֶם: טו וַאֲשַׁפְּחָה גְבָרָא וְהָא
 תַּעֲי בַחְקָלָא וּשְׁאֲלָנָה גְבָרָא
 לְמִימַר מָה אַתָּ בְּעֵי: טז וַאֲמַר יֵת
 אַחִי אָנָּא בְּעֵי חֲזִי כְעֵן לִי הִיכָא
 אַנּוּן רַעֲן: יז וַאֲמַר גְבָרָא נִטְלוּ
 מִכָּא אַרְי שְׁמַעִית דְאֶמְרִין גִּיזִל
 לְדַתָן וְאֲזִיל יוֹסֵף בְּתַר אַחֵוּהִי
 וְאֶשְׁכַּחְנוּן בְּדַתָן: יח וַחֲזוּ יֵתָה
 מֵרַחִיק עַד לֹא קָרִיב לְוִתְהוֹן
 וַחֲשִׁיבוּ עֲלוּהִי לְמִקְטָלָה:
 יט וַאֲמַרוּ גְבַר לְאַחֵוּהִי הָא מָרִי
 חֲלָמָיָא דִּיכִי אַתָּא: כ וַיִּכְעַן אֹתוֹ
 וַנִּקְטְלָנָה וַנְרַמְגָה בַחְדָּא מִן גְּבִיָא

רש"י

באמר, כך השאר הוא בטל (כ"ר): (יא) שמר
 את-הדבר. הנה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן:
 (ישעיה כו) "שמר אַמְנִים", וכן: (איוב יד) "לא-
 תשמר על-חטאתי", לא תמתין: (יב) לרעות
 את-צאן. נקוד על 'את', שלא הלכו אלא לרעות
 את עצמן (כ"ר): (יג) הנני. לשון ענוה וזריזות,
 נזדרז למצות אביו, ואף על פי שהיה יודע באחיו
 ששונאין אותו: (יד) מעמק חברון. והלא חברון
 בקר, שנאמר: (כמדבר יג) "ויעלו בנגב ויבא עד
 חברון"? אלא: (כ"ר) 'מעצה עמקה של אותו צדיק
 הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין
 הבתרים: (לעיל טו) "פייגר יהיה זרעך": ויבא

שְׂכֵמָה. (סוטה יא) מקום מוכן לפרענות: שם
 קלקלו השכטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה
 מלכות בית דוד, שנאמר: (מלכים א יב) "וילך
 רחבעם שְׂכֵמָה": (טו) וימצאוהו איש. (תנחומא)
 זה גבריאל, שנאמר: (דניאל ט) "והאיש גבריאל":
 (יז) נסעו מזה. (תנחומא) הסיעו עצמן מן
 האחזה: גלכה דתינה. לבקש לך נכלי דתות,
 שימיתוך בהם. ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין
 מקרא יוצא מידי פשוטו: (יח) ויתנפלו. נתמלאו
 נכלים וערמומיות: אתו. כמו 'אתו', 'עמו', כלומר,
 אליו: (כ) ונראה מה-יהיו חלמתי. אמר רבי
 צחק: מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת

וְנַהֲרְגֵהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאִמְרָנוּ חַיָּה
 רָעָה אֲכַלְתָּהוּ וְנִרְאָה מִה־יְהוּי חִלְמָתוֹ כִּסְ"ו:
 כַּאֲשֶׁר וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָו
 נַפְשׁ כִּסְ"ז: כַּב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְרְאוּבֵן אֶל־
 תִּשְׁפֹּכוּדָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה
 אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וַיֵּד אֶל־תִּשְׁלַחוּ־בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל
 אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל־אָבִיו כִּסְ"ח: שְׁלִישִׁי כַּב וַיְהִי
 בְּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אָחִיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת־יוֹסֵף
 אֶת־כְּתָנָתוֹ אֶת־כְּתָנֵת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו כִּסְ"ט:
 כַּד וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רַק אֵין
 בּוֹ מַיִם כִּסְ"י: כַּה וַיִּשְׁבּוּ לֶאֱכֹל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ
 עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה
 מִגְּלַעַד וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט
 הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִמָּה כִּסְ"יא: כַּו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
 אֶל־אָחִיו מִה־בָּצַע כִּי נַהֲרַג אֶת־אָחִינוּ וְכִסְיָנוּ

וַיִּמְר חִיתָא בִישְׁתָּא אֲכַלְתָּהּ
 וְנַחֲזִי מַה יְהוֹן בְּסוּף חִלְמוּהִי:
 כַּא וְשִׁמְעַ רְאוּבֵן וְשִׁזְבָּה
 מִיִּדְיָהוֹן וְאָמַר לֹא נִקְטְלָנָה נַפְשׁ:
 כַּב וְאָמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לֹא
 תוֹשְׁדוֹן דְּמָא רְמוֹ יִתָּה לְגַבָּא
 הַדִּין דִּי בַמִּדְבָּרָא וַיֵּדָא לֹא
 תוֹשְׁטוֹן בַּה בְּדִיל לְשִׁזְבָּא יִתָּה
 מִיִּדְיָהוֹן לְאַתְבוּתָה לֹת אַבּוּהִי:
 כַּג וְהוּדָה בַד עַל יוֹסֵף לֹת אַחוּהִי
 וְאִשְׁלַחוּ יֵת יוֹסֵף יֵת כְּתוּנָה יֵת
 כְּתוּנָא דְפָסִי דִי עֲלוּהִי:
 כַּד וְנִסְבּוּהִי וְרְמוֹ יִתָּה לְגַבָּא
 וְגַבָּא רִיקָא לִית בַּה מִיָּא:
 כַּה וְאַסְחָרוּ לְמִיכַל לְחֵמָא וְזַקְפוּ
 עֵינֵיהוֹן וְחִזּוּ וְהָא שְׂרִית עַרְבָאִי
 אֲתִיָּא מִגְּלַעַד וּגְמֻלֵיהוֹן טְעִינִין
 שְׁעָף וְקִטְף וְלֹטוֹס אֲזִלִּין לְאַחְתָּא
 לְמִצְרַיִם: כַּו וְאָמַר יְהוּדָה
 לְאַחוּהִי מַה מְמוֹן מִתְּהִי לְנָא
 אֲרִי נִקְטוּל יֵת אַחוּנָא וְנִכְסִי עַל

רש"י

נחשים ועקרבים יש בו (כ"ר. שבת כב):
 (כה) ארחת. פתרגומו: 'שירת', על שם הולכי
 ארחה: וגמליהם נשאים וגו'. למה פרסם הכתוב
 את משאם? להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין
 דרכן של ערביים לשאת אלא גפט ועטרן שריחן
 רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע:
 נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת, וכן:
 (מלכים ב כ) "ויראם את כל בית נכחה", מקחת
 בשמיו, ואונקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף
 הנוטף מעצי הקטף, והוא נטף הנמנה עם סמני
 הקטרת: ולט. לויתא שמו בלשון משנה,
 ורבותינו פרשו: שרש עשב ושמו אשטרוליוזא",
 במסכת נדה (דף ח): (כו) מה־בצע. מה ממון,
 פתרגומו: וכסינו את־דמו. ונעלים את מיתתו:

בן: הם אומרים "ונהרגהו", והפתיב מסים:
 "ונראה מה־יהיו חלמתיו", נראה דבר מי יקום, או
 שלכם או שלי. ואי אפשר שיאמרו הם: "ונראה
 מה־יהיו חלמתיו", שמפנין שיהרגוהו, בטלו
 חלומותיו: (כא) לא נכנו נפש. מכת נפש זו היא
 מיתה: (כב) למען הציל אתו. רוח הקדש
 העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל
 אותו, שיבא הוא ויעלנו משם. אמר: 'אני בכור
 וגדול שבביתן, לא יתלה הסרחון אלא בי':
 (כג) את־כתנתו. זה חלוק: את־כתנת הפסים.
 הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו (כ"ו):
 (כד) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנגמר:
 "והבור רק", איני יודע ש'אין בו מים', מה
 תלמוד לומר: "אין בו מים"? מים אין בו, אבל

דמה: כו אתו ונזבננה לערבאי
 וידנא לא תהי בה ארי אחונא
 בסרנא הוא וקבילו מנה אחוהי:
 כח ועברו גברי מדינאי תגרי
 ונגידו ואסיקו ית יוסף מן גבא
 וזבינו ית יוסף לערבאי בעסרין
 כסף ואיתיו ית יוסף למצרים:
 כט ותב ראובן לגבא והא לית
 יוסף בגבא ובזע ית לבושוהי:
 ל ותב לות אחוהי ואמר עולימא
 ליתוהי ואנא לאן אנא אתי:
 לא ונסיבו ית פתונא דיוסף
 ונכיסו צפיר בר עזי וטבלו ית
 פתונא בדמא: לב ושלחו ית
 פתונא דפסי ואיתיו לות אבוהון
 ואמרו דא אשפתנא אשפתודע
 פען הכתונא דכרף היא אם לא:
 לג ואשפתודעה ואמר פתונא
 דברי חיתא בישתא אכלתה
 מקטל קטיל יוסף: לד ובזע
 יעקב לבושוהי ואסר שקא
 בחרצה ואתאבל על ברה יומין

את־דמו כס"י: כו לכו ונמכרנו לישמעאלים
 וידנו אל־תהיבו כי־אחינו בשרנו הוא
 וישמעו אחיו כס"י: כח ויעברו אנשים מדינים
 סחרים וימשכו ויעלו את־יוסף מן־הבור
 וימכרו את־יוסף לישמעאלים בעשרים כסף
 ויביאו את־יוסף מצרימה כס"י: כט וישב ראובן
 אל־הבור והנה אין־יוסף בבור ויקרע את־
 בגדיו כס"י: ל וישב אל־אחיו ויאמר הילד איננו
 ואני אנה אני־בא כס"י: לא ויקחו את־כתנת
 יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את־הכתנת
 בדם כס"י: לב וישלחו את־כתנת הפסים ויביאו
 אל־אביהם ויאמרו זאת מצאנו הכר־נא
 הכתנת בנד הוא אם־לא: לג ויבירה ויאמר
 כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף
 יוסף כס"י: לד ויקרע יעקב שמלתיו וישם שק

רש"י

(כז) וישמעו. וקבילו מניה, וכל שמיצה שהיא
 קבלת דברים כגון זה וכגון: "וישמע יעקב אל
 אביו", "נעשה ונשמע", מתרגם 'נקבל', וכל שהוא
 שמיצת האזן, כגון: "וישמעו את קול ה' אלהים
 מתהלך בגן", "ורבקה שמעת", "וישמע ישראל",
 "שמעתי את תלונות", כלן מתרגם: 'וישמעו',
 ושמעת, ושמע, שמיצ קדמי: (כח) ויעברו
 אנשים מדינים. זו היא שירא אחרת, והודיעה
 הכתוב שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב
 את יוסף מן הבור, וימכרוהו לישמעאלים,
 והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים:
 (כט) וישב ראובן. ובמכירתו לא היה שם,
 שהגיע יומו לילה ולשמש את אביו. דבר אחר:
 עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו:

(ל) אנה אני־בא. אנה אכרח מצערו של אבא?
 (לא) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת.
 זה שמה, וכשהיא דבוקה לתבה אחרת, כגון:
 "כתנת יוסף", "כתנת פסים", "כתנת בוד" נקוד
 'כתנת': (לג) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה
 רעה אכלתהו. נצנצה בו רוח הקדש, (כ"ר) סופו
 שתתגרה בו אשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו
 הקדוש ברוך הוא? לפי שהתרימו וקללו את כל
 מי שיגלה, ושתפו להקדוש ברוך הוא עמהם,
 (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר:
 'האיה אגלה, והקדוש ברוך הוא אינו רוצה לגלות
 לו?': (לד) ימים רבים. כ"ב שנה, משפרש ממנו
 עד שירד יעקב למצרים, שנאמר: "יוסף בן־שבע־
 עשרה שנה וגו'", וכן שלשים שנה היה בעמדו

במתניו ויתאבל על־בנו ימים רבים כס"י:
 לה ויקמו כל־בניו וכל־בנתיו לנחמו וימאן
 להתנחם ויאמר כִּי־ארד אל־בני אבל שאלה
 ויבך אתו אביו כס"י: לו והמדנים מכרו אתו
 אל־מצרים לפוטיפר סרים פרעה שר
 הטבחים כס"י: פ רביעי לח א ויהי בעת ההוא
 וירד יהודה מאת אחיו ויט עד־איש עדלמי
 ושמו חירה כס"י: ב וירא־שם יהודה בת־איש
 פנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה כס"י:
 ג ותהר ותלד בן ויקרא את־שמו ער: ד ותהר
 עוד ותלד בן ותקרא את־שמו אונן: ה ותסף
 עוד ותלד בן ותקרא את־שמו שלה והיה

סגיאין: לה וקמו כל בניהי וכל
 בנתה לנחמותה וסריב לקבלא
 תנחומין ואמר ארי אחות לות
 (על) ברי פד אבילא לשאול
 ובקא יתה אבוהי: לו ומדינאי
 זבינו יתה למצרים לפוטיפר רבא
 דפרעה רב קטוליא: א והיה
 בעדנא הריא ונחת יהודה מלות
 אחוהי וסטא עד גברא עדלמא
 ושמה חירה: ב ונחא תמן
 יהודה בת גבר תגרא ושמה שוע
 ונסבה ועל לותה: ג ועדיאת
 וילידת בר וקרא ית שמה ער:
 ד ועדיאת עוד וילידת בר וקרת
 ית שמה אונן: ה ואוסיפת עוד
 וילידת בר וקרת ית שמה שלה
 והיה בכזיב פד ילידת יתה:

רש"י

ואל (מות) חמיה ואישה: אבל שאלה. כפשוטו,
 לשון קבר הוא: 'באבלי אקבר, ולא אתנחם כל
 ימי'. ומדרשו: גיהנם, סימן זה היה מסור בידי
 מפי הגבורה: אם לא ימות אחד מבני בחיי, מבטח
 אני שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו. יצחק
 היה בוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה
 מתאבל, שהיה יודע שהוא חי: (לו) הטבחים.
 שוחטי בהמות המלך: (א) ויהי בעת ההוא.
 למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של
 יוסף? ללמד שהורידוהו אחיו מגדלתו, פשראו
 בצרת אביהם, אמרו: 'אתה אמרת למכרו, אלו
 אמרת להשיבו היינו שומעים לך': ויט. מאת
 אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו. (ב) פנעני.
 תגרא (פסחים נ. ב"ד): (ה) והיה בכזיב. שם
 המקום, ואומר אני על שם שפסקה מלדת נקרא
 'כזיב', לשון: (ירמיה) "היו תהיה לי כמו אכזיב",
 (ישעיה נה) "אשר לא יכזבו מימיו", דאם לא פן,

לפני פרעה, ושבע שני השבע ושנתים הרעב
 פשבא יעקב למצרים, הרי כ"ב שנה, כנגד כ"ב
 שנה שלא קים יעקב כבוד אב ואם: (מגילה יז) כ'
 שנה שהיה בבית לכן וב' שנים בדרך בשובו מבית
 לכן: שנה וחצי בסכות וששה חדשים בבית־אל,
 וזהו שאמר ללכן: "זה־לי עשרים שנה בביתך",
 לי הן, עלי הן וסופי ללקות כנגדן: (לה) וכל־
 בנתיו. רבי יהודה אומר: 'אחיות תאמות נולדו
 עם כל שבט ושבט ונשאום'. רבי נחמיה אומר:
 'פנעניות היו, אלא מהו "וכל־בנתיו"? פלותיו,
 שאין אדם נמנע מלקרא לחתנו, בנו, ולכלתו,
 בתו: וימאן להתנחם. (כ"ד) אין אדם מקבל
 תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה
 גזרה שישתכח מן הלב ולא על החי: ארד
 אל־בני. כמו: 'על בני', והרבה 'אל' משמשין
 בלשון 'על': (שמואל ב כא) "אל שאול ואל בית
 הדמים", (שמואל א ד) "אל הלקח ארון האלהים,

ו ונסיב יהודה אתתא לער
 בוכרה ושמה תמר: ז ויהוה ער
 בוכרא דיהודה ביש קדם יי
 ואמיתה יי: ח ואמר יהודה
 לאונן עול לות אתת אחוה ויבם
 יתה ואקים זרעא לאחוה:
 ט וידע אונן ארי לא על שמה
 מתקרי זרעא והוה פד עליל לות
 אתת אחוהי ומחבל ארחה על
 ארעא בדיל דלא לקימא זרעא
 לאחוהי: י ובאיש קדם יי די
 עבד ואמית אף יתה: יא ואמר
 יהודה לתמר בלתה תיבי ארמלא
 בית אביך עד דרבא שלה כרי
 ארי אמר דלמא ימות אף הוא
 כאחיה ואזלת תמר ויתיבת בית
 אבוהא: יב וסגיאנו יומיא ומתת
 בת שוע אתת יהודה ואתנחם
 יהודה וסליק על גוזזי ענה הוא
 וחירה רחמה עדלמאה לתמנת:
 יג ואתחנא לתמר למימר הא
 תמויך סלק לתמנת למיגז ענה:
 יד ואעדיאת לבושי ארמלותה
 מנה ואתפסיאת בעיפא ואתקנת
 ויתיבת בכרשות ענין די על
 ארז תמנת ארי חזת ארי רבא

בכזיב בלדתה אתו כס"י: ו ויקח יהודה אשה
 לער בכורו ושמה תמר: ז ויהי ער בכור
 יהודה רע בעיני יהוה וימתהו יהוה כס"י:
 ח ויאמר יהודה לאונן בא אל-אשת אחיך
 ויבם אתה והקם זרע לאחיך כס"י: ט וידע אונן
 כי לא לו יהיה הזרע והיה אם-בא אל-אשת
 אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן-זרע
 לאחיו כס"י: י וידע בעיני יהוה אשר עשה
 וימת גם-אתו: יא ויאמר יהודה לתמר בלתו
 שבי אלמנה בית-אביך עד-יגדל שלה בני כי
 אמר פני-ימות גם-הוא כאחיו ותלך תמר
 ותשב בית אביה כס"י: יב וירבו הימים ותמת
 בת-שוע אשת-יהודה וינחם יהודה ויעל
 על-גוזזי צאנו הוא וחירה רעהו העדלמי
 תמנתה כס"י: יג ויגד לתמר לאמר הנה חמיך
 עלה תמנתה לגז צאנו כס"י: יד ותסר בגדי
 אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף
 ותשב בפתח עינים אשר על-דרך תמנתה

רע"י

מה בא להודיענו? ובבראשית רבה ראיתי:
 "ותקרא שמו שלה וגו'" פסקת: (ז) רע בעיני
 ה'. כרעתו של אונן, משחית זרעו, שנאמר באונן:
 "וימת גם-אתו", כמיתתו של ער, מיתתו של אונן.
 ולמה היה ער משחית זרעו? כדי שלא תתעבר
 וכחיש יפיה: (ח) והקם זרע. הבה יקרא על שם
 המת: (ט) ושחת ארצה. דש מבפנים וזורה
 מבחוץ (כ"ד): (יא) כי אמר וגו'. כלומר, דוחה
 היה אותה בקש, שלא היה בודעתו להשיאה לו:

פי אמר פני-ימות. מחזקת היא זו שימותו אנשיה
 (יבמות לד): (יב) ויעל על-גוזזי צאנו. ויעל
 תמנתה לעמד על גוזזי צאנו: (יג) עלה תמנתה.
 ובשמשון הוא אומר: (שופטים יד) "וירד שמשון
 וגו'", תמנתה בשפוע ההר היתה יושבת: עולין לה
 מפאן, ויורדין לה מפאן: (יד) ותתעלף. כסתה
 פניה שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתחת
 עינים, בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה. ורבותינו
 דרשו: (סוטה י) בפתחו של אברהם אבינו, שכל

כִּי רֵאִתָּהּ כִּי־גָדַל שְׁלָה וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ
 לְאִשָּׁה כִּשׁ"י: טו וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי
 כִּסְתָהּ פְּנֵיהָ כִּשׁ"י: טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ
 וַיֹּאמֶר הִבֵּה־נָא אֲבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי
 כִּלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה־תַּתֵּן־לִי כִּי תָבוֹא
 אֵלַי כִּשׁ"י: יז וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי־עֵזִים מִן־
 הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תַּתֵּן עֲרֵבוֹן עַד שְׁלַחְךָ כִּשׁ"י:
 יח וַיֹּאמֶר מַה הָעֲרֵבוֹן אֲשֶׁר אֶתֵּן־לְךָ וַתֹּאמֶר
 חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּפָךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן־לָהּ
 וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ כִּשׁ"י: יט וַתִּקַּם וַתִּלְךָ וַתִּסַּר
 צְעִיפָה מֵעֲלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֲלֻמְנוֹתָהּ:
 כ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדֵי הָעֵזִים בְּיַד רַעְהוּ
 הָעַדְלָמִי לִקְחַת הָעֲרֵבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא
 מִצֹּאֶתָּה: כא וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר
 אֵיךָ הִקְדָּשָׁה הוּא בְּעֵינַיִם עַל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ
 לֹא־הִיְתָה בֹזֵה קְדֻשָּׁה כִּשׁ"י: כב וַיֵּשֶׁב אֶל־יְהוּדָה
 וַיֹּאמֶר לֹא מִצֹּאֲתֶיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ
 לֹא־הִיְתָה בֹזֵה קְדֻשָּׁה: כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקְחִי־

שְׁלָה וְהִיא לֹא אֶתְיָהִיבַת לָהּ
 לְאִתּוֹ: טו וְחִזָּאָה יְהוּדָה
 וַיַּחְשְׁבֶהָ כְּנִפְקַת בְּרֵא אַרְי כְּסִיאת
 אֶפְהָא: טז וּסְטָא לְוַתָּה לְאַרְחָא
 וְאָמַר הָבִי כַעַן אֵיעוּל לְוַתִּיךְ אַרְי
 לֹא יָדַע אַרְי כִּלְתָהּ הִיא וְאָמַרְת
 מַה תַּתֵּן לִי אַרְי תֵּיעוּל לְוַתִּי:
 יז וְאָמַר אָנָּא אֲשַׁלַּח גְּדֵי בַר עֵזִי
 מִן עֲנָא וְאָמַרְת אִם תַּתֵּן מִשְׁכּוֹנָא
 עַד דְּתִשְׁלַח: יח יָה וְאָמַר מַה
 מִשְׁכּוֹנָא דִּי אַתֵּן לְךָ וְאָמַרְת
 עֲזַקְתָּךְ וְשׁוֹשְׁפָךְ וְחוּטְרָךְ דִּי בִידְךָ
 וַיְהִיב לָהּ וְעַל לְוַתָּה וְעַדִּיאת לָהּ:
 יט וְקַמַת וְאַזְלַת וְאַעְדִּיאת עֵיפָה
 מִנָּה וּלְבִישַׁת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוֹתָהּ:
 כ וְשַׁדַר יְהוּדָה יַת גְּדֵיָא בַר עֵזִי
 בְּיַדָּא רַחְמָה עַדְלָמָאָה לְמַסְב
 מִשְׁכּוֹנָא מִיַּדָּא דְאַתְתָּא וְלֹא
 אֲשַׁכְחָהּ: כא וְשִׁאִיל יַת אֲנָשֵׁי
 אַתְרָה לְמִימַר לְאַן מְקַדְשָׁתָּא הִיא
 כְּעֵינִין עַל אַרְחָא וְאָמְרוּ לִית
 הָכָא מְקַדְשָׁתָּא: כב וְתַב לְוַת
 יְהוּדָה וְאָמַר לֹא אֲשַׁכְחִיתָה וְאַף
 אֲנָשֵׁי אַתְרָא אָמְרוּ לִית הָכָא
 מְקַדְשָׁתָּא: כג וְאָמַר יְהוּדָה תִּסְב
 לָהּ דִּילְמָא נְהִי לְחוּף הָא שְׁדָרִית

רש"י

הכיני עצמך ודעתך לכה. כל לשון 'הכה' לשון
 הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון
 נתינה, ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה
 הם: (יז) ערבון. משכון: (יח) חתמך ופתילך.
 'עזקתך ושושפך' טבעת שאתה חותם בה,
 ושמלתך שאתה מתפסה בה: ומהר לו. גבורים
 פיוצא בו, צדיקים פיוצא בו: (כא) הקדשה.
 מקדשת ומזמנת לזנות: (כג) תקח-לה. יהיה
 שלה מה שבגדה: פן נהיה לבוז. אם תבקשנה

עינים מצפות לראותו: כי ראתה פי-גדל שלה
 וגו'. לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה, שהיתה
 מתאנה להעמיד ממנו בנים: (טו) ויחשבה
 לזונה. לפי שיושבת בפרשת דרכים: כי כסתה
 פניה. ולא יכל לראותה ולהפירה. ומדרש
 רבותינו: "כי כסתה פניה", כשהיתה בבית חמיה
 היתה צנועה, לפיכך לא חשדה: (טז) ויט אליה
 אל-הדרך. מדרך שהיה בה נטה אל הדרך אשר
 היא בה, ובלשון לע"ז דשטורני"ר: הבה-נא.

לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוֹן הַנְּהָ שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה
 וְאַתָּה לֹא מִצְאָתָה כִּסְיִי: כִּד וַיְהִי | כְּמִשְׁלֵשׁ
 חֳדָשִׁים וַיַּגֵּד לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנַתָּ תִמְר
 כְּלַתְךָ וְגַם הַנְּהָ הָרָה לְזִנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
 הוֹצִיאֹתָ וְתִשְׂרַף כִּסְיִי: כִּה הוּא מוֹצִיאַת וְהִיא
 שְׁלַחָה אֶל־חַמִּיָּה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לוֹ
 אֲנֹכִי הָרָה וְהִיא מוֹצֵאת לְמִי הַחֲתָמַת
 וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטָּה הָאֵלֶּה כִּסְיִי: כִּו וַיִּכַּר יְהוּדָה
 וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיָּה
 לְשִׁלְה בְּנִי וְלֹא־יִסַּף עוֹד לְדַעְתָּה כִּסְיִי: כִּז וַיְהִי
 בַּעַת לְדַתָּה וְהַנְּהָ תֹאמִים בְּבִטְנָה כִּסְיִי:
 כח וַיְהִי בְלִדְתָּה וַיִּתֶן־יָד וַתִּקַּח הַמַּיְלֶדֶת
 וַתִּקְשֶׁר עַל־יָדוֹ שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא

גְּדִיא הַדִּין וְאַתָּה לֹא אֲשַׁכַּחְתָּה:
 כד וְהוּא כְּתֻלְתוֹת יִרְחִיא
 וְאַתְחִנּוּא לַיהוּדָה לְמִימַר זְנִיאַת
 תִּמְר כְּלַתְךָ וְאַף הָא מַעְדִּיא
 לְזִנוּתָא וְאִמַר יְהוּדָה אֲפָקוּה
 וְתִתְקַד: כה הִיא מִתְפָּקָא וְהִיא
 שְׁלַחַת לְחַמוּהָא לְמִימַר לְגַבְר דִּי
 אֵלִין דִּילֵה מִנָּה אָנָא מַעְדִּיא
 וְאַמְרַת אֲשַׁתְּמוּדַע כְּעַן לְמִן
 עֲזַקְתָּא וְשׁוֹשְׁפָא וְחוּטְרָא הָאֵלִין:
 כו וְאַשְׁתְּמוּדַע יְהוּדָה וְאִמַר
 זְכָאָה מְנִי מַעְדִּיא אָרִי עַל פֶּן לֹא
 יִקְבַּתָּה לְשִׁלְה בְּרִי וְלֹא אוֹסִיף
 עוֹד לְמִידַעַת: כז וְהוּא בַעְדֵּן
 דְּמַיְלֶדָה וְהָא תִיּוּמִין בְּמַעְהָא:
 כח וְהוּא בְּמַיְלֶדָה וַיִּהֵב יָדָא
 וַנְּסִיבַת חִיתָא וַיִּקְטַרַת עַל יָדָה
 זְהוּרִיתָא לְמִימַר דִּין נִפְק

רש"י

עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות
 עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי
 שרמה יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת
 יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (כ"ר):
 (כד) כמשלש חודשים. (גדה מג) רבו של ראשון
 ורבו של אחרון ואמצעי שלם, ולשון "כמשלש
 חודשים", כהשתלש החודשים, כמו: (אסתר ט)
 "ומשלוש מנות", "משלח ידם", וכן תרגם
 אונקלוס: 'כתלתות ירחיא': הרה לזנונים. שם
 דבר: מעברת, כמו "אשה הרה" וכמו: "ברה
 פחמה": ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי
 מאיר: בתו של שם היתה, שהוא כהן, לפיכך דנוה
 בשרפה: (כה) הוא מוצאת. לישרף: והיא
 שלחה אל-חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר:
 'ממך אני מעברת', אלא "לאיש אשר אלה לו",
 אמרה: 'אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני
 ואל אלבין פניו'. מבאן אמרו: 'נח לו לאדם

שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו
 ברבים': הפרגא. אין 'נא' אלא לשון בקשה:
 'הפרגא בוראך ואל תאבד שלש נפשות':
 (כו) צדקה. בדבריה: ממני. היא מעברת.
 ורבותינו זכרונם לכרכה דרשו שיצאה בת קול
 ואמרה: 'ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה
 צנועה בבית חמיה, גורתי שיצאו ממנה מלכים,
 ומשכט יהודה גורתי להעמיד מלכים בישראל':
 כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיָּה. פי בדין עשתה על אשר לא
 נתתיה לשלה בני: ולא־יסף עוד. יש אומרים:
 'לא הוסיף', ויש אומרים: 'לא פסק', וחברו גבי
 אֶלְדָּד וּמִיָּדָד: "ולא יספו", ומתרגמינן: 'ולא
 פסקו': (כז) בעת לדתה. וברכה הוא אומר:
 "וימלאו זמיה ללדת", להלן למלאים, וכאן
 לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן: "תומים",
 חסר. לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם צדיקים:
 (כח) ויתן־יד. הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר

קדמא: כט והנה פד אתיב ידה
 והא נפק אחוהי ואמרת מה
 תקוף סגי עלך למתקף וקרא
 שמה פרץ: ל וכתר פן נפק
 אחוהי די על ידה זהוריתא וקרא
 שמה זרח: א ויוסף אפתת
 למצרים וזכנה פוטיפר רבא
 דפרעה רב קטוליא גבר מצראה
 מידא דערבאי די אחתוהי לתמן:
 ב והנה מימרא דיי בסעדה
 דיוסף והנה גבר מצלח והנה
 בבית רבונה מצראה: ג וחזא
 רבונה ארי מימרא דיי בסעדה
 וכל די הוא עבד יי מצלח בידה:
 ד ואשבח יוסף רחמין בעינוהי
 ושמש יתה ומנה על ביתה וכל
 די אית לה מסר בידה: ה והנה
 מעדן דמני יתה בביתה ועל כל
 די אית לה ובריה יי ית בית
 מצראה בדיל יוסף והנה ברבא
 דיי בכל די אית לה בביתא
 ובחקלא: ו ושבק כל די לה
 בידא דיוסף ולא ידע עמה מדעם
 אלהין לחמא די הוא אכל והנה
 יוסף שפיר בריוא ויאי בחזוא:

ראשנה כס"י: כט ויהי | כְּמֹשִׁיב יָדוֹ וְהֵנָּה יֵצֵא
 אָחִיו וְתֹאמַר מִה־פָּרִצַתְּ עָלֶיךָ פֶּרֶץ וַיִּקְרָא
 שְׁמוֹ פֶּרֶץ כס"י: ל וְאַחַר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עָלִידוֹ
 הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח כס"י: ס חמישי
 לט א וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפֶר
 סֹרִים פְּרַעֲהַ שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרֵי מִיד
 הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שְׁמָה כס"י: ב וְיֵהִי
 יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וְיֵהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וְיֵהִי בְּבֵית
 אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: ג וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוּה אֹתוֹ וְכֹל
 אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוּה מַצְלִיחַ בִּידוֹ כס"י:
 ד וַיִּמְצֵא יוֹסֵף חָן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיִּפְקְדֵהוּ
 עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בִּידוֹ כס"י: ה וְיֵהִי מֵאֹ
 הַפְּקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ
 וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַת יוֹסֵף וְיֵהִי
 בְּרַבַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֵה:
 ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לֹו בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ
 מֵאוּמָה כִּי אִם־הִלָּחֵם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וְיֵהִי

רש"י

של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך, מה זו לשם
 שמים, אף זו לשם שמים, שראתה באצטרולוגין
 שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת
 אם ממנה אם מבתה: (ג) פי ה' אתו. שם שמים
 שגור בפיו (ב"ר): (ד) וְכָל־יִשְׁלֹוֹ. הרי לשון
 קצור, חסר 'אשר': (ו) וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ מֵאוּמָה. לא
 הָיָה נוֹתֵן לְבוֹ לְכָלוֹם: פִּי אִם־הִלָּחֵם. היא אשתו,
 אלא שדבר בלשון נקיה: וְיֵהִי יוֹסֵף יִפְהַת־אָר.
 פִּינֵן שְׂרָאָה עֲצָמוֹ מוֹשֵׁל, התחיל אוכל ושותה
 ומסלסל בשערו. (ב"ר) אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

שקשרה על ידו השני, החזירה: (כט) פָּרִצַתְּ.
 חזקת עליך חזק: (ל) אֲשֶׁר עָלִידוֹ הַשָּׁנִי. ארבע
 ידות כתובות כאן כנגד ארבעה תרמים שמעל עכן
 שיצא ממנו, ויש אומרים: כנגד ד' דברים שלקח:
 אדרת שנער, ושתי חתיכות כסף של מאתים
 שקלים ולשון זָהָב (ב"ר): וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח. על
 שם זריחת מראית השני: (א) וְיוֹסֵף הוֹרֵד. חזור
 לענן ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמך ירידתו
 של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שבשבילו
 הורידוהו מגדלתו, ועוד, כדי לסמך מעשה אשתו

ז והנה פתר פתגמיא האלין
 וזקפת אתת רבוניה ית עינהא
 ליוסף ואמרת שׁכוב עמי:
 ח וסריב ואמר לות אתת רבוניה
 הא רבוני לא ידע עמי מה
 דכביטא וכל די אית לה מסר
 בידי: ט ליתוהי רב בביטא הדין
 מני ולא מנע מני מדעם אלהין
 יתיף בדיל את אתתה ואכדין
 אעפיד בישתא רבתא הדא ואחוב
 קדם יי: י והנה פד מלילת עם
 יוסף יום יום ולא קביל מנה
 למשכב לותה למהוי עמה:
 יא והנה ביומא הדין ועל לביטא
 למבדק בכתבי חשבנה ולית אנש
 מאנשי ביתא תמן בביטא:
 יב ואחדתה בלבושה למימר
 שׁכוב עמי ושׁבקה ללבושה
 בידה וערק ונפק לשוקא:
 יג והנה פד חזת ארי שׁבקה
 ללבושה בידה וערק לשוקא:
 יד וקרת לאנשי ביתה ואמרת
 להון למימר חזו איתי לנא גברא
 עבראה לחיכא כנא על לותי
 למשכב עמי וקרית בקלא רבא:
 טו והנה כד שמע ארי ארימית
 קלי וקרית ושׁבקה ללבושה לותי

יוסף יפה־תאר ויפה מראה כס״י: ששי ויְהִי
 אחר הדברים האלה ותשא אשת־אדניו
 את־עיניה אל־יוסף ותאמר שכבה עמי כס״י:
 ח וימאן | ויאמר אל־אשת אדניו הן אדני
 לא־ידע אתי מה־בבית וכל אשר־יש־לו נתן
 בידי: ט איננו גדול בבית הזה ממני ולא־
 חשך ממני מאומה כי אם־אותך באשר
 את־אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת
 וחטאתי לאלהים כס״י: י ויהי כדברה אל־יוסף
 יום | יום ולא־שמע אליה לשכב אצלה
 להיות עמה כס״י: יא ויהי כהיום הזה ויבא
 הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי
 הבית שם בבית כס״י: יב ותתפשׁהו בבגדו
 לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה ויגם
 ויצא החוצה: יג ויהי כראותה כִּי־עזב בגדו
 בידה ויגם החוצה: יד ותקרא לאנשי ביתה
 ותאמר להם לאמר ראו הביא לנו איש עברי
 לצחק בנו בא אלי לשכב עמי ואקרא בקול
 גדול כס״י: טו ויהי כשמעו כִּי־הרימתי קולי

רש״י

אמרה: אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום
 הזה, אמרה להם: 'חולה אני ואיני יכלה לילך':
 לעשות מלאכתו. רב ושמואל, חד אמר: 'מלאכתו
 ממש', וחד אמר: 'לעשות צרכיו עמה אלא
 שגראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו'', כדאיתא
 במסכת סוטה (דף לו): (יד) ראו הביא לנו. הרי
 זה לשון קצרה: "הביא לנו", ולא פירש מי הביאו,
 ועל בעלה אומרת פן: עברי. (כ"ר) מעבר הנקרה,

'אביך מתאבל, ואמה מסלסל בשערך? אני מגרה
 כך את הדב', מדר: (ז) ותשא אשת אדניו וגו'.
 כל מקום שנאמר "אחר", סמוך: (ט) וחטאתי
 לאלהים. בני נח נצטוו על העריות: (י) לשכב
 אצלה. אפלו בלא תשמיש: להיות עמה. לעולם
 הבא: (יא) ויהי כהיום הזה. פלומר: ויהי
 כאשר הגיע יום מיוחד (תנחומא) יום צחוק, יום
 איד שלהם, שהלכו פלם לבית עבודת אלילים,

וַאֲקֵרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶם וַיֵּצֵא הַחֻצָּה:
 טו וַתֵּנַח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד-בּוֹא אֲדָנָיו אֶל-
 בֵּיתוֹ רס"ו: יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה
 לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ
 לָנוּ לְצַחֵק בִּי רס"ז: יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וַאֲקֵרָא
 וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶם הַחֻצָּה: יט וַיְהִי כַשְּׁמַע
 אֲדָנָיו אֶת-דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו
 לֵאמֹר בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיַּחַר
 אַפּוֹ רס"ח: כ וַיִּקַּח אֲדָנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיְתַנְהוּ
 אֶל-בֵּית הַפְּתֹר מְקוֹם אֲשֶׁר-כָּתִיב אֲסוּרֵי קְרִי אֲסִירֵי
 הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שֵׁם בְּבֵית הַפְּתֹר: כא וַיְהִי
 יְהוָה אֶת-יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חַנּוּן בְּעֵינָיו
 עַד בֵּית-הַפְּתֹר רס"ט: כב וַיִּתֵּן שֵׁר בֵּית-הַפְּתֹר
 בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַפְּתֹר
 וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה רס"י:
 כג אֵין | שֵׁר בֵּית-הַפְּתֹר רֹאֵה אֶת-כָּל-מְאוּמָה
 בִּידוֹ בְּאֲשֶׁר יְהוָה אֹתוֹ וְאֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
 מְצַלִּיחַ רס"י: פ שְׁבִיעֵי מ' א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדִּבְרֵים
 הָאֵלֶּה חֲטָאוּ מִשְׁקָה מִלֶּךְ-מִצְרַיִם וְהָאֵפָה

וערק ונפק לשוקא: טו ואחתתה
 ללבושה לותה עד דעל רבוניה
 לביתה: יז ומלילת עמה
 כפתגמא האלין למימר על לותי
 עבדא עבראה די איתתא לנא
 לחיבא בי: יח והוה כד ארימית
 קלי וקרית ושכקה ללבושה לותי
 וערק לשוקא: יט והוה כד שמע
 רבוניה ית פתגמי אתתה די
 מלילת עמה למימר כפתגמא
 האלין עבד לי עבדך ותקף רגזה:
 כ ונסיב רבוניה דיוסף יתה ומניה
 לבית אסירי אתר די אסירי מלפא
 אסירין והוה תמן בבית אסירי:
 כא והוה מימרא דני בסעדה
 דיוסף ונגד לה חסדא ויהבה
 לרחמין בעיני רב בית אסירי:
 כב ומני רב בית אסירי בינא
 דיוסף ית כל אסיריא די בבית
 אסירי וית כל די עבדין תמן על
 מימרה הוה מתעבד: כג לית רב
 בית אסירי חזי ית כל סרחן בידה
 בדי מימרא דני בסעדה ודי הוא
 עבד יי מצלח: א והוה פתר
 פתגמא האלין סרחו שקיא
 מלפא דמצרים ונחתומי
 לרבוניהון למלפא דמצרים:

רש"י

מבני עבר (ספרים אחרים: מעבר הנָהר):
 (טז) אֲדָנָיו. שֵׁל יוֹסֵף: (יז) בָּא אֵלַי. לְצַחֵק בִּי,
 הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ: (יט) וַיְהִי כַשְּׁמַע
 אֲדָנָיו וְגו'. בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ אֲמָרָה לוֹ כֵּן, וְזוֹהוּ
 שְׁאֲמָרָה: 'בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ', עֲנִינִי
 תְּשֻׁמִּישׁ כְּאֵלֶּה: (כא) וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד. שְׁהִיָּה
 מְקַבֵּל לְכָל רוּאָיו, לְשׁוֹן 'כִּפְלָה נָאָה וַחֲסוּדָה'
 שְׁבַמְשָׁנָה: (כב) הוּא הָיָה עֹשֶׂה. כְּתַרְגוּמוֹ:
 'בְּמִימְרֵיהּ הָוָה מִתְעַבֵּיד': (כג) בְּאֲשֶׁר הִ' אֹתוֹ.
 בְּשִׁבִיל שְׁה' אֹתוֹ: (א) אַחֲרֵי הַדִּבְרֵים הָאֵלֶּה. לְפִי
 שְׁהֲרָגִילָה אוֹתָהּ אַרוּרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי כָּלֵם לְדַבֵּר
 כּוֹ לְגִנוּתוֹ, הֵבִיא לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא סְרַחָנָם
 שֶׁל אֱלֹהֵי שִׁיפְנוּ אֵלֵיהֶם וְלֹא אֵלָיו, וְעוֹד, שְׁתַּבְּא
 הַרְחֵמָה לְצַדִּיק עַל יְדֵיהֶם: חֲטָאוּ. זֶה נִמְצָא זָכוּב

לֹאֲדַנְיָהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּשׁ"י: ב וַיִּקְצֹף פְּרַעֲהַ
עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שֵׁר הַמַּשְׁקִים וְעַל שֵׁר
הָאוֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שֵׁר
הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף
אָסוּר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שֵׁר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף
אֹתָם וַיִּשְׂרַת אֹתָם וַיְהִי יָמִים בְּמִשְׁמַר כִּשׁ"י:
ה וַיַּחְלְמוּ חֳלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלָמוֹ בְּלֵילָה
אֶחָד אִישׁ כִּפְתָרוֹן חֲלָמוֹ הַמַּשְׁקָה וְהָאֹפֶה
אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אִסּוּרִים בְּבֵית
הַסֹּהַר כִּשׁ"י: ו וַיָּבֵא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבֹקֶר וַיֵּרָא
אֹתָם וְהֵנֵם זַעֲפִים כִּשׁ"י: ז וַיִּשְׂאֵל אֶת־סָרִיסָיו
פְּרַעֲהַ אֲשֶׁר אֹתוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר
מִדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
חֳלוֹם חֲלָמְנוּ וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרְנִים סִפְרוּ־נָא לִי:
ט וַיֹּסֶפֶר שֵׁר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלָמוֹ לְיוֹסֵף
וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֳלוֹמֵי וְהִנֵּה־גִפְנִן לְפָנָי: י וּבְגִפְנִן
שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים וְהוּא כְּפֹרְחַת עֲלֵתָה נֹצֵה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלֵתֶיהָ

ב ורגז פרעה על תרין רב־רב־נהי
על רב שקי ועל רב נחתומי:
ג ויהב יתהון במטרא בית רב
קטוליא לבית אסירי אתר די
יוסף אסיר תמן: ד ומני רב
קטוליא ית יוסף עמהון ושמש
יתהון והו יומין במטרא:
ה ויחלמו חלמא פרויהון גבר
חלמה בליליא חד גבר פשוטון
חלמה שקיא ונחתומי די למלכא
דמצרים די אסירין בבית אסירי:
ו ואתא לותהון יוסף בצפרא
וחזא יתהון והא אנון נסיסין:
ז ושאל ית רב־רבי פרעה די עמה
במטרא בית רבונה למימר מא
דין אפיכון בישין יומא דין:
ח ואמרו לה חלמא חלמנא
ופשר לית לה ואמר להון יוסף
הלא מן קדם יי פשוטון חלמנא
אשתעו כען לי: ט ואשתעי רב
שקי ית חלמה ליוסף ואמר לה
בחלמי והא גופנא קדמי:
י ובגופנא תלתא שבשין והיא
כד אפרחת אפקת לבלבין
ואניצת גץ בשילו אתפלתהא

רש"י

בפילי פוטירין שלו, וזה נמצא צרור בגלוסקין
שלו: והאפה. את פת המלך, ואין לשון אפיה
אלא בפת, ובלע"ז, פיסטור: (ד) ויפקד שר
הטבחים וגו'. להיות אתם: ויהיו ימים במשמר.
"ב חדש: (ה) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו
שניהם חלום, זה פשוטו, ומדרשו: כל אחד חלם
חלום שניהם: שחלם את חלמו ופתרון חברו,
וזהו שנאמר: "וירא שר־האופים פייטוב פתרו":
איש כפתרון חלמו. כל אחד חלם חלום הדומה

לפתרון העתיד לבא עליהם: (ו) זעפים. עצבים,
כמו: (מלכים א כ) "סר וזעף", (מיכה ז) "זעף ה'
אשא": (י) שריגים. זמורות ארכות שקורין
וידין: והוא כפרחת. דומה לפורחת. והיא
כפורחת, נדמה לי בחלומי פאלו היא פורחת,
ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אשפניר
בלע"ז, ואחר כך, הבשילו. והיא כד אפרחת אפקת
לבלבין, עד כאן תרגומו של פורחת. גץ גדול
מפרח, כדכתיב: (ישעיה יח) "ובסר גומל יהיה

ענבים: יא וכסא דפרעה בידי
ונסיבת ית ענביא ועצריית יתהון
לכסא דפרעה ויהבית ית כסא על
ידא דפרעה: יב ואמר לה יוסף
דין פשרנה תלתא שבשין תלתא
יומין אנון: יג בסוף תלתא יומין
נדברנה פרעה ית רישא ויתכנה
על שמושא ותתן כסא דפרעה
בידה כהלכתא קדמאה די הוייתא
משקי לה: יד אלהן תדברנני
עמך פד ייטב לך ותעבד פצן
עמי טיבו ותדפר עלי קדם פרעה
ותפקנני מן בית אסירא הדין:
טו ארי מגנב גנבא מארעא
דעבראי ואף הכא לא עבדית
מדעם ארי שויאו יתי בבית
אסירי: טז וחזא רב נחתומי ארי
יאות פשר ואמר ליוסף אף אנא
במלמי והא תלתא סלין דחירו
על רישי: יז ובסלא עלאה מכל
מיכל פרעה עובד נחתום ועופא
אכל יתהון מן סלא מעלוי רישי:
יח ואתב יוסף ואמר דין פשרנה
תלתא סלין תלתא יומין אנון:
יט בסוף תלתא יומין יעדי פרעה
ית רישא מנה ויצלוב יתך על

ענבים כס"י: יא וכוס פרעה בידי ואקה את
הענבים ואשחט אתם אלכוס פרעה ואתן
אתהכוס עלכף פרעה כס"י: יב ויאמר לו
יוסף זה פתרונו שלשת השרגים שלשת ימים
הם כס"י: יג בעוד שלשת ימים ישא פרעה
את ראשו והשיבך עלכף ונתת כוס
פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית
משקהו כס"י: יד כי אם זכרתני אתך כאשר
ייטב לך ועשיתנא עמדי חסד והזכרתני
אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה כס"י: טו כי
גנב גנבתי מארץ העברים וגם פה לא
עשיתי מאומה כישמו אתי בפור: טז וירא
שרהאפים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף
אף אני בחלומי והנה שלשה סלי חרי
על ראשי: יז ובסל העליון מכל מאכל
פרעה מעשה אפה והעוף אכל אתם מן
הסל מעל ראשי: יח ויען יוסף ויאמר זה
פתרונו שלשת הסלים שלשת ימים הם:
יט בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשו מעליך ותלה אותך

רש"י

נצה, וכתוב: (במדבר יז) "ויצא פרח והדר ויצץ
ציץ": (יא) ואשחט. פתרגומו: ועצריית והרבה
יש בלשון משנה: (יב) שלשת ימים הם. סימן
הם לך שלשת ימים, ויש מדרשי אגדה הרבה
(חולין צב): (יג) ישא פרעה את ראשו. לשון
חשבון, כשיפקד שאר עבדיו לשרת לפניו בסעדה,

מנה אותך עמהם: פנה. בסיס שלך ומושכך:
(יד) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך,
מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשיתנא עמדי
חסד. אין נא אלא לשון בקשה: הרי אתה עושה
עמי חסד: (טז) סלי חרי. סלים של נצרים
קלופין חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך

על־עין ואכל העוף את־בשרך מעליך:
 כ ויהי | ביום השלישי יום הולדת את־פרעה
 ויעש משה לכל־עבדיו וישא את־ראש |
 שר המשקים ואת־ראש שר האפים בתוך
 עבדיו כס"ז: כא וישב את־שר המשקים על־
 משקהו ויתן הכוס על־כף פרעה: כב ואת שר
 האפים תלה כאשר פתר להם יוסף: כג ולא־
 זכר שר־המשקים את־יוסף וישכחהו כס"ח:

צליבא ויכול עופא ית בשרך
 מנף: כ והיה ביום תליתא
 יומא בית ולדא דפרעה ועבד
 משתא לכל עבדוהי ואדכר ית
 ריש רב שקי וית ריש רב נחתומי
 בגו עבדוהי: כא ואתיב ית רב
 שקי על שקיותה ויהב ית פסא
 על ידא דפרעה: כב וית רב
 נחתומי צלב כמא די פשר להון
 יוסף: כג ולא דכיר רב שקי ית
 יוסף ואנשיה: פ פ פ

פכפ כ"ב פסוקים יב"ק סימן.

רש"י

מונה המשרתים שישרתו לו בסעדתו, וזכר את
 אלו בתוכם, כמו: "שאו את ראש", לשון מנין:
 (כג) ולא־זכר שר־המשקים. בו ביום:
 וישפחהו. לאחר מכאן, מפני שתלה בו יוסף
 לזכרו, הזקק להיות אסור שתי שנים, שנאמר:
 (תהלים מ) "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא
 פנה אל ר־הבים", ולא בטח על מצרים הקרויים
 רַהב: חסלת פרשת וישב

מוכרי פת ביסנין, שקורין אובלי"ש, לתתם באותם
 סלים: (כ) יום הולדת את־פרעה. יום לדתו
 וקורין לו יום גינוסא. ולשון הולדת, לפי שאין
 הולד נולד אלא על ידי אחרים, שהחיה מילדת את
 האשה, ועל פן החיה נקראת מילדת, וכן: (יחזקאל
 טז) "ומולדותיך ביום הולדת אותך", וכן: (ויקרא יג)
 "אחרי הפס את הנגע", שכבוסו על ידי אחרים:
 וישא את־ראש וגו'. מנאם עם שאר עבדיו, שהיה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עין־חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה
 עשר וכבוד. יהיה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

קריאה למפטר במדבר פרק ז' פסוק א'

ז א ויהי ביום כלות משה להקים את־המשכן וימשח אתו ויקדש
 אתו ואת־כל־כליו ואת־המזבח ואת־כל־כליו וימשחם ויקדש אתם:
 ב ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי המטת הם

הַעֲמִידִים עַל־הַפְּקָדִים: ג וַיָּבִיאוּ אֶת־קַרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צֹב וּשְׁנַיִם־עֶשְׂרֵי בָקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ה קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם כִּפִּי עֲבַדְתּוּ: ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֶגְלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: ז אֵת | שְׁתֵּי הָעֶגְלֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כִּפִּי עֲבַדְתָּם: ח וְאֵת | אַרְבַּע הָעֶגְלֹת וְאֵת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כִּפִּי עֲבַדְתָּם בְּיַד אֵיתָמָר בִּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ט וּלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבַדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכֹּתֶף יִשָּׂאוּ: י וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת הַחֲנֻפֹת הַמְּזֻבָּח בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת־קַרְבָּנָם לִפְנֵי הַמְּזֻבָּח: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קַרְבָּנָם לַחֲנֻפֹת הַמְּזֻבָּח: ס יב וַיְהִי הַמִּקְרִיב בְּיוֹם הַרְאֵשׁוֹן אֶת־קַרְבָּנוֹ נְחֹשֶׁן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמִטָּה יְהוּדָה: יג וְקַרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵינֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: יד כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: טו פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: טז שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: יז וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה

קָרְבַן נְחֹשֶׁן בֶּן־עַמִּינָדָב: פ

וזאת התורה - עמוד קז

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום בעמוד פק ב

ב וַכֵּן אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צְדִיק וְאֲבִיוֹן בְּעֵבֹר נַעֲלִים: ז הַשֹּׁאֲפִים עַל־עַפְר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים וְדָרַךְ עֲנָוִים יָטוּ וְאִישׁ וְאִבּוֹ וְלָכוּ אֶל־הַנְּעֻרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קְדוֹשִׁי: ח וְעַל־בְּגָדִים חֲבִלִים יָטוּ אֶצֶל כָּל־מְזֻבָּח וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט וְאֲנֹכִי הַשְּׂמֵרְתִּי אֶת־הָאֲמִרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כָּנְבָה אֲרוּמִם גְּבָהוּ וְחָסֵן הוּא כְּאֲלוֹנִים וְאֲשֵׁמִיד פְּרִיֹן מִמֶּעַל וְשָׂרְשׁוֹ מִתַּחַת: י וְאֲנֹכִי הַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶלְדָּךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה לְרִשְׁתִּי

אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: יֵאָמְרוּ מִבְּנֵיכֶם לְנִבְיָאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְנֹזְרִים הָאֵף אִין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאֲם־יְהוָה: יִבְתְּשְׁקוּ אֶת־הַנֹּזְרִים יֵין וְעַל־הַנְּבִיאִים צוֹיְתֶם לֵאמֹר לֹא תִנְבְּאוּ: יִגְהַה אֲנֹכִי מֵעֵיק תַּחְתִּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲיֹק הַעֲגָלָה הַמְּלֵאָה לָהּ עֵמִיר: יִדְאָבֵד מָנוֹם מִקָּל וְחֹזֵק לֹא־יֵאֱמִין כַּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יִמְלֹט נִפְשׁוֹ: טו וְתִפֶּשׂ תִּקְשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרִגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרִכְבּ הַפֹּיִם לֹא יִמְלֹט נִפְשׁוֹ: טז וְאֲמִיץ לְבוֹ בַּגְּבוּרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם־הַהוּא נֹאֲם יְהוָה:

ג א שִׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פְּלִי־הַמְּשַׁפְּחָה אֲשֶׁר הִעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: בְּרַק אֶתְכֶם יְדַעְתִּי מִכָּל מְשַׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת פְּלִי־עוֹנְתֵיכֶם: ג הִילַכְוּ שָׁנִים יַחְדָּו בְּלַתִּי אִם־נֹעַדוּ: ד הִישָׁאֵג אֲרִיָּה בְּעֵר וְטָרַף אִין לוֹ הִיתָן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְעַנְתּוֹ בְּלַתִּי אִם־לָכַד: ה הַתְּפוֹל צְפוּר עַל־פֶּחַ הָאֶרֶץ וּמוֹקֵשׁ אִין לָהּ תִּעַלֶּה־פֶחַ מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְבֹּד: ו אִם־יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעֵיר וְעַם לֹא יַחְרְדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעֵיר וַיְהוֶה לֹא עֲשֵׂה: ז כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדָנִי יְהוָה דְּבָר בִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עַבְדָּיו תִּנְבִּיאִים: ח אֲרִיָּה שָׁאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדָנִי יְהוָה דְּבָר מִי לֹא יִנְבֵּא:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחון. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטייר להפטייר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרת שבת חנוכה פרשת וישב לשמו"ת ולקריאה בציבור בזכריה פרק ב

ב יִרְנֵי וְשִׁמְחֵי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכְךָ נֹאֲם־יְהוָה: טו וְנִלְוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעַם וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכְךָ וַיְדַעַת כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: טז וְנַחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם: ז הֵם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי יַעֲזֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ:

ג א וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכַּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׁמּוֹ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן יַגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׁטָן וַיַּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבָּחַר בִּירוּשָׁלַיִם הַלּוֹא זֶה אוֹד מִצֵּל מֵאֵשׁ: ג וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר הַסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעַלְיֹו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הִעֲבַרְתִּי מֵעַלְיֶךָ עוֹנֶךָ וְהִלַּבֵּשׁ אֶתְךָ מַחְלְצוֹת: ה וַאֲמַר יִשְׁיִמוּ צַנִּיף טָהוֹר עַל־רֵאשׁוֹ וַיִּשְׁיִמוּ הַצַּנִּיף

הַטְּהוֹר עַל־רֵאשׁוֹ וַיִּלְבָּשׁוּהוּ בְּגָדִים וּמִלֶּאֱדָה יְהוָה עִמָּד: וַיַּעַד מִלֶּאֱדָה יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:
 זָכֶה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי תִלְךָ וְאִם אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתָּה תִּדְוֶן
 אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי וְנָתַתִּי לְךָ מֵהַלְכִים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה: ה שָׁמַע־נָא
 יְהוֹשֻׁעַ וְהִכְתֵּן הַגְּדוֹל אֶתָּה וְרַעֲיֵךְ הַיֹּשְׁבִים לַפְּנִיךָ כִּי־אֲנִשִּׁי מוֹפֵת הִמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא
 אֶת־עַבְדִּי צִמַח: ט כִּי וְהִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לַפְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם
 הִנְנִי מִפְתַּח פְּתָחָהּ נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתֵּי אֶת־עֵוֹן הָאָרֶץ־הַזֹּאת בַּיּוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם
 הַהוּא נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גִּפְנוֹ וְאֶל־תַּחַת תְּאֲנֶה: יא וַיָּשָׁב
 הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּי וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲזוֹר מִשְׁנָתוֹ: יב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אֶתָּה רֵאָה וַאֲמַר
 רֵאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וְגִלְהָה עַל־רֵאשֶׁה וְשִׁבְעָה נִרְתִּיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה
 מוֹצְקוֹת לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֵאשֶׁה: יג וְשָׁנִים זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימֵין הַגִּלְהָה וְאֶחָד
 עַל־שְׂמֹאלָהּ: יד וַאֲעַן וַאֲמַר אֶל־הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדַנִּי: טו וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ
 הַדְּבָר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הִמָּה אֵלֶּה וַאֲמַר לֹא אֲדַנִּי: טז וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי
 לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זֹרְכָבָל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכַח כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת: יז מִי־אֶתָּה הַר־הַגְּדוֹל לַפְּנֵי זֹרְכָבָל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֵאשֶׁה תִּשְׂאוֹת
 חָן וְחֵן לָהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצֶדֶק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחְלוּ עוֹד
 אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֵּת לָנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד
לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il פקס 08-8502772